

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

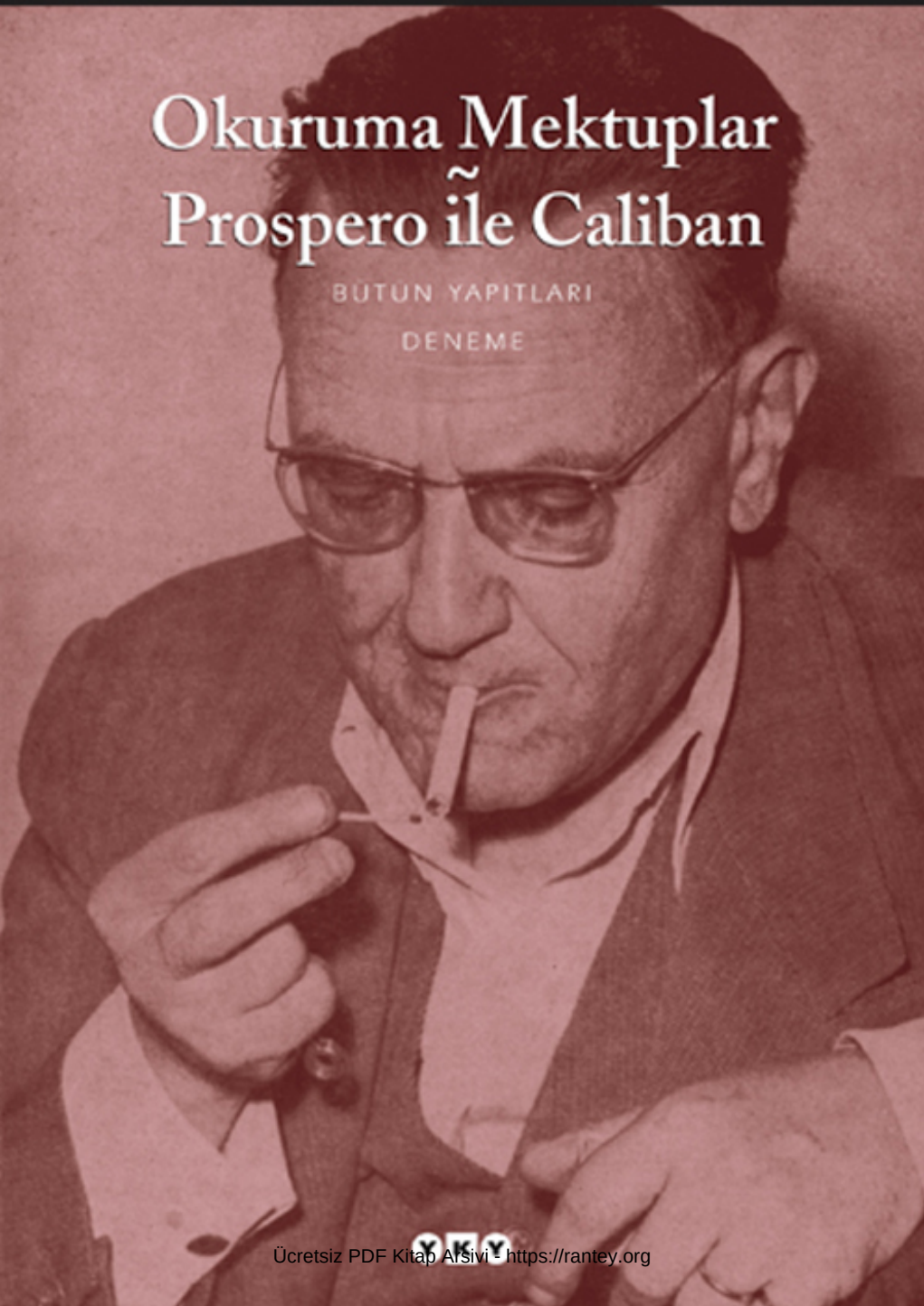
- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

Nurullah Ataç

Okuruma Mektuplar Prospero ile Caliban

BUTUN YAPITLARI

DENEME

OKURUMA MEKTUPLAR

~

PROSPERO İLE CALİBAN

Nurullah Ataç (1898-1957), Türk edebiyatında modern anlamda deneme türünde ürün veren ilk yazar ve eleştirmendir. *Dergâh* dergisinde yayımlanan şiir ve yazılarıyla edebiyat dünyasına giren Ataç, çeviri, deneme ve eleştirileriyle Cumhuriyet dönemine damgasını vurmuştur. Yeni bir kültür ve dil arayışı içinde, kendi türettiği sözcükleri, devrik tümceleri ve kendine özgü biçimiyle dili bir uygarlık sorunu olarak ele almış; Batılılaşma, Divan şiiri, yeni şiir, eleştiri gibi çeşitli konularda, kişisel yönü ağır basan yazılarındaki kuşkucu ve cesur tavrıyla pek çok genç yazarı da etkilemiştir. Elliye yakın çeviri yapan Nurullah Ataç'ın yazıları şu yapıtlarda toplanmıştır: *Günlerin Getirdiği* (1946), *Sözden Söze* (1952), *Karalama Defteri* (1953), *Ararken* (1954), *Diyeğim* (1954), *Söz Arasında* (ös 1957), *Okuruma Mektuplar* (ös 1958), *Prospero ile Caliban* (ös 1961), *Söyleşiler* (ös 1964), *Günce I -II* (ös 1972), *Dergilerde* (ös 1980).

*Nurullah Ataç'ın
YKY'deki kitapları:*

Günlerin Getirdiği .Sözden Söze (1998)
Diyelim ~ Söz Arasında (1998)
Karalama Defteri ~ Ararken (1998)
Okuruma Mektuplar ~ Prospero ile Caliban (1999)
Günce - 1953-1955 (2000)
Günce - 1956-1957 (2000)
Dergilerde (2000)
Söyleşiler (2000)

Doğan Kardeş
Gene Yalnızlık - Seçme Denemeler (2011)

NURULLAH ATAÇ

Okuruma Mektuplar
~
Prospero ile Caliban

Deneme

YAPI KREDİ YAYINLARI

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - <https://rantey.org>

Yapı Kredi Yayınları - 1160
Edebiyat - 308

Okuruma Mektuplar ~ Prospero ile Caliban / Nurullah Ataç

Düzeltili: Filiz Özkan

Kapak tasarımı: Nahide Dikel

Baskı: Asya Basım Yayın Sanayi Tic. Ltd. Şti
Tevfikbey Mah. Halkalı Cad. No: 162/7
Küçükçekmece / İstanbul
Tel: 0212 693 00 08
Sertifika No: 36150

Okuruma Mektuplar, 1. baskı Varlık 1958
Prospero ile Caliban, 1. baskı, Varlık 1961
YKY'de 1. baskı: İstanbul, Mart 1999
6. baskı: İstanbul, Şubat 2018
ISBN 978-975-363-991-0

© Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş. 2011
Sertifika No: 12334
Bütün yayın hakları saklıdır.

Kaynak gösterilerek tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında
yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş.
İstiklal Caddesi No: 161 Beyoğlu 34433 İstanbul
Telefon: (0212) 252 47 00 Faks: (0212) 293 07 23
<http://www.ykykultur.com.tr>
e-posta: ykykultur@ykykultur.com.tr
İnternet satış adresi: <http://alisveris.yapikredi.com.tr>

Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık
PEN International Publishers Circle üyesidir.

İÇİNDEKİLER

OKURUMA MEKTUPLAR

Giriş • 9
İki Kitap • 13
Hürriyet Şairi • 17
Daldan Dala • 21
Karasevdaı Leylek • 25
Yalnızlık • 29
Gene Yalnızlık • 33
Bahar • 37
Şiir Denen Güzel • 40
Şöyle Perişan... • 44
Karaca Oğlan • 48
Ömrümün Bütününü • 52
Şiir Sevmek • 58
Var Olmak • 63
Eleştirmeci • 68
Yaşamak • 73
Hülyaya Davet • 78
Cânım!.. • 83
Sayıklama • 88
Darmadağın • 93
Öz ile Biçim • 98
Dönüş • 103
Kendini Beğenmek • 109

İstanbul • 114
Gene İstanbul • 119
Kış • 124
Aylardan Sonra • 128
En Derin Yaram • 132
Gün Dönümü • 136
Yeni Yıl • 140
Şiirin Sesi • 144
Kar Yağarken • 149
Şiir Üzerine • 154
Bir Şiir • 159
Çürüten Hayranlık • 164
Erişilmez Rahatlık • 169
Adsız Mektup • 173
Süslenmek • 177
İki Beyit • 181
Başka Bahar • 186
Bir Cevap • 191

PROSPERO İLE CALİBAN

Prospero ile Caliban • 199
Yanıt • 238
Yazar ile İşçi • 244
Yoksulluk • 256
Gelenek • 263
Karalama • 266
Okurken • 269
Yolculuk • 274
Hoş Bir Kitap • 278

OKURUMA MEKTUPLAR

Bu kitapta yer alan yazılar 1951-1952 yılları arasında *Pazar Postası*'nda çıkmıştır. 1958'deki Varlık baskısında bazı yazıların tarihleri belirtilmemiştir. Elinizdeki baskıda bu tarihler eklenmiştir. (y. n.)

Giriş

Neden *Okuruma Mektuplar?* onu bir anlatayım. “Hoşuma gitti de onun için” deyip geçebilirim, yalan da olmaz: beğenmesem seçer miydim bu adı? bir başkasını arardım. Eskiden *Sohbet* derdim yazılarıma, sonra öz-türkçeye özendim de *Söyleşi* dedim, birtakımına da *Hayata Dair* demiştim, gene öyle bir şey bulabilirdim. *Denemeler*, *Eleştirmeler*, *Araştırmalar* ne güne duruyor?.. Bakın, *Aramalar* hiç de fena değil: yazı yazan doğruyu arar, bir güzellik arar, kendini arar, yazılarını okuyacak kimseler arar, *Aramalar* hepsini topluyor bunların... Bir zamanlar *Derkenar* üzerinde de durmuştum, o da iyiydi. Arkadaşlardan biri, Burhan Belge, bir gün benim yazılarım için: “Derkenarımı şeyler” demişti, o bunu dudak bükerek, kınayarak söylemişti ya, ben de bir övgü diye karşılamıştım: okuduklarımin, gördüklerimin, işittiklerimin bende uyandırdığı düşünceleri bir yana karalayivermek, başka nedir benim istediğim? Ama *Derkenar* sözüne bir köhnelik sindi, bugün öz-türkçeye hiç yanaşmayanlar bile onu kolay kolay kullanamazlar. Belki siz bilmezsiniz, dört beş yıl oluyor, bir kitap çıkarmıştım: *Günlerin Getirdiği*. O da uygun bir başlık olabilirdi. Yahut *Günüin Getirdikleri*... Ben, *Okuruma Mektuplar* demeği seçtim. Hoşuma gitti de onun için... Başka sebepler de var.

Bir kere her yazı mektuptur. Şiir, hikâye olsun, deneme, eleştirme olsun, hepsi birer mektuptur. Bunu söylerken *mektup* sözünün Arapçada *yazılmış* demek olduğunu düşünüp cinasa özendiğimi sanmayın, cinastan büsbütün kaçınmam ama şimdi sırası değil. Her yazı bir mektup olduğu gibi her resim, her ezgi,

her yapı da birer mektuptur. Düşünen, duyan bir kimseden, düşünen, duyan başka kimselere haber, selâm iletecek bir mektup. Birçok kimselere, yahut bir tek kimseye. Beğenilmeyen bir eser, gönderilen bir kimsenin daha eline geçmemiş bir mektuptur. Onu da anlayacak, sevecek bir kimse elbette vardır, ancak ikisi birbiriyle karşılaşamamıştır. Yazık ki yazıların, eserlerin de ömrü sonsuz değildir, birçokları kendilerini anlayacak olanlara ulaşmadan yıpranır, yok olur giderler.

Bilirim, birtakım büyük, yüksek yazarlar varmış, okuyucuları düşünmezler, okuyucu aramazlar da yalnız kendilerini memnun etmek için yazarlarmış. Ben onlardan değilim, ben okurlarım için yazarım. Tevfik Fikret'in mısralarını hatırlarsanız:

*Size, ey bilmediğim, görmediğim kaariler,
Size ithaf ile neşrediyorum bunları ben...*

Ben de, ey bilmediğim, görmediğim okurlarım, size sunuyorum bu yazıları. “Öyleyse neden *Okurlarıma Mektuplar* demiyorsun?” diyeceksiniz. Hepinize birden söylemiyorum da onun için. Her birinize ayrı ayrı söylüyorum. Benim yazılarımı hepiniz toplanıp da okuyamazsınız ki: Her biriniz odanıza çekilip okuyorsunuz, kalabalık içinde okusanız bile kendi kendinize, içinizden okursunuz. Bilmiyorum sizi, yaşlı mısınız, genç misiniz? Kadın mısınız, erkek misiniz? bilmiyorum; ancak şunu biliyorum: siz bu yazıyı okurken benimle baş başasınız. Belki beğeniyorsunuz, belki kızılıyorsunuz, ikisi de makbulüm, beğenseniz de, kızsanız da benimle yalnızsınız, beni dinliyorsunuz. Bu yazım, bütün okurlarım içinde yalnız sizin için yazılmış bir mektuptur.

Şunu da söyleyebilirsiniz: “Her yazı bir mektup sayılacağına göre bunlara *Mektup*’tan başka bir ad koymak daha doğru olmaz mı?..” Evet, her yazı bir mektuptur, ama her yazı mektup gibi yazılmaz. Mektup yazan adam ille bir konuda kalacağı diye çırpınmaz, oradan oraya geçer, yukarıda bir söyleyeceğini unutmuşsa onu aşağıya yazıverir, kendinden açar, ahbaplarını, arkadaşlarını anlatır. Ben de size bu mektupları öyle yazmak istiyorum. Bir eksikliktir, bir kusurdur, bilirim, ama ne yapayım? elimde değil: ben bir konuya bağlanamıyorum, konuşur

gibi, mektup yazar gibi, ondan ona geçeyim diyorum. Sorayım ben size: bıkmadınız mı o bir konuya bağlanan yazılardan? Anlamıyor musunuz? hepsi de sizi kandırmağa çalışıyor. Bir düşündükleri var, onu söylüyorlar, düşündüklerinin tek doğru olduğuna sizi de inandırmak istiyorlar. Siz de ille onlar gibi düşüneceksiniz. Benim yok öyle bir dileğim: benim ne düşündüğümü size bir mektupla karmakarışık, darmadağın bir halde bildiriyorum. Ne düşündüğümü... O da büyük bir söz! Hayır size: “Ben işte böyle düşünüyorum” da demiyorum, belki: “şunlar da hatıra gelebilir” diyorum, işte o kadar. Sizi değil kendimi bile inandırmaya özenmiyorum. Doğrusu, inanmaktan, inananlardan korkarım ben: bir şeye, bir doğruya inanmak, onun zıddını inkâr etmek değil midir? Gönlüm hiçbir doğruyu inkâra razı olmuyor. Bir bakın tabiata: kara ile ak yan yana, birbirileriyle uzlaşarak yaşamıyorlar mı? Öyle ise biz neden bir doğruya saplanalım? Bütün doğruları, birbirine zıt gibi görünen doğruları, kendimizde toplayıp birbiriyle uzlaştırmaya çalışmak daha doğru olmaz mı?.. Hayır, ben sizi kandırmağa çalışmıyorum, sizi benim görüşüme çağırmıyorum; ama, yavaşça söyleyeyim, sizin içinde şüpheler uyandırabilirsem, büsbütün yanlıştır diye bellediğiniz bir düşünce için size: “Kim bilir? belki bunun da bir doğruluğu vardır...” dedirtebilirsem, sevinirim.

Daha çok şeyler söyleyecektim size bu mektubumda. Yukarıda Tevfik Fikret’in iki mısraını andım, Tevfik Fikret üzerinde biraz durmak isterdim; daha önce öz-türkçeye de dokundum, sizinle onu da konuşmak isterdim... Ama pek uzun olurdu mektubum, okumaz atardınız. Unutmazsam, bir dahaki mektuplarım o konular üzerinde olur.

4 Şubat 1951

İki Kitap

Bir mektupta damdan düşer gibi söze girmek hiç de iyi olmuyor, insan başka bir eyitme, bir hitap bulunsun istiyor. Ama ben ne diyeyim size? “Sevgili okurum” diyemem, lâubalilik olur. Hem bakalım siz benim sevebileceğim kimselerden misiniz? Tanıymıyoruz, bilmiyoruz ki birbirimizi! Ya siz bu mektuba ilgilenecek değil, ancak üç beş dakikanızı geçirmek için göz atıyorsanız? Belki de hoşlanmazsınız benim yazılarımdan, beğenmezsiniz düşüncelerimi de, sadece: “Acaba gene ne halt etmiş bu adam?” diye okuyorsunuzdur, öyle olunca kızarsınız benim size *sevgili* dememe, izin vermezsiniz. Sevmediğiniz, sevmeyeceğiniz bir kişinin sizi sevmesine kolay kolay katlanılır mı? “Kalp kalbe karşıdır” derler, doğru mudur? Biz bunu daha çok kendimizi korumak için, sevdiklerimizin bizi sevmelerini, sevmediklerimizin sevmemelerini dilediğimiz için söylemez miyiz? Nice sevdiklerim oldu ki sevmediler beni, yüzüme bakmak bile kendilerine ağır geldi. “*Sev seni seveni hâk ile yeksân ise / Sevme seni sevmiyeni Mısıra sultân ise*” öğüdünü tutmak da değme yiğide vergi değildir. Bana ne o öğütten? Güzel de söylenmemiş... Neyse! Bırakalım bu sevip sevilme sözünü, tatlı dahi olsa yeri mi burası? Ben size diyeceklerimi deyivereyim, benim tanımadığım sayın okurum. Hah! Buldum işte, *Sayın okurum* diye başlarım mektubuma.

Sayın okurum,

Geçen mektubumun sonunda size bu sefer Tevfik Fikret’ten, dil işinden açacağımı bildirmiştim, ama değiştirdim fikrimi, Tevfik Fikret de, dil işi de beklesinler biraz, bugün için başka bir

konu seçtim. İki yeni kitap çıktı, onlar üzerine düşündüklerimi söyleyeceğim. O iki kitabın biri *Fuzuli Divanı'nın* birinci cildi, Ali Nihat Tarlan hazırlayıp bastırmış; öteki *Fuzuli'nin Farsça Divanı*, onu da yine Ali Nihat Tarlan dilimize çevirmiş. Edebiyata az da olsa merakınız varsa ikisini de almalısınız, eliniz altında bulunmalı; yıllar boyunca, ömrünüz boyunca açar açar okursunuz.

Gençseniz, birini, farsça divanın çevirisini rahat rahat okuyabilirsiniz; ötekini anlamakta hayli zorluk çekersiniz. Ama anlamadığınızı anladığınızdan daha çok seveceksiniz, hiç şüphem yok. “*O hırçın, yavuz güzel, avlanmak için doru renkli atına bindi. Gene yüzlerce biçare âşık, sabır dizginini elinden kaçırarak*” gibi bir söz güzel değildir, sevelemez demiyorum (birinci cümleden *renkli* kelimesi kaldırılırsa, ikincide de *elinden* yerine *elden* denilse bence daha iyi olurdu), o da güzeldir, onda da bir şiir tadı vardır ama: “*Gitti elden sanemin sümbül-i müşğ-eşânı / Yine devr etti perîşan men-i ser-gerdâni*” beyti gibi mi? Bu beyti anlamasanız da daha hoşunuza gider, şiiri daha çok sarar sizi.

Anlamasanız da dedim, gençseniz, bizim eski şiirimizin dilini ayrıca çalışıp öğrenmemişseniz elbette zor anlarsınız, o beyitteki kelimelerin birçoğunu bilmezsiniz. Gene de, yani anlamasanız da, aruz bilmediğiniz için okurken veznini bozsanız da, duymaz mısınız o şiiri? o beyitteki ses size işlemez mi?.. Biliyorum, divan şiiri bizden uzaklaşıyor; sizin gibi gençler değil, ben yaştaki ihtiyarlar da onunla uğraşmıyoruz, onu sevdiğimizi söylerken de: “Ne yapalım? geçti artık, öldü artık!” diyoruz. Divan şiirinin geçmiş, ölmüş olmasına, doğrusu hayıflanmıyorum, yeni hayata, yeni medeniyete girmemiz için ondan uzaklaşmamız gerektiğini biliyorum. Ama biz yaşlılar da, siz gençler de, ondan daha büsbütün ayrılmadık, onun sesi bize yabancı gelmiyor, o sesi duyar duymaz içimizdeki şiir teli titremeye başlıyor: “Mânasını anlamasak da olur, bir şiir olduğunu anlıyoruz ya, yeter bize!” diyoruz. Bunun için okuyun Fuzuli'nin gazellerini, biraz da uğraşırsanız, birkaç yerde durup sözlüklere bakarsanız, mânasını da anlar, seversiniz, Ali Nihat Tarlan türkçe divanı, yıllarca göz nuru dökerek hazırlamış; bugün memleketimizde ondan daha iyi başaracak bir kimse yoktur... Olurdu, hepimizin büyük üstadımız İbnülemin Mahmut Kemal'in başkan-

lığı altında bir heyet toplansaydı, basılacak divan belki bundan da üstün olurdu. Ama o bir hayaldir, gerçekteştiğini bizim göre-miyeceğimiz bir hayal. Bundan yirmi otuz yıl sonra ise Ali Nihat Tarlan'ın hazırlayıp bastırđıđından daha mükemmel bir *Fuzuli Divanı* aramak belki kimsenin aklından geçmiyecek. Siz alın, ağır ağır okuyun o divanı, elinizin altında bulunsun, giderek bakarsınız ki birçok yerleri aydınlanıverir sizin için, en anlamadığınız beyitleri de kolayca sökmeğe başlarsınız. Zaten anlamak demek, bir bakıma, alışmak değil midir? Fuzuli'yi okumağa alış-tırın kendinizi.

Onunla birlikte farsça divanın çevirisini de okuyun. Bir kere onda, demin de söylediğim gibi, çok güzel sözler bulacaksınız; sonra o kitap size bizim divan edebiyatımızı, Doğu memleketle-rindeki şiir anlayışını anlatıverir. O kitabı okumakla, gazellerde bulunan mazmunların çoğunu öğrenmiş olursunuz. Bütün di-van şiirini tadarsınız, demiyorum: o sözlerin vezni kafiyesi yok; ama siz vezinle kafiye-yi de hayalinizde katarsanız, bütün divan şiirini kavramış olursunuz.

Ali Nihat Tarlan keşke o farsça divanı manzum olarak çevir-seydi, bir şiir nesir olarak çevrilince asıl değerinin yarısından çoğunu yitiriyor... şimdi şiirle nesir arasındaki fark üzerinde durup da şiirin mutlaka şiir olarak çevrilmesi gerektiğini söyleyeceğimi sanmayın. Ali Nihat Tarlan'ın manzum olarak çevirmeğe kalk-mamasına seviniyorum, belki mısraları güzel olmazdı, mısralar güzel olmayınca şiirin nesir kadar da tadı olmaz. Bundan başka *Fuzuli'nin Farsça Divanı'nın* nesir olarak çevrilmesinde başka bir meziyet var: bize divanların mâna bakımından özünü vermiş oluyor. Hayır, Ali Nihat Tarlan'ın manzum bir çeviriye özen-me-sinden yakınmıyorum. Yalnız Ali Nihat Tarlan'a başka bir sitemde bulunacağım: Fuzuli, farsça gazellerde kullandığı maz-munların çoğunu, hiç olmazsa bazılarını türkçe gazellerinde de elbette kullanmıştır, Ali Nihat Tarlan bize bunları: "Türkçe falan gazelin filân beytiyle karşılaştırın" diye göstermeliydi; böylece Fuzuli'nin farsça gazellerinin, gene Fuzuli eliyle bir çevirisi ya-pılmış olurdu. Bu işin ne kadar zor olduğunu bilmiyor, düşün-müyor değilim, ama Ali Nihat Tarlan bu memlekette Fuzuli'yi belki en çok okumuş, en çok bilen adamdır, başka herhangi bir

kimse için çok zor olan bu iş, onun için hayli kolaylaştırdı. Bunu yapmak onun boynuna bir borçtur, kendisinden başka kimsenin yapamayacağını bildiği için bunu kendisi yapmalıdır. Türkçe divana yazdığı önsözden öğrendiğimize göre farsça divanın aslını da yakında çıkartacakmış, bu karşılaştırmaları onda gösterse çok iyi eder.

Bilmem söylemeğe hacet var mı? farsça divanın basılmasını dört gözle bekliyoruz, benim gibi farsçayı iyi bilmeyip de farsça bir gazeli, karşısında çevirisi bulununca az çok anlıyanlara, anlar gibi olanlara büyük bir zevk sağlayacaktır.

Edebiyatı severseniz, alın, okuyun o iki kitabı, sayın okurum. Mektubumun başında: “Beni belki sevmezsiniz, paylaşmazsınız düşüncelerimi” dedim; ama aramızda ne kadar ayrılık, ne kadar anlaşmazlık olursa olsun, umarım ki Fuzuli sevgisinde birleşebilirsiniz. Okuyun Fuzuli’yi; onu şöyle gerçekten tadarak, sesini iyice işiterek okursanız, öyle sanıyorum ki yeni şiiri de daha çok seversiniz, çünkü Fuzuli de yeni, yepyeni bir şairdir, eskiye bağlanmamış, yeni bir yol açmağa çalışmıştır, onun şiirindeki özü iyice kavrayınca siz de eskilere, eskiliğe bağlananlardan yüz çevirir, yenilik arıyanların haklı olduklarını anlarsınız.

11 Şubat 1951

Hürriyet Şairi

Sayın okurum,

İlk mektubumda size Tevfik Fikret'ten açmak niyetinde olduğumu söylemiştim, sonra Fuzuli girdi araya, başka bir güne bıraktım. Çocukluğumda âdeta tapardım ona. Babam pek severdi, o hayranlığı bana da aşlamak istemişti. Boyuna okurdum *Rûbâb-ı Şikeste*'yi. Çok yerlerini anlamazdım doğrusu, yavaşça söyleyeyim, bugün de iyice anlamam. Anlamadığımdan başka hayli de sıkılırdım, başıma ağrılar girer, gözüme uykular çökerdi, gene de bırakmazdım elimden: "Yüksek şiir bu, ben de bundan hoşlanıyorum!" diye kendimi kandırmağa çalışırdım. Büsbütün geçmemiştir o huyum, bu yaşımda bile anlamamak beni çabucak yıldırılmaz, uğraşırım, bilirim ki emeksiz tadılan zevkler insana bir şey katmaz. Hepsi de bayağı olur demiyorum, ama alışık olduğumuz zevklerle yetinip kendimizi aşmağa özenmemekte bir bayağılık vardır. Tevfik Fikret'in şiirinde ince duygular, büyük büyük düşünceler, titiz bir sanat kaygısı vardır sanırdım. Vardır demişlerdi, ben de inanmıştım. Onlara erişmek için sıkılmaktan niçin kaçınayım?..

Sonradan çok su karıştı o hayranlığıma. O kadar ki Fikret'in şiirinden ürperir oldum. Onlarda ince duygular, büyük fikirler bulmak, olgun şekiller görmek şöyle dursun, her okuyuşumda bir ukalâlık, bir deyiş acemiliği gözüme çarpmağa başladı. En çok da o deyiş acemiliklerine sinirlendim. Ukalâlık, iri lâkırdı, güzel şekiller altında gizlenebilir. Açın Hugo'yu, ne acayip düşünceleri vardır; ama o cânım mısralara kapılırsınız da okudu-

ğunuzun saçmalığını, acayıplığını sezemezsiniz. Tevfik Fikret ise şöyle akıcı bir dille şiir söylemeği bir türlü beceremez. Örneğin bakın şuna: “O sizin görmediğim, bilmediğim gözleriniz / Safha-i şî’rime ibzâl-i nigâh eylerken...” Belli ki “O sizin görmediğim, bilmediğim gözleriniz benim fikrime şiirime şöyle bir bakınca...” demek istemiş, başaramamış, “Safha-i şî’rime ibzâl-i nigâh eylerken” gibi söylemesi de, anlaşılması da zor bir mısra uydurmuş. Gerçek şair, dili hırpalamadan, dile eziyet etmeden kurallara uya-bilen adamdır. Baştan aşağı okuyun *Rûbâb-ı Şikeste’yi*, *Halûk’un Defteri’ni*, hep böyle dili cendereye sokan mısralarla karşılaşır-sınız. Yanlış anlamayın, arapça, farsça kelimeler kullanmış olma-sına takılmıyorum, Fuzulî’de, Bakî’de o arapça, farsça kelimeler daha da çoktur. Ama onlar şiirlerine bir türkçe edası, yapma da olsa gene bize tabîî gözükebilen bir türkçe edası verebilmişler-dir; onların mısralarında bir zorakilik duyulmaz, kelimeyi ye-rinde kullanmağa özendikleri bellidir. “Pür hayâl-i ruh-ı ma’şuka iken dîde-i Kays / Neye kim kılsa nazar sûret-i Leylî görünüir” gibi bir beyitte, kelimeleri, mânayı anlamasanız dahi bir tabîîlik ol-duğunu inkâr edemezsiniz, ondaki kelimelerin hepsi birbirine uygundur, biri ötekinin yanında sırtmaz; oysaki: “Safha-i şî’rime ibzâl-i nigâh ederken” mısraı bir önceki mısraın diline, akışına hiç de uymuyor. Tevfik Fikret dile inanmış bir şair değildi de onun için. Bütün kelimelere bir değerdedir diye bakardı: “gizliyeyim” diyemiyor mu? Ketmedeyim demekle işin oluvereceğini sanırdı. *Rûbâb-ı Şikeste’yi* gelişigüzel bir yerinden açıyorum: “Muhteris bir ziyâ basık tavanın / Hüzn-i mebhût-i pürgubârında / Titreyip söndü; şimdi boş odanın / Nîm-muzlim kalan cidârında / İnce bir gölge irtîâş ediyor.” Bir anlayış birliği var mı bu mısralarda? Bana, ayrı ayrı şiirlerden alınıp yan yana getirilmiş gibi geliyor... Hayır, Tevfik Fikret’in şiirlerini okurken bir dil zevki duyamıyorum; oysaki bir şiirde ilk arayacağımız zevk, dil zevkidir.

Ama Tevfik Fikret’i artık okunmağa, üzerinde durulmağa değmez bir şair saymak da elimden gelmiyor. Onu ne zaman düşünsem, önemini, büyüklüğünü, evet, büyüklüğünü biraz daha anlıyorum. Şiirlerini okuyamıyorum, kendimi zorlasam da onlardan bir şiir zevki alamıyorum; düşünceleri öyle yüksek şeyler değil, belki sadece birer düşünce gölgesi. Gene de Tev-

fik Fikret denen insan büyük bir insan, dev gibi bir insan. Bize, Türkeli'ne Avrupalıların edebiyat anlayışını ilk getiren o; bugün bu memlekette yazı yazarların hepsi ondan çıkmıştır. Tevfik Fikret'ten önce Avrupa Edebiyatı ile uğraşmak, bize Avrupalıların edebiyat anlayışını getirmek isteyenler olmuş: Şinasi, Ziya Paşa, Namık Kemal, Hâmit... Ama onlar Avrupalıların edebiyatına bir Doğulu gözü ile bakmışlar. Emiri Efendi'nin bir mısraı vardır: "*Canan geliyor naz ile tayyareye binmiş...*" Bu mısraı söylerken: "Bakın ben en yeni şeyleri şiire koydum, tayyareyi bile koydum" der; oysaki o mısra tamamiyle Doğu sanat anlayışının bir ürünüdür. Şinasi'nin, Ziya Paşa'nın, Namık Kemal'in Türk Edebiyatı'na getirdikleri yenilik de Emiri Efendi'nin tayyareyi şiire sokması gibidir. Tevfik Fikret ise şiiri gerçekten bir Avrupalı gibi düşünmüştür. Avrupa'nın belki en kötü şiirini almış, François Coppée'ye benzemeğe özenmiş, o başka. Ama François Coppée, ne kötü şair olursa olsun, gene Fransız'dır, Avrupalı'dır, Şinasi, Ziya Paşa, Namık Kemal, Avrupa'da başka bir şiir olduğunu, bizim de onu almamız gerektiğini anlamışlar, haber veriyorlar, ancak kendileri onu almağa, bu ülkeye getirmeğe, cesaret edemiyor; Tevfik Fikret ise o cesareti göstermiş olan adamdır.

Tevfik Fikret başka bir yönden de hepimize örnek olmuştur. Namık Kemal'e olan borcumuzu biliriz, bu memlekette hürriyeti ilk anan, bize hürriyet sevgisini ilk aşılamağa çalışan adam odur. Vatan şairidir, hürriyet şairidir... Ama onun söylediği hürriyet, toplumun hürriyetidir, bireyin, yani ferdin hürriyeti değildir; Namık Kemal'in şiirlerindeki hürriyet daha çok bağımsızlık, istiklâl aşkıdır. Bireyin hürriyetini ilk düşünen şair ise gene Tevfik Fikret'tir. Namık Kemal'in şiirlerinde, bütün eserinde: "Hep bir arada doğruyu bulalım, ona bağlanalım" der gibi bir hal vardır, Namık Kemal eski toplumun, durum yani *statique* toplumun adamıdır da onun için. Tevfik Fikret ise toplum içinde bireyin hür olmasını, bireyin birtakım bağlardan silkinerek de hür olmasını ister, hür bir toplum içinde hür bireylerin yetişmesine çalışır. Bunun içindir ki Namık Kemal'e hürriyet şairi dediğimiz gibi Tevfik Fikret'e de hürriyet şairi diye bakmamız gerekir.

Tevfik Fikret'in şiirlerini, *Rübâb-ı Şikeste* ile *Halûk'un Defteri*'ni

okuyun demiyorum, o iki kitap da geçmiştir, kapanmıştır artık, sevemezsiniz o şiirleri, Fuzulî'yi, Bakî'yi, belki Namık Kemal'i iyice anlamadan okuyup gene bir zevk duyabilirsiniz, Tefik Fikret'in şiirleri size o zevki de vermez. Ama kitaplarını açmasanız bile onun bize neler getirdiğini, bize hürriyet aşkını aşılamış olduğunu unutmayınız. İnce duygular, büyük düşünceler getirmiş, titiz bir sanat kaygısıyla yazmış bir şair değildir, ama yaşadığı topluma iyilik etmiş, onu ön-yargılardan, duruluktan kurtarmağa çalışmış bir adamdır. Bu yüzden bizim bütün hayranlığımıza lâyıktır.

18 Şubat 1951

Daldan Dala

Sayın okurum,

Selâm edip hatırlarınızı sorduktan sonra size şunu söyleyeyim: ikinci mektubumu, yani bu derginin 11 Şubat sayısında çıkan, belki okumuşsunuzdur; onda şöyle bir yer vardı: “... beğenmezsiniz düşüncelerimi ve sadece...” O *ve*’yi ben yazmadım, yazmam da, on yıldır *ve*’yi kullanmıyorum, bizim dilimize gerekli olmadığını sanıyorum. Kimi yazarlarımız onsuz edemeyeceklerini, edilemeyeceğini söylüyorlar. Mübarek olsun! tepe tepe kullansınlar, isterlerse her kelimedenden sonra bir *ve* koysunlar da zaten anlaşılmyan yazıları büsbütün anlaşılmasın. On yıldır birçok yazılar yazdım, başka dillerden kitaplar çevirdim *ve* dediği bir kere dahi gerekli bulmadım. Demek ki onsuz edilebiliyormuş, hiç olmazsa ben edebiliyorum. Dizicilerden de dilerim, benim yazılarıma yanlış katmalarına pek aldırmam ama bana *ve* de dertmesinler; onu görünce, ne bileyim? sesimi, kendi kendimi tanıyamıyorum. Ben “... beğenmezsiniz düşüncelerimi de sadece...” demiştim. Severim *de*’yi, türkçedir o, kamunun dilindendir, dediğim yerde de ancak o doğrudur *ve* yanlıştır.

Ne anlatayım bugün size?.. Dışarıya bakıyorum, ıdıklı bir gök, tertemiz; kişiye yaşamayı sevdiren bir gün... “Söyliyecek bir şey bulamadın da havadan mı açacaksın?” diyeceksiniz. Ne olur sanki havadan açarsam? O da konuşmak değil midir? Siz sabahleyin uyanınca hava açık mı, kapalı mı, yağışlı mı, merak edip de bakmaz mısınız? Açık, kapalı, yağışlı olduğuna göre düşünceleriniz, duygularınız, bütün iğiniz değişivermez mi? Güney

yeli, kuzey yeli sizi bir başkalaştırıvermez mi? Hepimizin de gönüllerimiz az çok havaya, yellere bağlı değil midir? Ruhi: *"Uyduk dil-i divaneye dil uydu havaya"* derken hepimizi de söylemiş mi? Ama ben daha çok Kadı Burhanettin'in mısraını severim: *"Havaya tabi olmaklıkh bu gönliüme ne sevdadır..."* Hani Arap yazısıyle yazdığımız günler de "hı" derdik, bir harf vardır, işte onu "kh" ile gösteriyorum bizim öz dilimizin seslerindendir o, İstanbul uşağı onu söyliyemiyor diye kaldırıverdiler. İstanbul uşağı İngilizlere benziyeceğim diye yarın öbür gün r'yi söylemeye kalkarsa bakacaksınız onu da kaldırıverecekler, örneğin sermek'i, serdirmek'i bize seğmek, seğdirmek diye yazdıracaktı. O "hı" sesini, bir deniz'deki gibi genizden çıkan n sesini kaldırmış oldukları aklıma gelmiyor mu, tepem atıyor. Oysa ki bugün hava güzel, berrak, kişiye göğü de, taşı toprağı da okşamak dileğini veriyor. Bir daha söyliyeyim Kadı Burhanettin'in sözünü, hem bu sefer bütün beyti söyliyeyim, belki geçirir öfkemi. *"Cihan gözüme kararır perişan olalı zülfün / Havaya tabi olmaklıkh bu gönliüme ne sevdadır..."* türkçenin bence en güzel beytlerindendir, yazık ki Kadı Burhanettin'in şiirleri iyice bilinmiyor, iyice okuyamıyoruz.

Şiir dedim de aklıma geldi, okurlarımın birinden bir mektup aldım, uzun, bitmez tükenmez bir mektup. Adını bildirmiyor o okurum, ama ben kim olduğunu anladım sanıyorum, doğru bildim mi, bilemedim mi, kendisini yolda görürsem bir soracağım. Adını söylemiyor, ama bana sövmüyor da, tam tersine, övüyor beni, âdeta koltuklarım kabardı. Bu okurum bana en çok şiirden açmamı öğütlüyor. Bizde şiir üzerine yazılan yazıların en doğrusunu, en güzelini bir ben yazarmışım, bir de başka bir yazarımız. Kışkandığım için öteki yazarın kim olduğunu söylemeyeceğim. Okurumun benim için değil, onun için dedikleri doğrudur, çok doğrudur. Gerçekten anlar şiiri o adam, bilgin dir, okur, okur, öğrendiklerini sıralayıverir yazılarında. Bir makalesini okudunuz mu yetmiş yedi milletten bilginlerin şiir üzerine neler dediklerini öğreniverirsiniz. Ben öyle değilim, bunca yıldır uğraştım, şiirin ne olduğunu başkalarına öğretebilmek şöyle dursun kendim de öğrenemedim. "O yazarın makalelerini oku, sen de onun okuduğu kitapları oku, öğrenirsin" diyeceksi-

niz. Ne biliyorsunuz yapmadığımı? Gene de öğrenemedim, bütün zihnim karıştı. Hayır, ben anlamam şiirden, şiirin ne olduğunu dahi bilemiyorum. O okuruma söyleyeyim, şiirden yalnız öteki beğendiği yazarımız anlar, beni onunla bir tutmasın, aldanır sonra, evet, aldanır. Zaten çok aldanıyor o okurum, benim Gérard de Nerval'i sevmediğimi sanıyor. Bunu nereden çıkarmış? Bayılırim ben Nerval'in şiirlerine. Fransızların en doğru şairlerinden biridir o. Baudelaire'den geçebilirim, zaten çoktan geçtim, Stéphane Mallarmé ile bir de ondan geçemem. Sorayım o okuruma: benim Gérard de Nerval'i sevmediğimi hangi yazımdan, hangi sözümden anlamış? Adını bildirmese de bana onu bildirsin.

Birçok şeyler arasında bir şey söylüyor ki, onu da anlıyamadım. *Hayata Dair* başlığı da iyi değilmiş: "Bu başlık altındaki yazılar hep yaşamaktan söz açmak zorunda bıraktırdı sizi. Halbuki siz ölümden de ne güzel söz açarsınız. Kendinizi hiç ölmüş düşünemediğinizi yazdığınız bir yazınızı hatırlıyorum. Ne doğru, ne güzeldir!" diyor. Ölüm, hayatın dışında bir şey midir? O okurum öyle mi sanıyor? Biz ölümden de gene hayatı, gene yaşamayı söylüyoruz demektir. Mademki yaşıyoruz; her sözümüz yaşamaya üzerinedir, öyle olmaktan çıkamaz, kurtulamaz. Hani şu boyuna ölümü, ölümden sonrasını anlatmağa kalkanlar yok mu, onlar da hep yaşamak sözü ediyorlar demektir; çünkü kendileri yaşıyor, yazılarını okuyanlar da yaşıyor, yaşıyanlar arasında yaşamaktan başka bir şeyin sözünü açmağa ne kadar uğraşırsanız uğraşın, boştur, hep yaşamayı söylemiş olursunuz. Bu dünyadan başka bir dünya olsa bile biz bu dünyada kaldıkça onu düşüneyiz, ancak bu dünyanın şartlarına göre düşünebiliriz, oysaki öbür dünya bu dünya olmadığı için başka şartlara, bizim aklımızın alamıyacağı şartlara bağlıdır. Dirinin ölüyü ölü olarak anlamasına imkân yoktur.

Gelelim şiire... Biliyorum, anlamam şiirden, demin de söyledim bunu. Gene de çok severim şiiri. Bir onu severim desem yalan olmaz. Bir dergiyi açtım mı, hemen şiirleri okurum, öteki yazıları sonraya bırakırım, bir daha da hatırlayıp okumam. Üzüldüğüm çok şey vardır dünyada. Bir kere yakışıklı, güzel bir adam olmadığımı üzülürüm. Eskiden: "Ne yapalım? kısme-

timde g z ll k yokmuş!" deyip başka şeyler düşünerek kendimi avutmağa çalışırdım. Yıllar geçtikçe o yara daha çok sızlıyor içimde, güzel insanların tattıkları zevkleri tatmadan, bilmeden bu cânım dünyadan gideceğimi anlıyorum da onun için. Orhan Veli'nin Süleyman Efendi'si gibi değilim ben, çirkin yaratıldığıma müteessirim... Ama bu acı bile bende şair olamamanın verdiği acı kadar değildir. şair olsam, belki çirkinlik duygusunu güzel güzel mısralarla anlatırdım da avunurdum. Ne var ki ben şair olsaydım şiirlerime duygularımı koymazdım. şiir duygusu değildir ki bence. Hatt  duygunun şiiri öldürdüğüne inananlardanım... Ya nedir bence şiir? Ne bileyim ben? Bir gün aklıma eserse döneriz o konuya. B ğ nl k çok söyledim, hiçbir şey söylemeden çok söyledim, hiç şüphesiz sıktım sizi. Bakmayın kusura, hoşça kalın.

25 şubat 1951

Karasevda! Leylek

Okurum Efendim,

Fransızca bir dergide, *La Table Ronde*'un şubat sayısında Mallarmé'nin birkaç mektubu çıktı. Bunların birinde şair, dostu Eugène Lefebvre'in ruhunu "kıpırdanmaz göllerin karasevda! leyleği"ne benzetiyor: "*Mélancolique cigogne des lacs immobiles, votre âme...*" diyor. Ahmet Haşım görseydi kim bilir ne hoşlanırdı! Ben de okuyunca onun şiirini hatırladım. Birdenbire söyliyemedim hepsini, yavaş yavaş, mısra mısra buldum belleğimde: "*Kenar-i âba dizilmiş sükûn ile bekler / Füsûn-ı mâha dalan pür-hayâl leylekler. / Havâda bir gölü tanzir eder semâ bu gece, / Onun böcekleri gûya nücumdur yekser. / Neden bu âb-ı semavîde avlananlar yok? / Bu haşr-i nûr-u hüveynatı hangi kuşlar yer? / Eder bu hikmete gûya ki vakf-ı gûş u nazar, / Füsûn-ı mâha dalan pür-hayâl leylekler.*" Kaç yıldır okumamıştım bu şiiri, Mallarmé'nin bir sözü ta içimde uyanırdıverdi onu, güzelliğini de biraz daha sezdiirdi.

Ahmet Haşım, *Göl Saatleri* şairi Ahmet Haşım... Haşım'e gelmeden önce size diyeceklerim var, sizi pek ilgilendirmese de ne yapalım? aklıma geldi bir yol, söyleyeceğim. Bayıldım Mallarmé'nin o sözüne! "*Kıpırdanmaz göllerin karasevda! leyleği...*" Eugène Lefebvre'i nereden bileyim? Onun için ruhu öyle bir leyleğe benzer miydi, benzemez miydi, orasını kestiremem. Ama bir düşünelim: hangimizin ruhu... ben "ruh" demeği pek sevmem, anlamıyorum ruh'un ne demek olduğunu, benim ruhum yoktur demek daha işime gelir... hangimizin içimiz, benliğimiz "*kıpırdanmaz göllerin karasevda! leyleği*"ni andırmaz? Neymiş o

“kıpırdanmaz göllerin karasevdaı leyleği?” Onu da pek bilemem, size anlatamam, ancak ne olduğunu iyice duyuyorum içimde. Deđiřmiyen, değişmiyecek bir âlem... Bin bir değişmesi olan, günü gününe benzemiyen, gene de ta özüne bakarsanız öyle değişmeden kıpırdanmadan sürüp giden bir âlem, dört yanımı-zı çevirmiş, bizi kısıkıvrak bağlamış bir âlem. Bir araştırın içini-zi, kaç yaşına gelmiş olursanız olun, sevdalar çektiniz, nefretler duydunuz, güldünüz, eğlendiniz, ağladınız, eski günlerinizden, çocukluğunuzdan bir şey kalmadı sizde... Öyle mi sanırsınız? Bir yıldı içinde: “Bundan yıllarca önce ne idiysem gene de oyum, bir şeyim artmadı, eksilmedi, benliğimin dokusu değişmedi, bir ömür boyunca kıpırdanmadan öyle duraklamışım!” dediğiniz olmaz mı hiç? Hâtıralarınız var, ama en yakın hâtıralarınız dahi, benliğinize ne denli bürünmüş olursa olsun, gene sizde iğreti gibi değil midir? Hepimiz de ne edersek edelim, değişmeme-đe, biribirine benzemez, uymaz günler, olaylar arasında hep o benlikle kalmağa ta yaradılıştan yargılanmışız. Bunun içindir ki kendi kendimizden silkinip dışarıya, o bir türlü kavrıyamıya-cağımız dışarıya, dışarıdakilere bakarak avunmak yeğdir. Bıra-kalım şimdi bunları; biliyorum ki anlatamadım, kendim de iyi-ce anlıyamadım, kendi kendime açıklıyamadım, ta içimden ür-pererek duyuyorum, insan oğlunun en acıklı macerası olduğu-nu seziyorum da anlatamıyorum... Mallarmé de çok beğenmiş o buluşunu, unutamamış, kim bilir kaç yıl sonra onunla şiirlerinin belki en güzelini yazmış: “*Le vierge le vivace et le bel aujourd’hui / Va-t-il nous déchirer avec un coup d’aile ivre / Un cygne d’autrefois se souvient que c’est lui...*” Hayır, dilimize çevirmeğe kalkmıyaca-đım, elimden gelmez, bütün güzelliğini bütün sırrını kaçıırveri-rim. Yalnız şunu bilin: zamanla “kıpırdanmaz göller” unutulmuş “kaskatı göl”, “karasevdaı leylek” de “bir eski günler kuğusu” olmuş.

Gelelim Ahmet Haşim’e. Bana öyle geliyor ki bugün nan-körlük ediyoruz Ahmet Haşim’e. Hele *Göl Saatleri*’ndeki şiirle-rini hiç andığımız yok. O *Belde*, *Parıltı*, *şafakta*, *Hazanda Bülbul*, *Piyâle* gibi şiirlerini okuyoruz, bilmiyenlere öğretmeğe çalışıyo-ruz, demin söylediğim şiirini, ona benzerleri unutuyoruz. Genç-ler Haşim’i eski bir şair diye anıyorlar. Orhan Veli de pek sev-mezdi. Ama acaba asıl Ahmet Haşim, asıl yeni olan Ahmet Ha-

şim o göl kenarındaki leylekleri düşünmüş, onların şiirini söylemeğe özenmiş Ahmet Haşim değil midir? Bir şairin unutulmağa yüz tutmuş, unutulmuş olmasından yakınmıyorum, hepsi de eskir, unutulur gider, “*Lâbüüt gelen efsâne olur dehre Nâzimâ / Bir gün de bizim hâlimiz efsânelik eyler.*” Şair avuntusu! Efsâne dahi olamayız, hepimiz unutuluruz, kalacak sandığımız bütün izlerimiz birer birer silinir. Hayır, Ahmet Haşim’in unutulmuş olmasından yakınmıyorum; ama biz onu, şiirini iyice anlamadan getirdiği yeniliği kafamıza sindirmeden unutmağa kalkıyoruz. Monsieur Gide’in bir yazısından hatırımda kalan bir benzetme ile söyleyeyim: İçindeki iliği emmeden kemiği atıyoruz. Öyle sanıyorum ki bugünün şairleri, gerçekten yeni olan şairleri *Göl Saatleri*’ni yeniden bir okusalar, onda kendilerine yarıyacak birçok şeyler bulacaklar.

Ahmet Haşim’in şimdi de sevmediğimiz şiirlerini, *Şafakta, Parıltı, Hazanda Bülbül* gibi şiirlerini kötülemek istemiyorum, bir kere onların dili, ötekilerin dilinden çok iyidir, Haşim onlarda usta bir şair olmuştur; ama dikkat edin o şiirlerin konusu eskidir, öteden beri bildiğimiz şeylerdir. Yeni Haşim, Türk şiirinde yepyeni olan Haşim ötekilerdedir.

Zavallı Haşim! Ben de çoktandır açmıyorum onun kitaplarını, elimin altında da yok; *Leylekler* şiirini tam olarak hatırlıyabilmek için uzun uzun uğraştım. Elimin altında olsaydı da kitabı açıverseydim daha iyi olmaz mıydı? Daha neler de bulurdum içinde. Belleğimde kalanlarla yetinmek daha kolay geliyor... Oysaki bir şaire gerçek hayranlık bu değildir. Ne kadar severdim onu! Yaşıyanlar arasında belki hiçbir şairin yanında, onun yanında duyduğum hayranlığı duymamışımdır. Gene de vefasızlık ettim ona. Günahlarım saymakla tükenir mi? Ne yapalım ki zamanla değiştim, şiir anlayışım değişti, Ahmet Haşim’in dili, eski dili bana bir yabancı gelmeğe başladı, başka şairlere hayran oldum, başka şairlere kapıldım, kendi kendime Haşim’inkinden çok uzak bir dil kurmağa kalkıştım, geçmiş yıllar bana başka bir âlemdeymiş benimle bir ilişkisi yokmuş gibi gözükmeğe başladı. İçim, o bir türlü değişmediğini anladığım içimden başka bir şey, her şey değişti... Kim bilir? belki de daha iyi oldu, artık Ahmet Haşim’i belki de tanımadığım, yepyeni bir şair diye okuyabilece-

ğim... Siz de açıp okuyun onu, benim sayın okurum, öyle sanıyorum ki bunca yıldan sonra onda hiç duymadığınız, bilmediğiniz bir âlemin, bir şiir âleminin yankılarını bulacaksınız. Böylelikle yalnızlığınızı, gönlünüzdeki avunmaz yalnızlığı biraz unutmuş olursunuz. Yalnızlık... Bir dahaya size yalnızlıktan açarım belki.

4 Mart 1951

Yalnızlık

Okurum, ey benim benzerim,

Şair: *“Eylese Nef’i nola gönüyle daim bezm-i hâs / Hem kadeh hem bâde hem bir şuh sakidir gönül”* diyor, bir başkasına, Neşati’ye göre de: *“Dil ki hem âyine hem tût-i şekerhâdır. / Gayre muhtâc değil kendi ile gûyadır.”* İyi bunlar ya, sizi bilmem, hem hoşlanmıyorum yalnızlıktan, sevmem kendimle baş başa kalmayı. Bir güzel, öyle güler yüzlü, dili tatlı bir güzel değildir benim gönlüm, dünyayı ışıklandırıp bağışlayıveren bir içki sunmaz bana, şifası yok bir ağuş içirir. Kaçarım ondan, insanlar arasına, kitaplar arasına kaçarım. Konuşmakla, olmazsa yazmakla unutmaya çalışırım onu. Fransız yazarlarından biri, Jean Rostand: *“Çalışmanın acılığı, kişiye haddini bildirmesidir”* der, delikanlı sözü bu da, büyüklük umutlarını yitirmemiş, yeneceğinden şüphesi olmadığı için güçlüklerle karşılaşmayı dileyen genç bir adamın sözü. Bir yaştan sonra kişiye asıl yalnızlık, boş oturmak, kendisiyle kapanmak, kendine kapanmak bildiriyor haddini. Çıkayım kendimden, görmiyeyim, düşünmiyeyim kendimi ki avunabileyim. Doğruymuş meğer ben’in tiksiniyecek, hınç uyandıran bir şey olduğu, *“Le moi est haïssable.”* Hayır, Pascal’ın dediği mânada değil, herkesin anladığı mânada değil, söyleyin kendinizi, anlatın boyuna *“ben... ben...”* demekten çekinmeyin, övünün, böbürlenin, ama sakın bakmayın içini, dinlemeyin kendinizi, içinizin fısıltılarına, o üzgün üzgün anlattıklarına kapayın kulaklarınızı... Bilmem sizi, siz belki öyle değilsiniz, ama ben size *“ey benim benzerim”* dedim, bu sayfayı çevirip geçmediğiniz için, benim mektubumu okuduğunuz için si-

zin de bana benzediğinizi sandım, dert ortağımısınız diye sizinle dertleşmek istedim.

Kişinin yalnızlığı sevebilmesi için arkasında, içine güven verecek hâtıraları olması gerektir. Ben o eski defterleri ne zaman karıştırırsam birtakım başarısızlıklar görüyorum. Neler kurmuş-tum ben de! Beğenilen, alkışlanan bir yazar olacaktım. Öyle çok kimselerin, yığınların benim yazılarımı okumasını beklemiyorum, birkaç kişi, Stendhal'ın dediği *mutlu azınlık* beni anlasın, yeterdi bana, Baudelaire birini överken: "*Célèbre pour quelques uns*" der, "*birkaç kişi için ünlü*", ben de işte o birkaç kişiyi aradım. Eremedim mi bu dileğime? tanıtamadım mı kendimi kimseye? Zor onu söylemek, var beni de beğenenler, görüyorum; yazılarımı okuyorlar. Çoğu; "Saçma!" deyip omuzlarını silkiyorlar da, içlerinde: "İyi... Doğru.." diyenler de olur. Ama yetmiyor bu işte, neden yalan söylüyeyim, yetmiyor. Niçin mi?

Siz, ey benim okurum, bana benzeyen yahut benzemiyen okurum, ömrünüzde sevildiniz mi hiç? şöyle gerçekten sevil-diniz mi? gerçekten sevilmenin ne olduğunu düşündünüz mü? Ben söylüyeyim size sevilme ne demektir, ben bilirim onun ne olduğunu. Sevdiğim için değil, sevilmediğim için, ömrümde beni gerçekten sevmiş bir tek kişi olmadığı için bilirim. Sevil-mek, bir kimsenin gözünde eşsiz olmaktır; sizi seven kişi, size yeryüzünde bir tane diye bakmıyorsa sizi sadece insanlar ara-sında bir insan, ancak sevicecek bir insan sayıyorsa, kabartma-yın koltuklarınızı, siz de sevilmemişsiniz demektir. Sizi başka-larıyla ölçebiliyorsa, sonunda sizi hepsinden üstün bulsa dahi, bilin ki sizi sevmiyor, gerçekten sevmiyor, hoşlanıyor sizden, işte o kadar, yerinize bir başkasını koyabilir. Ne diyor Sultan Sü-leyman? "*Aşkıma müstağrakım kılmam nazar hiçbir yana / Bilmezem var mı cihanda sana benzer ya değil.*" Gerçekten seven öyle olur işte, yeryüzünde sevgilisine benzer bir kişi daha var mı yok mu, sev-gilisi öteki insanlardan üstün müdür değil midir, üstünse neden üstündür, onu araştıramaz. Bunu araştırabiliyorsa, sevgilisinin başkalarından üstünlüğünü görmeğe ihtiyacı var demektir, onu gerçekten sevse onun üstünlüğünü görmeğe ihtiyacı olmaz, içi ile bilir onu, güneşin ışığını bilir gibi bilir... Ama benim niyetim size sevgiden açmak değildi.

Siz sevilmenin, beğenilmenin türlü türlü olduğunu mu sanırsınız? Sevdiğimin beni sevmesi başka, okurlarımın beni beğenmesi başka... Eskiden belki ben de bunların ikisini birbirinden büsbütün başka şeyler sanırdım ki sonradan anladım, değil. Bir yazar, bir sanat adamı okurlarının kendisini bir sevgilinin sevmesi gibi beğenmesini istiyor. Siz nasıl sevdiğinize eşsiz bir insan, başka kimse ile karşılaştırılamıyacak, yerine kimse konamıyacak bir varlık diye bakıyorsanız, bir yazarın da, bir sanat adamının da öyle beğenilmeğe ihtiyacı vardır. Neden bu yazılara ben *Okuruma Mektuplar* diyorum? neden bir kimsenin adını söyleyemiyorum? Benim yazılarımı o dediğim gibi beğenen, öyle seven bir kimse bulunmadığını biliyorum da onun için. Olsaydı, belki de o kardeş insanla, benliği benliğime uygun, benliği benim benliğimle tamamlanan insanla yetinirdim. Anlıyorsunuz, benim yazılarımı şunun için bunun için değil, şöyle böyle birtakım güzellikler gördüğü için değil, sadece benim yazılarım olduğu için okuyacak bir insan. Hani Montaigne: “*Ben onu severdim çünkü o o idi, ben de benim*” der, kendisine: “Neden okuyorsun bu adamın yazılarını?” diye sorduğunuz zaman bunu söyleyebilecek bir insan. Bundan başka, sizi beğenen ne kadar insan olursa olsun, boştur, bir tek değilsiniz, birinci değilsiniz. Oysaki gerçek beğenilmek de, gerçek sevilmek gibi, bir kişinin gözünde bir tek olmak, birinci olmak demektir.

Bu acıdan, bu ağudan kurtulmanın vardır bir çaresi diye düşünürsünüz: “Sen kendini bir tek, birinci say, yeter” dersiniz. Evet, ben de kendimi beğenmiyecek değilim ya! Kişi kendini beğenmezse çatlarmış. Değil öyle, ey benim okurum, kendimizi beğenmek yetmez bize. Giderek bir şüphe düşer içimize: “Ben kendimi beğenmiyorum ya, beni benden başka beğenen kimse yok, demek ki ben de yanılıyorum, beğenilecek, sevicek bir insan değilmişim” deriz. Çevremizden, çevremizin yargılarından büsbütün kurtulmak, onlara büsbütün aldırmmamak elimizde midir? Monsieur Gide bir yerde: “*Ben önemli bir kişi olduğumu biliyordum ya, bunun ancak çok sonra, ben öldükten sonra anlaşılacağını sanıyordum*” der. Aldanmayın bu söze, kanmayın; kendisini başkalarının da önemsediklerini, eşsiz bir adam saydıklarını gözüyle görmeseydi bunu kendi kendine dahi söyleyemezdi.

Onun da içine, benim içime olduğu gibi, bir günü (kıskançlık), bir haset çökerdi. Kimi günülüyorum ben? kimi kıskanıyorum? Ne bileyim? Benim içimdeki günü belli bir kişiye karşı olsa, onu küçümserim de kurtulurum içimdeki acılıktan. Ün bana gelmiyor, demek ki bir başkasıyla gidiyor, onu seviyor. Ondan vazgeçebilir, bir gün onu da silker atar, olsun, gene bana gelmez ya. Ben ünün seçeceği bütün kişileri günülüyorum. Başlı başına bir günü, kimseye yönelmemiş bir günü, böylesinin yarası daha da ağırdır. Siz sevgilinizin kiminle olduğunu bilmezseniz daha da çok üzülmez misiniz? Bütün gördüklerinizi, bütün düşündüklerinizi kıskanmağa başlarsınız.

Neler söyledim gene? Nereden geliyor bu yakınma? Bakmayın bu dediklerime, yırtın bu mektubu, baştaki beyitleri okuyun, ikisi de güzeldir, hele Nefi'ninki çok güzeldir, inanın onun dediğine, unuttun benim bu saçmasapan, birbirini tutmaz sözlerimi. Bakın, size Fuzulî'den bir beyit söyleyim, ona açın gönlünüzü de bu benim dediklerimden bir iz kalmasın: *"Ey demadem resk tîğiyle benim kanım döküp..."* Olmıyacak Fuzulî'yi açınca da aklıma günülü, hasretli, resk'li beyitler geliyor, o duygudan kurtulamıyorum bugün, gideyim insanlar arasında övünüyüm, kendimi beğenip kurula kurula konuşayım, belki öyle silkinirim kendimden.

11 Mart 1951

Gene Yalnızlık

Nasılsınız, benim okurum, iyi misiniz?.. Bilmem sizi sıkıyor mu bu mektuplar? Ben hoşlanıyorum bunları yazmaktan, acı da olsa bir tad duyuyorum. Bir çırpıda çıkaramıyorum da ondan anlıyorum hoşlandığımı. Sevmesem bunları, saatlerce uğraşır mıyım her birinin üstünde? “Aklına ne gelirse ondan açıyorsun, okuyanı ilgilendirir mi ilgilendirmez mi, düşünmek yok. Gönlüne günü yılanı çöreklenmiş de yalnızlıktan kaçarmışsın, onu bile anlattın. Bunları yazmak mı saatlerce uğraştırıyor seni?” diyeceksiniz. Kolay mı sanırsınız bunları söylemeği? İçinizi olduğu gibi görüp göstermek istiyeceksiniz, bir yandan da: “Ya inanmazlarsa bu dedikle-rime? Ya inanırlar da benden tiksiniyorlarsa? bana gülerlerse?” diye korkacaksınız. Bir deneyin, kâğıt üzerine dökmeyi bırakın da kendinize tanıtmaya çalışın kendinizi. Öyle kara kara düşüncelerinizi değil, en mutlu duygularınızı anlatacak sözleri de bakalım hemen bulabiliyor musunuz? “Mutlu duygularınız” dedim ya, söz olsun diye dedim onu. İçine bakın: yüreğini araştıran kimse, kendini beğenebilir mi hiç? Bergson: *“Başkalarını ne denli kötü bilsek gene kendimizden üstün buluruz”* diyor. Sartre varsın başkalarını, el âlemi cehennem saysın, Bergson’un dediği doğrudur. Ama uzlaştıramaz mıyız o iki sözü? Cehennem, bizi yakan, yaşamımıza ağular katan başkalarıdır, biz kendimizi onlarla karşılaştırırız, onlarla ölçüp küçük buluruz da onun için bize cehennem azapları çektirir... Darılmayın, ey benim okurum, hep biribirimize benzeriz; yalnız başkalarının da sizi kendileriyle karşılaştırdınca üstün bulduklarını bilin, avunursunuz.

Neden duyarız bu küçüklüğü? Neden başkalarını kendimizden üstün buluruz da onlar yüzünden kıvranırız? Bilemeyiz, göremeyiz, sezemeyiz biribirimizin içini de onun için. Boştur kendimizi anlatmamız, ortaya çırılçıplak uğrasak bile başkalarının gözündeki perde, yalnızlık perdesi koymaz bizi iyice görmelerine. Dört yanımız yalnızlıkla çevrilmiş. Fuzuli: *"Yetti bî-kesliğim ol gaayete kim çevremde / Kimse yok çizgine girdab-i belâdan gayrı"* diye yakınıyor, asıl yılınç olanı kimsesiz kalınca duyduğumuz ürperme değildir, birçok insanlar arasında, bizi sevenler, bize doğru eğilmiş olanlar arasında, birdenbire kavradığımız o giderilmez yalnızlığımızın verdiği ürpermedir. Zavallı insan oğlu, ne yaparsan yap, kurtulamazsın o yalnızlıktan, onun duvarlarını delip de başkalarına ulaşamazsın. Bağıracaksın, kendini bildirmek için bağıracaksın, sen de birtakım sesler duyacaksın, ama bir gün bile kendi benliğinden çıkıp başka bir benliğin içinden, o benliğin içinden yaşayamayacaksın. Başkaları dediğin bir sestir, sadece bir sestir senin için, elini değildir, kollarınla sımsıkı sar, dudaklarını kilitle onun dudaklarına, duyduğun gene senin elin, senin kolların, senin dudaklarındır. *"Figaan-i sad ceres peydâ vücud-i kârban gaaib."*

Ne iyi etmişim de birçok beyitler, mısralar okumuş, ezberlemişim. Büsbütün yalnız kaldım mı, onları anıyorum da kurtuluyorum kendi içime düşünmekten. Bir beyit söyliyeyim size: *"Nev'i yabane attı bizi gerçi rûzigâr / Düştük hevâ-yi aşk ile bir özge âleme."* Pek severim bunu, her aklıma gelişinde dünyalar benim olur sanki. İyi bilmem Nevi'yi, divanı hiç elime geçmedi, ancak bir iki gazelini, beş on beytini, bir de *"Ne mümkün oldu gam-ı firkatinle ülfet edem"* diye başlayan muhammesini okudum. Ama iyi bir şair olduğuna inanmam için bir beytini, o beytini görmüş olmam yeterdi. *"Nev'i yabâne attı bizi gerçi rûzigâr / Düştük hevâ-yi aşk ile bir özge âleme."* Bunu anmak da beni bir özge âleme, bütün üzüntüleri, yaraları, doyurulmamış arzuları, bütün çirkinlikleri ile benliğimi unutturan bir âleme götürüyor. Aşk havasını estiriyor benim başımda... Gene âşık oldum sanmayın, çocuk musunuz siz, bu yaştan sonra? Hem ben âşık olsam yalnızlık sözü mü ederdim? İçimdeki zifiri yalnızlıktan mı açardım? yalnızlık duyar mıydım? duyabilir miydim? Ulu bir konuk vardır bir âşığın

gönlünde, Ovidius'un söylediği *"en büyük tanrı."* Seven yalnız değildir. Sevilmesin, ona da aldırmasın, sevgisine karşılık beklemez, sevmek için sever, bir an gelir ki seven de sevilen de kendisi oluverir, Kays'e: *"Ger ben ben isem nesin sen ey yâr"* dedirtmekle bunu söylemez mi Fuzuli? Gerçek âşık belki de dilemez sevilmeği. Acılar çekmekten hoşlandığı için değil, acıyı duymaz ki, onun acı dediği acı değildir onun için, daha doğrusu her acıyı zevk ediveren bir güç vardır aşkta. Âşığın sevilmeği dilememesi kendini sevgiliye lâyık görmediği içindir. Sevgili çok yüksekte, erişilmez bir yüksekliktedir onun için. Kendini onunla karşılaştırır; pek küçük bulur. Kıskanması da bu yüzdendir, sevgilinin yanında dolaşanların hepsini kendisinden üstün bulur, hepsinde de kendisinde bulunmayan birtakım değerler görür, birini küçümseyemez, sevgiliyi onlara baktığı, onlara yüz verdiği için, onlar arasından birini, hangisini olursa olsun beğenip seçtiği bir kat daha, bin kat daha sever: *"Elbette, benden değerli o adam, sevgili ondan hoşlanmıyacak da benden mi hoşlanacak?"* der. *"Öyle ise âşık da kendisini başkalarından küçük görür, o da Bergson'un anlattığı durumdadır"* diyeceksiniz. Hayır Bergson'un anlattığı durumda kendi kendimizden bir tiksime vardır, âşık işte o tiksimeyi duymaz, kendisini küçük gördüğü için, belki kötü gördüğü için beğenir; her acıyı zevk ediveren âşık o küçüklük, aşağılık duygusunu dahi değiştirip bir övünme, bir büyükleme kaynağı ediverir. Kulun Tanrı karşısında, Tanrının seçtiği kimseler, nebiler, veliler karşısında duyduğu küçüklük, değersizlik yok mu, âşığın sevgili karşısında, sevgilinin beğenip seçtiği kimseler karşısında duyduğu küçüklük, değersizlik de işte odur, büyülten bir küçüklük, değerlendiren bir değersizlik.

Nevî'nin beytini okudum diye âşık oldum sanmayın, eski günlerimden, bir zamanlar güzel sandığım, ama şimdi hatırlayınca beni kendime acı acı, tiksindire tiksindire güldüren günlerimden kalma bir alışkanlık bu. Bana mı kalmış âşık olmak? O tanrı, o en büyük tanrı bana mı konuk olacak? Hani konuşun ol-
duydu senin, neye gitti? neye alıkoymadın onu? neye kaçırdın? Elbette alıkoymazsın, elbette kaçırsın, senin gönlün gibi bir yerde türlü küçüklüklerin, çirkinliklerin yuvası olan bir yerde durur mu o?.. Budala! o tanrının bir zamanlar sana indiğini, sana

konuk olduğunu sanıyorsun, o değildir gelmiş olan, gelemezdi o, senin o sandığın, odur diye karşıladığın şüphesiz bir düştü, sen de elbette biliyordun onun bir düş olduğunu, ama kendini avutmak için odur diyordun. Gelmez o, kimseye gelmez, yoktur ki o, senin gibi budalaların, içlerine bakmak, doğruyu görmek istemeyen, yalnızlıklarından kaçabileceklerini uman zavallıların uydurduğu bir yalandır o. Yoktur o, ne aşk vardır, ne seven, ne de sevilen; yalnızlıktan başka bir şey yoktur insan oğlu için.

İnanmayın, benim okurum, kendi kendinden tiksindiğini söyleyen, kendi kendine budala diyen bir adamın böyle abuk sabuk sözlerine inanmayın, bakın, dünya güzel, insanlar güzel, siz de o insanlar arasında bir insan olduğunuz için güzelsiniz, aldırmayın bu sözlere, beni içimin karanlığında bırakın, siz aydınlıklar içindesiniz.

18 Mart 1951

Bahar

Baharınız kutlu olsun, benim okurum. Nevruz şenlikleri için imrenirim İranlılara. En güzelidir, en doğrusudur bayramların. Öteki bayramlarda biz insanlar, belli birer topluluğun birer parçası olan insanlar gülüp oynasak, birbirimize daha bir yakınlık duysak da, biz bizyizdir; insanlığımızla da değil, ancak şu, yahut bu gelenekten olmakla övündüğümüz günlerdir o günler. Gerçekten toplamaz onlar, ayırır. Bahar öyle mi? Baharda yapma sınırları yıkar, benliğimizi, çevremizi, hattâ insanlığımızı aşar, yeryüzünün bütün canlıları; bütün bitkileriyle, kurtlar kuşlarla, tabiattaki kardeşlerimizin hepsiyle bir olur, bir arada seviniriz. Toprak anamızın, tabiat anamızın, bayram ettiği gündür bahar.

Nereden de hatırıma geldi? Bilmeseydim, öğrenmeseydim keşke! Dünyanın öbür yüzünde bugün güz başlıyor, sular gitgide daha tez kararacak, yapraklar dökülecek, adım adım kış saracak her yanı... Bir birlik duygusu ile coşmuş, yaşıyan ne varsa hepsiyle kucaklaşacağım, dağları, denizleri kaplayan bir neşe içinde eriyip eriyip dirileceğim sanmışım. O düşünce kaçırdı keyfimi. Bende kabahat. Bir sevinçten şımarıp ne var daha çoğunu arayacak? İşte, günler uzadı, sabahleyin uyandım mı, bakıyorum ki ortalık ışırmış, bu yıl da çiçekleri gördüm, bu yıl da kuşları işittim, neme yetmiyor? Bir de bütün âlemle birlikte bayram edeceğim demenin yeri mi? Figani gibi: *“Bu sene kaani değil dil vaslının şeydâsıdır / Dilberâ mâzûr tut dünya tamâ dünyasıdır”* demek iyi mi sanki? Öyleleri felekten koparabildikleri zevki de zehir ederler kendilerine, sonra da: *“Mutluluktan payımız olmadı bizim”* diye

yakınırlar. Sevgiliyi öpmüşsün ya, daha ne istersin? Ya onu da elde edemeseydin? Ben de, mademki bahar günleri içimi bir şevk kapladığını duyuyorum, mademki havada sanki bir gülümseme seziyorum, mademki бүгүnlere bir kere daha yetiştığım için seviniyorum, demek ki mutluluktan benim de bir payım varmış. Ey benim okurum, hepimizin payımız olmuştur, vardır mutluluktan, iş, koparabildiğimizle yetinmektedir. Dileyip de alamadıklarımızı gözümüzde büyültmektense elde ettiğimizi bir hazine saymak yeğ değil midir?

Baharı söyleyecektim, ondan nelere geçtim. İşin fenası, akıllı uslu öğütler vermeğe de kalktım. İhtiyarladım mı ben yoksa? A benim okurum, ihtiyarlamasam bu kadar sever miyim baharı? Gençler için hangi gün bahar değildir ki? Baharı içinde bulan bir de dışarıda mı arar? Ama ben yalnız gençliğimde değil, çocukluğumda da severdim, arardım baharı. Demek ki ben hiç genç olmamışım, çocuk da olamamışım, doğuşumdan ihtiyarım. Öyledir elbette. Siz gençlik, gerçek gençlik bir gün gelir, uçar gider mi sanırsınız? Bahar, asıl bahar dışarıda değil, insanın içinde olduğu gibi, gençlik, gerçek gençlik içindedir, yıllar en acı kışlariyle dahi geçiremezler, gideremezler onu. Ne diyor Naili? *“Şüküfte âlem-i aşkı ki eyler istikbal / Dem-i bâhâr-ı tarâb mevsim-i hazânımız!”* Açık bir aşk dünyası, güzünü, kışını da hep bir bahar, sonsuz bir bahar karşılıyor... Gel de kıskanma böylelerini. İnsanın içinde öyle bir gençlik, öyle bir aşk oldu mu, artık ölümlü dahi bir gülümseme ile karşılar, bizim gibi korkmaz ondan.

Biz ihtiyarlar niçin severiz baharı? Günlerin kısalması, ağaçların çırılçıplak olması bize öleceğimizi, vaktin, saatin yaklaştığını hatırlatır da onun için. Kış günleri biz hep: “Acaba çıkacak mıyız bahara? Ortalığın yeşerdiğini, bu kuru ağaçların gene dirildiğini göreceğ miyiz?” diye düşünürüz, bahar gelince bizim de yeşereceğimizi, bizim de dirileceğimizi umarız. Boş umutlar. Bahar gelince de başka bir soru belirir içimizde: “Bu bahara çıktık ya, bir daha bahara çıkabilecek miyiz?” Böylece o beklediğimiz baharın da bir hayrını görmeyiz, ölmek korkusuyla yaşamayı unutturur da onun için. Sevilmedik diye yakınıp sevmeyi unuttuğumuz gibi. Ey benim genç okurum, gönlünde gençlik olan okurum, siz bilir misiniz ihtiyarlığın ne türlü bir ağı olduğunu? Bile-

mezsiniz, benim söylememle de öğrenemezsiniz; söylediğim halin acılığını anlarsınız ama her acıda bir tad bulmasını bilen genç gönlünüz, ihtiyarlıkta da bir zevk hayal etmeğe başlar. Bizler sizin için kapalı bir âlemiz, açılmıyacak, sizin açamıyacağınız bir âlemiz. Bizim ölüm korkusu, diyip durduğumuz nedir bilir misiniz? Aslını ararsanız, yaşamak korkusudur, yaşayıp da her gün içimizdeki ifritlerle karşılaşmak korkusudur. Belki o da değil, ne ölmek korkusu, ne yaşamak korkusu, sadece korku, adı olmiyan, bir konusu olmiyan, başlı başına korku. Kalkıp da korkuyu türlü türlü ayırmışlar, ne lüzum vardı buna? Korku deyip geçseler olmuyor muydu? İnsan kafası bu, ille ayıracak, sevmeyi kadını sevmek, tabiatı sevmek, şiiiri sevmek, ünü sevmek diye türlü bölümlere ayırdığı gibi. Hayır, bu sevgilerin hepsi bir olduğu gibi, korkuların da hepsi birdir. Sevmenin aksi de belki sevmemek, nefret etmek değil de korkmaktır. Siz hiç sevenin korktuğunu gördünüz mü? Sevgiliyi yitirmekten bile korkmaz, nasıl olsa ona kavuşacağından şüphesi yoktur. Daha olmazsa ölür de ölüm-ötesinde ona kavuşur. Oysaki sevenin nefret ettiğini de görmüşsünüzdür, bazan bakarsınız seven giderek sevdiğinden nefret eder, ona hınç bağlar; demek ki nefretle sevgi arasında, hınçla sevgi arasında bir ilinti, bir birlik vardır; bir duygu değişir de kendine tamamiyle aksi bir duygu olabilir mi hiç? Sevgi, nefret, hınç, bunların hepsi gençlik bulunan gönüllerin işidir; korku ise ihtiyarlığın çöktüğü, ihtiyarlığın kavrıdığı gönüllere vergidir.

Ben bu mektuplarda hep böyle yakınacak mıyım? İnsan içini anlamağa özenip de çirkinliklerle karşılaşacak olursa yakınmaz da ne yapar? İsterse bahardan açsın, dünyanın güzelliklerinden geçsin, kendi halinden memnun olmadıktan sonra ne yapacak? Sevmek dediği şeyin dahi, kendisi için, iyi düşününce, sevmek korkusundan başka bir şey olmadığını anlayınca yakınmamak elinde midir?

Git bahar, korkuyorum senden.

25 Mart 1951

Şiir Denen Güzel

Okurum efendim,

İçimin bütün o yaralarını, çirkinliklerini, ifritlerini artık bırakalım da başka şeylerden konuşalım sizinle. İster misiniz? Şiirden açalım bugün. Siz de seversiniz elbette şiiri, belki de şairsiniz, kim bilir ne güzel şiirler yazarsınız. Okuyun onları, yalnız kendi kendinize değil, dostlarınıza, ahabplarınıza da okuyun. Ama bir şey söyleyeyim size: “Ben bunları bir şey sanarak yazmadım, gözümde büyültmüyorum, içimden doğdu da onun için yazdım, bir değerleri olmadığının farkındayım” demeyin sakın. Kimseyi aldatamazsınız böyle sözlerle, yalandır, yazdıklarınızda bir güzellik bulmasanız yazmazdınız. Yapılacak iş mi yok dünyada? Şiirlerinizde elbette bir güzellik bulmasanız yazmazdınız. Belki de gençsiniz, çok gençsiniz daha, şimdi yazdıklarınızın değerinden şimdi şüphe etseniz bile giderek bir usta olacağınızı, ölmez eserler yaratacağınızı umarsınız. İnanın yazdıklarınızın güzel olduğuna, sanatınızdan da, kendi gücünüzden de umudunuzu kesmeyin. Çevrenizdekilerin kimi beğeniyor, kimi beğenmiyormuş, siz aldırmayın beğenmiyenlere. Siz mi yanılıyorsunuz onlar mı yanılıyor, kimse kestiremez ki orasını. İciniz size elbette onların yanıldığını, anlıyamadıklarını söylüyor, siz dinleyin icinizi de bırakmayın şiiri, yazın, hiç olmazsa kendinizi avutursunuz.

Neden yazıyorsunuz, düşündünüz mü orasını? Elbette zorliyan olmadı sizi. Bir gün, daha okula giden bir çocuktunuz, yahut daha yeni bitirmiştiniz okulu, bir kitapta, bir dergide şiirler

okudunuz, beğendiniz, şiir yazarların alkışlandığını, övüldüğünü gördünüz: “Ben de bir denesem” dediniz, çekinerek, korkarak kalemi aldınız elinize. Belki de öyle değil, yolda giderken ya da yatağınızda uykunuz kaçmış düşünürken aklınıza bir söz, bir mısra geldi, şimdiye kadar söylenilmemiş bir söz. Sizin duygularınızı benliğinizi de ne iyi anlatıyor. Sevdiniz o sözü: “başkaları da duysun” dediniz, “duyarlarsa beğenirler” dediniz. Kim bilir neydi o söz. Acaba özünü mü güzel buldunuz, yoksa şeklini mi? Şimdi onu da hatırlamazsınız. Ama siz o gün, yahut o gece şair olmak dileğini duydunuz. Gene çekinerek, korkarak kalemi aldınız elinize. Kim bilir? Belki de güvenle oturdunuz yazmaya. O söze başka başka sözler de katacaksınız ki bir şiir olsun. Güçlük çektiniz mi? yoksa kelimeler, satırlar kendiliklerinden mi dökülürdü kâğıdın üzerine? Güçlük çektiniz, yahut çekmediniz, bir şey göstermez bu; şair vardır, güzel mısraları bir çırpıda sıralayabilir, şair de vardır, uğraşır, didinir bir harika yaratıyor sanırsınız, bir de bakarsınız ki gülünç gülünç sözler söylemiştir. Kolay yazan insanlardansanız güçlüğü, güç yazanlardansanız kolaylığa özenmeyin, bırakın kendinizi tabiatınıza, onu değiştiremezsiniz, iyileştiremezsiniz. Kapılmayın kimsenin öğüdüne: her şair bilin ki ancak kendi için doğru olanı söyler.

O ilk günden sonra şiir artık eline geçirdi sizi, çevrenizdekiler beğense de, beğenmese de bırakamazdınız, kendi içinize bir şüphe gelinceye, güveninizi yitirinceye kadar da bırakamayacaksınız. Bir şairsiniz, şair olduğunuzu başkalarına, bütün dünyaya duyurmak istiyorsunuz. Yazıyorsunuz, belki her gün, belki ara sıra yazıyorsunuz. Bir kitap çıkardınız, birini daha hazırlıyorsunuz, yavaş yavaş gençlere, yeni yetişenlere şöyle biraz yukarıdan bakmağa başladınız: “Bu da şairliğe yelteniyor” diyorsunuz, öyle birini gördünüz mü belki özendirmeğe, yüreklendirmeğe kalkıyorsunuz onu, belki de ağır bir yargı ile kırıyorsunuz. Yapacaksınız elbette; gençleri, yeni yetişenleri özendireceksiniz, yahut kıracaksınız ki siz de üstatlar arasına geçesiniz, kendinizi bir üstat sayabilesiniz. Bunların ikisi, özendirmek ile kırmak, başka başka kaynaklardan gelir sanırlar, oysaki biri neyse öteki de odur, ikisi de artık yetişmiş görünmek, büyükmek arzusundan, ihtiyacından gelir. Beğenmiyorsunuz, demek ki beğenmemeğe bir hak görüyorsunuz kendi-

nizde; ama beğenseniz de öyle değil mi? Hem de sadece bir okuyucu olarak, yahut bir eleştirici, münekkid olarak değil, yıllardan beri şiir yazmış, dirsek çürütmüş, sakal ağartmış, bu işin içine girmiş bir adam olarak beğenmek yahut beğenmemek... Doğru söyleyin, göğsünüzü kabartmıyor mu bu? Sakının bundan demiyeceğim, sakınırsanız, başkalarının, yeni yetişenlerin yaptıklarını yargılamak istemezseniz, sanatınıza bağlı değilsiniz, onu kendinize dert edinmemişsiniz demektir. Çekinmeyin, yargılayın, hatır gönül de tanımayın, korkmayın yanılmaktan, şiirinize, sanatınıza inandığınızı ancak öyle gösterirsiniz.

Bilir misiniz ki sizi bu haliniz için seviyorum? Şiiriniz için söylemiyorum, yazdıklarınızı okusam, belki de beğenmem, şöyle bir göz gezdirir de atıveririm. O başka. Ama o güveninize, şiirinizin güzel olduğuna, bundan sonra da güzel şiirler yazacağınıza inandığınız için seviyorum sizi, imreniyorum o halinize. Şiir nedir? güzel şiir hangisidir? çok düşündüm bunların üzerine, düşündükçe de bu soruların kesin bir cevabı olmadığını, olamayacağını anladım. Belki beğenmem sizin şiirinizi, ama gerçekten güzel değil midir? bir değeri yok mudur? yarının ölmez eserleri arasına girmeyecek mi? kestiremem ki orasını. Ancak sizin duyduğunuz o güvenin, o gururun güzel olduğunu biliyorum, şüphesiz olarak biliyorum. Düşünün bir kere, bir insana sevdiği: “Sen güzelsin” demiş, inandıramamış onu güzel olduğuna, siz onu güzel bulmuşsunuz bulmamışsınız ne çıkar bundan? İsterseniz alay edin, gülün, ona bir bir bütün çirkinliklerini sayın, aldırır mı hiç? Kendisini güzel bulması lâzım kimse güzel bulmuş ya, yeter ona. Sizin bütün diyeceklerinizi anlayışsızlık diye, kıskançlık diye karşılar. Şiir yazan, içinde şüpheler uyanmaksızın, kendisine güvenerek şiir yazabilen adam da işte o âşık gibidir, şiir ona: “Sen şairsin, bana hizmet etmeğe lâıksın” demiş, yeter ona.

Çok sevdim şiiri, bütün ömrümde belki şiirden başka bir şeyi sevmemiş, şiir aşkıdan başka bütün aşklarımı şiire bağlamağa çalıştım, onlardan aldığım ateşi gidip ona sundum, o ateşle şiirler okuyup hayran oldum, onların güzelliğini başkalarına da sevdirmeye uğraştım. Kâr etmedi, yüz vermedi bana: “Sen şairsin, bana hizmete lâıksın” demedi, içime bir gün bile güven vermedi.

Ben de şiir yazmadım değil, yazdım ama yazdıklarımın bir değeri olmadığını, vezni, kaafiyesi, mânasına kadar her şeyi yerinde olsa dahi şiirin o satırlara inmediğini, inmiyeceğini, çabuk anladım, her parçayı yazdığımın hemen ertesi gün anladım. Bunun için erkenden bıraktım şiiri, boynumu bükerek bıraktım. Hani bazan bir insana sevdiği acır, yanılıp o rikati muhabbet sanır da gülümser, sonra pişman olur, sevmediğini, sevmiyeceğini, tiksindiğini her zamankinden daha sert bir bakışla anlatıverir, ne olur o adam, bir düşünün. Ben de her şiirimi yazdıktan sonra gönlümde öyle bir adamın acısını duydum.

Bir de benim şiirden anladığımı sananlar vardır, güleyim bari. Ben kanar mıyım onların dediklerine? Şiirin bana: “Sen şair değilsin, elde edemezsin beni, saramazsın” demiş olmasını unuttur da inanır mıyım şiirden anlıyabileceğime?

1 Nisan 1951

Şöyle Perişan...

Sayın okurum,

Siz de bilirsiniz belki, bir Monsieur Benda'ları vardır Fransızların, Monsieur Julien Benda. Memleketin bütün yazarları, düşünürleri birer gelin, o kaynana. Ne yapsalar, beğenmez, gencini, yaşlısını paylayı paylayıverir. Bir çene, işte o kadar olur. Ama eğlencelidir dırlanması. Haklı, haksız. Yıllardır okurum yazdıklarını, bıkmadım. Yarına kalır mı? kestiremem. Bir yazarın yarına kalıp kalmıyacağını araştıracağız da ne olacak sanki? Hoşlanıyor muyuz? Bugün okuyalım kitaplarını, bizden sonra gelecekler de beğenecekleri yazarları kendileri seçsinler. Biz yanılırız da yarının insanları hiç şaşmazlar mı yargılarında?.. Bırakalım şimdi bunu. Hem Monsieur Benda'dan açmak değil benim niyetim, bir dergide bir sözünü gördüm, onu söyleyeceğim. “Çocukluğumuzdan artık çıktığımızı siz kaç yaşınızda sezdimiz?” diye sormuşlar, “Çocukluktan daha çıkmadım ki ben” demiş. Doğru da hani. Seksen şu kadar yaşında, geçenlerde evlendiğini duyduk.

Bana sorsalar, benim de ilk diyeceğim odur. Bir karıştırınca, ta içinde bir çocukluktur sürüp gittiğini duymıyan kim vardır dünyada? Çoğu, “Yavrum, evlâdım” diye başlayıp öğüt vermeye kalkarız kendimize. Yıllar uslandırır mı bizi? Uslandık sanırız, yaşımıza başımıza güvenir, tutkulara uymıyacağımıza and içeriz. Bir de bakarız ki ya bir sevgi, ya bir öfke, boşluğunu bile bile kapıldığı umutların birinin çökmesiyle öfkeleniveren bir sevgi bizi ne hallere düşürür. Kocamış nice âşıklar bilirim, etiklerini on sekizindeki delikanlı etmez. Ayıplamıyalım, dünya

bu, bizi korur mu? Ne demiş şair? “Gel gör Nazîm başımıza geldi âkıbet / Divâneğân-ı aşka gülerdik zaman ile.” Yıllar da, görgü de gidermez çocukluğu, onunla yoğrulmuşuz. Biz istediğimiz kadar: “Bir gün gelir deli gönül uslanır” diyelim, gelmez o gün uslanmaz gönül, günler geçtikçe delirir...

İnanır mısınız siz buna? Bilirim, inanırsınız. İnanırsınız da aldanırsınız, avutursunuz kendinizi. “Bir gün gelir deli gönül uslanır” ne demektir? “Bu yaşı buldum, daha uslanmadı benim gönlüm, hiçbir zaman da uslanmayacak” demektir, uslanmaktan korktuğumuzu, çocukluğumuzun ille sürüp gitmesini istediğimizi gösterir. Uslanmış mıdır? O başka, ama kocamıştır, ihtiyarlamıştır, çocukluğu uçup gitmiştir, bir koku dahi kalmamıştır ondan. Nedir çocukluğun, delikanlılığın güzelliği? Bir çocuk, bir delikanlı, yaptığı doğru mudur, değil midir, düşünmez orasını, kendisine yakışıyor mu? Öyle şeyler aklına bile gelmez. Onun gözünde ancak tutkusu vardır, kendisinden geçmiştir, hesaba katmaz kendisini. Oysaki ihtiyar, çocukluk deyip hoş görmeğe kalktığı budalalıkları ederken, ettiği sırada içinden hep bir ses duyar: “Ne hakkın var senin böyle şeyler yapmağa? Sana yakışıyor mu bu? Gülünç oluyorsun.” Çocukluğun geçmesi, insanın içinde işte o sesin belirmesi demektir.

Bu mu yalnız? Çocuk, delikanlı tutkusunun, sevgi, nefret, öfke, ne olursa olsun duygusunun geçmiyeceğini, ölümsüz olduğunu sanır. “Dayanamam ben buna, ölürüm” derken inanır bu dediğine. O da işitmiştir bütün duyguların, en ateşli tutkuların geçici olduğunu, biz ihtiyarlar öğretmişizdir ona. Bazan kendisi de usluluk taslar: “Bilirim bunun böyle kalmıyacağını, bu ateşin külleneceğini, yaranın kapanacağını bilirim” der, ama inanmaz, ta içinden emindir; herkesinki geçse de onunki geçmiyecektir. Budur işte çocukluğun, delikanlılığın güzelliği. İhtiyarlarda olur mu bu? Bütün tutkuların, bizi çok övündüren tutkuların dahi geçici olduğu onun gönlüne işlemiştir, sinmiştir. Delikanlı ışıklar saçan bir ağlama, kahkaha kadar sevinçli bir ağlama ile: “Ey benim hiç kapanmayacak yaram. Ey benim hiç sönmiyecek ateşim” der, ihtiyar ise bağrına çöreklenmiş şüphe ile kıvranarak: “Ey benim yarın, belki bu akşam bir izi, hâtırası kalmayacak olan zevkim” der. Aldatmayın kendinizi çocukluğunuz geçmi-

yecek diye; çocuğun çocukluğu ile ihtiyarın çocukluğu bir olur mu hiç? Bakî'nin beyti çınlıyor kulağımda: *"Evrak-i bağa neyledi bâd-i hazanı-gör / Bakî gamında şöyle perişan olup gezer."* Ama duygunun, tutkunun verdiği o güzel perişanlık değil, her tutkunun geçici olduğunu bilmemenin getirdiği perişanlık...

Monsieur Julien Benda daha çocukmuş, hepimiz de birer çocuğuz... Ortaoyununda çocuğa mı çıkıyoruz? Güzel olur doğrusu. Gören, işiten güler bizim halimize, biz de güleriz, burnumuzu çeke çeke ağlamağa kalksak, oyunumuzu pek bir beğenip o şevk ile gözlerimizden yaşlar getirsek dahi içimizden, ta içimizden güleriz. Şairin biri de kalkmış: *"Derd-i hasretle neler çektiğimi ben bilirim / Yareme şimdi ne zehr ektiğimi ben bilirim"* diyor. Güzel bir beyit belki, Şeyh Galip'in, ama güzel de olsa yalan. Yarasına ektiği ağunun ne olduğunu bilmiyor muyuz biz? Bizi mi kandıracak? Onun ağı dediği bir ilâçtır, bütün dertleri kökünden giderecek bir ilâç... "Belki o gerçekten ağı ekiyor yarasına, o yarayı büsbütün deşiyor, senin sandığın gibi değildir o" demeyin, derdi gerçekten büyük olsa, yarası gerçekten unulmaz gibi görünse üzerine ağı ekmeğe kalkar mı? Yarasından duyduğu acı ile bağırır, o acı yeter ona, çabucak geçeceğini biliyor da onun için bağırıyor, belki bağırabilir diye onu deşmeğe, ağularla işletmeğe çalışıyor.

Gerçekten derdi olsaydı, hasret derdi, vuslat derdi, ne derdi olursa olsun, onu söylemeğe, yazmağa mı özenirdi? Derdiyle şaşırır, öyle sessiz sedasız, hayran, kalıverirdi. Derdinin yalan olduğu, dile getirmek istemesinden belli. İnanmayın, kapılmayın bütün o şairlerin dediklerine, hepsi yalandır, sevgi de yoktur, dert de yoktur, sevginin, derdin verdiği neşve de yoktur. Galip'in, o yarasına ağular ektiğini söyleyen Galip'in: *"Can teşne kalıp humâr geçti"* dediğini unutuyor muyuz?

Size şüpheyi körükliyen kötümserliği aşlamak istiyorum, benim okurum. Sizi, şairlerden öğrendiğiniz, yahut kendi kendinize kurduğunuz bütün hayallerden, bütün o tatlı hülyalardan, bütün umutlarınızdan soymak istiyorum. Yaşın benim içime çokerttiği karanlık sizin gönlünüzü de kaplasın istiyorum. Sizi de kendime benzetmek, benim artık tadamadığım, tadamayacağım zevklerden sizi de mahrum etmek istiyorum. Ey benim

okurum, sizi o güzel düşler gösteren uykunuzdan uyarıp size çirkinlikleri, tek hakikat olan çirkinlikleri göstermek istiyorum. Bahar geldi, bakın, ağaçlar çiçeklerle donandı. Neden bakıyorsunuz o çiçeklere? Yarın hepsinin döküleceğini, o ağaçların kupkuru kalacaklarını bilmiyor musunuz? Bakmayın çiçeklere, onların altındaki çıplak dalı görün, tek hakikat odur. Aldanmayın, bütün o şairlere aldanmayın. *“Ger derse Fuzuli ki güzellerde vefa var / Aldanma ki şair sözü elbette yalandır”* diyor en büyüklerinden biri. *“Vefâ yok”* derse ona da inanmayın, çünkü şairin, siz isterseniz âşğın deyin, güzellerde vefâ aradığı da yalandır. Vefâ aramak için kendi gönlünde sevgi bulunması gerektir, oysaki yoktur o sevgi, asıl yalan odur.

Ey benim sevgili okurum... Hani *“sevgili okurum”* demiyecektim size? *“ben sizi sevebilir miyim? orasını bilmem ki”* demiştim. Birdenbire içimden *“sevgili okurum”* demek geldi. Belki birine sevgili demek ihtiyacını duydum da onun için. Ama kime diyeyim? Kime dersem yalan olmayacak mı? Sadece kendimi avutmak için olmayacak mı? Size derim, sizi tanımadığım için, siz de beni tanımadığınız için bu yalan ikimizi de aldatmaz, siz önce: *“Ne haddine bunun beni sevmek”* diye öfkelenmeniz bile sonra gülümser geçersiniz. Ey benim sevgili okurum, siz ki bilmediğim için, tanımadığım için bence bir hayal kadar cömert gönüllüsünüz, sizi seviyorum. Gene bir şairin beyti ile bitireyim bu perişan mektubu, yalansa da güzeldir. *“Dönülmez, ben reh-i aşka yöneldim / Dua-yı hayr kılsın bana yâran.”* Dönülmez'den sonra biraz durursanız daha iyi olur... Dönülmez, aşk yolundan değil, ihtiyarlık yolundan, bütün güzelliklerin yalan olduğunu bilmek yolundan dönülmez. Bütün yollar oraya götürür. *“Eylesen râh-ı mahabbette ne denli tek-ü-pû / Ey Atayı ötesi vâdi-i hicrana çıkar.”* Yolunuz açık olsun, benim sevgili okurum.

8 Nisan 1951

Karaca Oğlan

Okurum Efendim,

Sadettin Nüzhet Ergun'u hep hayırla anarım. Zavallı, çok genç öldü, belki daha kırkını bulmamıştı. Yakın bir arkadaşlık yoktu aramızda, kendisiyle ancak üç beş defa konuşmuştum. Öleli ne kadar oluyor? onu da bilmiyorum, bana on yıl oldu gibi geliyor. Ne de çabuk geçiyor yıllar. Sevinçlere de, acılara da doyamadan sana doğru koşuyoruz. Sadettin Nüzhet'i yakından tanısaydım, hangi yıl öldüğünü bilecek kadar bir arkadaşlık olsaydı aramızda, şimdi kendisini düşününce belki sinirlendiğim, kızdığım da olurdu. Öyleyimdir ben, bir kimse beni kıracak bir şey yaptı mı, unutamam, ölümünden sonra dahi o yara sızlar içimde, öfkele-nirim. İyi bir huydur demiyorum, ne yapayım? Yaradılışında var. Bu yaştan sonra da kendimi düzeltmeğe, iyi huylar edin-meğe çalışacak değilim ya... Sadettin Nüzhet'i ne zaman ansam, gözlerimin önüne konuşması tatlı, nazik, efendi bir adam gelir.

Kendisini anmam için de boyuna fırsat düşer. Büyük hizmetleri oldu bizim edebiyatımıza. Yeni yazı ile Bakî Divanı'nı bastırdı, Neşati Divanı'nı bastırdı, Fehim-i Kadim Divanı'nı bastırdı, yanılmıyorsa Bahayî Efendi Divanı'nı da o bastırdı. Bakî Divanı'nı başka baskılardan da okuyabilirdik, ama Neşati Divanı'nı ele geçirmek kolay değildi. Ben o şairin çok sevdiğim “*Sebû be-dûş-i sefâ lâle-zâre dek gideriz*” mısraı ile “*Yok tîregi-i gussa Neşati dilimizde / Şâm-i kederi meş'al-i sahbâ ile geçtik*” beyti-ni biliyorsa, bunu Sadettin Nüzhet'e borçluyum. Eski edebiyatımızı severdi, bilirdi, ancak hastalarda görülen bir bıkma-zlık,

yorulmazlıkla çalışırdı, ömrü vefa etseydi bize daha ne divanlar tanıtacaktı...

Az değildir ettiği hizmetler, Türk edebiyat tarihine, kısaca Türk edebiyatına ilgilenenler onu hep hayırla anacaklardır. Ama bence en büyük hizmeti Karaca Oğlan şiirlerinden ne bulabilmişse toplamış, bastırmış olmasıdır. O çalışmalarının mükâfatını da gördü, daha kendi sağlığında o kitabı elden ele dolaştı, adını birçok kimselere tanıttı. Birkaç kere basılan o kitap sanıyorum ki gene tükenmiştir. Sadettin Nüzhet'in başladığı esere, biraz daha titizlik göstererek devamı özenen biri çıksa ne iyi olur...

"Biraz daha titizlik göstererek" dedim, Sadettin Nüzhet bas-kısı hayli karışık, hayli yanlıştır da onun için. Bunu bir kabahat diye söylemiyorum, Sadettin Nüzhet'in öyle yapması, eline ne kadar Karaca Oğlan şiiri geçirdiyse hepsini bize olduğu gibi vermesi lâzımdı. Ama bu metin üzerinde bugün çalışılabilir. Karaca Oğlan şiirleri tam bir eleştirmeden geçirilip hangisi gerçekten onundur, hangisi onun değildir, ayrılabilir demiyorum, bana öyle geliyor ki buna hiçbir zaman imkân olmayacaktır. Karaca Oğlan kimdir? ne zaman, nerede yaşamıştır? Öyle bir şair gerçekten gelmiş midir? Bunu bile bilmeyince öyle bir eleştirmeye nasıl girişilir? Bir tek koşmanın Karaca Oğlan'ın olduğunu kesin olarak bilsek, ötekileri ona göre inceliyecek biri çıkabilir, ama o da yok. Elimizde kimi yerleri çok güzel, kimi yerleri de onlara yakışmayan bir yığın şiir, halk ağzından toplanmış birçok koşma var. Ama ağızdan ağıza değişen o koşmaları eliyerek, her şeklienden, en iyi, en doğru mısraları seçerek çalışmak, zor da olsa, kaabildir. Böylece elde edilecek koşmalar gerçekten Karaca Oğlan'ın, öyle bir şair gelmişse onun söylediklerinin aslı olur mu? Olmaz elbette. Ama elimizde derli toplu bir metin bulunur. Halk o koşmaları kendi keyfine, kendi zevkine göre değiştirmiş, halkın bunu yapmağa hakkı olur da, bir eleştirmecinin, bilerek, birtakım esaslara dayanarak çalışacak bir eleştirmecinin hakkı olmaz mı? Karaca Oğlan koşmaları, asıl şairleri bilinmediği için, hepimizin, bütün milletin malıdır, o zenginliği istediğimiz gibi kullanabiliriz. Bizim değiştir memizle, ötesini berisini kendi zevkimize göre düzeltmemizle o zenginlik eksilmez, bir güzelliği kaybolmaz, Sadettin Nüzhet'in verdiği metin ortada duruyor, bizden sonra gelenler de bizim yaptıklarımızı

beğenmezlerse gene o metne başvururlar, kendi zevklerine göre bir Karaca Oğlan daha çıkarırlar.

Karaca Oğlan şiirleri üzerinde de çalışmamız gerektir, Karaca Oğlan, belki sadece bir ad olan şair, bizim en büyük şairlerimizden biridir de onun için. Kitabı ne kadar açsam, yeni bir güzellik bulurum.

Bana bir hal oldu, ezberimde olan şiirler şimdi bana yetmiyor. Onlardan artık bıktım, artık sevmiyorum onları demiyorum, divan şiirlerinden olsun, halk şiirlerinden olsun, ezberimde öyle parçalar, öyle mısralar vardır ki onlardan geçemem, soğuyamam. Ama içimin havası, iklimi mi değişti nedir? şimdi başka şiirler arıyorum, bugünkü duygularıma güzelliklerini, ahenklerini katacak bilmediğim, okumuşsam dahi ezberlemediğim için unutmuş olduğum şiirler istiyorum. Divan şiirlerini, halk şiirlerini ne kadar okursanız okuyun, hepsi hatırıncı da kalır mı? Bunun için de bir divanı, yahut bir cöngü, herhangi bir şairimizin kitabını her açışınızda o günkü halinize, o günkü ikliminize uyacak yeni bir şey bulursunuz. İnanabilirsiniz sözüme.

Ben Karaca Oğlan'ı çok okudum, ama Sadettin Nüzhet'in kitabında benim bilmediğim, daha güzelliklerine erememiş olduğum nice parçalar var. Şimdiye kadar Karaca Oğlan şiirleri arasında en sevdiğim *"İlk akşamdan vardım kavil yerine / Öne gördüm kömür gözüm gelmedi"* diye başlayan koşma idi. Gene de severim onu, türkçenin en mükemmel şiirlerinden biri sayarım, *"Gönlüm yücedeydi engine indi"* mısraını unutabilir miyim? Unutmak ister miyim? Ama şimdi başka bir koşma, eskiden üzerinde durmadığım bir koşma beni daha çok sardı. Yazayım size onu:

*"Bu yalan dünyaya geldim geleli / Tas tas içtim ağuları sağ iken-
Kahbe felek vermez benim muradım / Viran oldum mor sümbüllü bağ
iken / Aradılar bir tenhada buldular / Yaslandılar şıvgalarını kırdılar
/ Yaz bahar ayında bir od verdiler / Yandım gittim ala karlı dağ
iken-Farıma da deli gönül farıma / Akar gözlerimin yaşı kurumaz
/ Şimden geri benim hükmüm yürümez / Azil oldum güzellere beğ
iken / Karaca Oğlan der ki bakın geline / Ömrümüzün yarısı gitti
talana / Sual eyleyen bizden evvel gelene / Kim var imiş biz burada
yoğ iken."*

İkinci dörtlük Şu, “Aradılar, bir tenhada buldular” diye baŐıyan parça sizin de iinizi alt üst etmiyor mu? Belki gensinizdir, benim okurum, dilerim genliğiniz uzun sürsün; ama gençseniz pek anlıyamazsınız o sözleri, ihtiyaıladıktan, “ala karlı bir dağ” olduktan sonra yanmanın ne olduğunu daha bilemezsiniz. “Aradılar” diyor Şair, ona inanmayın, aramazlar ihtiyaı, arasalar bile onun da vurulabileceğini, kolu kanadı kırılmıŐa döneceğini akıllarına getirmeıler de onun için ararlar, ama kendisi aradılar sanır, bir tenhada gelip bulduklarını sanır, sonra gülmelerine, alay etmelerine ŐaŐar, “Hiç anlamıyorlar sevenin halini” diye yakınıı. Güzeller, kolunu kanadını kırdıkları ihtiyaın halinden anlamazlar da ihtiya o güzellerin halinden anlar mı? Onlar da kendilerinin sevebilecekleri, beğenebilecekleri insanlar arar, ihtiyaı, “Bakındı Şuna, bu haliyle bizi sevmeğe kalkmış” diye gllerler.

Bu Şiirde, “Akar gözlerimin yaşı kurumaz” gibi pek âlelâde bir mısra olmasaydı ne iyi olurdu. Ama ondan sonraki söz çok güzel değil mi? “Şimden geri benim hükmüm yürümez / Azil oldum güzelleri beğ iken.” Bunu sadece bir övünme, boş bir övünme sanmayın, “Bir zamanlar güzelleri beğ idim” diye koltukları kabartıyor, demeyin. Bana yle geliyor ki o değil Şairin söylediği, bir gülümseme görmüş, bir iltifat görmüş, umutlara kapılmıŐ, kendisinin de bir gönülde yeri olabileceğini sanmış, bu hayalle sevinmiŐ, o umudun, o sevincin birdenbire yıkılııverdiğini söylüyor.

Daha neler var Karaca Oğlan’da. Genseniz, sizin halinizi söyleyen koşmalar da bulursunuz. Benim gibi sadece Şiir sevgisiyle bütün aŐklardan elini eteğini çekip yalnız o aşka bağlanmış bir insanın düşünceleriyle okursanız, gene gözleriniz kamaşır.

Bu mektubumla size Karaca Oğlan’ı yeniden okumak hevesini verebildimse, yeter bana. Şiir denen güzele hizmet etmekten başka ne isterim ben? Sağlıcağının kalın, benim okurum.

15 Nisan 1951

Ömrümiün Bütünü

Sevgili okurum,

Evet, “sevgili okurum” diye başlıyorum. Söyliyeceğim sebebini: beni sevmiyenler, kendilerine “sevgili okurum” dememi istemiyenler okumasınlar bu yazımı, onlara değil sözüm, onlarla uğraşmağa, cenkleşmeğe halim yok bugün. Bundan sonra da belki hiç olmayacak... “Kim sever seni? Bir insanı sevdirecek değerlerin biri yok sende” diyeceksiniz, bilirim öyle olduğumu, yoksa şimdiye kadar beni de bir seven, kiminle karşılaştırsa ondan aşığı bulmıyan biri çıkardı. Olmasın, diyelim ki ben kendi kendime yazıyorum bu mektubu, bir hayale yazıyorum. Çok eskiden, bir şair olabilmekten umudumu büsbütün kesmediğim günlerde:

*Beklemem, ey bahar, bahçelerinden
Hülyama yâr olan ateşin gülü*

demiştim, diyelim ki bugün de ona, hayal ettiğim, hülyamda yaşıttığım güle yazıyorum. O da dinlemesin, ben söyliyeyim de... Kendim yazar kendim okurum.

Sevgili okurum,

Geçen haftaki mektubumda Karaca Oğlan koşmasının bir mısraı eksik çıkmış. Tutmuşlar, şiirin en güzel yerini bozmuşlar. Elbette öyle olacak, felek bana şairliği çok gördü, güzel sözler söyliyemedim, güzel yazılar yazamadım, bir yazımı şairlerden aldığım güzel bir sözle bezemek isteyince o da yanlış diziliyor. Şiir okumağa kalkdığım zaman da öyle olmuyor mu? Keke-

meliğim tutuyor, bakıyorsunuz ki en güzel yeri karşımdakilere anlatamıyorum. Hiçbir büyüklükten nasibim yok, olmayacak, iğreti olarak dahi kullanamayacağım... Bir daha yazayım o dörtlüğü, bu sefer belki doğru dizilir:

*Aradılar bir tenhada buldular
Yaslandılar şıvgalarını kırdılar
Yaz bahar ayında bir od verdiler
Yandım gittim ala karlı dağ iken*

Bırakamıyorum o koşmayı, günlerdir kendi kendime okuyorum, bir dostu gördüm mü, ona okuyorum, anlamayıp belki gülecek olanlara da okuyorum. Bir büyü var onda, beni sarıverdi, sanki her yeri, her mısraı bana kendi kendimi, kendi gerçeklerimi, hakikatlerimi anlatıyor. Onu okurken duruyorum da yaşadığım yılları bir düşünüyorum. Ben de severim bu dünyayı, taşlarına, toprağına, göğüne bakarken ellerimle okşamak, dudaklarımla öpmek için içim titrerdi. Ne de güzeldir. Bakın şu yeni açılan yemyeşil yapraklara, gözlerinizin alabildiğince ufukları kucaklayıp, size de bir sevinç vermiyor mu? sizde de umutlar uyandırmıyor mu? size de: “Bu kadar güzellik yalan olamaz birer muştı gibi gülümsiyen bu güzellikler yalancı olamaz, belki beklediğimden de üstün bir mutluluğa erdirir beni” dedirtmedi mi? Evet, ben de severim dünyayı, o sevinci, o umutları ben de duydum. O hal içinde, *Cânım Dünya*, diye bir kitap yazmayı kurdum. Sonra bir şair, Şükrü Enis Regü aldı o adı, iyi de etti, bir şairin kitabına elbette daha yakışır. Sabih Şendil de şiirlerini *Gelin Dünya* diye toplamış, o da hoşuma gitti. Ne iyi şiirleri var Sabih Şendil’in. Şükrü Enis Regü *Cânım Dünya* adını benim düşündüğümü elbette bilmiyordu, bilse kendisi daha bir iyisini bulurdu; ama ben, benim düşündüğüm bir adın bir şair aklına gelmiş olmasına çok sevindim. Sabih Şendil, Hayyam’ın mısralarını hatırladı mı acaba?

*Guftem be-arûs-i dehr kâbin-i tu çist
Guft dil-i horrem-i tu kâbin-i menest*

(Dünya denen geline: “Seni elde etmeye ne vermelî?” diye sordum, “Senin gönlünün sevinçli olması beni elde etmene yeter” dedi.) Öyle sanır insan, bu muştuya inanır, gülerek koşar, birdenbire vurulmuşa döner:

*Kahbe felek vermez benim muradım
Viran oldum mor sümbüllü bağ iken*

Ama o mu anlatıyor bizi, biz mi vakti, saati kaçırıyoruz: bilinmez bir düşman var içimizde, türlü adlarla bizi oyalıyor, elimiz altında olan sevinçleri, mutlulukları dermemize engel oluyor. Şairler sesleniyor, Fransızların Ronsard’ı bağıırıyor:

*Vivez, si m’en croyez, n’attendez à demain
Cueillez dès aujourd’hui les roses de la vie.¹*

(İnanın bana da yarına koymayın, bugününden deriniz ömrün güllerini.) Karaca Oğlan da Türkeli’nin kim bilir neresinden onu yankılıyor:

*Sual eylen bizden evvel gelene
Kim var imiş biz burada yoğiken*

İşitmiyor muyuz bunları? İşitiyoruz, inanmamak da değil, inanıyoruz, ama o içimizdeki düşman, kendimizi eğilimlerimize bırakmaktan bizi alıkoyan düşman: “Bekle” diyerek, “Kapılma zevke, yen arzularını” diyerek döndürüyor bizi doğru yoldan. Dallarını eğip bize yemişlerini uzatan ağaca bakmadan geçmeği bir hüner, bir büyüklük sanıyoruz. Sahiden bakmıyor muyuz ona? bakıyoruz, derinden bir ah çekerek görmezlikten geliyoruz, ama o ah işliyor içimize, iş işten geçtikten sonra: “Ne ettim ben?” diye dövünüyoruz. Artık dallarını uzatan ağaç yok. Küsmüş mü? Hayır küsmek bilmez o. Ne edelim ki artık biz yoğuz. Hülyana yâr olan gülü bahardan beklemezsin, değil mi? Bütün

1 Hemen yaşamaya bakın dinlerseniz beni.
Dem bu dem, devşirin hayatın çiçeklerini.
türkçesi: Orhan Veli (Can Yay.)

bahçeler sana kapansın da görürsün, bakalım hülyalar kurma-
ğa da imkân kalıyor mu? Ne ile kuracaksın hülyalarını? Göz-
lerin önünden geçirip her birini bir kere daha yaşıyacağın tat-
lı hâtıraların mı var? Var belki, birkaç tane var, ama onlar içinde
uyandıkça, fırsatı, fırsatları kaçırmış olmanın hâtırası da birlikte
uyanmıyor mu? Karaca Oğlan:

Telli mahramasın attı üstüme

diyor, sen de ona benzer bir mutluluğa belki erdin, ama terini
silmeği düşündün mü o mahramayla? Anlamadın başına konan
devlet kuşunu, uçurdun, kendine gelince bir de baktın ki başka
birinin başı üstünde. Hani Ahmet Haşim:

Savrulmada gül şimdi havada

diyor, senin hülyana yâr olan gül de ona döndü, artık iyice biliyor-
sun, sen istediğin kadar hülyalar kur, hepsi de seni perişan eden hül-
yalar olacak. Asıl dostların olan arzularına gem vurdun, gözlerini
kapatıp ıııklı bir âlem sandığın hüsrân ülkesine giderken hep o düş-
manın, içindeki düşmanın sesini dinledin. Artık vardın varacağın
yere, günlerin sayılı, biliyorsun, hiçbir güle erişemedin ölüp gide-
ceksin. Hani gene şair olabileceğini umduğun günlerdeydi:

Tahattür saati vuruyor işte

demiştin, hatırlama saati geldi, hepsini birer birer hatırlıyacak-
sın, o deremediğin, dermek istemediğin güller hep üşüşecek üs-
tüne, ama kokularını duyurmıyacak, renklerini de gösteremiye-
cek, dikenleri, yalnız dikenleri...

*Biz tâlib-i teveccüh-i ikbâl ü rûzgâr
Gülberk-i bâğ-i ömr ise berbâd olup gider*

diyor Bakî, sen o beyitte yalnız ustalığı gördün, düşündün de şa-
irin sana verdiği öğüdü dinlemedin, değil mi? Şimdi çırpınırsın
işte haklıymış diye...

Kim bilir? Belki de sonun bu kadar yakın olduğunu aklımıza getirmiyoruz da onun için kendimize zevkli hâtıralarla tatlı bir rüyayı andıracak bir ölüm hazırlamıyoruz. “Vakit var daha” diyoruz. Oysaki yıllar biz duymadan tükeniveriyor. Cemal Yeşil bir rübaide gençliği şöyle anlatıyor:

*Karşımda, beraberimde, gönlümdeydi,
Birdenbire kayboldu... unuttum neydi.
Rüya gibi, sade uykudayken görünüür,
Bir kere uyan, gitti gider bir şeydi.*

Yalnız gençlik mi öyle? Gençlik varsın gitsin, yaşlılığın da zevkleri olur, ama biz bütün yıllarımızı elimizden öyle uçuruyoruz. Karışımızda, beraberimizde, gönlümüzde olan hayatın bizden ayrılıvereceğini aklımıza getirmiyoruz, son saat yaklaşınca da bir şaşkınlık içinde: “Daha biz yaşamadık ki” diyoruz. Yaşamadık olur mu? Elbette yaşadık, içlerinde nice ışıklı hâtıralar olacak yıllar yaşadık, ama unuttuk yaşamayı, bomboş bıraktık o yılları da onun için yaşamadık sanıyoruz. İnanın şairlere, yaşayın, bugünden derin ömrün güllerini, yoksa siz de Karaca Oğlan gibi, dünya denen gelinin karşısında boyununuzu bükür:

Ömrümün yarısı gitti talana

dersiniz. Yarısı olsa gene iyi, ya siz de bencileyin: “Bütün ömrüm talana gitti” dersiniz nice olur haliniz? İnanın bana son günlerinizi aydınlatacak, “Eh, biz de yaşadık bu dünyada” dedirtecek hâtıralar hazırlayın kendinize... Mademoiselle Bonifas’ı düşündüm şimdi, Monsieur de Lacretelle’in bir romanındadır, ömrünün sonunda: “*Ne ettim de ben dilediğim zevkleri tatmadım*” diye ağlar, onunkine benzetmeyin ömrünüzü...

Ürkütmeyin, uçurmayın başınıza konan devlet kuşunu. Ben ürküttüm mü, uçurdum mu? Bilmiyorum. Belki sadece hayal ettim. Ama olsun, beni son günümde ancak o hayaller avutacak.

Hoşça kalın, sevgili okurum. Dilerim, bu sefer andığım mısraların hepsi de yanlışsız dizilsin, bir onlar doğrudur yazdıklarında, benim dediklerim bir yalan, benim kendi kendime anlattığım bir masaldır.

22 Nisan 1951

Şiir Sevmek

İnsan vardır, sever şiiri, insan vardır, sevmez. Ben, kaç kere söyledim, severim, hem de çok severim. Kişi oğullarının yaptıkları bunca işler, tuttukları bunca yollar arasında, bence şiirden üstünü, şiirden yücesi yoktur. Nabi Efendi:

*Nihadı pâk olan erbab-i tab'ın ey Nabi
Gelir mezâkına eş'ar-ı âbdâr leziz*

diyor. Hoşuma gidiyor bu söz, işime geliyor, koltuklarımı kabartıyor da onun için. Ama doğru mu? Nice kimseler bilirim, yaradılışları temizdir, gene de en güzel şiirleri dahi tatlı bulmazlar. Şiiri sevenler arasında da kötü yaradılışlı olanlar yok mu san-ki? Bırakın herkesi kendi keyfine, şu dünyada üç beş gün yaşı-yacak, onu da: “Sen şöylesin, sen böylesin...” diye zehir etme-yin. Hani şiire dudak bükenler, bir kimsenin onunla uğraşma-sını bir türlü akıllarına sığdıramıyanlar, bunu açıkça söyliyener vardır, onlara da karışmayın, yeryüzünde kim varsa hepsi sizin gibi mi olsun? Yaşamak çekilir mi o zaman? Kendinizi başkala-rı ile karşılaştırıp ne de olsa daha bir büyük görmenize imkân kalmaz da çatlayıverirsiniz. Şiirden haz etmeyenlere karışma-yın dedim, ben de karışmıyacağım, onları kandırmağa kalkmı-yacağım. Ama ne yalan söyliyeyim, hepimiz, bütün gün, onla-rın arasında gezeriz, onlarla düşer kalkarız. Çok eskiden, fran-sızca bir dergide okumuştum yazar: “Bir çağdayız ki şairlik ancak hafifletici sebeplerden sayılıyor” diyordu. Yalnız bizim çağımız mı

öyle? İnsanların çoğu, bu dünya kurulalı beri, belki de parçalanıp gidinceye değin, şairliği, şiiri sevmegi bir hastalık, bir delilik saymışlardır. Aldatmalıyım kendimizi, biz şiiri sevenler bir azınlığız, hiçbir zaman da kalabalık olmayacağız. Şiiri sevdiklerini söyleyenlerin, şaire saygı gösterenlerin hepsi de gerçekten gözüktükleri gibi midir? içlerinden, “Çok şükür ben böyle şeylere kapılmıyorum, daha ciddi, daha verimli işlerim var benim” demezler mi acaba?

Şiiri, şairliği hor görenlerden kaçmalıyım, sonra ömrümün büyük bir kısmını yapayalnız geçiririz. Yalnızlığa katlanmak da kolay mı? Yahya Kemal Bey:

Ülfet belâlı şey, fakat uzlet sıkıntılı

diyor. Ülfetin başa getirdiği belâlarda da bir tad, bir zevk bulunabilir, ama uzletin sıkıntısı çekilmez. Daha doğrusu ona pek kuvvetli bir benlikleri olanlar dayanabilir. Ben onlardan değilim. Onlardan olmadığım için de şiir sevmiyenlerden büsbütün kaçamam. Konuşurum onlarla, başka konulardan açarım, beni pek de ilgilendirmiyen konular üzerinden üstün-körü düşünüp, düşünür gibi gözücü birtakım şeyler söylemeye çalışırım. O dediklerimin çoğunu, belki hepsini saçma bulurlar, gerçeğe aykırı bulurlar. Bu yargılarının benim hiç, ama hiç umurumda olmadığını bir bilseler... Konuşmasına konuşurum onlarla, en çok onların arasında dolaşırım, ama hep gurbette gibiyimdir. Karaya vurmuş bir balık. Dilleri benim dilim, bilirim elbette, ama dediklerini anlamam, kavrayamam, işitmemele unutmam bir olur, o dediklerinin gerçekte bir yeri olabileceğini içime sindiremem. Sözlerini kesip: “Şimdi bırakın bunları da esasa gelelim, siz bugün yeni bir şiir okudunuz mu? bugün en çok sevdiğiniz beyit hangisidir?” diye sormak gelir içimden. Tutarım kendimi. El âlemi, “Deli var!” diye mi bağırıcağım? Duyup gelenler de onlardan yana olur. Adlarını deliye çıkartmaktan hoşlananlar vardır ya, ben onlardan değilim. Bu bakımdan hiç şüphem yok, ben deli olsam bile şiiri sevmek bir hastalık, bir delilik değildir:

*Bakî nihâl-i ma'rifetin meyve-i teri
Ârif katında bir gazel-i âbdârdır*

derken doğru söylemiş şair, doğrulardan birini söylemiş. Onların beni bön, alık saymalarını umursamadığım gibi deli saymalarına da aldırış etmiyebilirim, ama şiire, benim en sevdiğim, en inandığım şeye sövdürmenin, onunla alay ettirmenin ne yeri var? Sormam onlara o gün okudukları şiiri, o gün en beğendikleri beyti. Ben içimden şiir okuyup o gurbet ilde benliğimin öz yurduna kavuşmuş olurum.

Niçin yazıyorum bu mektupları? Şiiri sevenlere, dünyanın en ciddi işlerinden biri, belki en ciddi işi sayanlara, yani gün geçtikçe alışıcağıma büsbütün yadırgadığım bir çevreden, bir çemberin içinden benim asıl yurttaşlarıma, asıl hemşerilerime seslenmek için değil mi? Sesim gür değilmiş de çok kimseye iştiremezmişim, ne olur? üç beş kişi duysun, bir tek kişi duyup da: “Bizden bu adam, karanlıklar içinde bunalmış, gene de gönlünü ısıtan, ışıklandıran, gönlünde bir güneş gibi doğan şiir sevgisini söylüyor” desin, yeter bana.

Şiirin öteki sanatlardan, resimden, musikiden, üstün olduğunu söyleyecek değilim, inanmam öyle olduğuna. Bilirim ki resmi, musikiyi sevenler de güzel buldukları bir besteyi yahut birkaç çizgiyi, rengi düşündükleri zaman benim bir beyti anunca duyduğum zevki tadarlar. Şiirin öteki sanatlardan daha fikri olduğunu ileri sürerler. Öteki sanatlar gözle, kulakla, sadece duyularımızla kavranırmış da şiiri aklımızla, düşüncemizle anlarmışız, şiirin ötekilerden çok mânası varmış, şiir yalnız birtakım seslerin bir araya gelmesinden doğmamış da kelimelerin birbirlerinden aldıkları zenginlikle kurulan bir fikir âlemi yaratırlarmış... Bir bakıma doğrudur bunlar, bir resimde birtakım renkler, çizgiler vardır, güzelliği, sanatın aradığı güzelliği yaratmak için bunlar kendi kendilerine yeter, başka bir şey; bir fikir, bir mânâ uyandırmaya ihtiyaçları yoktur, böyle bir şeye de kalkışmazlar. Şiir ise kullandığı kelimeler sayesinde onlardan öte, onları aşan, bizim de ancak düşüncemizle kavrayabileceğimiz bir âlem kurmağa çalışır. Bir resme bakan, bir besteyi dinleyen kimse aldığı haza büsbütün bırakabilir kendini, düşünmek,

“Bunun arkasında acaba ne var?” diye aramak, yani kafasını da işletmek zorunda değildir. Başka bir deyimle bir resim, bir beste sanat eserinin kendisidir, bir şiir ise okuyanın biraz da kendi çalışmasıyla sezeceği esere götüren bir vasıta. Ama bu sözler asıl konunun dışında gibidir. Biz bir şiiri okurken daima kafamızı işletir miyiz? Mânasını iyice kavrayamadığımız halde, hiç anlamadığımız halde, gene çok sevdiğimiz mısralar, beyitler yok mudur? Biz onları okurken ya da başka birisinin okumasını dinlerken doğrudan doğruya sanat eseriyle, sanat eserinin ta kendisiyle karşılaşmış olmaz mıyız?

Bir gün köylü bir delikanlı saz çalıp birtakım nefesler, güzellemeler okuyordu, bir yeri anlıyamadık, sorduk: “Ben ne bileyim âşık böyle demiş” dedi. Bir gün de Yakup Kadri Bey, Bakî’nin:

Dest-i fenâda mürğ-i hevâ durmayıp döner

mısrarını çok sevdiğini söylemişti: “Siz buna ne mâna veriyorsunuz?” diye sordum: “Düşünmedim orasını, ben bunu sadece bir mısra olarak seviyorum, mânası beni ilgilendirmiyor, kendi kendine yetiyor bana” dedi. Asıl şiiri sevmek de bu değil midir? Fransız yazarlarından birinin anlattığı hatırıma geliyor: daha okuldaymış, bir gün öğretmeni La Fontaine’in yahut Racine’in bir şiirini okutmuş, çocuk mânasını çözümlemeğe kalkacak olmuş, öğretmen: “Hayır istemem, bunu ben de severim, sizin de sevdiğiniz belli, mânasını anlatacaksınız diye bütünü parçalamayın, zevkini kaçırsınız” demiş. Benim başıma da çok geldi, bir yerde eski gazellerimizden birini okuyunca ne demek olduğunu da söylemeğe kalkışırım, şiiri asıl sevenler, gerçekten sevenler istemezler: “Bırakın da mânasını bilmiyelim, sesi bize yetiyor” derler.

Abbé Bremond’u hatırladım da gene şu eski dâvayı, öz şiir dâvasını açmak mı niyetim? Hayır, ama şiirde mânadan ayrı, mânadan başka bir kuvvet bulunduğunu, bizim bazan en sevdiğimiz şiirleri mânalarından başka, iyice duyduğumuz halde ne olduğunu söyleyemediğimiz bir şey için beğendiğimizi unutmamalıyız. Bir kimseyi kendisinden şunu, bunu beklediğimiz için değil, sadece kendisi olduğu için sevdiğimiz gibi...

Unuttum kendimi de, sevgili okurum, bu mektuplarda da eleştirmeciliğe, şiirin bize verdiği zevki çözümlemeğe kalkıştım. Monsieur Paul Claudel'in bir eserinde feylesof şaire şöyle söyler: *"Ey şair, sen hiçbir şeyi açıklamıyorsun, izah etmiyorsun, ama her şey seninle açıklanabilir, anlaşılır hale geliyor."* Eleştirmeciye de bunun tam tersini söyleyebilirsiniz: *"A eleştirmeci, sen her şeyi açıklamak istiyorsun, ama her şeyi bir daha içinden çıkılmaz hale getiriyorsun."* Ben, bir şair olmayıp da ancak bir eleştirmeci olmağa özenmemden niçin boyuna yakınır dururum? Hep bunun için. İçimi yakan derdi, şiir sevgisini de duyanların hemen anlıyacakları, elle dokunurmuşçasına kavrayabilecekleri bir şekilde, bir mısra ile söyleyemediğim için...

Hoşça kalın sayın okurum, şiiri severseniz ne dediğimi, ne demek istediğimi bu karmakarışık sözler arasından da sezerseniz. Yok, şiiri sevmiyorsanız... O zaman okumazsınız ki benim yazımı.

29 Nisan 1951

Var Olmak

Haftadan haftaya, ey benim tanımadığım okurum, bekliyor musunuz bu mektupları? Bir gün bu sayfada benim yazımı bulamazsanız arıyacak, “Ne olmuş?” diyecek misiniz acaba? Hiç ummam. Niçin bekliyesiniz? niçin arıyasınız? Beklenecek, aranacak ne var ki bu mektuplarda? Bir yığın söz, hepsi de boş, birbirinden daha boş. Oturmuş bir adam, söyleniyor, aklına ne gelirse, kaleminin ucuna ne eserse, abuk sabuk, onu yazıyor. Bazen bir konuya dokunur gibi oluyor, ama duramıyor, hemen bırakıyor onu. Belli ki bir diyeceği, bir bildireceği yok. Bu mektuplar niçin beklensin, niçin aransın?

Şüphesiz böyle diyeceksiniz, böyle demekle şüphesiz haklısınız. Ama iyi bir şey mi, daima iyi bir şey mi haklı olmak? Bırakın biraz haklı olduğunuzu, karşınızdakinin yanılıp sizin doğru düşündüğünüzü onun yüzüne vurmaktan ne çıkacak sanki? Siz, aç olduğunuzu sezdiğiniz bir insanın, üstü başı perişan bir yoksulun, yahut bir hastanın karşısında utanma duymadınız mı hiç? Onun açlığı, yoksulluğu, hastalığı sizin yüzünüzdendir demiyorum. Tanımazsınız bile siz onu, ilk görüyorsunuz, siz sebep değilsiniz onun o haline. Gene de içiniz sızlar, bir suç işlemiş gibi irkiliverirsiniz. Gününün, yani hasedin aksi bir duygu vardır, adı konmamış, belki de pek acı bulup unutmak istediğimiz için adı konmamış. Günü: “Neden onda var da bende yok” dedirtir kişiye, o duygu ise: “Bu iyiliklere, bu nimetlere neden ben erişmişim de o erişmemiş? Neden ben seçilmişim de o seçilmemiş?” dedirtir, yıkıverir içimizi. Siz de haklı olmanızla çok övünmeyi-

niz. Büsbütün  v nmeyiniz demiyorum, olur mu  yle Şey? Siz de bir insansınız, kendinizi beğenmek, koltuklarınızı kabartmak için ara sıra olsun bir fırsat bulamazsanız nasıl katlanırsınız yaşamağa?  v n n, haklı olmanızla esrikleŐip, mest olup eziniz karŐınızdakini. Ama ezdiğinizi de bilin. Bunu bilerseniz, onun yüreğinin nasıl kanadığını anlarsınız da ürperir: “Neden ben haklıyım da o haksız?” deyip utanırsınız kendi kendinizden.

Demeyin, söylemeyin bana bu mektupların bomboş, abuk sabuk sözlerle dolu olduğunu. Ben de biliyorum onu. Ama dinleyin bakın ne diyeceğim, yalan değildir, inanın. Şimdiye kadar çok yazı yazdım ben, ama hiçbirini bu mektuplar kadar özenerek yazmadım. Uzun uzun uğraşıyor muyum her birinin üzerinde? Ben bütün yazılarımla üzerinde uğraşırım, Şöyle başlayıp çabucak bitirivermek hiçbir zaman elimden gelmedi. Hayır, “ zenerek” derken çok uęraŐtıęımı söylemek istemiyorum. Severek yazıyorum bu mektupları, her birine kanımı, kemiğimi, etimi koyacakmıŐım gibi yazıyorum. Benim de kendime göre kurnazlıklarım, ustalıklarım vardır, gizlemiyorum onları, bu yazılarımda da kullanıyorum, Şa-ırlara baŐvuruyorum, bir gerçeği, bir hali başka bir gerçekle, başka bir halle söylemeğe çalışıyorum, bazan bir masaldır tutturuyorum kendi kendime, onu anlatıyorum. Ama bütün bu yapmacıkların, bütün bu yalanların arasına kendimi,  z m  koymak istiyorum. Sonradan okuyorum, sizin gibi ben de beğenmiyorum. Sizin gibi... Sizin gibi olur mu hiç? Siz bunların boş olduğunu, beğenilmiyecek birtakım sözler olduğunu görünce ne kaybediyorsunuz? Olsa olsa beş dakikanızı harcamıŐsınız, “Neyse...” deyip ge iveriyorsunuz. Bir de beni düşünün, ben ne oluyorum?

Bir insanın küçüklüğünü, değersizliğini, hiçliğini anlayıvermesi nedir bilir misiniz? Hele yaŐlanmışsa: “Daha vakit var, bir gün ben de gözlerimi diktiiğim yere ulaşır, hiç değilse yaklaŐırım” demesine imkân kalmamıŐsa. AŞağılık duygusu, küçüklük duygusu deyip gidiyorlar. Ben  yle duygulara kapılan insanlardan değilim, ben içimde bir küçüklük duygusu bulup onunla  rpermiyorum, biliyorum küçük olduğumu, yalnız başkalarından  ğrendiiğim için, bana başkaları sezdirdiiği için değil, öyle herkesin dediğine pek aldırmmam, kendim anladiiğim için,

küçüklüğümü, elimden bir şey gelmiyeceğini, çok yükseklerle değil, kendimi bir parça aşan bir yere göz dikmem doğru olmayacağını açıkça görüp anladığım için biliyorum.

Yazı yazar, sanatla uğraşan bir kişi, kendisinden bir şey kalacağını, kendi ölüp gittikten sonra da adının anılacağını umar. Bütün yazarların gözü ölmezliğe dikilmiştir. Ben de yıllarca umdum o yüceliği... Yavaş yavaş hakikat belli etti kendini. Bir şey kalmıyacak mı benden? Kalmaz olur mu? kalır elbette. Koca bir yapı kuruluyor, yıllarca, yüzyıllarca duracak ortada, bütün taşlarıyla duracak, o taşların her birini getirip yerine yerleştiren adamın eseri, bu dünyada bir izi kalmış demektir. Ama bilmezsiniz onun adını, bir öldü mü, bir daha kimse duymaz onun sözünü. Benim de öylece adım kalmıyacak. Bugün bu memlekette bir dil kuruluyor, o yapıda benim de bir iki taşım vardır, ancak görünmeyen, kimsenin gözüne çarpmıyan, ta gerilerde bir taş... Bu muydu benim hülyalarım? Az mı beğendim kendimi? Yükarıdan baktım çoklarına, yaptığım ile değil, yapacağım ile övündüm, onu yapılmış, bitmiş gibi gördüm, yılların perdesi yırtılıverince o bütün büyüklüğü ile ortaya çıkıverecekti. Çıktı... Hani dağ fare doğurdu derler, fare doğurmak da gene bir iştir, yaşar o fare, gidip gelir, canlı canlı gözleri vardır, kemirir de, korkutur, kaçırrır. Ya o dağ, bütün kıvranmalarından, bağırmaclarından sonra hiçbir şey doğuramazsa? İki eli böğründe, öyle kalakalmış... Beğenmedim doğrusu kendimi dağa benzetmeği. Dağ, diyelim ki övündü, övündü de bir fare bile doğuramadı, hiçbir şey doğuramadı, gene kendisi bir dağdır, vardır, o kadar patırtıdan sonra bir şey doğuramadığı dillere destan olur. Ben o dağ gibi var mıyım? Bağırmaclarımı, şöyle eserler yaratacağım, böyle eserler yaratacağım diye övünmelerimi kimse duymuş mu? duyanlar da inanmış mı? "Senin elinden bir şey gelmez" demeği dahi lüzumlu bulmamışlar, aldırmamışlar, görmemişler beni. Görülecek gibi değilmişim de onun için, ufacak, yok denecek kadar ufacak...

Ey benim tanımadığım okurum... Neden böyle diyorum size? Belki de tanıyorum sizi. Belki daha bu sabah gördüm sizi, selâmlaştık, geçiverdiniz yanımdan. Belki benim sık sık gördüğüm, konuştuğum kimselerden birisiniz. Sanki bu mektupları

ben, tanımadığım insanlar, yalnız onlar okusun diye mi yazıyorum? Tanıdıklara da okutmuyor muyum? Neden bu yalan? Bilmiyor muyum? Siz beni tanıyanlardansınız, sizden de mi, kendi kendimden de mi saklıyacağım? Gülersiniz bunu okurken, belki de tiksiniyorsunuz: “Ben onun yazdıklarını okumıyacaktım, okumak aklıma bile gelmez, kendisi ikide bir nasıl bulduğumu sordu, yolda yakalayıp kendisi okudu, şimdi de ben kendiliğimden okurmuşum gibi, ben ona ilgilenirmişim gibi sözler söylüyor. Budala! yazdıklarını herkes okuyacak, tanımadığı insanlar da okuyacak sanıyor!” diyeceksiniz. Ne olur sanki demezseniz bunu? Evet, bir yalandır söylediğim, ama sizi değil, kendimi aldatmak için uydurulmuş bir yalan. Bilirim sizin bu mektupları beklemediğinizi, bir gün bu sayfada benim yazımı bulamazsanız aramıyacağınızı, “Ne olmuş?” demiyeceğinizi. Ama bırakın bir hülya kurayım, benim mektuplarımı beğenen, seven okurlarım vardır, ben de kimsenin aldırımıyacağı, göremiyeceği kadar küçük değilim diye avutayım kendimi. Dedim size, ben özenerek, severek yazıyorum bu mektupları, benden bir haber bekliyen insanlar bulunur belki diye yazıyorum, öyle insanlar olmadığını, olmayacağını hatırlatacaksınız, beni bu hakikate iyice inandıracaksınız da ne kazanacaksınız?

Bir şey kazanmazsınız ya gene de söyleyin, çarpın benim suratıma küçüklüğümü, içimi kanatırmışsınız, çekinmeyin ondan, küçüğün küçük olduğunu, elinden bir şey gelmiyeceğini kendisinden saklamamalı, haddini bildirmeli ona, sonra lâübaliliğe vurur işi, size “Sevgili okurum” diyecek kadar haddini unutabilir. Haklısınız, benim yanıldığımı, sizin haklı olduğunuzu vurun yüzüme. Benim yanıldığımı diyorum ama ona pek inanmayın. Yanılmıyorum ben, mahsus yanılmış gibi gözüküyorum. Benim yalanım sizi değil, kendimi aldatmak içindir dedim, ona da inanmayın, sizi aldatıyorum, kendimi avutuyorum, bir hülya kuruyorum diyerek sizi aldatıyorum. Benim hülyalarım mı var sanki? Görüyorum, bütün hakikati, gerçeği görüyorum, görüyorum da iğreniyorum kendimden. Yukarıda: “Kemiklerimi, etimi koyuyorum bu mektuplara” gibi bir söz söyledim, bunun neresinde kemik? neresinde et? Boş lâkırdılar... Demek ben kendimi söylemeğe başlayınca boşluktan başka bir şey söyleyemiyorum.

rum, öyleyse yoğum, düşüncelerim, duygularım, hülyalarım dediğim şeyler de yok. Küçükte ne olabilir ki zaten? İyiye düşünürseniz, kendini anlatmak isteyince bomboş sözler söyleyen kişinin bir küçüklüğü dahi yoktur, küçüklük de bir varlık gösterir. Ben bütün yazdıklarına, yaptıklarına bakıyorum da: “Varım... Var-mışım...” diyemiyorum.

Ey benim tanıdığım, yahut tanımadığım okurum, ey benim belki de olmıyan okurum, hoşça kalın.

6 Mayıs 1951

Eleştirmeci

Bilirsiniz elbette Fazıl Hüsnü Dağlarca'yı, benim sayın okurum. Şiiri severseniz o şairi, günümüzün en iyi şairlerinden birini benden, bir eleştirmeciden öğrenecek değilsiniz. Yok, siz seveceğiniz, beğeneceğiniz şairleri, kendi şairlerinizi kendiniz aramıyorsanız, darılmayın şiiri gerçekten sevmiyorsunuz demektir, o zaman da şu şairi, bu şairi öğreneceksiniz de ne olacak sanki? Adını beller, kitabını, kitaplarını belki de almazsınız.

Eleştirmecilerin bir faydası olmaz demiyorum, olmasına olur ya geçicidir. Faydanın her türlüşi gibi eleştirmecinininki de geçicidir. Bir vakitler ben de ötekinin berikinin lâkırdısına uymuş, eleştirmenin de bir sanat olduğunu söylemişim. Gülüyorum şimdi. "Ne yaparsınız? gençtim, toydum, ben de anamdan bu yaşta doğmadım a." Umutlarım vardı benim de, umutlar, kişi oğlunun şu en yavuz düşmanı olan umutlar yok mu? işte onlar beni öyle sapıttırıyordu. Şair olmadığımı, olamayacağımı anlamıştım, gene de gözüm sanattaydı, bir sanat adamı sayılmaktaydı: "Ne çıkar şair değilsem? ben de eleştirmeye veririm kendimi, o yoldan ün kazanırım, adım yarına, gelecek yüzyıllara ulaşır" diyordum. Baktım ki, öyle değilmiş.

Kendim mi kavradım birdenbire hakikati? Hayır, sezdirdiler bana, çevremdekiler sezdirdi, yavaş yavaş sezdirdiler. Bana yavaş yavaş, onurumu koruyarak söylemediler, bağırırcasına söylediler, ben yavaş yavaş anladım... Bunları açmamalıyım, açmamalıyım, ama duramıyorum, içimin zehirleri kabarıyor, onları yazarsam, bir insanın çektiklerini bildirirsem belki ben de

sanata erişirim mi diyorum nedir? bunları, bu acayip mektupları bir türlü bırakamıyorum. Okumayın, benim sayın okurum, sıkılırsınız, tiksiniirsiniz, bir insanın küçüklüklerini döktüğü bu mektupları okumayın. Gerçi küçüklük de insan oğlunun hallerindenidir, siz bir küçüklükte kendinizi görmek, tanımak ister misiniz? Siz büyüklerin yazdıklarını okuyun, onların içlerini görün, hayran olun, siz de onlara benzeyin yahut benziyorsunuz diye avutun kendinizi. Siz bu mektupları okumayın, ama ben gene yazacağım. Dedim ya içimden geliyor, duramıyorum.

Bakın nasıl anladım eleştirmeci olmanın aşağılığını. Çok oluyor, on yılı geçti, şairlerimizden biri, bana nedense kızmış, ağır ağır sövmüştü, ben de bir yazımda, asıl adını söylemiyeyim de Ahmet diyeyim, “Ahmet mi ne diyorlar, işte o...” demiştim. Doğrusu, bir küçümseme vardı bu sözde, ama sinirlenmiştim, başlayan da ben değildim, o şairdi. Arkadaşlardan biri çattı bana: “Sizin onu böyle küçümsiyerek anmağa ne hakkınız var?” dedi. Bana onun sataştığını, onun sözünün çok daha ağır olduğunu söyledim: “Olsun, o söyler, siz söylememelisiniz” dedi. Bilseniz ne öfkelenim, hatırladıkça bugün de öfkeleniyorum. O arkadaş... Arkadaş diyorum, ama yıllardır dargınız, bir daha da barışmam, bana elinden gelen kötülüğü etti, hattâ başka bir şair bana bir şiir ithaf etmişti: “Öyle insanların adını anmak size yakışmaz, çıkartın kitabınızdan” dedi, kandırdı onu. Beni sevmediğini, bende hiçbir değer görmediğini daha birçok halleriyle belli etti. Ona aldırımıyabilirdim. Ama bir gün tıpkı onunkine benzer bir söz daha işittim, gene bir şair yüzünden, ben şiirlerini beğendiğim halde bana hakaretten çekinmemiş bir şair yüzünden. Hem de büyük değerleri olduğunu bildiğim için kendisine öfkelenemeyeceğim, darılamıyacağım bir kimse söyledi: “Olsun, o bir şairdir, o söyler, o söyler, ona yakışır, siz söyleyemezsiniz...”

Bir gün de, bu sefer adını söyleyeyim, onun adı ile başladım mektuba, Fazıl Hüsnü Dağlarca: “İçimden dövmek geliyor bu herifi. Eleştirmecilik edip şairlerin adlarını anıyor diye kurulu-
yor, bir koruyuculuk takınıyor” demiş. Fazıl Hüsnü Dağlarca’ya öfkelenmedim, çok severim şiirlerini, yalnızca bugünün değil, bütün Türk edebiyatının en güçlü yaratıcılarından biri olduğuna inanırım.

Hak verdim ona. Kurulduğum için, koruyuculuk takındığım için değil, öyle huyum yoktur, varsa da ben bilmiyorum, bilmeden işlenen suçun cezası olur mu? Neden olmasın? Olmalıdır. Boşuna mı şairin: *“Tövbe ya Rabbi hatâ rehına gittiklerime / Bilip ettiklerime bilmeyip ettiklerime”* demesi? Eleştirmeci de öyle çok anmamalı şairleri, haddi değildir, kıskansın onları içinden, yeter, kendisi de onlar gibi yaratıcı olamıyor diye bencileyin tırnaklarını kemirsin, ama bu kıskançlığını sermesin ortaya. Beğeniyormuş da övecekmiş, kıskanmazmış, hayranmış... Kim kanar bu lâkırdılara? Şairlerin, yaratıcıların hepsi söyler eleştirmecilerin kendilerini çekemediklerini, yalan mıdır dedikleri? Biz şair olmıyanlar, yaratıcı olmıyanlar onlardan daha mı iyi bileceğiz hakikatin ne olduğunu? Bizler, eleştirmeciler, bir şeyin doğrusunu bilemeyiz, bizim duygularımıza dahi inanılmaz: *“Adam sende, eleştirmeci duygusu, eleştirmeci düşüncesi, kim bilir kimden öğrenmiş de gelip söylüyor? Biz duygunun, düşüncenin kaynaktan kopmuşunu, büyüğünü isteriz”* deyiverirler insana.

İnsana demezler, eleştirmeciye derler. Eleştirmeci de insan mıdır? Başka bir arkadaş, hem de sevdiğim, beni de sevdiğini sandığım bir arkadaş, beni kokarca denilen hayvana benzetmiş, o kokarca kendisi avlanamazmış da aslanın, kaplanın avlarından kalana konarmış. Bu benzetmeye de önce kızmıştım. Oysaki doğru... Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın da dediği doğru. Benim kurulmak, koruyuculuk takınmak huyum yokmuş, varsa bile ben bilemezmişim... Neden bilmiyorum? Benim şairlerin sözünü edişim, onların şu şiirlerini beğeniyorum, bu şiirlerini beğenmiyorum deyişim kendime bir paye vermek, kurulmak değildir de nedir? Koruyuculuk taslamak da var elbette işin içinde. Beğendiğim şairleri tanıtıyorum, onların adlarını anmakla kendilerine yardım ediyorum, iyilik ediyorum... Haklıdır Fazıl Hüsnü Dağlarca, şüphesiz çok haklı. Eleştirmecinin kuruluşunu, kendini dev aynasında görüp koruyuculuk takındığını bilmemesi dahi gene kurulmasından, koruyuculuk taslamasından gelmez mi? Başka bir dokudan; başka bir özendir o, iyiyi kötüyü, değerliyi değersiz ayırt etmek ona yaradılıştan vergidir... Vay efendim vay, yani zatınız için kurulmayı, koru-

yuculuk takınmayı tabî bir hak sayıyorsunuz, değil mi? Tabî bir hak saydığınız için de başkalarının buna sinirlenmelerini anlıyamıyorsunuz, yersiz buluyorsunuz... Elbette haklı Fazıl Hüsnu Dağlarca, benim ne kişi olduğumu o sezmiyecek, bir şair sezmiyecek de ben eleştirmeciliğimle mi sezeceğim? Ben de kişilerin ne olduğunu sezebilmek gücü olsaydı ben de bir şair, bir yaratıcı olurdum. Eleştirmecinin ne olduğunu da gene şairlere, yaratıcılara sorup onlardan öğrenin, gerçeği, hakikati ancak onların gözü görür.

İşte böyle yavaş yavaş anladım eleştirmenin bir sanat olmadığını, eleştirmecinin bir ün kazansa bile bu ünün çabucak söneceğini. Bir öldü mü bir daha kimse anmaz onun adını, söyleyince de: “Hay, ne çok söyledi” derler. Eleştirme bir sanat olmasın, eleştirmecinin adı çabucak unutulsun, zararı yok onun, bu yeryüzünde kaç kişinin tuttuğu yol bir sanattır? Kaç kişinin adı unutulmıyacaktır? Ama eleştirmeciye bütün sanat adamları küçük görüyor, herkes onun aşağılığını yüzüne vuruyor: “O şairdir, o söyler, yakışır ona, sen söylememelisin, söyleyemezsin...” Bu söz gücüne gidebilirmiş eleştirmecinin, kimse bakmaz ona, hep bitti de eleştirmecinin gönlünü kırmamak mı kaldı? Eleştirmecinin gönlü... Gülelim bari. Ne arar çingene evinde musandıra? Eleştirmecinin gönlü. Kim düşürmüş gönlü de o bulmuş? Bakın, gönlüne kimsenin aldırılmıyacağını söylerken bile taze bir söz bulamıyor, ta ne zamandan kalmış ata sözlerini, deyimleri, yani şairlerin, yaratıcıların sözlerini anıyor... “Eleştirmecinin gönlü...” Eleştirmecinin kırmaktan sakınacağımız bir gönlü olsa, aşağılığı bu kadar yüzüne vurulduktan sonra, aşağılığını kendi de anladıktan sonra susardı yahu! Susuyor mu? Söylüyor, boyuna söylüyor, oturmuş, okuruna mektuplar yazıyor... Sorsanız neden susmadığını, gene bir şairi anıp: “*Neyleyim kurtulamam tab’ı hevesnâkimden*” der. Siz bırakın o zevzeği de, şairlerin, yaratıcıların yazdıklarını okuyun.

Bir faydası vardır eleştirmecilerin demiştim, neymiş o fayda? Unuttum, yoktur, hiçbir faydası yoktur, olsa da zihinleri karıştırır. Siz onun varlığını bile düşünmeyin... Ama ben, alışmış kudurmuştan beterdir derler, gene bırakamıyorum eleştirmeciliği. Size bir şey söyleyeyim, okuyun Fazıl Hüsnu’nün yeni

kitabını, okuyun *Aç Yazı'yı*, çok güzel şiirler var içinde, bütün şiirlerini okuyun o şairin... Hele bir şiiri var... Ama onu size gelecek mektubumda yazarım, bana düşündürdüklerini de söylerim.

13 Mayıs 1951

Yaşamak

Geçen mektubumda, size Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın bir şiirini yazacağımı söylemiştim. Ama neden yazayım? Adı *Geçen Şey*, açın şairin yeni kitabını, *Aç Yazı'yı*, orada bulursunuz... Gene de duramıyacağım, alacağım onu mektubuma. Oldu bir yol, "sevgili okurum" dedim size, kişi sevdiği bir şiiri sevdiklerine, sevdiğine göstermesin, olur mu hiç? Dinleyin siz de o şiiri. Evet, dinleyin, yalnız gözlerinizle değil, yüksek sesle okuyun. Kim bilir ne güzel okursunuz. Herkesin okuması kendine güzel gelir, en iyi şiir okuyanlarınkinden daha güzel gelir. Anladığı gibi, duyduğu gibi okur, kendi anlayışını, kendi duygularını katarak okur da onun için. Yüksek sesle, severek beğenilsin diye okuduğumuz bir şiir biraz da bizim şiirimiz olmaz mı?.. Gene gevezeliğe daldım, abuk-sabuk söylüyorum. Size: "Benim yazdıklarımı, söylediklerimi beğenmezsiniz, bari güzel şiirlerle sizi eğliyeyim, bir gülümsersiniz" diyecektim, onu da unuttum. Ya siz benim güzel bulduğum şiirleri de beğenmezseniz, onlar için de: "Orta halli şeyler" deyiverirseniz, ne yaparım ben? Ne yapacağım? Boynumu bükürüm... Siz dinleyin hele şu şiiri, biliyorsanız dahi zararı yok, bir daha okuyun.

Geçen Şey

*Kocaman yıldızlar altında ufacık dünyamız,
Ve minnacık bir hâne:
Kokar kır çiçekleri gün ağarmadan,
Hâtırasız, uykusuz,
Kokar nane.*

*Ta ezelden beri mest olmuş herkes,
Bir bakıma her şey mestane.
Hayal edilir nazlı yâr yönlerden,
Aşk ile kuşlar süzülür,
Değişir gökler şahane.*

*Farkında değil gönül,
Sanki hepten divane;
İçimizden, dışımızdan,
Geçer vakit
Zalim, zalimane.*

Hep ihtiyarlık, ölüm düşünceleriyle uğraştığım için midir nedir? pek sevdim bu şiiri. Bu güzelim dünyayı bırakmağa kıyabiliyor muyuz? Naili:

*Mestâne nukûş-i sûver-i âleme baktık
Herbirini bir özge temaşa ile geçtik*

diyor. Ama biz bir türlü geçmek istemiyoruz, doyamıyoruz o güzellikleri görmeğe. Onlardan, aralarında:

Hezârân dilber-i mevzun, hezârân duhter-i hasna

dolaştığı için daha çekici olan o güzelliklerden, o yeryüzü azıklarından bize bir pay düşmemiş olsa bile ölümü gerçekten diliyor muyuz? Büsbütün kesilmiyor umutlarımız, ölümü gerçekten dilediğimiz anlarda bile o güzellikler yüzünden diliyoruz, o dileği de dünya hazlarından biri diye tadıyoruz. Ey ölüm, bize o güzellikler içinde, o güzellikler arasından göründüğün için sen de ne kadar güzelsin.

Vakit geçiyor, zalim, zalimane... Zavallı Fazıl Hüsnü. Siz de yaşlandınız mı artık? Siz de mi yaşamının bir sonu olacağını, o acıyı etinizde duydunuz da ürperdiniz mi? Siz de mi doyamadan öleceğinizi anladınız, siz de mi Sultan Süleyman'la birlikte:

*Olsa kumlar sağışınca ömriime hadd ü aded
Gelmiye bu şişe-i çerh içre bir saat gibi*

diyorsunuz? Severim o beyti, onun bulunduğu gazelden en çok
birinci beyti:

*Halk içinde muteber bir nesne yok devlet gibi
Olmaya devlet cihanda bir nefes sıhhat gibi*

beytini anarlar ya, ben asıl onu değil, ötekini severim. Yükselmekte, büyük yerlere erişmekte gözüm olmadı hiç, sıhhat de öyle pek umurumda değildir, ben tek yaşıyayım da hastalıklarla kıvrılarak da olsa başım üstüne. Biliyorum, hiç şüphem yok, son iniltim de gene yaşamağa bir övgü olacaktır. Ama vakit geçiyor, geçtiğini bize sezdirerek geçiyor. Bundan korkunç düşünce mi vardır?.. Bir Fransız şairi, Lamartine de kalkmış zamana, saatlere: “Nice biçareler size yalvarıyor, akın, akın onlar için, içlerini kemiren dertleri de götürün onlarla birlikte, bahtiyarları unutun” diyor. Hayır, ey zaman, kimse için akma, akıp gitme, bil ki yalnız bahtiyarlar vardır bu dünyada, biçare olduklarını bedbaht olduklarını söyleyenlere inanma, onlar da yaşamak denen bahtiyarlığı tatmaktadır.

Atatürk’ün bir resmi vardır, görmüşsünüzdür elbette, Ankara’dan son ayrılışında çekilen resmi: vagon penceresine dayanmış, gözleri dalmış, bakıyor, “nukuş-i suver-i âleme” bakıyor, yalnız hayranlıkla değil, onları hiç, hiç görmeyeceği günün yaklaştığını sezdiği için yüreği sızlıyarak bakıyor. Veda ediyor, yalnız Ankara’ya, kendi kurduğu, şüphesiz çok sevdiği şehre değil, yaşamağa veda ediyor, içi burkularak veda ediyor... Çok severim Atatürk’ün o resmini, ne zaman görsem bağrım dolar. Doğrusunu isterseniz ben ona sadece bir büyük adamın resmi diye bakmam, hattâ o resimdeki adamın Atatürk olduğunu, bir millet kurtaran, sonra da devrimler yoluna götüren yüce insan olduğunu unuturum, herhangi bir kişi diye bakarım ona, o dalgın, üzüntülü bakışlarıyla insan oğlunun değişmez maceralarından birini, yaşamının geçiciliğini düşündükçe gönlümüzü kaplayıveren şifasız acıyı anlatan herhangi bir kişinin resmi diye baka-

rım. Hangimiz çekmeyiz o derdi? Sizin de, tanıdıklarınıza, tanımadıklarınıza: “Biliyor musunuz? haberiniz var mı? bir gün ben de ölecekmişim, bu dünyayı görmez olacaktım...” demek gelmez mi içinizden? Hepimizin, hepimizin öğrendiğimiz en yalın hakikat.

Unutalım, unutalım bunları da yaşamağa bakalım, yaşamamızın zevklerini, başka türlü acılarını, geçici oldukları için, dermanları bulunabileceği için gene de birer zevk sayılabilecek öteki acılarını tadmağa bakalım. Ama imkân mı var? Biz istediğimiz kadar unutmaya çalışalım, o düşünce bizi unutuyor mu? bir kere eline geçirdikten sonra bırakıyor mu? Şair o mânada söylememiş ya, ben o mânada anayım:

*Bir eldir ufuklardan uzanmış,
Zulmet bizi çekmekte visâle...*

O bizi unutmuyor. Kır çiçeklerinin, nanenin koktuğunu, kuşların aşk ile süzülüp havaların şahane şahane değiştiğini, nazlı yârin hiç ummadığımız bir yönden gülümsiyerek çıkıverdiğini görüp gönlümüz sevinçle dolduğu anlarda bile bizi kavıyor, zalim vaktin zalimane geçtiğini hatırlatıyor. Yüzümüzü ellerimizle kapamanın, kaçmanın, kalabalık yerlere sığınmanın da bir faydası yok, ayrılmıyor bizden, affetmiyor bizi. Sevincimizi gideriyor demiyorum, tam tersine, artırıyor onu, kendi acısını da katarak bir saadet ediveriyor. Bu değil midir bizim saadet dediğimiz? “Ben bu zevkleri uzun zaman tadamıyacağım, şimdi tadıyorum, demek şimdi saadet içindeyim.” Ölüm düşüncesi, içimizin bize boyuna: “Zaman akıp gidiyor, son saat yaklaşıyor” demesi olmasa biz saadet nedir, bilir miydik?..

Neler söyleyecektim, nelere geçtim... Fazıl Hüsnü Dağlarca’nın kitabını anlatacaktım, yaşamağa bağlılığımı, hepimizin bağlılığımızı söylemeğe başladım. Siz de bağlısınız elbette. Saçlarınız arasında bir tek telin ağarmış olduğunu görünce, onu size başkaları da, kendiniz de pek yakıştırsanız bile üzülmüyor musunuz? irkilmiyor musunuz? O üzüntü, o irkilme hep yaşama sevgisinden gelmiyor mu? Herhangi bir insanın sözü açılınca: “Tanımıyorum onu, aramızda bir olan belki bir tek düşünce,

bir tek duygu yok” demeyin, aranızda bir olan işte bu düşünce var, ne yaparsanız yapın, nefret edin, kin besleyin, tiksinin, aranızdaki bu kardeşliği, bu birliği kaldıramazsınız.

Yaşamak... Gerçek olan tek zenginliğimiz bizim, sevince, acıya, sevgiye de ancak onunla eriyoruz, onu yitirmedikçe umuda, her türlü umutlara hakkımız var demektir. Hiç olmazsa hayaller kurarız... Yaşamak... Siz ki, insan olsun, eşya olsun, bütün gördüklerinizi iyi kötü diye, güzel çirkin diye ayırmağa kalkıyorsunuz, görmüyor musunuz? anlamıyor musunuz? yaşamaktan başka bir şey yoktur dünyada, yaşayan yaşamış olan her insan, her şey iyidir, güzeldir.

Şaşacaksınız benim bu sözlerime: “Sen daha geçen mektubunda kendini aşağı bulduğunu söylüyordun, bugün yaşamının güzelliğinden açmışsın, o güzellikten belki kendine bir pay çıkarmağa kalkıyorsun. Ne oldu sana? Yoksa içine övünç verecek bir halle mi karşılaştın?” diyeceksiniz. Hayır, bir şey olmadı, ben insana övünç verecek hallerle karşılaşabileceğimiz yaşı geçirdim artık, ama bugün öyle esti içimden, belki sadece Fazıl Hüsnü Dağlarca’nın şiiri sebep oldu, yaşamayı övmek istedim. Yarın gene kendime dönerim, ifritlerimle boğuşur, onlara yenilir: “Ey ulu ölüm, gel de kurtar beni” derim. Aldırmayın siz, o da yalandır, bu da yalandır, yahut ikisi de ancak bir ölçüde doğrudur. Sevin yaşamayı, benim sevgili okurum.

20 Mayıs 1951

Hiilyaya Davet

Nasılsınız, benim sevgili okurum? Sizin karşınızda hayal ediyorum kendimi, ben böyle hal hatır soruyorum, siz de bana cevap veriyorsunuz. Ama tanıyor muyuz birbirimizi, biliyor muyuz? Yolda karşılaştık belki de kayıtsızca bakışır, hani şu birbirini görmeden, hemen unutmak üzere bakışmak yok mu? İşte öyle bakışır, geçiveririz... Olsun, aylardır size mektuplar yazıyorum, kendimi anlatıyorum, biraz tanımışsınızdır beni. Siz bana mektup yazmıyorsunuz, söylemiyorsunuz kendinizi, gene de sizi ta ezelden beri tanıyormuşum gibi geliyor bana. Kimsiniz? adınız nedir? genç misiniz, yaşlı mısınız? bir bayan mısınız, bay mısınız? bilmem orasını, ama tanıyorum sizi, siz de benim gibi insanlar arasında bir insansınız, birbirimizi tanımak, iyice tanımak için bu kadarını bilmek yetmez mi?

Hep sizi düşünüyorum, "Oturacağım, okuruma bir mektup yazacağım" diyorum. "Ah şu *Pazar Postası* gündelik bir gazete olsa, 'Günün Postası' olsa da ben size her gün bir mektup yazabilsem." O kadar çok mu size söyleyeceklerim? Yoo, o değil demek istediğim. Birbirimizle konuşmak için ille birbirimize söylenecek, bildirecek bir şeyimiz mi olması lâzım? Siz bir sevdiğinizizi, bir ahabınızı görmeğe giderken ona neler anlatacağınızı bilir misiniz? Bildiğiniz de olur, olur ya, öyle önceden hazırlanmış konuşmalar tatsızdır. Bilmeden, hazırlanmadan giderseniz, söz sözü açar, bir de bakarsınız ki neler, neler konuşmuşsunuz. Hepsini de unutuverirsiniz, bir sorsalar neler konuştuğunuzu: "Bilmem. Şundan, bundan açıldı..." dersiniz. Doğru mu-

dur unuttuğunuz? Doğrudur: aklınızı, belleğinizi araştırırsanız belki en küçük bir iz dahi bulamazsınız. Ama gerçekten unutmamışsınızdır, içinde yer etmiştir o konuştuklarınız, benliğinize işlemiştir. O günden sonra daha çok sevmişsinizdir o ahbabınızı, yahut bir soğukluk, bir kırgınlık girmiştir arınıza. Neden? Sevginin böyle artmasına, yahut azalivermesine acaba hangi söz sebep oldu? Bilemeseniz de tesiri değişir mi onun? Hattâ bilemediğiniz için daha da tesirli olmaz mı? Bir söz ki size dünyaları bağışlamış, yahut üzmüş sizi, içinde bir yara açmış, bir daha kapanmayacak bir yara... Hatırlasanız onu, çözümliyebilseydiniz, uzun uzun düşünebilseydiniz onun üzerinde: "Bu muydu? Neden bu kadar sevinmişim buna? neden bu kadar öfkelenmişim?" dersiniz, büyüü bozulur. Ama elbette önemsiz bir şey değildir o söz, belki kendisi değil, havası sizi sarmıştır, o hava ta yüreğinize girmiş, sizi değiştirmiş.

Ben de size bu mektuplarımda işte öyle sözler söylemek istiyorum. Bunun için de önceden düşünmüyorum, hazırlamıyorum diyeceklerimi. Ondan ona geçerek bir şeyler derim elbette. Belki de size en çok dokunan, beğeneceğiniz, yahut sinirleneceğiniz sözüm, benim en düşünmeden söylediğim söz olur. İşte o sözdür benim mektuplarımda özü. Beni en iyi o gösterir demiyorum, ama size beni en iyi o gösterir. Tekbaşına alırsanız, başka birinden duyarsınız belki de mânasız bulursunuz, ama sizinle benim aramızda öyle değildir, önemlenir, beni size aydınlatır, beni değil, sizin düşüncenizde yaşayan beni, ben değilim o, siz de değilsiniz, ama sizden, benden başka bir şey de değil...

Gene sapıtıyorum, değil mi, benim sevgili okurum? Gene sarhoş gibi konuşuyorum. Oysaki şimdi hiç sarhoş değilim, daha kuşluk vakti, içsem içsem akşama içerim, sular kararırken... O da belli değil. Ne olacak içeceğim de? Görüyorsunuz, ben içmeden de sarhoş gibi konuşuyorum. Ama sorayım ben size: ayık ayık, akıllı akıllı konuşmaktan ne hayır gördünüz siz? Öyle konuşurken içinizi başkalarından da, kendinizden de gizlemeğe kalkmıyor musunuz? Gizledikçe de şöyle gerçekten anlaşıyorsunuz, kendinizle bile anlaşıyorsunuz. Bırakın efendim kendinizi, açılın, siz düşünmeksizin, benliğinizi düşünceyle bağlamaksızın içinizden neler geliyorsa onları söyleyiverin, yazıverin...

Hani gerçek-üstücüler (*surréaliste*'ler) diyorlar, birtakım şairler, ressamalar var, onlar öyle yapıyormuş. Ben pek anlamıyorum onların dediklerini, ama anlıyanlar, beğenenler var. Bir gün bizde de o türlü şairler yetişirse, bu sözlerim için, "Benliğinizi düşünceye bağlamaksızın içinden neler geliyorsa onları söyleyiverin, yazıverin" dediğim için belki beni kendilerinin bir habercisi, muştucusu sayarlar. O sayede benim de adım anılır. Ama, doğrusunu söyliyeyim, ben anlamıyorum onları, yani bugünkü Fransız *surréaliste*'lerini anlamıyorum. Bizim bazı şairlerimize, sanat adamlarımıza *surréaliste* diyenler var ya, gülüyorum onlara, ne dediklerini bilmiyorlar, farkında bile değiller gerçek-üstücülüğün ne olduğunun. Alışık olmadıkları çeşitten bir yazı gördüler mi, hemen bir bilgin tavrı takınıyor, konduruyorlar: "*Surréaliste*..." Nerede bir sakallı görseler, babaları sa-nacaklar...

Anlamıyoruz gerçek-üstücüleri, onlar da anlamıyor, ben de anlamıyorum. Neden anlamıyoruz? Anlamak sözü üzerinde anlaşıyoruz da onun için. Biz düşüncemizle anlamağa, birtakım bölümler içinde anlamağa alışmışız da onun için. Tıpkı konuşurken yahut yazarken düşündüğümüz gibi. Okurken, yahut bir resme bakarken kendimizi bıraksak, düşüncenin bağlarından sıyrılıversek, kurtuluversek, gerçek-üstücü sanat adamının yaptığı gibi bütün benliğimizi ortaya koysak, şu bildiğimiz anlamak sevdasından, derdinden silkinsek, işte o zaman bütün eserler bizim için aydınlanıverecek. Kolay değil bunu yapmak. Bize bunca yüzyıldır düşüncemizle anlamağı öğretmişler, kimi de çıkmış, gönlümüzle anlamağı öğretmeğe özenmiş, iyi bakarsanız o da düşünceyle, akılla anlamağa varır. Bize hülyalar kurduğumuz, düşler gördüğümüz anlarda bile akıldan, düşünceden ayrılmamağı öğretmişler. Çevreme bakıyorum: birtakım kitaplar var, hepsi de o esaslara göre, anlamağı düşünceye, akla indirmiyen, irca eden esaslara göre yazılmış. Montaigne bile kendini, özünü anlatmağa çalışırken dış benliğinde, öğrendiklerinin yarattıkları benlikte kalmış, kendini anlatabilmek için önce kendi anlamak istemiş, düşüncesiyle anlamak, açıklamak hevesine düşmüş. Böylece bütün okuduklarımız bizi anlamak yolundan, gerçek-üstücülerin istedikleri tüm anlayış yolundan,

bütün benliğimizle anlamak yolundan çevirmişler. Bir benliğimiz var elbette, bütün benliğiyle yazan, aklın denetine, (mürakabesine) bırakmaksızın dilinin ucuna, kalemının ucuna gelenleri söyleyip yazan gerçek-üstücü şairin dediklerini anlamağa hazır bir benliğimiz var elbette, ama öğrendiklerimizin altında sinivermiş, öldürmüş kendi kendini, meydana çıkarmağa, varlığını bildirmeğe cesaret edemiyor. Bunun için de biz çağımızın en canlı sanatını anlamıyoruz, sevemiyoruz, ondan payımızı alamıyoruz. Karanlıkmış o... İlle aklın, düşüncenin ışığı ile bakıyoruz da onun için, bir de benliğimizin ışığı altında bakabilirsek...

Yapamayız onu, benim sevgili okurum. Sizi bilmem, belki daha gençsinizdir, o cesareti gösterebilirsiniz, kendinizi gerçek-üstücülerin eserlerine alıştırmakla da kalmaz, daha ileri gidip o görüşü, anlayışı bu ülkeye de getirebilirsiniz. Ama benden geçti, yaşlandım artık, alışık olduğum âlemden başımı alıp da gidemiyorum. Bu çemberin dışında neler, neler var. Seziyorum onları, onların hasretiyle içim yanıyor, tadamıyacağım bütün o zevkleri düşünüyorum, gözlerimin önüne getiriyorum... Ne düşünmesi? Nasıl getirebilirim onları gözümün önüne? Bilemiyorum ki, tanımıyorum ki. Ancak hayal ediyorum onları, hayal ederken de gene elbette benim bildiğim, tanıdığım zevklere benzetiyorum, onların özünü, aslını bulamıyorum.

Ben nasıl gidebilirim o yeniliklere? Baksanıza, size bu mektuplarımda içimi, benliğimi olduğu gibi söylemeğe kalkıştığım bu mektuplarımda bile düşüncenin, aklın süzgecinden, denetinden geçmiyen sözleri sarhoş lâkırdılarına benzettim, kınadım onları, bırakamadım kendimi onlara. Döndüm, dolaştım, gene bir konuya, belirli bir konuya vardım, sözü gerçek-üstü sanata döktüm, dilimin ucuna, kalemimin ucuna gelenleri yazıp gide-medim. Sarhoş lâkırdılarıymış... Beni artık sarhoşluk bile, aşk sarhoşluğu bile kendime döndüremez, bunca yıldır okuduklarımla, görüp iştiklerimle, asıl benliğimi örten, susturan, belki de büsbütün öldürmüş olan yapma, sahte bir benlik edinmişim, sarhoşluğumda da ancak o gösterir kendini, o söylenir durur. Ben artık yeniyi, gerçekten yeniyi nasıl sezer de sevebilirim?

Ama dilerim, siz bulunuz, benim gösteremediğim cesareti gösteriniz, bu bizim gerçek dediğimiz ölçülü, biçili çemberi par-

çalayıp onun üstündeki gerçeğe, asıl gerçeğe ulaşınız. Ben bu kıyıda kalırım, bu kıyıda kalan yüreksizlere uyar da belki size gülerim, sizinle alay ederim. Bakmayın siz bizlere, aldırmayın, ezin bizi de ilerleyin. İnsan oğlunu şöyle bütün olarak anlamağa hiçbir zaman ulaşamıyacakmış, bütüne ulaşalım derken parçaları da anlamaz olurmuşuz. Belki öyledir, ama öyledir diye hül-yayı da feda edecek değiliz ya.

Hülyasız kalmayın, benim sevgili okurum, yetinmeyin ger-çekle.

27 Mayıs 1951

Cânım!..

Cânım Efendim,

Bilseniz ne kadar severim “cânım” demeyi. Ca’yı şöyle uzatarak... Kısaca söylemenin de bir zevki, bir tatlılığı vardır, bilirim, ama “caanınm” demek daha hoşuma gider benim. Nasıl anlatayım? daha bir âşıkça oluyor, hani “âşık” denince bir de şair anlaşılıyor, işte o mânada, daha doğrusu iki mânasıyla birden. Benim durup dururken: “Cânım...” dediğim de olur. Biri duyup da: “Kime söylüyorsun? Kiminle konuşuyorsun?” diye sorsa, şaşırır kalırım, bilemem ne diyeceğimi. Gizlemek istediğimden değil, gerçekten bilmem de onun için. John Ruskin son hastalığında, pencerenin yanındaki koltuğa oturur, gözleri önünde yayılan kırlara, göğe, her şeye bakarak: “*Beautiful... Beautiful...*” dermiş. “Ne güzel... Ne güzel...” demek mi bu? Yooo. “Cânım... Cânım...” demek. Herkes de acaba öyle mi? ben yaşlandıkça o “güzel” sözüne sinirleniyorum, bir değer yargısı, kıymet hükmü gösteriyor, bir ukalâlık var onda, insanları, eşyayı, bütün gördüklerimi kalkacağım da şu güzel, bu çirkin diye ayıracağım. Ne yeri var bunun? “Cânım” dersiniz, ne görürseniz hepsine, hepsine, “Cânım” dersiniz, yargılamaktan kaçarsınız, hepsini seversiniz, bu dünyada ne varsa hepsiyle bir oluverirsiniz, daha iyi değil mi? Doğrusu gelmez benim elimden, ama ara sıra olsun elimden gelir diye hayal ediyorum da bir âşıklık kelimenin her iki mânasıyla bir âşıklık, duyuyorum gönlümde.

“Cânım” demeyi ne kadar seversem “ruhum” demekten de

o kadar tiksiniyorum. Siz de bir deneyin, bir dosta, bir yakını-
nıza, çocuğunuza, sevgilinize: “Ruhum... Ruhum benim...” de-
yin, bakın, yapmacıklı gelmiyor mu size? Bir bayağılık yok mu
onda? Hani zorla kibar olmağa, üstünlük taslamağa kalkanlar
vardır, siz de onlara karışmış gibi olmuyor musunuz? Ruh... en
betime giden sözlerden biri. Felsefe kitaplarında belki çekilir,
ama üç beş ahbap konuşurken, yahut şiirde, hikâyede ne kadar
tatsız oluyor. Hatice Süreyya, yani Vâ-Nû, bir şiirinde:

*Ruhiyat isterseniz, buyurun eczahaneye
Nâne ruhu, kâfuru, hepsi de var, hem esans*

diyor, o başka, o iyi ruh’la alay ediyor da onun için. Bir de Yahya
Kemal Bey’in *Vuslat* şiirindeki ruh’ları düşünün:

*Bir ruh o derin bahçede bir defa yaşarsa...
Sevmiş iki ruh ufku görürler daha engin...*

Yakışıyor mu orada? O cânım şiiri bozuvermiyor mu? Gü-
zeldir *Vuslat*, güzeldir ya, şair ruh demese daha da güzel olur-
du. Bir şarkı söylerler:

Ruhumda bu şeb hicr-i visalin yanıyorken...

Beğenenler darılmasın, hiç hoşlanmam, güftesinden geç-
tim, bestesi de ulur gibi bir şeydir, *Vuslat* şiirindeki ruh’lar da
inat gibi bana onu hatırlatırlar. Güzeldir *Vuslat* şiiri, dedim bir
kere güzel olduğunu, sözümünden dönecek değilim. Ben sevdikle-
rimden öyle kolay kolay vazgeçmem. *Vuslat* şiirini de ilk yazıl-
dığı günlerde ne kadar sevmiştim. Yanılmıyorsa 1940’ta, *Ak-
şam* gazetesinde çıkmıştı, hemen ezberledim onu, önüme kim
geldiyse okudum, coşmuştum, duramıyordum. Öyle bir şiir ya-
zıldığı günlerde yaşadığım için övündüğümü, kıvandığımı bile
söyledim. Yalan değildi, o kadar beğeniyordum o şiiri. Gene de
beğenirim:

*Kanmaz en uzun bûseye, öptükçe susuzdur,
Zira susatan zevk o dudaklardaki tuzdur,
İnsan ne yaratmışsa yaratmıştır o tuzdan,
Bir sır gibidir az çok ilâh olduğumuzdan...*

gibi mısralarda bir büyüklük vardır. Ama, neden söylemiyeyim? eski hayranlığıma hayli su karıştı. Bir görmüksülük (*théatral*'lik) var o şiirde, gittikçe o yanı çarpıyor insanın gözüne. Görmüksü şiirler arasında da çok güzelleri olabilir, örneğin Victor Hugo'nunkiler. Ama Yahya Kemal Bey o şiirini yazarken kelimelerini de iyi aramamış, "sevmekteki efsun" diyor, "bir mucize halinde" diyor. 1940 yılında konuştuğumuz dille yazıldığını düşünmeden vezin hatırı için "simâları" diyor, daha neler demiyor. Yok, güzel bir şiir ya, öyle özenerek, gerçekten özenerek yazılmış değil. Yahya Kemal Bey, bazı şiirlerinde görülen kolaylığa onda da bırakıvermiş kendini. Bir şiiri:

*Adalardan gelen o mektupta,
Oradan bir sihirli râyiha var;
İşveler sezdiren bir üslûpta...*

diye başlar. *Rindlerin Ölümü, İsmail Dede'nin Kâinatı, Hazan* gibi şiirleri yazan adama pek yakıştırılmaz, "sihirli râyiha", hele "işveler sezdiren bir üslûp", Puccini'nin aria'larından yahut:

*Dizlerine kapansam, kana kana ağlasam,
O güzel saçlarını ben çözüp ben bağlasam*

gibi şarkılardan hoşlananlar için yazılmışa benzer. *Vuslat* şiirinde de, iyi bakarsanız, vardır öyle bir hal. On yıl önceki coşkunluğumu düşünüyorum, çok su katılmış o coşkunuğa.

Sevinerek, övünerek söylemiyorum bunu, içim kanıyarak söylüyorum. Edebiyatla uğraşan bir adam için, bir eleştirmeci için, bir hayranlığı yitirmenin ne olduğunu bilir misiniz siz, benim sevgili okurum? Elbette sevmişsinizdir ömrünüzde, ne dediniz sevginizi, aşkınızı anladığınız gün? Gözleriniz parladı, Karaca Oğlan'ın şiirleri ezberinizde ise:

*Hadini de deli gönül hadini.
Aramazlar gurbet ile gideni.
Ak göğüs üstünde çakır diken
Bitmeyince gönül yârdan ayrılmaz.*

dediniz, Ovidius’la birlikte: “*Maximus in me deus est*” (En büyük Tanrı benim içimde) dediniz. Lâtince bilmeseniz de söylediniz bunu, ben de bilmem lâtinceyi, âşık olduğum günlerde öyle demiş olduğumu sonradan, lâtince bilenlerden öğrendim. O en büyük Tanrıyı hiçbir zaman gönlünüzden kaçırmıyacağınıza, mezara girip de göğsünüzde çakır diken bitmeden yârdan ayrılmıyacağınıza and içtiniz. Bir gün baktınız ki gidivermiş o Tanrı, siz ölmeden de sevgiliyi unutmuşsunuz. Ne oldunuz o gün? Sevdığınız günlerde, umutsuzca sevdiğiniz günlerde çektiğinizden bin kat acı bir yara duymadınız mı içinizde? Kendi kendinizden şüphe etmeğe başladınız değil mi? Bilirim, o sızıyı unutmak için işi alaya vurmuşsunuzdur: “Vefasız âşıktan da kötüsü vefalı âşıktır” gibi bir söz, bir lâkırdı savurmuşsunuzdur, ama bunlar avutabilmiş midir sizi? Bu sözü unutsam, bilirim üzülsünüz, sevdiğiniz için değil, sevmediğiniz için, gönlünüzce sevmediğiniz için, bir sevdiğinizi bir daha unutmamak üzere sevmediğiniz için üzülsünüz. Bir eleştirmeci de, bir zamanlar hayran olduğu bir şiir, bir eser karşısında o eski hayranlığı duyamazsa, hayranlığına çok su karışmış olduğunu anlayıverirse, yüreğinde işte öyle bir yara açılır, işte öyle bir sızı başlar. Hayranlık da aşk gibi kişiyi yükselten bir şeydir, ama o da aşk gibi geçicidir, bir kere yitirdiniz mi, sanki uçurumlara düşürür insanı.

Sevmem “ruh” sözünü, doğrusunu söyliyeyim. Ahmet Haşim’in: “*Âteş gibi bir nehr akıyordu / Ruhumla o ruhun arasında*” mısralarında dahi pek sevmem. Ahmet Haşim bu düşüncüyü, ruh sözünü kullanmadan nasıl söyleyebilirdi? Bilmem orasını, hiç aramadım, ama o mısralarda da o söz batıyor bana, bir acayıklık var “ruh” demekle, “can” gibi değil o, sizin de, benim de birer canımız var, kedinin, köpeğin, tavşanın da birer canı var, can bizi bu dünyada yaşayanların hepsiyle birleştiriyor. Ama ruh yalnız sizde varmış, bende varmış, kedide köpekte, tavşan-

da yokmuş. Bir büyüklük, üstünlük veriyor insana, uydurma bir büyüklük, insan oğlunun kendi kendine uydurduğu bir büyüklük. Bütün övünmeler gibi o da gülünç bir şey, çirkin bir şey. Hem de kurtulmak yok o ruh denilen şeyden. Dayanıklı mı dayanıklı. Ben öleceğim, gömüleceğim, göğsümün üzerinde çakır dikenleri bitecek, bir gün göğsümde hiçbir şey kalmıyacak, belki çakır dikenleri dahi sökülüp atılacak, o mezarlığın yerine bir bahçe, belki kocaman bir mahalle kurulacak, sonra onlar da bozulacak, yüzyıllar geçecek, görüşler değişecek, medeniyetler değişecek, ama ruhum, o ne olduğunu bilmediğim şey, sapasağlam kalacak. Kandili karartıp da masa başına çağırdınız mı, ta nerelelerden çıkıp geliverecek... İnanıyorlar buna, bir inanış ki sormayın. Ne dersiniz deyin, inanmıyorlar, gülüyorlar, omuz silkiyorlar, ama "ruh" dediniz mi, ne olduğunu araştırmadan şıppadak inanıyorlar. Gelin de kızmayın bu insanlara: Akrabası makrabası da oluyor ruhun. Bakın ne diyor Cenap Şahabettin:

*Ben şair olaydım sana, ey yâr-ı dilârâm,
Hemşire-i ruhun gibi sözler getirirdim...*

Ruhun hemşiresi, biraderi, ağa-babası, kaynatası, kaynanası... O kadar kalabalık soyu sopye olanlardan korkarım...

Bırakalım bunları, cânım Efendim, bırakalım bunları da "cânım" diyelim birbirimize "cânım" diyelim bütün cânım dünyanın cânım insanlarına, hayvanlarına, bitkilerine, taşına toprağına. Hepsı de bizim gibi canlı, hepsinin de bir gün yitirecekleri birer canları var. "Cânım" diyelim, yalan dahi olsa söz tatlı...

3 Haziran 1951

Sayıklama

Hastayım, benim sevgili okurum, bu mektubumu size hasta hasta yazıyorum. Hastalığa boyun eğip de en büyük zevkimden kendimi mahrum etmek istemedim. Üstünüze şifalar, üşütmüşüm, epeyce ateş geldi. Öyledir Ankara'nın yazı, sıcaklar birdenbire başlar, geceleri ortalık serinler, kendini koruyabilirsen koru! O yağmurlar da neydi?.. Bütün bunlara bir de abur cuburu katın, anlarsınız halimi.

Söylemeğe bilmem lüzum var mı? İhtiyatsızımdır, yaşıma bakmam, cereyanda bile otururum. Sevmem ihtiyatı, nefret ederim. İhtiyatla yaşıyacak olduktan sonra bir tadı mı kalır yaşamının? Sağlık, sıhhat iyi şeydir ya, cimrinin malına bağlanma-sı gibi bağlanmıyalım ona. Bakın ne diyeceğim size: cimrilerden hazzetmem, boyuna mallarını, paracıklarını düşünen, on para-ya on para katmağa çalışan insanlar gördüm mü, acırım onlara, kızarak acırım. Ama ne yalan söyliyeyim? bir yandan da ilgilen-dirir beni onlar. Belki de *Harpagon*'u, *Grandet Baba*'yı, romancıla-rın, tiyatro yazarlarının anlattıkları birçok cimrileri andırdıkları içindir. Cimrilik de bir tutkudur her tutkunun olduğu gibi, onun da kendine göre bir güzelliği vardır. Ama sıhatine düşkün olan-lardan tiksiniyorum. O da bir tutku değil mi? Bana değil gibi geli-yor. Cimrinin sevdiği, hoşlandığı şey de kendisinin dışındadır. Hep sağlığını düşünen için öyle diyebilir miyiz? O ancak kendi kendine bağlı, özünü savunma iç-güdü-süne bağlı, herhangi bir uğurda kendini fedaya hazır değil, dışarıdan bir erek, bir gaye edinememiş, çıkamamış özünden kurtulamamış.

Sağlığınıza, sıhatimize büsbütün aldırımıyalım demiyeceğim, ben desem de bir değeri olur mu öyle öğüdün? Yenebilir miyiz iç-güdüyü, özümüzü savunma iç-güdüsunü? Biliyorum, böyle ufak tefek, akşama sabaha geçecek bir hastalığa değil, şöyle önemli, ölümlü, size mektup yazmama bile bırakmıyacak bir hastalığa tutulayım, elbette ben de dövüneceğim, kim bilir ne patırtılar edeceğim, ben de: “Neden böyle ihtiyatsızlık ettim? Ne demeğe yiyip içtim?” diyeceğim, pişman olacağım bütün yaptıklarım. O halimi gözümün önüne getiriyorum da iğreniyorum kendi kendimden. Ölümün asıl çirkinliği de insanı o hale düşürmesinde değil midir? Bütün zevklerimizi, bize dünyayı sezdirmiş olan her şeyi tatlı tatlı anarak dudaklarımızda bir gülümseme ile ölebilmek... Öyle ölüm çirkin olur mu hiç? Ama daha çok gençlerde görülür öylesi, ben artık geçirdim o yaşı... Dediklerine göre André Gide seksen ikisinde ölürken: “pek âlâ” demiş. Dediklerine göre André Gide içi genç kalmış, daha doğrusu yaşı ilerledikçe içi gençleşmiş bir adamdı. O da herkese nasip olur mu?

Hastalığın da kendine göre iyilikleri var, benim sevgili okurum. Bir şiir okudum bugünlerde, Nijat Gülen’in, *Beş Sanat* dergisinde çıktı. Belki görmemişsinizdir, size yazıvereyim:

*Şu işsiz günler bir bitse,
Günlerden Pazar olsa.
Gürül gürül yağmur yağsa,
Yorganı başıma çekip uyusam.*

Siz bilmem nasıl buldunuz? Doğrusu, ben sevdim o şiiri. İnsanı güldürüyor, kızdırıyor, sarıyor. Çok oluyor bir şiirini daha görmüştüm o şairin, onun olduğunu unutmuştum, büsbütün başka birinin sanıyordum. Yalnız başı hatırımda kaldı, o kadarını söyleyeyim:

*Kargaya işini sormuşlar,
Gak! demiş,
Hocaya sormuşlar,
Tebihini göstermiş.*

Görüyorsunuz, şiirde bir şeyler başaracak adama benziyor. Ha! Ne diyordum? Hastalık da onun istediği pazar günleri gibi, insan yorganı başına çekip uyuyor. Tıpkı öyle değil elbette, gürül gürül yağmur yağarken siz rahat rahat uyursunuz, hastalığın ise türlü sıkıntıları var, zorla uyuyorsunuz, ter döküyorsunuz. Ama o da kendi kendinize uğraşmanıza elverişli. İşte ben: ya-
tağımın içine kitapları doldurdum, bir birini açıyorum, bir birini. Ne zamandır okumak istediğim kitaplar var, tam onları okumanın sırası... Bilirim, gene okumıyacağım. Bir kitabı okumaktan tadacağınız zevki düşünmek, onu okumaktan da tatlı değil midir? Sait Faik'in *Havada Bulut*'u yanıbaşında duruyor, okurlarımdan biri bana onu nasıl bulduğumu sordu. Ben ne bileyim? Okumadım ki daha! Ama okuyacağım, zamanında geldi bu hastalık. Ne kadar severim Sait Faik'i! Bir kere iyi bir insandır, üstelik gerçek bir sanat adamı benliği var onda. Ama ne yapayım ki sanatını sevmiyor, bana öyle geliyor ki gerçekten sevmiyor sanatını. Sevse, özene bezene yazar, oysaki benim anladığıma göre o, alıyor eline kalem, kendini bırakıyor, çırpıştırıyor. Kolayca kaçınabileceği bozukluklar var yazılarında. Ah bu bizim sanat adamlarımızın kendilerine güvenmeleri! güvensinler ama çalıştıkça daha güzel, daha olgun, daha pürüzsüz yazılar yazacaklarına güvensinler. Severim Sait Faik'i, ama samimîliği, şu samimîlik denilen gururu bir matah sanıp kendini ona veriyor. Neyse! daha okumadım *Havada Bulut*'u, okuyayım konuşuruz.

Türlü türlü kitaplar yanımda duradursun, ben gene Fuzuli Divanı'nı açıyorum. Okumakla bitiremiyorum ki onu! O bir, Bakî'nin Divanı iki. Bana öyle geliyor ki bir gün gelecek, Fuzuli'nin bütün gazellerini ezberliyeceğim. İçlerinde hiç beğenmediklerim, sinirime dokunanlar vardır. O mülemma'lar, yani arapça, türkçe karışık şiirler nedir öyle! Ama bakıyorum, eskiden pek sevmediklerim de yavaş yavaş sarıyor beni. Sonra; bir divanı ne kadar okusanız, içinde sizin sezemediğiniz güzellikler kalıyor, kendilerini duyurmak için sanki vaktini bekliyorlar, bir "eşref saat" bekliyorlar. Hasta olduğum için midir, nedir? Bu sefer:

*Yâr suâl etse ki hâlin nedir
Hasta Fuzuli ne verirsin cevap*

beytine bayıldım. Ne rahat söylenmiş!..

Ben eskiden bir güldeste yapmağı düşünürdüm, divan edebiyatının bütün güzel beyitlerini toplıyacak bir güldeste. Divanların hepsini kim okuyabilir de en güzel yerlerini ayırır? Sonradan daha bir mütevazi oldum: “Yalnız Fuzuli’nin, Bakî’nin ben-ce en güzel olan şiirlerini toplarım” dedim. Biliyorum onu da yapamadan göçüp gideceğim, benim her dür dediğim keçi olsa... Gene de bunu düşünmek hoşuma gidiyor. Aylardan beri hep onun için karıştırıyorum Fuzuli Divanı’nı. Değil, Efendim, değil, sadece Fuzuli’yi okumak için karıştırıyorum. Her seferinde de başka bir gazel çekiyor beni, bütün gazeller içinde en güzeli gibi görünüyor. Şimdi *görünür* redifli gazele tutkunum:

*Serv-i âzâd kaddinle bana yeksan görünüür
Neye sergeşte olan baksa hıraman görünüür*

Açın divanı da bulun, okuyun o gazeli. Bakın ne diyeceğim size: o gazelde şöyle bir beyit var:

*Dedim ahvalimi cânana kılam arz veli
Bulabilmem özüümü anda ki canan görünüür*

Bir de kimin olduğunu bilmediğim bir beyit vardır. Harabat’ta okumuştum:

*Arz-i hal etmeye canâ seni tenhâ bulamam
Seni تنها bulucak kendimi aslâ bulamam*

Hoşlanırdım o beyitten, gülerdim, çünkü alay eder gibi yazılmış bir hali var, Bağdat’lı Esad’ın:

*Yârdan kat’-i nazar eylerim ey dil dersem
Pek inanma sözüme söylerim ama edemem*

gibi. Bunlar, belli, şiirin biraz da eğlence konusu olduğu zamanlarla söylenilmiş. İçlerinde sahici bir duygu yoktur demiyorum, zaten divan şiirinde sahici duygu aramanın yeri yoktur, ama bunlar şiire, nazma da gerçekten inanmıyor. Bir tatları, bir hoşlukları var ya, insan ciddiye alamıyor... Bilmem size de öyle gelmiyor mu? bunlar Nijat Gülen'in şiirleri kadar da ciddi değil...

Biraz da son beyit üzerinde duracağım:

*Bir sanem zülfüne gûyâ ki veriptir gönlin
Ki Fuzuli'nin iyen hâli perişan görünür*

"İyen", yani "gayetle", türkçe bir söz, ona bir diyeceğim yok, ama burada kulağa hoş gelmiyor: "Fuzuli'nin iyen..." Neyse ki İstanbul baskısında, o türlü türlü yanlışlarla dolu İstanbul baskısında daha güzel bir şekli var:

*Bir sanem zülfüne gûyâ ki veriptir gönlin
Ki Fuzuli yine medhûş u perişan görünür*

Böyle söylemek dururken "iyen" demek ne oluyor?

Hasta hasta yazdım gene mektubumu, benim sevgili okurum, bitirdim. Ama biliyorum ki karmakarışık sözler söyledim. Siz buna bir hasta sayıklaması deyiverirsiniz, bakmazsınız kusuruma.

Sağlığınıza dilerim, benim sevgili okurum.

10 Haziran 1951

Darmadağın

Daha düzelemedim, iki gözüm okurum, bu mektubu da yatağımdan yazıyorum. Büyük bir hastalık değil öyle, çabucak geçeceğe benziyor, geçmiyor bir türlü. Ufak bir ateş, yükselmiyor ya, inmiyor da. Hani hafif hafif, belli belirsiz yağıp da uzun süren yağmura “ahmak ıslatan” derler, bu da “ahmak öldüren” olmasın sakın?.. Öyle de olsa ne çıkar? Farkına varmadan ölüvermek, hafif ateşte kebab edilmek, fena mı sanki?

Fena değil, ama sıkıyor insanı. Düşünün bir kere: ben ki sabahdan akşama kadar, geceyarılarına kadar konuşurum, konuştukça konuşacağım gelir, abuksabuk, saçmasapan, aklıma ne gelirse söyler dururum, karşımdakinin hoşuna gidiyor mu? gitmiyor mu? düşünmem bile orasını, dinliyecek birini buldum mu, susmak nedir bilmem, günlerden beri bir başıma gibiyim. Her kapı çalınıştta bir umuttur uyanıyor içimde: belki biri gelmiştir, bırakmam kolay kolay yakasını, saatlerce konuşurum... Çoğu boşa çıkıyor umudum. Bir beyti vardır Galip’in, güzeldir, o geldi hatırıma, sanki benim içimi söylemiş:

*Âb-i hayat-i sohbet-i ahhâbdan cudâ
Mahileriz ki lücce-i deryaya hasretiz*

Ben de bu hastalığımda öyle karaya vurmuş balığa döndüm.

Bilirim, “Kendi kendinle konuş, şiir okumasını seversin, kendi kendine şiir oku” diyeceksiniz. Olmuyor işte. Abdülhak Hâmit: “Ben kendimi hitaba lâîk bulmuyorum” demiş, ben de öyleyim zâhir,

kendi sohbetimden hoşlanmıyorum. Hem olur mu efendim? Kendiniz söyleyip kendiniz dinliyeceksiniz, karşınızda dediklerini-
zi doğru yahut yanlış bulan kimse olmayacak, çekilir mi bu? Karşınızdaki sizin dediklerinizi beğense, size bir şevk gelir, açılırsınız; beğenmese, kendisinin öyle düşünmediğini söylese, size nerede yanıldığınızı gösterse, o da iyi, ondan da bir hız alırsınız. Kendi kendinize konuştunuz mu, boyuna haklı çıkarsınız. Boyuna haklı olmağa da dayanılır mı? Hem ben bir şey söyleyeyim mi size; ben vahşi değilim, basbayağı bir adamım, eşle dostla düşüp kalkmağı severim. Kendimi beğenirmişim, olabilir, ama başkalarının arasın-
da beğenirim kendimi, beğendirmeğe çalışırım. Yapayalnız otura-
cağım da kendi kendimi mi kandıracağım? Bundan önceki mektuplarımda da söyledim size: ben yalnız kaldım mı, başıma ifritle-
rim üşer, ne kadar küçük, kötü yanımla varsa, onları görmeğe başla-
rım. Bu hastalık biraz daha sürerse, inan olsun, beni deli edecek...

Yatağımda, bir yandan iskanbil kâğıtlarıyla sabır oyunu oynarken bir yandan da epeyce düşündüm. Neler düşündüğüme geçmeden önce size şunu söyleyeyim: hani geçen mektubumda kargalı, tesbihli bir şiir vardı, Nijat Gülen'in değilmiş o şiir, İsmet Gönülal'ınmış, Avni Dökmeci bana *Kaynak*'ın Ağustos 1950 tarihli sayısından bir tane daha gönderdi, onda buldum. Size onun tamamını yazayım, sonu belki başı kadar güzel değil, hele bir okuyun, hiç olmazsa eğlenirsiniz:

Naldan Mıhtan

*Kargaya işini sormuşlar,
Gak demiş,
Hocaya sormuşlar,
Tesbihini göstermiş.
İşler böyle yürümez.
Karınca kararınca,
İnsan günahınca çeker.
Ama günahı olanlar
Tasayı kızcılık ağacına asmış.
Caba katran pekmezden,
Sen caba katrandan da tatlı,
Hürriyet...*

İyice anlaşılmıyor, ama iş var bu şiirde, insanın içinde türlü şeyler uyandırıyor. İsmet Gönülal adını bir yana yazıverin siz, bir gün gelir belki ondan konuşulduğunu duyarsınız. Ben başka yazılarını görmedim, ama merak ediyorum. Bir tanıyan varsa... Yeni şairler bulmağa, tanıtmğa kalkıyorum sanmayın, geçti benden artık o heves. Neme gerek benim? sonra insana lâf ediyorlar. O şairlerin kendileri de hoşlanmıyor, şöyle yukarıdan bakıp: “Sen de kim oluyorsun? cahilin birisin. Biz öyle şeylerle uğraşırız ki senin aklına bile gelmez!” demeleri var, insanı yerin dibine geçiriyor. Ben haddimi bileyim de kimseyi tanıtmğa özenmiyeyim. Beğenmediklerimi söylerim, daha iyi, bana çatıp ağır sözler söylerlerse: “Yazılarını beğenmediğim için kızmışlar da onun için böyle diyorlar” der, kendimi avuturum.

Gelelim düşündüklerime, iki gözüm okurum. Öyle derin derin şeyler sanmayın, zaten derin şeyler düşünmek huyum yoktur benim. Büyük büyük meseleleri açıklayacak, çözümleyecek değilim ya! Gönül eğlendirmek içindir benim düşünmem. Konularım da belli: şiir, aşk, ölüm, yalnızlık gibi şeyler. Doğrusunu isterseniz, bunlar önemsiz de sayılmaz, büyükten büyük düşünürlerin derinden derine inceledikleri konular unutulur gider de yeryüzünde insan kaldıkça bunlar unutulmaz. Ama söylemeden söylemeğe fark var. Bakarsınız, bir adam çıkar, aşk üzerine, ölüm üzerine bilinmedik neler neler anlatır, tazeleyiverir o konuları. Bilinmedik dedim ya, biliriz, hepimiz de biliriz, ama bildiğimizi anlıyamamışızdır, o adamın söylemesi bize: “Sahi” dedirtiverir, sanki kendi içimize açar gözlerimizi. Ben bilirim öyle şeyler diyemeyeceğimi, bilirim de gene dönemem bu yoldan...

Şu “cânım” sözü üzerine düşündüm, “ruh” kelimesi üzerine düşündüm. “Cânım” bizim eski şiirimizde de var. Fuzulî’nin:

Gözüm cânım efendim sevdiğim devletli sultanım

mısraı, bizim eski şiirimizin en parlak elmaslarından biri değil midir? Sevdiğiniz bir kimseden onu duymak kadar tatlı bir şey olur mu? Nedim’in:

*Sanır idim ki anberi aktarlar satar
Cânım şemmi-i zülf-i siyehfâmın almadan*

beytini düşünüyorum. Bu beyitte cânım'ın almak fiilinin faili olduğunu söylemeyin, bana öyle geliyor ki değil, şair sadece; "Cânım! Ben sizin saçlarınızın kokusunu duymadan..." diyor. Ya bütün o cânâ'lar! hepsi de "cânım!" demek değil mi?

Belleğimde araştırıyorum da bizim eski şiirimizde bir kere bile sevgiliye "ruhum" denildiğini hatırlamıyorum. Vardır eski şiirimizde "ruh", ama ancak kelimenin dindeki mânasıyla vardır, Bakî'nin:

Rûh-i revân-ı şâha tehiyyat ü vesselâm

mısraında olduğu gibi. Bize "cânım" demenin "ruhum" demek-ten daha bir sıcak gelmesi belki bu yüzdendir, cânım'ın şiirimize işlenmiş, şiirimizi yoğurmuş olmasındandır. Yanılmıyorsam Fasîh Dede'nindir şu beyit: "*Ser-i kûyunda bir dem sensiz ârâm etmiyen gönlüm / Garîp illerde şimdi derd ile âvâredir cânâ*". Sonunu "cânım" diye okuyun, değişiyor mu bir şey?

Ruh'u da nereden çıkarmışlar, a efendim? onun kullanıldığı şiirleri de pek bilmem, belki de hoşlanmadığım için ezberlemem de ondandır. Gene aklım Yahya Kemal Bey'in şiirlerine takılıyor. Hani bir gün şair oltasını alıp balığa çıkmış da farkına varmadan ta ufka varmış:

Fânileri gökten ayıran perdeğe değdim

diyor, orada, Yunanların Poseidon'u mu nedir? yosun saçları yosun sakalına karışmış deniz ihtiyarı ile karşılaşmış o da kendisine:

Boynundan o cânan denilen lâşeyi silk at!

deyivermesin mi? Belli şenlik görmemişin biri olduğu! Sevgiliye, canana "lâşe" denir mi hiç? Yahya Kemal Bey de ona nasıl kızmamış, nasıl dinlemiş onu, anıyamıyorum. Ben olsam, öf-

kelenirdim, kovardım başımdan o bunağı! Bir sevdiğime, artık gönlümde yeri kalmamış olsa bile, öyle kötü sözler söyletir miyim? Ben bir yol sultanım demişim, başıma taç etmişim, onu sevdiğim için kendimde bir yücelik, bir ululuk duymuşum, karşımdaki kalkıp “lâşe” diyecek de ben de bırakacağım söylesin! Kan çıkarmak elimden gelmez, ama ölüp ölesiye garaz kesilirim öyle kişiye!.. Neyse, o ihtiyar terbiyesizce bir adammış ama edebiyat-ça konuşmasını biliyor.

Sen bir susamış rûh, o bütün ten ve biraz saç

diyor, “tün-ten” gibi şiire yakışmıyacak bir ahenksizlikten kaçınmıyorsa da rûh demesini biliyor, belli ki şairleri okumuş. Sonunda da gene dönüyor o rûh sözüne, pek hoşlanmış ondan:

At kalbini girdâba, açıl engine, rûh ol!

diyor, şu “rûh ol!” sözünü güzelleştirerek okumanın yolunu bir arayın, bakalım bulabiliyor musunuz? Tatsız bir şey, efendim, yadırgıyor insan... Canana “lâşe” diyebilenler öyledir işte, “tün-ten”lerle karışık “rûh ol” demekten de çekinmezler.

Biliyorum, beni ateş böyle deli deli söyletiyor, siz bakmayın benim dediklerime, iki gözüm Efendim, hele hastalığı bir atlata-yım, daha ciddi şeylerden konuşuruz sizinle.

17 Haziran 1951

Öz ile Biçim

İyileştim artık, iki gözüm okurum, düzeldim, kalktım ayağa. Yiyip içmeğe de, serinden, soğuktan çekinmemeğe de başladım. Hastalığı bu sefer de atlatmış, kefeni bu sefer de yırtmış olmanın verdiği sevinci bir şair sözü ile anlatmak istiyorum, arıyorum belleğimde, aklıma gidiyor:

Küşad-i gonca-i dil kaldı bir bahâra dahi

mısrına takılıyor. Oysaki yeri değil onu anmanın, hiç değil. Ben üzülüyor muyum ölemedim diye? Ölüp de bu cânım dünyayı bırakmağa mı özeniyorum?.. Tatalım ki içimde belli belirsiz, öyle bir dilek var; ölüm, yaşamak denilen şu boyuna değişmeyi, aramayı bitirip de olgunluğa ermek sayılacağı için bütün canlılar, kendileri farkında olmasalar bile, ürpererek inkâr etseler bile, hep ölümü isterler, hep ölüme ağarlar diyelim, dilin kemiği yok ya, ne eserse söylesin, bu düşünceyi büyüklerin sözleriyle pekiştirmek için Stéphane Mallarmé'nin:

Tel qu'en lui-même enfin l'éternité le change

mısrını, bir de Fuzuli'nin:

*Ecel elâyîş-i havf hatardan kurtarır nefsi
Bu cevher kimya-yi nefes bir iksir-i a'zamdır
Kemâl-i aşk-ı insan mevt ilendir râh-ı hükmünde
Beli mecîrî kılan hükmün misâlin nakş-i hâtemdir*

beyitlerini öne sürelim, evet, ölümü çağırıyorum diyelim, gene de üzülmem hastalığın geçmesine. Ölmek için ille hasta olmak mı gerek? esenlikte de gelivermez mi o? Hem “bir bahâr dahi” ne oluyor? Yılın hangi çağında, günün hangi suyunda öleceğimi biliyor muyum ben? Bay Ahmet Kutsi Tecer değilim ki! O bilir, hem de şüphesiz olarak bilir, ortalık ışıırken göçüp gidecekmiş:

Besbelli, ölümüm sabahleyindir

buyuruyor. Ben nasıl öleceğimi de, hangi ayda öleceğimi de bir türlü kestiremiyorum. Daha da iyi! Bilmek, bunu bilmek, çekilmez bir şey olur. Bay Ahmet Kutsi Tecer’e yalnız öyle şiirler yazdığı için değil, ne zaman öleceğini bildiği için de acıyorum doğrusu. Tanyeri ağarıp da horozlar ötmeğe, kuşlar cıvıldaşmağa başladı mı, kim bilir ne korkar!

Hayır, gerçekten dilemiyorum ölümü. Yukarıda söylediklerim de boştur, bütün canlılar ölüme ağdığı, ölümün bir olgunlaşma sayılabileceği düşüncesi size: “Doğrudur belki!” dedirtmişse bile inanmayın, kanmayın. Şairlere yakışabilir, ama gerçekte bir temeli yok o sözün. Tabiatla hiçbir şeyin yitmeyip hiçbir şeyin de tükenmediğini öğrendiğimiz günden beri biliyoruz ki yaşama denilen değişimin, aramanın sonu yoktur, ölüm yoktur, bizim ölüm dediğimiz, bir varlığı kuran zerrelerin birbirlerinden ayrılıp başka zerrelerle birleşerek başka biçimlere girerek yeni varlıklar kurmağa gitmeleridir. Ölüme inanmıyorum ki diliyeyim onu, ben bir gün elbette yok olacağım, ama zerrelerimin hiçbiri yitmiyecek, demek ki ben gene onlarda yaşıyacağım. Ancak benliğim geçici, hani şu ruh dedikleri şey geçici... Oysa ki asıl onun, yalnız onun kalıcı olduğunu sanırlar. Gelin de gülmeyin siz bu işe!

Ruha inanmak neler etmiştir insan oğluna, ne sapıklıklara sürüklemiştir onu!.. Vücudu, teni yok olup gidecekmiş de ruhu kalacakmış!.. Bunu düşünmekle kendini avutmağa çalışmış diyelim de hoş görelim, o kadarla bırakmamış ki! kalkmış, bir düşüncenin de özü ayrı, biçimi ayrıdır diye direnmiş. Biz okuduklarımızda özü biçimden ayırdetmemişiz, bir düşüncenin doğruluğu, büyüklüğü, güzelliği özünde imiş, biçimi önemlememek

gerekmiş, biçimle uğraşmak öyle derin derin, ulu ulu düşünceleri olmıyanlara vergi imiş... Bilseniz ne kızarım böyle sözlere! Öz biçimden başka olur mu hiç? Yazdığınıza bir çekidüzen vermeğe çalışmazsanız, düşündükleriniz ne denli yüksek olursa olsun, anlaşılır mı hiç? Öz, biçim içinde kendini gösterir, öz ancak biçimle aydınlanır, biçimi önemlemiyen özü önemlemiyor, onun iyice anlaşılmasını, kavranılmasını istemiyor demektir. Zaten dikkat edin, biçimi önemlemiyenlerin düşüncelerinde de, kendi sandıklarının tersine olarak, hiçbir değer yoktur, gerçekten düşünmezler onlar, düşünüyoruz diye hayal ederler, bununla koltuklarını kabartırlar, kendi kendilerine "Ah! Ben ne yüksek şeyler düşünüyorum, ne büyük doğrular buluyorum!" deyip övünürler. O yüksek düşünceleri, o büyük doğruları bizlere de bildirirler ya! Biçimi önemlemedikleri için bir türlü bildiremezler onları. Vardır da herhangi bir deyiş acemiliği yüzünden bildiremiyorlar sanmayın, gerçek bir düşünce –büyük olsun küçük olsun– ne yapar yapar, bulur biçimini, ancak biçimini bulduktan sonra gerçek bir düşünce olur, ondan önce bir gölgedir, biçimi önemlemiyenler gölgelerle yetinen kimselerdir...

Neden böyle söylenip, daha doğrusu homurdanıp duruyorum, bilir misiniz, benim sevgili okurum? Öfkelenim de onun için, size geçen hafta yazdığım mektubu bu dergide okurken tepem attı. O ne yanlışlar öyle! Hadi ben saçmasapan söyledim, benim o saçmasapan sözlerime bir yığın dizgi yanlış katmanın ne yeri vardı? Biçimi önemlemiyorlar da onun için. Bir yazıda o kadar dizgi yanlış bırakmak, yazara da, okura da saygısızlık etmektir. Eh! saygı da biçime değgin işlerden değil mi? onu da önemlemeğe gelmez elbette... Yazar, Abdülhak Hâmit'in: "Ben kendimi hitaba lâıyk bulmuyorum" sözünü anlatmış, bunu "kitaba" diye dizersiniz, okur da ne demek olduğunu anlıyamaz, artık düşünsün dursun... Yazar, "Bakarsınız bir adam çıkar, aşk üzerine, ölüm üzerine bilinmedik neler, neler anlatır, tazeleyiverir o konuları" demiş, siz neler'den birini kaldırırsınız, öze değil, biçime dokunur o, biçimin de biliyoruz ki değeri yoktur... Yazar: "Ben bir yol sultanım demişim, başıma taç etmişim, onu sevdiğim için kendimde bir yücelik, bir ululuk duymuşum" diye yazmış, siz başıma taç etmişim'den sonra durak işaretini kaldırırsa-

nız, “onu sevdiğim için” yerine de “onu sevgilim için” diye dizerseniz ne olur sanki? Öze bir eksiklik gelmez, olsa olsa biçim bozulur... Yazar Yunanlı demezmiş, oradaki l’ın nereden geldiğini anlamadığı için sadece Yunan, Yunanlar dermiş, yer yüzü dilimizde açıkça iki kelime olduğu için onu yeryüzü diye tek kelimede yazanlara kızarmış, aldırmanın efendim bunlara, siz Yunanlılar diye dizin, yeryüzü diye tek kelimede dizin, yazar buna üzülecekmiş, ne çıkar? biçimi önemliyen bir alık olduğu için üzüdür, kim bakar onun üzülmesine?

İşte bunlara öfkelen dim, benim sevgili okurum. Biliyorum, huyum değişmiyecek, gene de öfkeleneneğim. *Sayıklama* adlı mektubumda da bir cümleyi kaldırıvermişlerdi, o cümle kalkınca da ondan sonrakinin ne demek olduğu anlaşılmıyordu. Ben “*dediklerine göre André Gide seksen ikisinde ölürken: ‘Pek âlâ!’ demiş*” diye yazmıştım, çıkarıvermişler, atıvermişler onu. Benim yazdıklarımı kimse okumasa da ben kendim okurum, bilirim öyle güzel, önemli yazılar olmadıklarını, bu derginin büyükten büyük ne yazarları var! onların yazıları okunsun, benimkiler ancak sayfa doldurmak için konulur, pek âlâ! Öyle olsun, ama ben okurum, ne yapalım? kuzguna yavrusu güzel gelirmiş, ben de değersizliklerini bile bile severim yazılarımı, hele bu mektupları çok seviyorum, yazarken de, sonra okurken de hoşuma gidiyor, kendimi bırakıveriyorum bu yazılarda da onun için, biçim arıyarak söylemek istediklerimi biçim altından sezdirmeye çalışarak kendimi bırakıveriyorum, elimden geldiğince konuştuğum gibi yazmağa çalışıyorum, bunları birtakım dizgi yanlışları ile bozarak keyfimi kaçırmanın yeri mi var? Bilirsiniz, iki gözüm okurum, sizin de bu yazıları tatlı tatlı okumanızı isterim, beğenmezseniz de yalnız benim yüzümden beğenmeyin, yanlış dizildikleri, “Doğrusu neymiş acaba?” dedirtip sizi üzdükleri için değil...

Bir daha haftaya bu sayfada benden mektup bulamazsanız, şaşmayın, bu yazıma da öyle yanlışlar karışırsa bırakacağım artık, içim kanıyarak bırakacağım, çünkü severim bu dergiyi, severim bu mektupları, bunları yazmamak kendimi en büyük zevkimden mahrum etmek olacak. Ama ne yapayım? o zevkimin dizgi yanlışlarıyla bana zehir edilmesine katlanamıyorum, bana ölmeyi diletiyor onlar.

Elimde değil, cânım okurum, biçimsiz bir öz olabileceği-
ne, biçimdeki pürüzlerin  z  bozmıyacağına bir türlü inanamı-
yorum. "Sen de bu biimsizliğinle biçim sözü m  ediyorsun?"
diyeceksiniz, haklısınız, haklısınız ya, irkinlerin de güzelliğe
 zenmek boyunlarının borcu değil midir?

Dilerim, bu yazımda dizgi yanlışları olmasın da size mek-
tup yazmak zevkinden mahrum kalmayayım, benim sevgili
okurum.

24 Haziran 1951

Dönüş

Dayanamadım, benim okurum, gene yazıyorum bu mektupları. Bu dergiyi çıkaranlar, baskı işlerini yönetenler beğenseler de, beğenmeseler de, ben bırakamıyorum bunları. Neden bırakacağımı? Onlar için mi yazıyorum ben? Sizin için yazıyorum, benim cânım Efendim, kendim için yazıyorum, bunları okumaktan bir tad duyacak birkaç kişi bulunur belki diye yazıyorum. Birkaç kişi, benim gönüldeşlerim, kimini tanıdığım, kimini de tanımadığım gönüldeşlerim... Bilseniz ne severim bu "gönüldeş" sözünü! "cânım" demek kadar severim, "cânım" dediklerim kadar severim. Ben uydurdum sanmayın, eski, çok eski bir söz, Kaşgarlı Mahmut'un sözlüğünde, *Divanü Lugatit-Türk*'de var. Onu bırakmışız da yerine başka dillerden türlü sözler almışız: dost, yâr, muhib, ahbap, daha bilmem neler... Birinde olsun gönüldeş'in sıcaklığı var mı? Gönüldeş, gönüldeş... Bugün durmadan bu sözü söylemek istiyorum: gönüldeş, gönüldeş, benim cânım gönüldeşim, gönüldeşim benim...

Bırakalım şimdilik bu "gönüldeş" sözünü, öfkelerimi unutturacak bana, "Bu dergiyi çıkaranlar baskı işlerini yönetenler bu mektupları beğenseler de, beğenmeseler de..." demiştim. Beğenmezler elbette. Niçin beğensinler? Ben onların yazdıklarını beğeniyor muyum? Okumazlar bile bunları. İyi de ederler okumadıklarına. Ben de okumuyorum onların yazdıklarını. Bir kere okumağa kalktım, zor vardım sonuna, bunalıyordum. O ne biçim türkçe öyle? Sahip'ler, malik'ler, ait'ler kol kola vermiş, alafranga sözlerin arasında dolaşıyorlar, bir apukuryadır gidiyor. Coşmuş

yazar, söylediğinin, söylüyorum sandığının derinliği ile coşmuş, “... gibi addetmek” diyor. Ne yapsın? Bilgin adam! Fransızların “*considérer comme...*” dediklerini öğrenmiş bir yol, kafasını okuduğu büyük eserlerle yoğurmuş, artık türkçede “... gibi addetmek” denilmediğini mi düşünecek? “Ben bunu doğru addediyorum” mu diyecek? “Ben bunu doğru gibi addediyorum” der. “Addetmek” yerine de “saymak” demesini sakın öğütlemeyin kendisine, kızar, bütün o ince, bütün o yüksek fikirlerini “saymak” gibi türkçe sözlerle bayağılaştıracak mı? Beğenmez elbette benim yazdıklarımı, dergiye konmasına ses çıkarmasa bile dizicilere: “Aldırmayın, nasıl dizerseniz dizin, doldurun yanlışları, düzeltereğiz diye üzmeyin kendinizi, zaten bir mânası, bir güzelliği yok onun yazdıklarının” der. Böyle der mi hiç? Kibarca söyler bunları, ne bileyim? örneğin: “Bunları ciddi gibi addetmeyin, dikkatinizi diğer makalelere hasredin” der, ama onun söylediği gibi yazmak benim elimden gelmez ki!

Bir düşündüm beğendiremez miyim kendimi diye. Bu mektuplarda sizinle söyleyip dertleşeceğime, üzüntülerimden, sevinçlerimden açıp hoşlandığım beyitleri anacağıma büyük konulara el atsam, gençlere öğütler versem: “Büyüklerinize saygı gösterin, vezinsiz, kaafiyesiz şiirler yazmağa kalkmayın, eski-lerin şiir anlayışından ayrılmayın, ünlü şairlerimiz ne yazarlarsa siz gözlerinizi kapatıp hayran olun, kız erkek birlikte gezmeğe çıkarsanız sakın birbirinizin yüzüne bakmayın, sonra birbirinize âşık oluverirsiniz” desem, evet, böyle faydalı, yapıcı yazılar yazsam, belki beğendiririm kendimi. Ah bu benim ciddi-yetsizliğim! Komuyor ki o, çeviriyor beni doğru yoldan, doğru, o büyük adamların beğenmesine götüren yoldan. Sonra da kalkıp yazılarımın özenle dizilmesini istiyorum! Şaşarım bu dilek-lerime! Ne sanıyorum ben kendimi? Oturmuş abuksabuk söylenen bir adamdan başka neyim ki?

Hem efendim yanlışsız yazı mı olurmuş? Herkes bilir bunu, ne kadar dikkat edilse, bir kitapta, bir dergide dizgi yanlışları bulunur... Bunu söylemiyorlar mı, tepem atıyor. Dizgi yanlış, bir alın-yazısı mıdır yani? Kaçınılmazmış ondan! Kaçınılır pek âlâ! Dikkat edersiniz, olur biter. Bir şey söyleyeyim ben size: “Dizgi yanlışından kaçınılmaz” gibi sözler, dikkat etmek için, işin te-

mizliğine aldırmamak için bir bahanedir. “Adam sende”cilik... Hele bir dikkat et bakalım, bir özen, yaptığın işin temiz olmasını iste, bakalım gene o kadar yanlış kalıyor mu? Bakalım gene satırlar birbirine karışıyor mu? Bizim gençliğimizde bir söz vardı, bugün pek duymuyorum: “Giyen hamalsa diken hanımdır” derlerdi. Yaptığımız işi, değerini anlamasalar da, bizim özenle yapmamız gerektiğini söylerdi. Benim yazılarımda kötü, mânasız olabilir, onları dizenlerin gene usta dizici olması gerektir, benim yazılarımdaki dizgi yanlışlarından beni ayıplamazlar, onları ayıplarlar: “Bu diziciler yaptıkları işi baştan savma yapıyor” derler. İnsan dedirtmeli mi bunu kendisine? Dizicinin dizdiği yazı ne kadar değersiz olursa olsun, onun dizgisi temiz olmalıdır, bir usta işi olduğu gözükmelidir, sonra isterse: “Bakın, benim gibi ustaya böyle kötü yazılar dizdirtiyorlar!” desin. “Giyen hamalsa diken hanımdır.” Yazan ne dediğini bilmezse biriyse, dizen ustadır...

Dizgi yanlışlarından kaçınmak dizicinin elindedir. Yok mu dünyada dizgi yanlış bulunmayan kitaplar, dergiler? Onları dizenler birer Tanrı değil ya! Onlar da bizim dizicilerimiz gibi birer insan, onların yapabildiklerini bizimkiler neden yapmasın? Biz böyle: “Şu olmaz... Bundan kaçınılmaz...” dersek, birtakım imkânsızlıklar olduğuna inanırsak, hiçbir şeyimizi düzeltmeyiz. İmkânsızlıklara inanmak, Doğu âleminin en büyük derdi olan “tevekkül” zihniyetinden gelir. Silkinmeliyiz ondan, imkânsızlıklar olmadığına inanmalıyız ki imkânsızlıkları yeneelim, kaldıralım. Bilmeliyiz ki insan oğlu için hiçbir imkânsızlık yoktur, onları kendisi tembelliğinden, özensizliğinden yaratır.

Ne oldu bana? İri iri lâkırdılar etmeğe başladım, yoksa bu dergiyi çıkaranların gözüne girmek için mi ciddi olmağa, yapıcı yazılar yazmağa kalkıyorum? Ya bu söylediklerimi beğenirler de beni tebrik ederler: “Hah, olmuş işte bu sefer!” derlerse ne yaparım ben? Benim de onlara “Siz de çok güzel yazıyorsunuz, hele bu haftaki yazınızı yirmi milyon Türkün yirmi milyonuna da okutmalı, gelecek yıl bir daha okutmalı” demem gerekmez mi? Çok şükür ki memleketin nüfusu, yirmi milyondan biraz çok, yirmi milyona okuturuz, artanları rahat bırakırız, ben de o okumayacaklar arasına karışmağa çalışırım.

Gene yazıyorum bu mektupları, benim iki gözüm okurum. Biliyorum gene dizgi yanlışları ile dolu olacaklarını. Ben o yanlışları görünce üzüleceğim, ağlamaklı olacağım: “Bu sondur, bir daha yazmam!” diye tepineceğim, yeminler edeceğim, biliyorum hepsini. Ne yapayım ki dayanamıyorum, duramıyorum bunları yazmadan. Bir gün oturdum, bir mektup yazdım size, basılmıyacak o, bende kalacak. Onda da gene gönlümün bir yarasını anlatmıştım. İnsan gönlü dertsiz olur mu? Ne güzel söylemiş şair:

*“Ne sorarsın Halili ağladığım
Yâr ile macera mı eksik olur.”*

Gerçekten hiçbir şey olmasa bile biz o maceraları hayalimizde yaratırız. Sormayın: “Gönlünün o yarası neydi?” diye... Siz sormayın ya, ben gene söyleyeyim: son mektubumda da birçok dizgi yanlışları bulunmasını bu dergiden kovulmak saymıştım, –Yazı yazmasını, şöyle kibarca yazmasını bilsem “tardedilmek gibi addetmiştim” derdim– evet, kovulmak saymıştım, ondan yakınıyordum. Bugünkü gibi değil, başka türlü, bir yolunu bulup Fuzulî’den de beyitler almıştım. Ağlar gibi bir mektuptu o. Siz görmeyeceksiniz basılmıyacak, ama ben çok sevdimdi onu. Yitirdim, bilmiyorum nerede. Onu yitirmem daha iyi oldu. Düşündükçe: “Güzel bir yazıydı o!” derim de avuturum kendimi, benim güzel bir şey yazamıyacağımı, sizin de benim hiçbir yazımı şöyle gerçekten beğenmeyeceğinizi, başkalarının yazılarından üstün tutacak kadar beğenmeyeceğinizi unutturum da bir güven duyarım içimde. Yazdım öyle bir mektup, daha da yazmak istiyordum, olmadı, değiştiremiyorum huyumu, kimsenin okumıyacağı yazılar yazamıyorum. Demiştim ya bir gün size: kendi kendimle konuşmak yetmiyor bana, ille sizin olmanızı sizin dinlemenizi istiyorum. Beğenmeseniz, dudak bükseniz dahi sizin dinlemenizi istiyorum.

Yazacağım gene bu mektupları, benim okurum. Her sayıda dizgi yanlışları artsa dahi yazacağım. Siz o yanlışları görünce: “Kim bilir gene ne kadar üzülmüştür!” derseniz, benim üzülmüş olmamdan siz de, çok değil, biraz üzülerseniz, en büyük

mükâfat olmaz mı bu benim için? Ne diyor şair: “*Büğün şâdım ki yâr ağlar benimçün*”. Bunca üzüntülerden sonra sizin benim için üzülmemiz bana hepsini, hepsini, bütün o öfkelerimi, tepinmelerimi, “Bir daha yazmıyacağım” diye ettiğim yeminleri unutturur. Âşıklar sevgiliden bir gülümseme görmek umudu ile yaşadıkları gibi, biz yazarlar da okurlarımızın bizim bir derdimimize ortak olmaları umudu ile yaşarız. “*Sunar bir câmi-i zehrin...*”

Bakın, yanılıverdim, “*Sunar bir câmi-i memlû*” diyecektim, “*zehrin*” deyiverdim. Ama bu daha doğru değil mi? “*Sunar bir câmi-i memlû bin tehî peymaneden sonra / Felek ehl-i dili dilşâd eder anıma neden sonra*” beyti, delikanlılara yakışacak bir sözdür, bir türlü umutlarını kesmiyen delikanlılara, bütün acılardan sonra tatlı bir günün, güzel bir günün geleceğine inanan delikanlılara. Öyle umutlar biz yaşlılardan gülünç olmaz mı? Felek, bin boş kadehten sonra niçin dolu bir kadeh sunsun? Alışmış bir kere boş kadeh sunmağa, son vereceği kadeh de elbette gene boş olacaktır. “*Câmi-i zehrin*” demek de doğru değil, gene boş bir kadeh, zehirli olduğu için değil, gene boş olduğu için hiçbir zaman dolmayacağını bildirdiği için öldürüveren bir kadeh. Boşluğun zehri, her umudun boş olduğunu anlamanın zehri, dolu kadeh ummanın bir çocukluk olduğunu anlamanın zehri... Siz de benim mektuplarımda dizgi yanlış görüncel elbette üzülmeyeceksiniz, belki güleceksiniz: “Kim bilir ne kadar üzülmüştür!” deyip de güleceksiniz, “*Büğün şâdım ki yâr ağlar benimçün*” de dırtımiyeceksiniz.

Niçin ağlıyasın, niçin üzülesin, benim iki gözüm okurum? Sizin ağlıyacağınızı niçin umdum, niçin hayal ettim onu, şimdi anlıyorum. Fransız şairlerinden birinin, yanılmıyorsam Madame Gérard d’Houville’in bir mısraı vardır, bilmeden onu hatırlamış olacağım: “*Vos yeux seront plus beaux quand vous aurez pleuré*” (Siz ağlayınca gözleriniz daha güzelleşecek). Türkçesi iyi değil ya, fransızcası da doğrusu o kadar güzel değil. Ama ben gençliğimde nedense severdim o mısraı. İşte kendim de pek farkına varmadan onu hatırlamış olacağım ki sizin benim için ağlamanızı hayal etmişim. Kendimden bir şey bulabilir miyim ben? Hep başkalarının dediklerini hatırlarım da onlarla yazar, onlarla geçinirim. Bütün yazılarımı bir inceliyen olsa,

hiçbir sözün benim olmadığını, hepsini de başkalarını taklit ederek yazdığımı anlar.

Üzölmeyin, benim okurum. Hem niçin üzüleceksiniz? bu kadar uzun bir mektubu oturur da okur musunuz? Görür müsünüz ondaki dizgi yanlışlarını? Ben bir gönöldeş mi bulurum kendime? Bırakın beni yalnızlığımle, bırakın beni hiçliğimle. Siz gülün, benim cânım okurum, gülen gözler ağlıyan gözlerden çok daha güzeldir.

22 Temmuz 1951

Kendini Beğenmek

Bırakamayacağım bu mektupları, benim sevgili okurum, bırakamayacağım diyorum ya, yalnız benim elimde mi sanki? ya onlar beni bırakırlarsa? Er geç bırakacaklar elbette. *“Tutkularımız bizi bırakınca, biz onları bıraktık sanır da övünüyoruz”* diye acı acı güler La Rochefoucauld. Şimdi bunları yazmakta da, yazdıktan sonra okumakta da, bana hiçbir yazımın vermediği bir tad buluyorum, mutluluğun ta kendisi denecek bir duygu, bir ışık sarıyor içimi. Bana öyle geliyor ki ben bunları yazmak için, bunları yazdıran iklime ermek için doğdum, yaşadım; ne yaptımsa, ne ettimse, bütün duygularım, bütün düşüncelerim, hepsi, hepsi beni bunlara hazırlamak içindi. Şeyh Galip bir gazelinde: *“Efendim-sin cihanda itibarım varsa sendendir / Miyân-i âşıkanda iştiharım varsa sendendir”* diyor, benim de yazarlar arasında bir adım olursa bu yeryüzünden benim de geçtiğim anılırsa, o ün bana bu mektuplardan gelecektir...

Böyle sürer gider mi bu? Biliyorum, yakındır, bir gün bu tad benden esirger kendini, gönlüm bu ışığı seçmez olur, “Al-danmışım, bir hayale kapılmışım, bir masalla avunmuşum” derim. Yavaş yavaş mı? birdenbire mi? elbette üstüme çökecek o karanlığı, şairin: *“Zulmet bizi çekmekte visale”* diye haber verdiği karanlığı biricik gerçek sanırım da bugünkü duygularıma, bugünkü dediklerime bir yalan, budalaca bir yalan diye bakarım. Eski kâğıtları karıştırırken bu mektuplardan biri gözüme ilişirse: “Neymiş bu? Ne diye yazmışım, kime yazmışım ben bunu? Böyle şeyler de yazılır mıymış? Bilmiyorum, tanımıyorum, bana ya-

bancı bunlar, ben böyle düşünmüş, böyle söylemiş olamam!" de-yip ukalâca omuz silker, atıveririm, yırtarım belki de.

O günkü beni gözlerimin önüne getiriyorum da nefret ediyorum ondan; içinde onu sakladığı için, er geç ona varacağı için bugünkü benden de nefret ediyorum. Neden o karanlık doğru olsun da benim ondan bin kat güzel bugünkü ışığım doğru olmasın? Ben bugün bu yazıların bir değeri olduğunu, bunları yazmakla bir şey yaptığımı, beni unutturmayacak bir ürün verdiğimi sanıyorum, bu sevinç, bu övünç yalan da bu mektupların boşluğunu, hiçliğini anladığım gün duyacağım üzüntüler, acılar, yalnız onlar mı doğru? Neden ışığa inanmıyoruz da yalnız karanlığa inanıyoruz? Sizi bilmem, sevgili okurum, siz belki gerçekten inanırsınız ışığa. Ben inanamıyorum bir türlü, gözlerim bir umutla parlarsa bile parlaması ile sönmesi bir oluyor, içimi kemirip her sevincime ağusunu katan ifrit: "Alık!" diyor bana: "Nene senin umutlanmak, övmek? Güzelmiş bu yazılar, bir değeri varmış, senin adını yerine ulaştıracakmış!.. Gülerim senin böyle aptalca kurduğun hülyalara!.. Bu yaşa geldin de anlıyamadın mı daha kendini? Hiçliğini, ne kadar çırpınsan bir şeye yaramıyacağını, bir şey yaratamıyacağını bir türlü anlıyamadın mı?" diyor.

O ses beni ürpertiyor demiyeceğim. Nasıl ürpertir? Bunca yıldır hep onu, yalnız onu işittim, alışığım ona, yadırgıyamam. Bir gün onu duymasam, umutlu bir anımda kendini duyurmasa, birden yükselip de beni umutlarımdan çevirmese, belki o zaman ürperirim. Kim bilir belki benim asıl dostum da odur. Ben ona "ifrit" diyorum; içimde onu ezmek için, ondan kurtulmak için uğraşıyorum, ama belki de o kurtarıyor beni, bana, ne yap-sam beğenilmeyeceğimi, her yazımın, en özenerek yazdığım yazının bile: "Falan gelmeseydi, şu sözü söylemeseydi sen bunu yazmazdın, ondan öğrendin, onun büyük değeri vardı, senin yoktur" diye karşılanacağını hatırlatarak kurtarıyor beni. Ama neden kurtarıyor? İşte onu bilmiyorum.

Bir şey söyleyeyim mi size, benim sevgili okurum: bu mektubumu çabucak yazamadım. Kolay yazamam zaten, her yazım kısa da olsa, saatlerce uğraştırır beni. Ama bu hepsinden uzun sürdü. Okudum, karışık buldum, beğenmedim. "Hâtıra" üze-

rine birtakım sözler söylemiştim, baktım ki onlar bu mektuba yakışmıyor, başka bir mektuba bırakmak gerektiğini anladım. Yırttım bütün yazdıklarımı, silmeyi sevmem, yırtar atarım. Yeniden yazdım. Sonra da düşündüm yazdıklarım üzerinde. “Acaba nedir bu benim söylediklerim? Neye benziyor?” dedim. Birdenbire ne geldi aklıma, bilir misiniz? Abdülhak Hâmit’e dâhi derler ya, hiç sevmem o adamın eserlerini, sevenlerin de şiirden, edebiyattan hiç mi hiç anlamadıkları kanısındayım. “*Olur meddahı âdem, ne askerdir bu asker!.. / Kalır hayranı âlem, ne leşkerdir bu leşker*” gibi sözleri şiir sanıp da yazmış bir kimseye, ancak gülünebileceğini nasıl anlamıyorlar? Abdülhak Hâmit’in eserleri, olsa olsa, patırtının, gürültünün birçok kimseleri yıldıracağını gösterir. Öyle geliyor ki şiirden, edebiyattan anlamak, Abdülhak Hâmit’in eserlerinin bir kurugürültüden, hem de biçimsiz bir gürültüden başka bir şey olmadığını anlamakla başlar. Sevemedim bir türlü onun yazdıklarını. Sevmeğe çalıştım doğrusu. Ne yapayım? “Herkes beğeniyor, göklere çıkarıyor, ben beğenmiyorsa anlıyamadığım içindir, herkes gibi ben de anlayayım onu!” dedim. Uğraştım. Bir gün babama, onu pek beğenmediğimi söyleyecek olmuştum, bir pay işittim, bunca yıldan sonra daha kulağımdadır. Bütün çalışmalarım, uğraşmalarım boşa çıktı, sevemedim *Makber*’i de *Eşber*’i de, daha bilmem neyi de sevemedim. Hayır, bence Abdülhak Hâmit’e büyük bir şair değil, küçük bir şair de denemez, şiire bir yaklaşması dahi yoktur o adamın, “*Kanlar akararak cerihasından, / Emr eyledi kim karihasından...*” nasıl söylenir bu? Buna şiir yazmak demezler, şiirle, kaafiye ile alay etmek derler. Dikkat edin, ne söylemişse zoraki söylemiştir, vezni, kaafiyeyi aradığı, sözü vezne sokmak için, kaafiye ile süslemek için çabaladığı bellidir. “*Ve lâkin peder ah! Lâkin peder, / O gün hep pederler bana ta’n eder.*” Uyduruyorum sanmayın, bu kadar kötüsünü uydurmak da zordur. Yanılmıyorsa *Sardanapa*’dadır bu beyit... Denemez, böyle sözler söylemiş adama şair denemez, şiire, şaire saygısızlık olur.

Biliyorum, birtakım hacivatlardan gene türlü sözler işiteceğim, bana saygı dersi vermeğe kalkacaklar. Boşuna yormasınlar çenelerini, beni adam edemezler, kendileri gibi adam edemezler. Abdülhak Hâmit’i de beğenmem, kendi yazdıkları eciş-bü-

cüş şiirleri de beğenmem. Beğenmek şöyle dursun, açıp da okumam bile.

Ne diyordum? Hatırladım. Bu mektubumda yazdıklarımı okuyunca birdenbire Abdülhak Hâmit geldi aklıma. Hani Tarık bin Zeyyad'ın kendi kendine çektiği meşhur söylev vardır, çocukluğumuzda bize ezberletirlerdi: *“Tarık! nereden gelmiş, nerede durmuşsun?.. Rabbim! Bana da bir gurur gelse, o gururla yükselsem, yükselsem de sonra birdenbire düşüp Zülcelâlin azametini...”* Uzar gider böyle. İşte o söylev geldi aklıma. Benim, yazılarımı bir türlü beğenmeyişimden yakınmamı, Tarık'ın gönlüne biraz gurur gelmesine benzettim: *“Rabbim! ben de yazılarımı beğensem, o beğenmekle böbürlensem, Bay Hamdi Tanpınar'a dönsem, sonra birdenbire aklım başıma gelse de gerçekten büyük yazar kime derler, onu bir anlasam...”*

Edebiyat bütün bunlar, Tarık'ın sözleri de edebiyat, benimkiler de edebiyat hattâ benim dediklerimi onun dediklerine benzetmeğe kalkışım da edebiyat, kelimenin en kötü mânasıyla edebiyat... Gurur yok mudur sanki Tarık'ın gönlünde? *“Benim gönlümde gurur yok”* demek de gene gururdur. Zülcelâlin azametini kavrayıp da kendi küçüklüğünü sezecek. Lâfa bak! Küçükmüş, ama Tanrının karşısında küçükmüş! Eh! Hepimiz razıyız öyle küçükliğe, öyle sanıyorum ki Bay Necip Fazıl Kısakürek dahi razı olur...

Ben de beğenmezmişim yazdıklarımı, değersiz bulurmuşum, boş dermişim onlara... *“Ben kendimi beğenmem”*, demek de kendini beğenmekten gelir. *“Bende öyle bir anlayış, kavrayış var ki kendi kendimi dahi yargılıyorum, yazdıklarımın bir değeri var mı, yok mu, bunlar yarına kalabilecek şeyler midir, hepsini anlıyorum. Kurban olayım aklıma, zevkimin inceliğine! Benim bu anlayışım, ince zevkim beni kendimi beğenmekten de kurtarıyor...”* demektir.

Buldum işte neden kurtulduğumu: içimdeki ifrit, benim belki de asıl dostum olan ifrit beni, kendimi beğenmekten kurtarıyor. Gülerim kurtulmanın böylesine! Kendimizi beğenmediğimizi söylemenin de kendimizi beğenmek olduğunu, hem de kendimizi beğenmenin en çirkini, en budalacası olduğunu anlıyarak kurtulmak... Kurtulmak deyip duruyorum, ben hep kendimi anlatmaktan bir kurtulsam!

Kurtulamıyacağım, benim iki gözüüm okurum, birer birer bütün tutkularım beni bırakacak, en övündüğüm, gönlümde ışıklar yaratan duygularım dahi sönecek, hepsi, hepsi benden uzaklaşacak, ama hep kendimi anlatmak huyu bir türlü geçmiyecek. Bir gün gelecek, bütün duygularımdan bütün düşüncelerimden, acılarımdan, sevinçlerimden, sevgilerimden, nefretlerimden boşanıvereceğim, eşyaya da insanlara da bakarken bir şey sezmez olacağım, ama kendimden hep kendimi anlatmaktan silkinemeyeceğim. Kendi kendimle yaşamağa, kendimi düşünüp araştırmağa, gördüklerimden tiksınmeğe, tiksındığım için de kendimi beğenip övünmeğe mahkûmum. Bundan ancak ölüm kurtarır beni...

Siz beğenin kendinizi, benim sevgili okurum, beğenmediğinizi söyliyerek, beğenmediğinizi sanarak değil, bunları hiç düşünmeden beğenin kendinizi. Asıl alçakgönüllülük kendi kendimizi yargılamamaktadır. Ben ona eremeyeceğim, kendimi kötüliyerek, yererek, kendi kendimden tiksındığımı söyliyerek, içimde yaralar açmağa, her yaraya bir yara daha katmağa çalışarak beğeneceğim kendimi. Yani kendimi beğenmeyi de kendime zehir edeceğim. Siz, kendinize zehir etmeden beğenin kendinizi.

5 Ağustos 1951

İstanbul

Darılmayın, iki gözüm okurum, geçen hafta mektup yazamadım size. Unuttum sanmayın. Unutur muyum hiç? hep aklımdasınız. Darılırsınız, kızsarsınız diye de korktum doğrusu. Ama ne yapayım? olmadı işte. İnan olsun, çok istedim. İşlerim vardı da elim değmedi demiyeceğim, işin sözü mü olurmuş? bırakıverirsiniz. Üşendim, tembellikten yazamadım. İstanbul'dayım da onun için. Öyledir o şehir. Allah vermesin, bir gevşeklik, bir uyuşukluk çöküyor yazmaktan geçtim, düşünemiyorsunuz. Belki de İstanbul'da değil kabahat, sıcaklarda. Burada, Ankara'da olsaydım yazabilir miydim dersiniz? Hiç sanmam. Ortalık kavrulurken, mecalsiz, tatsız bir yere uzanırmekten başka ne geliyor insanın aklına? Ne bileyim yağı kuruyor kafanın, işletebilirsen işlet. Bir uykudur basıyor, istemiyerek, çırpınarak uyuyorsunuz. Dinlendirmiyor o uyku, yoruyor. Uyanıyorsunuz ki kan ter içindesiniz, ağzınızda bir acılık, ağrı gibi. Evet, sıcaklar yüzünden yazamadım. Ama suçu İstanbul'a atmak, bana sıcaklardan da değil, yaradılışımdan gelme, yaşlandıkça da artan tembelliği İstanbul'dan bilmek hoşuma gidiyor benim. Zorla mı, benim cânım Efendim, sevemiyorum, bir türlü sevemiyorum o şehri. Uzaktan neyse ne. Doğrusunu söyleyeyim, uzaktan özlediğim bile olur. Üç beş arkadaşım, dostum vardır, onlarla buluşur, konuşuruz diye kurarım. Bir de İstanbul'a varıp sokaklarına girdim, insanların arasına karıştım mı, söner bütün o umutlarım, bunalıveririm.

Arkadaşları, bir sevdiğinizi, bir gönüldeşi görmek kolay mı İstanbul'da? Koca şehir, uçsuz bucaksız. Siz neredesiniz, aradı-

ğınız ta nerede. Yola düzülecek uzun uzun, saatlerce gideceksiniz, itile kakıla gideceksiniz, bir de: “Evde yok” dediler mi, neye uğradığınızı bilemiyorsunuz. Sayın Ahmet Hamdi Tanpınar’ın mıdır? yoksa o denli Sayın Necip Fazıl Kısakürek’in midir? ikinci göbek hececilerin kodamanlarından birinin bir mısraı vardır, o geldi aklıma: “*Nedir bu çektiğim mesafelerden*”. Tam İstanbul üstüne, İstanbul’da eşten dosttan birini aramak sevdasına düşmüş adam üstüne söylenmiş o mısra. Mesafeler şehri İstanbul, lüzumsuz mesafeler şehri. Ayırıyor insanları biribirinden, öbek öbek gurbetleri var. Hani bazı insanlar ne görseler, ne bulsalar alıp evlerine yığarlar; ayağa dolaşmaktan başka bir işe yarıyacak mı, yararıyacak mı düşünmezler orasını, sonra da unutuverirler, hem gözlerinin altındayken gene de alışkanlıkla unutuverirler, onlara benziyor İstanbul. Almış başını büyümüş, daha da büyüyor, durmadan büyüyor. Topu topu da bir milyon insan var. “Dişinin kovuğunu doldurmaz. Caddeleri, meydanları bomboştur, rahat rahat dolaş” diye düşünürsünüz. Ne gezer, bir kalabalık, bir kalabalık, şaşkına dönüyorsunuz. Her adımda ya çiğnecek ya çiğniyeceksiniz diye korkuyorsunuz. Boş yerleri olmaz olur mu? Çoook. Ama, ne bileyim? sanki İstanbul o bir milyon insanını alıyor, sizin aradığınız, görmek istediğiniz üç beş kişiyi ayırıyor, kalanların hepsini oradan oraya dolaştırıp siz nereye giderseniz önünüze çıkarıyor, kurtulmak yok. Cânım Ankara, öyle midir? bildiğiniz gibi gezersiniz sokaklarında, yorulup bir yere oturdunuz mu bir başınıza da olsanız, yarım saat geçmez, bir de bakarsınız ki birkaç arkadaşla buluşmuş, tatlı tatlı konuşuyorsunuz. O kadar mı? Hani şair: “*Hayal edilir nazlı yâr yönlerden*” diyor, o umut da ayrı. İstanbul’da, o lüzumsuz mesafeler şehrinde ise insan, o gürültülü, dürtükliyen, hırpalıyan kalabalığın içinde yapayalnız kalıyor. Galip gibi: “*Âb-i hayat-i sohbet-i ahlâbdan cüda / Mahûleriz ki lücce-i deryaya hasretiz*” diyeceksiniz, diyeceksiniz ya, bu hargür arasında zihninizi bir türlü toparlayamıyorsunuz ki.

Havası iyi, suyu iyiymiş İstanbul’un. Peki, ama a benim Efendim, hava almağa, su içmeğe mi geldik biz bu dünyaya? Neye geldik, söyleyemezsiniz, ben de söyleyemem, kimse söyleyemez, ama herhalde bunun için gelmedik. İyi hava, iyi su, hep

bunu tutturmuşlar. Yahya Kemal Bey'in meşhur *İstanbul'da Bahar* şiirindeki "*Mevsim iyi, musiki iyiydi*" mısraına uydurup söylemeniz o da olur: "İklim iyi, Taşdelen iyiydi..." çıldıracağı geliyor insanın. Hepsinin de bir hassası varmış o suların, kimi böbrekleri işletir, kimi kum sancılarını kesermiş. Bir şehirde yaşamaya mı gidiyoruz, yoksa hastahaneye mi? Ben ikide bir hasta olurum. Bilirim, hastalıklarımın kimi doğru, çoğu da sadece kuruntudur. Ama hep hastalıklarımı gidermeği, bunun için sular aramağı sevmem doğrusu. Suları, suyu kötülüyorum sanmayın, ben de geceyarısından sonra uyanıp da ağzımı kupkuru buldum mu, ne yapayım? su içerim, hem de bayıla bayıla içirim. Ama, a benim okurum, her şey bitti de su hülyası mı kuraçağız? Pek sudan olmaz mı öyle hülyalar? Hastalara yakışır. Şöyle otuz dokuz, kırk derece ateşle, üstelik hekimler de yasak etmişse, bir bardak suya ulaşmağı insan mutlulukların en büyüğü sayabilir, ona bir diyeceğim yok, hattâ, doğrusunu söyleyeyim, onun da bir tadı vardır. "Hastalık, sağlık insan içindir" demişler, yani insan oğlu ikisinin de zevkini çıkarsın, safasını sürsün diyerdir. Ama sapasağlamken, bilinmez hastalıklarımız olsa dahi, biz kendimizde bir esenlik duyarken, kalkıp da suyu övmenin ne yeri var? Yoksa insanı zorla suya düşman etmek, su içmeğe tövbe ettirmek mi meramları?

Havasına gelince... Dedim a, ben orada karaya vurmuş balığa dönüyorum, ne anlarım ben oranın havasından? Benim için iyi hava, dostlarımla, gönüldeşlerimle kolayca buluşup dilediğim gibi konuştuğum yerin havasıdır. Manzara güzelmiş, etraf bağlık bahçelikmiş, ona da aldırmam. Her yer güzeldir benim için. Cânım dünya, neresine baksam, dağlarına, taşlarına, hep okşamak, kucaklamak gelir içimden. Gençliğimde böyle değildim, ben de kimi yerin güzel, kimi yerin çirkin olabileceğine inanırdım. Sonradan anladım, var olan her şey güzeldir, var olmanın, yaşamanın, canlılığın güzelliğı vardır onda. Giderek insanları da güzel, çirkin diye ayırmaktan kurtulacağımı umuyorum. Daha erişmedim ona, daha ben de teni tenden seçiyorum, ama artık anladım güzellik aramanın boş olduğunu, can aramağı, efendim, canlılık aramağı, her yüze hayran hayran bakmaya ulaşmalı...

Kim bilir? bunu da belki kendime bir pay çıkarmak için söylüyorum, çirkin olduğumu düşünüyorum da beni sevmiyenlere, beğenmeyenlere kırgınlığımı, öfkemi bildirmek için söylüyorum. Olabilir. Bir acayip acundur kişi oğlunun gönlü, tutkular, özlemler, doyurulmamış isteklerle doludur, ne söylerse hep onların etkisiyledir, onların bir yankısıdır, kendini türlü kılıklar altında gizlemeğe çalışan, gene de gizliyiemeyen bir yankı. Ben de herkesten başka, herkesten ayrı değilim ya. Benim gözlerim de elbette kendi içimi, içimin o doyurulmamış isteklerden doğmuş acılığını bildirir. Teni tenden seçmemek, o huydan kurtulmak gerekmiş. Gülerim böyle sözlere. İnanmayın, benim sevgili okurum, şairin:

*Arı vardır uçar gezer
Teni tenden seçer gezer
Canan bizden kaçır gezer
Bahçe biziz gül bizdedir*

demesi, sevgiliyi kandırmak, tuzağa düşürmek içindir. Ne demektir “bal bizdedir?” Amma da kendini beğenmiş adammış, bunu söyleyen şair. Bal herkestedir. Siz, arıyorsunuz, balı kimde buluyorsanız, bal ondadır. Size hangi balın yarıyacağını şair sizden iyi mi bilecek? İnanmayın, benim sevgili okurum, inanmayın, bütün bu sözler, “Herkes güzeldir, siz güzellik arayın, canlı olmaktaki güzelliği anlamağa çalışın da herkesi güzel bulun, herkesle birlikte bizden de yüz çevirmeyin” gibi sözler, kendilerini başka türlü beğendiremeyeceklerini anlıyanların uydurdukları bir yalan, bir masaldır. Kanmayın siz onların dediklerine, arayın balınızı, kaçın onlardan da beğendiğiniz bahçenin gülünü seçin. Ama o da sizden balını esirgerse, o balı sunacak başka bir arı ararsa, ne yapalım? o zaman siz de bizlere dönersiniz, bükersiniz boynunuzu, o gülün seçtiği arıyı günüler durursunuz.

Bu sözleri nereden çıkardım? Arı mıydı, gül müydü, bizim konumuz? Oturmuş, size İstanbul’u anlatıyor, İstanbul’u çekiştiriyordum. Gene o konuya dönelim biz, efendim, kendimi yerip gönlümü yaralamaktansa İstanbul’u çekiştireyim.

Ama artık anlıyorum ki, gelmiyecek elimden, b    nl  k gelmiyecek, uyandı gene benim ifritlerim. Bırakın beni, tatlıdır Ankara'nın geceleri, uyutur, rahat rahat uyutur insanı, uyutur da ifritlerini susturup umutlar aşılır. Bırakın ki ben de umutlar kurayım, elimden gelirse İstanbul'u gelecek mektubumda   kiştiririm. şimdi bizden kaçan arıları, g  n  llerinde g  ller se  en arıları d  ş  neyim, o arıları g  n  liyerek dişlerimi sıkayım, onları kıskanarak kendimden tiksineyim. Bırakın beni ifritlerimle. Ne biliyorsunuz? Belki de ben asıl onları seviyorum, asıl onlara vurgunum.

Siz, benim c  nım okurum, aldırmayın bu dediklerime, hepsi de sizi kandırmak i  indir, belki sizin be  enece  iniz, ger  ekten benim oldu  una inanaca  ınız bir s  z bulmak umudu iledir. Se-verim ben boş umutlar kurma  ı.

19 A  ustos 1951

Gene İstanbul

Biliyorum neden sevmediğimi İstanbul'u benim cânım Efendim. Havası iyi, suları iyi diye sevmiyecek değilim ya. Öyle sebep mi olurmuş?.. Bir eskilik, bir köhnelik var o şehirde de onun için betime gidiyor. Yaşından dolayı değil, ne ihtiyarlar vardır, taze gözükürler, her dem taze. Asıl gençlik de belki onlarınkidir, gönlün yıllarla yitmeyip artan gençliği. Onlar gibi, ne zaman kuruldukları artık unutulmuş şehirler vardır, günden güne yenileşirler. Onlara benzemez İstanbul, nasıl söyleyeyim? küf de kokamaz, daha kötü, tarih kokar. Şiirleri artık pek de okunmıyan bir şairimiz, Tevfik Fikret: *"Tesis olunurken daha bir dest-i hiyânet / Bünyanına katmış gibi zehrâbe-i lânet..."* diyor. *"Zehrâbe-i lânet"* de ne demek? İri lâkırdı, yüksekten konuşmayı sevenlerin uydurdukları bir lâf. Hayır, İstanbul kururken harcına ilenme (beddua) katılmamış, eskilik, köhnelik katılmış. Bana öyle geliyor ki o şehir, kurulduğu günlerde de öyle eskiymiş. Boyuna geçmiş günleri övüp de kendi çağlarını beğenmiyen, her yeniyi kötülüyen kimseleri andırıyor, onlarla konuşmaktan ne türlü sinirlenirsem, İstanbul'da da o türlü sinirleniyorum. Yeni yapıları yok mu? Olmaz olur mu? Ama onlara da bir eskilik, bir köhnelik çökertiyor. Yitirmiyor, silmiyor onları, eskiler arasına karıştırıveriyor. İstanbul'da en yeni şeyler bile Nuh Nebi zamanından kalmışa benziyor. Paul Valéry: *"Yepyeni bir söz söylerken, ona da eskiden kalmış gibi bir hal vermemeliyiz"* der. Ben de zaten onun için hoşlanmam Paul Valéry'den. Ne demekmiş hep eskiye benzetmek, eskiliğe özenmek? Yeniyi

isterim ben, ama canlı olduklarını, benim yaşadığım günlerin ürünü olduklarını söyleyen şeyleri isterim. Bugün aruzla yazılmış, yahut hece vezniyle yazılmış şiirleri niçin sevmiyorsam, birtakım değerleri olduğunu görüp övsem dahi şöyle içimden niçin sevemiyorsam, İstanbul'u da onun için sevemiyorum. Hele uzaktan bakıp da sıra sıra minarelerini görmüyor muyum, kaafiyeli bir şiir okuyormuşum gibi bir tuhaf oluyorum. Bizim gençliğimizde, kimindir bilmiyorum, *Cem* dergisinde bir şiir çıkmıştı, İstanbul'u anlatıyordu: *"Her ne yerde her ne görsem muhteremdir, eskidir, / Gerçi benzer ol cihetten hırdavat dükkânına."* İstanbul'a ne zaman baksam, İstanbul'u ne zaman düşünsem o beyit gelir hatırıma.

O köhneliği yalnız yapılarına, eşyalara sindirmiyor, insanlarına da sindiriyor. İleri gelenlerinin, büyüklerin, büyüklerimizin çoğu, her türlü yeniliğe dudak büküyor, karşı koyuyor, yörelerindekiyle de eskilik sevgisini aşılamaya çalışıyor. Yeni, rahat kahveler, gazinolar açılmış, oraya gitmeğe içleri titrese dahi gitmiyorlar, ta nerede yıllık bir çınar varmış, ihtiyar, dört yüzyıllık, beş yüzyıllık bir çınar varmış, gidip onun altında aralıksız iskemlelere oturup kulpsuz fincanlardan kahve içiyorlar. Bel kemikleri ağrıyor, parmakları yanıyor, aldırıyorlar ona, üstelik sıkılıyorlar, onu da söylemiyorlar, bilmem hangi padişahın günlerinde bilmem hangi bey, yahut paşa oradan hoşlanırmış diye kendileri de yaşamının hazzına ancak orada erdiklerini söylüyorlar. İnanmadınız mı, gülümsiyerek bir bakıyorlar insana. Tatlı gülümseme değil, ahmaklara, ukalâlara, şu kendilerini pek beğenenlere vergi soğuk gülümseme ile gülüyorlar. Sırası gelmişken söyleyeyim, ben öyle boyuna gülümseyenlere de tutulurum. Sağına bakar gülümser, soluna bakar gülümser, gülümsemeyi bir marifet, bir üstünlük sanıyorlar. Gülümseme tabii hali olur mu kişi oğlunun? Beğendiğiniz, hoş bulduğunuz bir şey görürsünüz, bir sevdiğinizle karşılaşırırsınız da gülümsersiniz, o başka, o güzeldir. Ama her şeyi beğenmezsiniz, her şeyi hoş bulmazsınız ya, sokakta kime rastlasanız sizin sevdiğiniz adam değildir, ne yeri var onlara bakıp da gülümsemenin? Kaşlarınızı da çatmadan, şöyle tabii halinizle geçemiyor musunuz onların yanından? Gülümsiyeceksiniz de

herkese: “Bak, ne kadar yüreği temiz adam. Kimi görse bir dost görmüşse dönüyor” dedirteceksiniz, değil mi? Güller açmış yüzünüzde... Bilirim ben öylelerinin ne hesaplı insanlar olduklarını. Herkese yapmacıktan dostluk gösterecekler de herkesi kandırıp kendilerine dost edecekler, hizmet ettirmeğe çalışacaklar. Fotoğrafçıların da öyle huyları vardır, resminizi çekerken: “Gülümseyin” derler. Neden güleyim? Ben, benim tabii halimi gösteren bir resim istiyorum, onu çekmeğe baksın o. Yüzümde, dudaklarımda yapmacıklı bir gülümseme olunca ben daha mı şirinleşeceğim sanki? Hani elli altmış yıllık fotoğraflar vardır, fesli fesli birtakım adamlar el pençe divan durmuş, bizi bir gülme alır onları görünce, hiç şüphe etmeyin, öyle katıla katıla gülecekler, bizimle alay edeceklerdir. Şunu da söyleyeyim: şimdiki fotoğrafçılar belki o huyu bırakmışlardır, benim çoktandır fotoğrafçıya uğradığım olmadı, ancak vesika fotoğrafı çektiririm, ayaküstü...

Ya İstanbullunun kendini beğenmesine ne buyurursunuz, benim iki gözüm okurum? Siz de belki İstanbullusunuzdur, kızmayın sakın dediklerime, gücenmenizi istemem. Doğrusunu söyleyeyim, ben de İstanbulluyum, orada doğdum, orada büyüdüm. Ama, hakçası, çekilmez şeydir İstanbul çocuğunun kendisini beğenmesi. Taşralılara bir yukarıdan bakar, yalnız küçük dağları değil, büyük dağların da birkaçını onun yattığını sanırsınız. Bilir o her şeyi, her şeyin de en iyisini görmüştür. İstanbul’a Avrupa’dan, en çok Fransa’dan derme çatma oyun kumpanyaları gelir, İstanbullu onları bir gördü mü, bir kat daha kendini beğenir: “Taşralılar nereden bilsin bu zevki? Görse de bir şey anlamaz” der de koltukları kabarır. Acayip bir hal vardır İstanbulluda: taşralıları kendinden aşağı gördükleri için memnundur, taşralıların da öyle kalmalarını ister. İstanbullu kendini beğenmek için, haklı olarak övünmek için kendini yükseltmeğe, aşmağa özenmez, başkaları aşağı kalsın, yeter ona. Bunca yıldır, bunca yüzyıllardır devlet yalnız İstanbul’u önemsemiş, İstanbul’a bakmış; İstanbul’u büyütüp bezemeğe çalışmış, İstanbullu bundaki haksızlığı duymamıştır, böyle olmasını doğru bulur: “Ben dururken Anadolu’nun kıyıcığindeki adamı düşünüp de onun rahat etmesine mi çalışacaktı?” der.

Gerçekten yükselmiş insanlar, başkalarının kendi seviyelerine ermemiş olduklarını görünce içlerinde bir eza duyarlar, İstanbullu bu ezayı bu utanmayı hiçbir zaman duymamıştır, onun için de gerçekten yükselmemiştir, kendini yüksek görmesi boşuna bir böbürlenmeden başka bir şey değildir.

İstanbullular ne de benzer birbirlerine. Birini gördünüz mü, biri ile konuştunuz mu, yüz bini ile, iki yüz bini ile tanışmış gibi olursunuz. Düşünceleri bir, sevgileri bir, nefretleri bir. Her şehrin, içinde yaşayan insanlar üzerinde bir etkisi olur, onların hepsini kendine göre yoğurur, ama az çok güçlü bireyler, fertler, bilerek, bilmiyerek buna karşı korlar, o şehirli olmaktan başka bir benlikleri olduğunu gösterirler. Dikkat edin, çok azdır İstanbul'da öyle insan. Şairleriyle, yazarlarıyla, en yüksek kişileriyle konuşun, görüşleri, düşünceleri, söyledikleri, yedikleri hep bir türdür. "Ah efendim Boğaziçi'nin mehtabı. Ah efendim Kostaki'nin kemanı. Ah efendim Yahya Kemal Bey'in şiirleri." Budur hepsinden duyduğunuz. Boğaziçi'nin mehtabından, Kostaki'nin kemanından, Yahya Kemal Bey'in şiirlerinden hepsinin de gerçekten hoşlandıklarını sanmayın, içlerinde onları yıllardır görmemiş, dinlememiş, okumamış olanlar da vardır, ama onları beğenmenin İstanbullu için bir şan olduğunu bilirler, onun için söylerler. Bilmem ama bana öyle geliyor ki bu İstanbullu kadar ezberci yoktur dünyada, hep ağızdan kapma yargılarla besler kafasını. Eskiliğinden, köhneliğinden, yalnız eskimiş, köhneleşmiş yargılara değer verdiğinden...

"Mademki bu kadar sinirleniyorsun, bir daha uğrama İstanbul'a" diyeceksiniz. Dile kolay. Alışmışım bir kere, vakti saati gelince kös kös tutarım İstanbul'un yolunu. Gene gönüldeşlerimi bulurum diye umutlanırım, bin türlü sebepler, bahaneler uydururum, giderim İstanbul'a.

Hangi şehirde olursanız olun, hoşça kalın, benim sevgili okurum.

Bundan iki hafta önce, okurlarımdan birinin bana gönderdiği mektubu bu dergide gördünüz. Okurlarımızdan biri daha yazmış, ama kim

olduğunu söylemiyor: “Okuruma Mektupların bir müptelâ okuyucusu” diye imza atmış. Beni çok gönendiren, sevindiren sözler söylüyor. Kim olduğunu bilsem, sorduklarına cevap vermeğe çalışırdım. İstiyorsa bana bildiriversin. Mektubunu: “Büyükada’da Nurullah Ataç” diye göndersin.

N.A.

9 Eylül 1951

Kış

Ne yüzle yazıyorum size bu mektubu, benim okurum, ne yüzle çıkıyorum karşınıza? Ne zamandır unutmadım mı sizi? mektupsuz komadım mı?.. “Elim değmedi” ezgisiyle, tutturup bin dereden su getireceğim sanmayın, sevmem öyle sözleri, yalandır. Dinliyen de bilir onların yalan olduğunu, gene hoş görürler. Toplumca yaşayısta kaçınılmazmış bunlardan... Ben kaçınacağım, bu yazılarda olsun kaçınacağım. Bu yazılar içimin gözgüsü olsun, beni olduğum gibi, kendi gördüğüm gibi göstereyim istemiyor muyum? Darmadağın sözlerime bir de yalan karıştırırsam bir değeri mi kalır bunların? “Elim değmedi” demiyeceğim, benim okurum, kişinin gönlü diler de eli değmez olur mu? Bir mektup karalamağa vakit mi bulunmaz? Elim değmediği için değil, gönlüm değmediği için ne zamandır bıraktım bu mektupları.

Gönlüm değmedi. Sizi unuttum, düşünmez oldum da onun için mi? Güçtür bunu kestirmek. Unutmasına unutmadım. Bir gün sizi de, size mektup yazmam gerektiğini de düşünmediğim olmadı. Gene de nasıl söyleyeyim? O unutmama içinde bir unutmama, o düşünme içinde bir düşünmeme vardı. Baudelaire’in *Güz Türküsü* şiirinin ikinci kısmını hatırlarsınız:

*J'aime de vos longs yeux la lumière verdâtre,
Douce beauté, mais tout aujourd'hui m'est amer,
Et rien, ni votre amour, ni le boudoir, ni l'âtre,
Ne me vaut le soleil rayonnant sur la mer...*

Türkçeye çevirmeliyim bunları, değil mi? Öyle, ama elimden gelmez ki! şairliğim yok benim, yitiverir bütün güzelliği. Fransızca anlamıyorsanız, şunu bilin, yeter: “Şair gönlünü çekmemiş sevgiliden, ama artık onun aşkını aramıyor, onun odasını aramıyor, ocak başında onunla konuşmağı aramıyor, denize parıltılar saçan güneşi arıyor, kendisinde şifasız bir hastalık duyuyor da onun için. Bu hali uzun da sürmiyecek, mezar bekliyor kendisini. “Ah!” diyor, “bırakın da, başım dizleriniz üzerinde, o beyaz, kavurucu yazın özlemini çekerek bu güz gününün sarı, yumuşak ışığını tadayım...”

Ben de şimdi öyle günler geçiriyorum, benim okurum. Bir hastalık, ne olduğu anlaşılmaz bir hastalık, daha doğrusu bir çökme duyuyorum içimde. Denizler üstünde parıldıyan güneşi bile aramıyorum. Bir boşluktur sardı içimi, her şeyin boş olduğunu anlamaktan gelmiş bir boşluk. Boş, her şey boş, tutundugumuz bütün duygular boş, yalanlar boş olduğu gibi doğru da boş. Bilirsiniz Yahya Kemal Bey’in rübaisini:

*Âhir ne bu cûşîş, ne bu eyyâm kalır,
Hâtırda ne cânan, ne serencâm kalır.
Son faslınızın şâm-i garibanında
Gül devrini hâtırlatacak câm kalır.*

Ondan da ötesi var, benim okurum, içkinin de boş olduğu, onunla da, gönlümüzü ısıtamadığımız günler var. İşte o günlerdeyim ben, içki dahi avutamıyor, o da bana gül devrini hatırlatmıyor. Zaten istemiyorum hatırlamağı, hâtıralardan kaçıyorum. Onlar da bana boş geliyor. Uyuyorum, uyanıyorum, konuşacağım kim-selerle konuşuyorum, omuzlarıma çöken yaşamağa kendimi bırakıp da öyle yaşıyorum. Yaşamanın bir tadı, yahut bir acılığı olduğunu, olabileceğini de düşünmüyorum. Öyle duygusuz, düşüncesiz yaşayıp gidiyorum. Ne yapıyorum? neler konuşuyorum her gün? Bilmiyorum, önemlemiyorum yaptıklarımı, önemlemiyorum dediklerimi, daha doğrusu hiçbirinin önemi olmadığını, hepsinin de boş olduğunu biliyorum. Bir şey eksik içimde, bir sıcaklık eksik, yaşama duygusunun verdiği sıcaklık, ben artık yaşadığımı duymuyorum.

Ölümü istiyorum sanmayın. Ölümü istemek, ölümü bir kurtuluş diye beklemek de içlerinde yaşama sıcaklığını duyanlara, kısacası duyup düşünenlere vergidir. Ben düşünmüyorum, duymuyorum. Bu halden silkinmek, kurtulmak istedim. En sevdiğim şairlerin, Fuzuli'nin, Karaca Oğlan'ın kitaplarını açtım, uzun uzun okudum, güzelliklerini gene seçtim, ama onlarda bana boş göründü, bütün güzellikler boş göründü. İçimde, sevgiden geçtim, bir öfke duyabilsem, o da yetecek. Hayır, öfke de yok. Gün oluyor, en kızdığım, en sinirlendiğim kimseleri göz önüne getiriyorum, nefretimi, kinimi kızıştırmağa çalışıyorum, bir türlü olmuyor: "Boş bütün bunlar!.." demekten başka bir şey bulamıyorum. Korkmak istiyorum, büyük büyük tehlikeler kuruyorum, onlar da beni titretmiyor: "Boş! Hepsi boş! Onlar da geçer!" diyorum.

Baudelaire: "*Büğün her şey benim için*" diyor, ben öyle de diyemiyorum, acılığı duymak da tatlılığı bilmekten gelir, benim için acı da yok, tatlı da yok. Hâfız:

Keştî-nişestegânîm, ey bâd-i şurta, berhîz!
Bâşed ki bâz-bînem dîdâr-i âşinârâ

der. (Gemide oturmuşuz, ey sen rüzgâr, kerem et, ola ki aşinâ yüz gözümüze görünsün.) Ben rüzgârdan kerem beklemiyorum. Evet, bir gemide oturmuşuz, gemi yürümüş, yürümemiş, bana ne? göreceğim aşinâ yüzü yok benim. Yaşasam da o, ölsem de o, biri umurumda değil, biri beni ilgilendirmiyor. Kuru bir yaprak gibi rüzgârın elindeyim, beni oradan oraya sürüklese de, bir yere tıkıverse de, paramparça etse de bana ne? Öyle duygusuzlaşmış bir halim var. Gün oluyor, kendi kendimi tanımıyorum, bilmiyorum...

Ne zamandır size işte bunun için mektup yazamadım, benim okurum, gönlüm değmedi, hiçbir şeye gönlüm değmediği gibi buna da gönlüm değmedi. Büğün niçin yazdım size bu mektubu? O halden, o duygusuzluk, düşüncesizlik halinden belki silkinirim, belki kurtulurum diye yazdım. Zorla Baudelaire'in, Yahya Kemal'in, Hâfız'ın mısralarını hatırladım, coşmağa içimi ısıtmağa uğraştım. Başarabildim mi? Doğrusu-

nu isterseniz, onu da bilmiyorum. O mısralar da bu mektup da bana boş göründü.

Baudelaire *Güz türküsü*, diyor şiirine, siz de bu mektubu bir “Kış iniltisi”, diye okuyun. İnilti var mı içinde? Var belki. Ama başkalarını yardıma çağıran bir hastanın iniltisi değil, bayılmış, kendinden geçmiş, acılarını duymıyan bir kimsenin bilmiyerekten çıkardığı iniltiler... Gün olur, bu hali belki siz de öğrenirsiniz, benim okurum.

21 Ekim 1951

Aylardan Sonra

Çoktandır mektup yazmıyorum size, benim okurum. Unuttuğumu sanmayın, hep düşünüyorum sizi, hep gönlümdesiniz. Her gün oturup birkaç satır olsun yazmak istiyorum size. Olmuyor işte, yazılacak bir şey bulamıyorum. Size bütün duygularımı, bütün düşüncelerimi söyledim gibi geliyor bana, siz beni benden daha iyi biliyorsunuz sanıyorum. “Ne olacak bugünkü düşüncelerimi, bugün neler yaptığımı söyleyip de? Okurum sanki bilmiyor mu onları?” diyorum. Biliyorsunuz hepsini, benim okurum, hepsinin ne kadar geçici, ne kadar ölümlü olduğunu da biliyorsunuz. Her şey akıp gidiyor, insafsızca yavuzca akıp gidiyor. Biz de, bütün düşüncelerimiz, bütün duygularımızla birlikte öylece akıp gidiyoruz. Dünkü ben, bugün gene var mı? ben dünkü adam mıyım? bilmiyorum. Yapayalnız, sanki çırılçıplak kalıyoruz dünyanın ortasında, tutunacağımız bir şey, dayanacağımız bir şey yok, kendi kendimize de tutunamıyor, kendi kendimize de dayanamıyoruz. Her şeyden çok kendimizin geçici, kendimizin değişici, kendimizin vefasız olduğumuzu anlıyoruz da onun için. Dışarıdan değil içeriden, içimizden kavırıyoruz bunu.

“Edebiyat bütün bunlar!” diyeceksiniz. Evet, edebiyat, kendini derin sandırmağa, doğru sandırmağa özenen bir yalan, yalanların yalanı. Yahut edebiyata bürünüp de kendine yalan süsü vermek, gizlenmek isteyen bir doğru... İçimizdeki doğrularla yalanları birbirinden ayırdetmek kolay mıdır, benim okurum? Siz de benim gibi değil misiniz? Dünkü doğrularınız bugün yalan,

dünkü yalanlarınız bugün doğru oluvermiyor mu? Doğru nereye kadar varır? Yalan nereden başlar? bir türlü kestiremiyoruz bunu. Kişi oğlunun içi yalanla doğrunun birbirinden ayırdedilmezcesine karışıkları bir acundur. Evet, edebiyat bütün bunlar, ama edebiyatın ereği o acunu sezdirmek, ondan haber vermek değil midir? Zavallı kişi oğlu! çözemeyecek içinin düğümlerini, kendi kendine sorduklarına bir cevap veremeyecek, hangi duygularının doğru olduğunu anıyamıyacak... Öyle de değil: bir tek doğru olduğunu anlayacak, o da ölüm, yalnız ölüm, ölen duygularımız, ölen düşüncelerimiz, ölen benliğimiz, her gün bir parça daha ölen biz...

“Kendinizden açmayın, ‘ben’ demek tiksindir” diyorlar. Hakları var: kişi kendi içine eğildi mi, ürperiveriyor. Birtakım çirkinlikler, kötülükler görüyor da onun için mi? Hayır, o çirkinliklerden, kötülüklerden silkinebilir, onları görüp tiksindikçe atabilir. Hem neden içimizde yalnız çirkinlikler, kötülükler olsun? Neden böyle kendimizi karalamağa kalkıyoruz? Güzellikler, iyilikler de görmüyor muyuz içimizde? Hayır, “ben” demenin, hep kendimizden açmanın tiksiniç olması ondan değil, içimize her eğildikçe ölüm, ölümlerle, ölmüş duygular, ölmüş düşünceler, benliğimizin ölmüş parçalarıyla karşılaşırız da onun için. Benim birçok ifritlerim olduğunu, hep onlarla boğuştuğumu söylemiştim size. Yok benim ifritlerim, ancak bir tek ifritim var, o da sizin içinizdeki ifrit, ölüm denilen ifrit.

Hep ondan kurtulmak, onu düşünmekten kurtulmak istiyoruz. Sevmemiz onun için, nefret etmemiz onun için, gülmemiz, eğlenmemiz, başkalarına hayran olmamız, başkalarıyla alay etmemiz, her şeyimiz, her işimiz onun için. Benim böyle oturup bu mektubu yazışım, içimdeki doğruların birer yalan, yalanların birer doğru olduğunu söyleyişim, bütün bu edebiyat hep onun için, ölümü unutmak için... Bir beyti vardır Necati Bey’in, çok severim, hep keyifle, sevinçle anarım. Ama şimdi anlıyorum onun içindeki ağuyu, sevindirmiyor beni, keyiflendirmiyor, yıldırıyor:

*Hayât-efzâdürür bâd-i bahâr ü bâde, ey sâkî!
Bana şöyle gelir k’ölmek yalan oldu, yalan şimdi.*

İlkyazın tatlı tatlı esen yellerini, içkiyi, sevgiliyi araması da hep ölümü unutmak, biraz olsun ölüm düşüncesinden uzaklaşmak, ölmeyeceğine, ölümün bir yalan olduğuna inanabilmek için. Bir tek şeyin doğru olduğunu biliyoruz, onu da unutmağa, türlü çarelerle o bilgidен kurtulmağa çalışıyoruz... Bir de doğruları aradığımızı, doğruya ermeğe özendiğimizi söyleriz. En büyük yalanımız bu değil mi? bunu pek iyi bilirken gene bilmezlikten gelmemiz, sevmemiz, nefret etmemiz, dostluktan, mutluluktan açmamız, kendimizi avutmağa kalkmamız değil mi?

Nasılsınız, benim okurum, iyi misiniz? Yılın en kısa günleri şimdi. Saat yediyi bulmadan ortalık ağarmıyor, daha beş gelmeden de karanlıklar çöküyor. Ben ışığı severim ya, severim bütün günleri, yakında günlerin uzıyacağını bildiğim için severim. Uzun, ışıklı günlerin hayali de bir mutluluk verir içimize. Dünya yeniden canlanmağa başlayacak, ağaçlar yeşerecek, soğuk korkusu geçecek, aydınlık, sizin içiniz gibi aydınlık saatler gelecek. Bilseniz ne kadar seviyorum yaşamayı! Siz de seversiniz değil mi, benim okurum? Neden sevmiyelim? Biricik doğrunun yaşamak olduğunu bilmiyor muyuz? Yaşıyoruz, yaşadığımızı da duyuyoruz, biliyoruz. Öldüğümüzü bilmiyeceğiz ki! Demek bizim için bir yalan o. Bilmiyeceğimiz, duymıyacağımız bir şey bizim için doğru olabilir mi? Dinlemeyin size ölümden açanları, bilmiyorlar ne dediklerini, bilmedikleri her şeyin sözünü ediyorlar. Onlar bir kere olsun ölmüşler mi ki ölümün bir doğru olduğunu sezebilsinler, kavrasınlar? Yalandır ölüm, yalnız yaşamak var dünyada...

Size hep böyle sözler söylemek, ancak yaşamamanın, sevmenin, nefret etmenin, gülmenin, ağlamanın doğru olduğunu söylemek, sizi bu güzel masalla avutmak isterdim. Ama şimdi değil öyle benim için. Bütün ifritlerim, bütün duygularım, düşüncelerim, bütün inançlarım beni bıraktı, mezara atılmış bir ten gibi bıraktı, içimde çürümenin başladığını duyuyorum, o duygudan bir türlü alamıyorum kendimi!

Çoktandır size mektup yazmadım, benim okurum. Unutmadım sizi, hep düşünüyorum, hep gönlümdesiniz... Yalan, inanmayın, sizi de unuttum, her şeyi de unuttum, kendimi de unuttum yalnız onunla, o duyguyla, o düşünceyle, ölümle uğ-

raşıyorum. Bir korku bile değil bende artık o, bir gerçek kendimi alıştırdığım bir gerçek... İşte bunun için size mektup yazamıyorum. Ah! gene sevebilsem, gene nefret edebilsem, gene avutabilsem kendimi...

Bakmayın bu sözlerime, benim okurum. Her şey geçicidir bu dünyada. Her şey akıp gider, insafsızca, yavuzca akıp gider. Benim bugünkü halim de elbette durmaz, o da geçer.

Gülünüz, benim okurum, omuz silkip de gülünüz benim bu dediklerime. Sizin güldüğünüzü düşünürsem, belki sevinerek, belki de kızarak, bulurum gene yaşamının tadını. Hem inanmayın benim söylediklerime. Gerçekten yılmış olsaydım, gerçekten yalnız ölüm düşüncesiyle kalmış olsaydım, size bu mektubu yazabilir miydim? Edebiyat bütün bunlar, sizi birkaç dakika oyalamak için uydurulmuş bir masal. Siz gülünüz benim okurum, siz gülünüz ki ben de bu satırları karalamakla gözettiğim ereğe ulaşmış olayım.

16 Aralık 1951

En Derin Yaram

Neden hep kendimi anlatıyorum size, benim okurum? Pek bir değerli buluyorum kendimi, pek bir önemliyorum da onun için mi? Günümüzün bunca şairleri, yazarları var, bunca edebiyat, sanat meseleleri var, onlardan açsam olmuyor mu?..

Doğrusunu söyleyeyim size, benim okurum, ben de çok istiyorum onu. Bir sıyrılabilsem kendimden, korkularımı, sinirlenmelerimi, türlü duygularımı kendime saklayıp da bu mektuplarda başka konulara değinsem... (“Değirmek” sözünü belki yadırgıyacaksınız, hani kibarca bir dille güzel yazanlarımız “temas etmek” diyorlar, işte onun türkçesi. Siz “değirmek” sözünü yadırgadığınız gibi ben de “temas” sözünü yadırgıyorum, çok çirkin geliyor bana, ağza alınmıyacak kadar çirkin. Gerçekten kibarlık değil, bilginlik taslama var o sözde. Tiksiniyorum. Nereden de açtım onun sözünü?) Size kendimi anlatacağıma bu mektuplarda başka konulara değinsem... olmuyor işte, o dilekle başlasam bile unutuveriyorum, aklım ya bir duyguma, ya bir korkuma takılıyor, bırakamıyorum artık onu.

Kendimi beğendiğim, pek bir değerli bulup önemlediğim için mi? Buna “evet” diyemeyeceğim, “hayır” diyemeyeceğim. Daha doğrusu hem “evet”, hem “hayır” diyeceğim. Ah! “evet” ile “hayır” ortasında, ikisini de kavriyan bir söz olsa! “Belki” de diyebilirim. Ama değil, “belki” demekte bir şüphe var, bir bilmezlik var. Oysaki ben kendimi beğenmediğimi de, beğendiğimi de şüphesiz olarak biliyorum. Kendimi beğenseydim elimden gelmiyen, gelmiyecek işleri düşünüp de yerinir miydim?

beni beğenmiyorlar diye üzüldür, içlenir miydim? “Bendeki üstünlükleri görebilir mi onlar? Beni beğenmeğe akılları erer mi? Ancak kendileri gibilerden, küçüklerden hoşlanırlar. Yüce dağların dorukları ıssız olur, bulutlar bile erişemez onlara, kartallar bile yükselemez!” gibi sözler uydurur da övünürdüm. Yapamıyorum onu, beğenilmediğimi, bende beğenilecek, övülecek bir şey bulamadıklarını görünce içimin kanadığını duyuyorum. Kendimi beğenseydim kıskanır mıydım başkalarını? Gene de kendimi beğenmiyorum diyemiyorum, biliyorum ki yalan olur, kendimi beğenmesem duygularım üzerinde bu kadar durur muyum? ille beni de beğenenler olsun der miyim? Bütün bu duygularımı, korkularımı anlatışım, kendimi olduğum gibi gösterirsem benim de birtakım değerlerim, üstünlüklerim olduğu anlaşılır da bir beğenen çıkar beni diye değil midir? Kendimi beğenmeyişim de kendimi beğenmekten gelmiyor mu? “Ben kendimi beğendiğim için beğenmiyorum, beğenmediğim için beğeniyorum” dersem büsbütün mânasız bir şey mi söylemiş olurum? Sanmıyorum. Yalnız mânalı değil, doğru, çok doğru bulduğum için yazıyorum bunu. Böyle doğrulara erebildiğim, onları bildirmekten çekinmediğim için beğeniyorum kendimi. Bunları söylemeği bir iş sandığımı düşündükçe de gülüyorum kendime, acıyorum, beğenmek şöyle dursun tiksiniyorum kendimden.

İşte bunun için “evet” ile “hayır”ı birden söyleyecek bir söz bulunsun istiyorum. “Söyledin işte, hem evet, hem hayır demekle de, sonra bunu anlatmakla da söyledin” diyeceksiniz. Bana öyle geliyor. Bir şeyi bir tek sözle bildirmek başka, onu uzun uzun anlatarak bildirmek başkadır. Uzun uzun anlatmak, aydınlattığı, açıkladığı kadar da karıştırır, karartır, çözümler, yani tahlil eder değindiği konuyu, çözümlediği için de birliğini kaçırır, yitirir, öldürür. Size uzun uzun anlatılan bir şeyi düşüncenizle kavrarsınız, soyut, yani mücerred, *abstrait* bir şey diye, düşüncenin bir uydurması diye karşılırsınız, elle dokunmuş gibi olmazsınız ona, var değildir, gerçekten var değildir sizin için o. Doğru olabilir sizin için, inanırsınız belki ona, ama var olamaz, bir nesne gibi gerçekten var olamaz.

Nereden açtım nereye vardım! İyi de oldu, öyle sanıyorum ki sanat alanına giriverdik. Yani ben sanata ulaştım, bunları böy-

le yazmakla sanat eseri yarattım mı demek istiyorum? Hayır, benim okurum, hayır. Ah! bir gün kendimi öyle sanıya kaptırabilsem: “Ben de biraz olsun sanat gücü gösterebildim, sanat eseri denebilecek bir şey yazdım, küçük de olsa bir sanat eseri koydum ortaya!..” diyebilsem! Gönlümü öyle bir yalanla avutamıyacağım... O değil benim demek istediğim. “Sanat alanına girdik” diyorum, yani sanatın ne olduğunu anlatmağa, hiç olmazsa sezmeğe ulaştık. Sanat duyguları, düşünceleri çözümlemeden, uzun uzun anlatmadan, onlar birer nesne gibi gerçekten varmış gibi bildirmektedir. Sanat çözümlemez, çözümliyerek parçalamaz, tam tersine belki parça parça olan şeyleri birleştiriverir, bir bileşim, yani terkip işidir. Öyle ise çözümleyici uzun romanlardan niçin hoşlanıyoruz? niçin onları da birer sanat eseri diye karşılıyoruz? Yanılmayın en uzun roman, bir kişinin duygularını, düşüncelerini, tepkilerini, neler yaptığını, başından neler geçtiğini en küçük ayrıntılarıyla göstermeğe kalkışan romanlar da birer sanat eseridir, bütün insanlarda darmadağın bulunan duyguları, düşünceleri, tepkileri bir araya toplamıştır, onları bir kimsede gösterir. Hiçbir kimseyi, gece gündüz bir arada yaşadığımız bir insanı bile güzel bir romandaki bir kişi kadar tanıyamazsınız, varlığını onunki kadar sezemezsiniz, onu içinizden duyamazsınız, bilemezsiniz. Yanınızda duran, gece gündüz bir arada yaşadığınız insan da sizden ayrıdır, sizinkinden başka bir duygular, düşünceler acunu vardır onun, gizlidir, kapalıdır size. Romandaki kişinin duygular, düşünceler acunu ise size açıliverir, elinizle dokunmuş gibi kavrarsınız onu, bir nesne gibidir sizin için, yazar onu toplayıvermiştir, bir bileşime ulaşmıştır. Gücünün yettiği kadar elbette. İyi, büyük bir romancıysa bunu başarabilmiştir, o başka.

Yalnız şunu da söyleyeyim: severim ben roman okumağı, çözümleyici denilen romanları da sever, okurum, ama hiçbir romanı, en sevdiklerimi dahi şiirden üstün bulamadım. Şiirin ayrı bir gücü var, bir şiir, bir beyit, bir tek mısra, bakarsınız size bütün bir duyguyu, bütün bir düşünceyi en küçük, en gizli yerleriyle sezdiriverir, yepyeni, bütün bir acun içinize doğmuş gibi olur. Anlatmaz, çözümlemez, ayrıntılara girmez, gene de ele aldığı konuyu, sanki bir şimşek ışığı ile, gözlerinizi, gönlünüzü

kamaştıran bir ışıkla gsterirer size. Bir görür bir daha da unutamazsınız.

Sanattan açmakla, bence sanat nedir, onu söylemekle silkindim kendi kendimden, değil mi benim okurum? Kendi dışında bir konuya değindim, kendi duygularımdan, korkularımdan, ifritlerimden uzaklaştım. Öyle mi sanırsınız benim okurum? Ya ben size: “Ağlıyarak yazıyorum bu mektubu, benim asıl zntlerim, asıl ifritlerim bu mektuplardır, beni ürperten, beni benden tiksindiren doğrularımı ben asıl bu mektupta söyledim” dersem ne yaparsınız? Ağladığıma inanmayın, artık ağlamıyorum ben, geçirdim o yaşı. Ama bilin ki ağladığımdan başka hepsi doğru, ben size bu mektubumda içimi kerten üzüntüyü, en büyük acımı söyledim. Bir sanat adamı olmaktı, sanat eserleri yaratmaktı benim dileğim. İşte ona eremedim, sanatın ne olduğunu sezdim, iyice anladım, kavradım, ama benim ona eremiyeceğimi, bende bir sanat eri gücü bulunmadığını da sezdim, iyice anladım, kavradım. Ben bir sanat eri olsaydım, kendimde o gücün bulunduğunu sanabilseydim, beni beğenmişler, beğenmemişler, sevmişler, sevmemişler, aldırır mıydım buna? En acı duygularımdan birer sanat eseri yaratır da vnrdm, ben kendimi beğenirdim, severdim, yeterdi o bana.

Hoşça kalın, benim okurum. Bırakın, yırtın, atın benim mektuplarımı da şiirler okuyun, sanat eserleriyle uğraşın, insanlar arasında birini, örneğin beni anlamak istiyorsanız, aradığınızı bu mektuplarda değil, ancak o eserlerde, sanat gücü ile doğmuş olanların eserlerinde bulabilirsiniz. Ben olsa olsa zmlyorum kendimi, paralıyorum, yitiriyorum. Kapatın bu mektupları, kapatın da sanat eserlerine çevirin gözlerinizi. Doğru yalnız onlardadır, bu çözümleyici yazılar ise doğruları bile yalanlaştır. Hoşça kalın, benim okurum.

23 Aralık 1951

Gün Dönümü

Bir yılın sonuna erdik, benim okurum, beş gün sonra, benim bu mektubu yazdığımdan beş gün sonra, yeni bir yıla gireceğiz. Kutlu olsun yeni yılınız, umduğunuzdan daha üstün mutluluklar getirsin size. Zaten umulan beklenen kutlulukların ne tadı olur ki! Bir mutluluk bizi habersizce, hiç düşünmediğimiz bir sırada gelip bulmalı, ben asıl ona mutluluk derim. Önce bir şaşarız, anlamayız ne olduğunu, pek de inanamayız, yavaş yavaş dolar gönlümüze, sevincin taşkınlığını, coşkunluğunu vermez, işler içimize, belli etmeden başka bir hayata götürür bizi. Nasıl söyleyeyim? aşk gibidir gerçek mutluluk. Aşk vardır, vurulma derler, birdenbire kavrar kişiyi, parlatıverir gözlerini, ama onun başlaması gibi sönmesi de tez olur, sanki bir kuştur o, şimdi konar, şimdi uçar, bizde onu tutamamış olmanın, kaçırmış olmanın üzüntüsünü bırakır. Aşk da vardır, belli etmez kendini, bildirmez, anlamazsınız, duymazsınız sevdiğinizi. Bir gün seziverirsiniz: “A! seviyormuşum ben onu, yıllardan beri seviyormuşum” dersiniz, sevgili ile bütün konuşmalarınızı birer birer hatırlarsınız, daha dün ilgisizlikle hatırladıklarınızı bugün bir sevgi içinde, hayatınızın en önemli anları diye hatırlarsınız. Öyle bir aşk hiç unutulmaz, hiç sönmez demiyeceğim, hiç unutulmayacak, hiç sönmiyecek duygusu olur mu insan gönlünün? Gün olur o da geçer, ama bir üzüntü bırakmaz içinizde, bir övünç bırakır, benliğinizde onun derin, silinmez bir izi olduğunu bilirsiniz. Vurulmanın sonunda öfke gelebilir, kin gelebilir, hattâ kendi kendinizden bir utanma gelebilir, karışık bir duygudur vu-

rulma, öteki aşk ise, sönüp gittikten sonra bile, sizi hayatla, kendi kendinizle, bütün dünya ile barıştırır. Size işte öyle aşklara benzeyen mutluluklar dilerim, benim okurum.

Bir yılın sonuna erdik... Ne de olsa bir acılık var bunu söylemekte, bu güzelim dünyayı bırakıp gideceğimiz günün biraz daha yaklaştığını gösteriyor. Gelecek yılın da sonuna erebilecek miyim bakalım? gene size yeni yeni mutluluklar diliyebileceğim miyim?.. Ama ben onu düşünmüyorum bugün, kendimi zorlasam da onu düşünemiyorum. Şimdi bir sükûn var benim içimde. Sabahleyin bir rahat uyandım, bugünden bir şey bekliyorumuşum, bugün benim için önemli bir günmüş gibi uyandım. Ne umuyorum? ne önemi var bugünün? bilmiyorum, bilmeğe de çalışmıyorum. Bana bir sükûn getirdi ya, yeter o, daha ne umayım? benim için bundan önemli ne olabilir? Pencereden bakıyorum, hava kapalı, puslu, sabahleyin kar döküldü, belki daha da yağacak, ortalık soğuk... Olsun, ben bulutlarla örtülü güneşin sıcaklığını, ışığını ta içimde duyuyorum. Seviniyorum yaşadığıma... Doğrusu, korkuyorum da bu sevinçten, ya beni aldatıyorsa? Korkusuz, katıksız bir sevince eremiyecek miyim ben?.. Belki de daha iyi böyle olması, o korku olmasa onun arasından beliren sevinci de belki tadamazdım.

Neden yalan söylüyeyim? büsbütün de bilmiyor değilim neden sevindiğimi. Yalnız bana vergi bir sevinç değil ki bu! Bugünlerde benim gibi sizin de, herkesin de sevinmesi gerekmez mi? Yılın sonuna ererken gün dönümünü de geçiriyoruz. Salıdan beri günler uzamağa başladı, o bitmez tükenmez gecelerden kurtulduk, sabah biraz daha erken, akşam biraz daha geç oluyor. Daha pek belli değil, bir iki dakika nedir ki? Olsun. Duyularımızla bilmesek de düşüncelerimizle biliyoruz: Gün yarın bir iki dakika daha uzayacak, öbür gün de uzayacak, böylece bizi baharın, yazın, uzun sıcak, ışıklı günlerine erdirecek. Karanlık değil, aydınlık var önümüzde... Bundan aylarca önce yazdığım bir mektupta söylemiştim size: ben bahardan daha güzel, bahardan daha büyük bir bayram bilmiyorum. Gün dönümünde de kışın başlangıcı olsa bile, bahar muştusunu getirdiği için seviniyorum. Aydınlık... Aydınlık... Hepimiz aydınlığı aramaz mıyız? Sevinçlerimizi, mutluluklarımızı anlatmak için

hep “aydınlık” sözünü kullanmaz mıyız? “İçim aydınlanıverdi... Bir aydınlık doğdu benim için... Aydınlık sardı gönlümü...” demez miyiz? Öyle ise hepimizin de en çok sevdiğimiz, en çok aradığımız şey ışıktır, aydınlıktır. Kışın uzun, karanlık gecelerinde kendimizi avutmak için bin türlü işler, bin türlü eğlenceler uydururuz, eşe dosta: “Bırakmayın, unutmayın bizi, bu uzun geceler yalnızlık içinde bir türlü bitmiyor” deriz. Baharda, yazın böyle şeylere başvurur muyuz? O uzun, ışıklı günler, kısacık geceler, yalnızları da ürkütmez, aydınlık, insan oğlunun tabii iklimidir.

Yeni bir şiir kitabı çıktı, benim okurum, alıp da okuyun onu, içindeki şiirleri de seveceğinizi umarım, ama adı yeter beğenmeniz için: *Güzel Aydınlık*. Bu adı bulduğu için doğrusu kıskandım Necati Cumalı’yı, yalnız o ad esrikleştiriyor, (yani mestediyor) insanı. Adını anmışken size o kitaptan bir şiir okuyayım, *Güzel Aydınlık* şiirini. Kitabın en güzel şiiri o değil belki, daha ne güzelleri var içinde, ama olsun, aydınlık üstüne o:

*Akdeniz göklerinden
Köpüklerden, limon çiçeklerinden
Gözlerimde kalan
Güzel aydınlık
-Nesrin’i bir defa öptüm*

*Beyaz badanalı odam
Annemin yüzüne, soframıza
Gençlik hülyalarım düşen
Güzel aydınlık
-Umutsuz kaldıkça seni düşündüm*

*Biz fakirdik, ama iyi insanlardık
Bolluk yıllarında da
Felâket günlerinde de
Seni yanibaşımda gördüm
Güzel aydınlık
Tatlı aydınlık*

Necati Cumalı ne iyi etmiş de yazmış bu şiiri! Bundan sonra daha kışlar görürsem bu şiiri okuyarak baharı, yazı bekliyeceğim.

Buldum sevincimin sebebini, benim okurum, sizin gibi ben de gün dönümü geçirdiğimize, uzun gecelerden kurtulup baharı, yazı, sıcak, uzun günleri muştulıyan günlere erdiğimiz için seviniyorum. Ne vardı sevincimin sebebini arıyacak? Çözümlemeğe çalışmadan, nereden geldiğini düşünmeden, üzümlünü yiyip bağını sormadan kendimi o sevince bıraksam olmuyor muydu? Nereden, neden doğduğunu bilmekle artırdım mı onu? Belki de yitirdim, “Ha! buymuş, sadece buymuş!” dedim.

Benden size öğüt: aramayın, araştırmayın sevinçlerinizin kaynağını, bırakınız kendinizi onlara, unutunuz kendinizi onların içinde, o zaman tadarsınız onları, asıl sevinçler çözümlemiyen, nereden, niçin geldikleri bilinmiyen sevinçlerdir. Size yeni gireceğimiz yılda çözümlemeğe kalkmıyacağınız mutluluklar, nereden geldiğini araştırmıyacağınız sevinçler dilerim benim okurum.

30 Aralık 1951

Yeni Yıl

Yılın ilk günüydü bugün, benim okurum. Ne yapılır yılın ilk günü? Hiç... Çıktım, gezdim biraz. Cânım Ankara yolları! bir başıma da olsam, duymam yalnızlığımı. Hayaller beliriverir yanımda. Sevdiklerim de gelir, sevmediklerim, kızdıklarım da. Konuşuruz, çekişiriz... Yoruldum dolaşmaktan, döndüm evime. Kitaplar, dergiler karıştırdım. Bir tuhaf zamanımızın hikâyecileri, en iyi yazarları bile insanı şöyle alıp sürükliyemiyor. Hep gündelik hayatı anlatıyorlar, içinde bir şeyler olmalıyan hayatı. Bir türlü çıkamıyorlar ondan, sanki korkuyorlar, onu bıraktılar mı, gerçekten uzaklaşacaklarını sanıyorlar. Yersiz bu kaygıları. Neler, ne karmakarışık olaylar vardır gerçek hayatta, gülersiniz, ağlarsınız, sonu ne olacak diye merakla beklersiniz. Görmüyorlar mı onları? Görmedikleri için mi anlatamıyorlar? Yoksa bayağı mı buluyorlar? Her neyse dalamıyorum o hikâyeleri okurken, dalıp da kendimi unutamıyorum.

Bıaktım o kitapları da, dergileri de. Düşündüm. "Neler düşündün?" diyeceksiniz, benim sevgili okurum? Bir kere sizi düşündüm. Sizi düşünmesem şimdi oturur da bu mektubu yazar mıydım? "Acaba ne yapıyor benim okurum, benim o bilmediğim, görmediğim okurum? Yeni yıl için hayaller kuruyor, kendine umutlar mı yaratıyor?" dedim. Sonra ben de yeni yılı düşünmeğe başladım.

Yeni yıl! Ne acayip söz! Düenden bugüne bir şey mi değişti? Bu salı, çünkü pazartesi'nin haber verdiği gün değil mi? Ben bugün dünkünden başka bir insan mıyım? Dün ne yaptım, na-

sıl yaşıadımsa yarın da öyle yaşıyacak değil miyim? Ta ölünceye kadar... Ta'yı okurken uzatmayın, benim okurum, bilinmez. Benim de ta deyişim uzak bir günü söylemek için değil, öyle denir de onun için öyle dedim, ne bir umutla, ne de bir korkuyla. Ölünceye kadar... Bir biçime, bir kalıba girmiş artık hayatımız, sonuna kadar değişmeden gidecek öyle. Günden güne biraz daha ihtiyarlıyacağız, biraz daha çökeceğiz, eriyeceğiz, ama ihtiyarladığımızın, çöktüğümüzün, eridiğimizin farkına da varmayacağız. Günler bizim için hep birbirinin benzeri, birbirinin eşi günler olacak. Yeni yıl! İşte o biteviyelikten usandığımız, ürperdiğimiz için böyle "yeni yıl" diye bir şey uydurmuşuz. Bir gün oturup birtakım hayaller kuruyoruz, hayatımızda bir değişme, bir yenilik olacağını umuyoruz, hayata sanki yeniden başlayacağız... Bütün o hayaller, bütün o umutlar bir gün sürüyor, ertesi gün gene eski hayatımız, hep biteviye giden hayatımız başlıyor. Az kaldı, yeniden başlıyor diyecektim. Ne demek "yeni-den?" Ne demek "başlamak?" Başlamıyor, bütün eskiliğiyle sürüp gidiyor. Çırpınıyoruz o biteviyelikten kurtulalım diye, şöyle yapabilirsem, böyle edebilirsem diyoruz. Ama bakıyoruz ki o hülyalar da hep birbirine benziyor. Öyle bir biteviyeliğe saplanıyoruz ki ondan rüyalarımızda, hülyalarımızda dahi kurtulamıyoruz. Her gün o hayat, her gün o hayaller, her gün o umutlar. Sanki yaşamıyoruz, bir yere kakılmış, kımıldamadan orada duruyoruz. Ancak ölüme doğru gidiyoruz... O değil, ölüm bize doğru geliyor, daha doğrusu hayat bizden bıkmıyor, onu her gün bir örnek olmaktan kurtaramadığımızı kızıyor, silkiniyor bizden, atıyor bizi. Yeni yıl! Arada bir kendimizi avutmak için uydurduğumuz bir yalan. Bu yılbaşı, geçen yılbaşına ne kadar benziyor, tıpkısı onun! Yalnız bunu düşünün, "yeni yıl" diye bir şey olmadığını anlamanız için yeter.

Yılın ilk günüydü bugün, benim okurum. Ben oturdum da işte bunları düşündüm. Sonra şöyle dedim kendi kendime: "İnsanların bir yılbaşı uydurmuş olmalarına niçin kızılıyorsun? Onu eğlence için mi, sadece kendilerini avutmak için mi uydurmuşlar? Hayır. Yılbaşı diye bir şey uydurmasalardı zamanı bölemezlerdi, birtakım işlerin bundan ne kadar önce yapıldığını bildiremezlerdi. Tarihi anlatmağı kolaylaştırmak için yıllara bi-

rer ad takmak gerekmez miydi? 1951, 1952, 1953... İşte hep bunun için, “Böyle dedim kendi kendime” gene de içim rahat etmedi. Bir tarih başı koymak, zamanı bölmek neye yaramış sanki? “Bundan üç yüz yıl önce, yüz elli yıl önce” deyince gerçekten ne anlıyoruz sanki? Gözümüzün önüne üç yüz yahut yüz elli yıl birer birer geliyor mu sanki? Hele yüzleri bırakıp da binlere geçince iş büsbütün karışmıyor mu? “Büyük İskender öleli 2274 yıl olmuş” deyin, sonra bunun ne demek olduğunu düşünün kendi kendinize. Ne demek olduğunu anlıyabildiniz mi? şöyle gerçekten anlıyabildiniz mi? Sizi bilmem, benim okurum, belki siz anlarsınız böyle şeyleri, ama ben anlıyamıyorum. Ben: “Büyük İskender öleli 562 yıl olmuş” demekle “2274 yıl olmuş” demek arasında bir fark göremiyorum. Evet, biliyorum bir fark olduğunu, ben de hesap öğrendim. İkinci sayının birinciden çok daha büyük olduğunu unutmuyorum, ama bu farkı kafam bir gerçek olarak kavrayamıyor. Büyük İskender öleli çok olmuş, işte o kadar anlıyorum. Benim için 562 de çok, 2274 de çok, 29754 de çok, hepsi de bir derecede çok, bir derecede uzak. Yormayın kendinizi, benim okurum, o farkı ben anlıyamadığım gibi siz de anlıyamazsınız, kimse gerçekten anlıyamaz.

Siz çocukluğunuzda kırk yaşında bir adamla altmış yaşındaki bir adam arasındaki farkı anlar mıydınız? Bunu anlamış bir çocuk tanır mısınız? şimdi de gençseniz elli ile yetmiş yaş arasındaki farkı pek iyi anlıyamazsınız. Benim yaşımda iseniz o farkı pek iyi bilirsiniz, ama seksen ile yüz arasındaki farkı şöyle içinizden duyamazsınız. Seksen yaşındaki adam da, yüz yaşındaki adam da sizin için ihtiyardır, çok ihtiyardır, işte o kadar. Bunun gibi geçmişte olan işlerin de birbirinden ne kadar önce olduklarını, birbirine göre eksikliklerini içinizden duyamazsınız. Elinize kâğıdı kalemi alırsanız, hesap ederseniz, aralarında şu kadar yıl olduğunu çıkarırsınız, ama bu sizin tamamiyle dışınızda kalan, sizin için bir gerçek olmıyan bir iştir. “Anlıyorum” diyorsanız, bilin ki kendi kendinizi kandırıyorsunuz.

Öyle olunca yılbaşıları, yılların birbirinden birtakım adlarla, sayılardan yapılmış adlarla ayrılımları, yaşıyan insanlar için birer yalan olduğu gibi tarihi anlamak bakımından da bir yalandır. “İskender, Caesar’dan öncedir” deyince bunu anlarsınız ama;

“İskender, Caesar’dan 112 yıl öncedir” deyince anlamayız, daha doğrusu ikisinden de anladığımız birdir, “112 yıl” sözü bizim ancak dış bilgimizi artırır, iç bilgimizi artırmaz, yani farkı gözümüz önünde canlandıramayız.

Başka türlü söyleyeyim bunu size. “Ahmet Ankara’ya 1937 yılında geldi” desem ne anlarsınız siz? Söyliyeim: hemen hiçbir şey anlamazsınız. Sonra düşünürsünüz: 1937 yılında siz neredeydiniz? ne yapıyordunuz? kimlerle konuşuyordunuz? Ancak bunları bulduktan sonra 1937 sözünün sizce bir mânası olur, 1937 sözü ancak o zaman sizin için bir gerçeğin adı olur. Oysaki İsa’dan önce 323 yılında, yani Büyük İskender’in öldüğü yıl, siz dünyada yoktunuz, demek ki İsa’dan önce 323 sözünün sizin için bir mânası yoktur, o söz sizin için bir gerçek değildir, kendi kendinize yarattığınız bir sanıdır, yılbaşlarının yeni bir hayata giriş olması gibi. Bir avunmadır yalnız, işte o kadar.

Yılbaşlarının, yeni yılların bizim için hiçbir mânası yok mudur? bunu mu demek istiyorum? Hayır, o kadar da ileri gitmiyeceğim. Örneğin: 1952 yılında falan işin olacağını biliyorsunuz, o zaman 1952 sözünün sizin için bir mânası olabilir. “Az kaldı” dersiniz kendi kendinize. Beklediğiniz, yahut korktuğunuz o olayın yaklaştığını düşünmek size gerçek bir bilgi, bir iç bilgisi verebilir. Ama dikkat edin, siz gene 1952 yılıyla sadece adı için ilgilenmiş olamazsınız, 1952 sözünün gene sizin için bir mânası yoktur, siz kendi kendinize: “1952, yani falan işin olacağı yıl” diyerek bu yıla o işin adını korsunuz. Belki konuşurken öyle demezsiniz, siz de herkes gibi “1952” dersiniz, ama içinizden, ta içinizden –buradaki ta’yı istediğiniz kadar uzatın– evet, taaa içinizden o işle birleştirirsiniz de öyle anarsınız.

1952 yılında siz kim bilir ne güzel olaylar bekliyorsunuz, benim okurum, bu başladığımız yılı hep o işlerin adı ile anıyor da kim bilir ne kadar seviniyorsunuz? Ben de biliyorum hangi adla andığımı... Söyleyivereyim size: Ölmezsem, gene geçen yıllardaki gibi saçmalar söyleyeceğim yıl, işte şimdiden başladım o saçmalara, neden bekliyeyim? dünden farkı mı var bugünün? Bugün de dünün bir devamı değil mi? hep o biteviyelik sürüp gitmiyor mu?.. Hoşça kalın.

6 Ocak 1952

Şiirin Sesi

Bu dergide çıkan şiirleri okuyor musunuz, benim okurum? Sanatı seven, sanata inanan birkaç genç toplanmışlar, bir şeyler yapmağa, bir şeyler yaratmağa çalışıyorlar. Deniyorlar kendilerini, arıyorlar, bocalıyorlar. Severim bu aramayı, bu bocalamayı, bir yeniliğin doğacağını gösterir. O mustu her zaman gerçekleşmez, bütün o arayanlar, bütün o bocalıyanlar umduklarına varmadan susarlar, dağılırlar. Ne çıkar bundan? Gene de sanatı sevdiklerini, sanata inandıklarını söylemişlerdir, gene de hatırlarda parlıyacak bir iki söz, bir iki mısra bırakmışlardır. Siz yalnız adlarını tanıtmış, üne ermiş olanların mı büyük eserler verdiklerini, insan oğlunun baba-mirasını yalnız onların mı zenginleştirdiğini sanırsınız? Karıştıran eski dergileri, karıştıran eski kitapları, adları çoktan unutulmuş, belki de hiç duyulmamış şairlerde, yazarlarda öyle mısralar, öyle sözler bulursunuz ki size dünyayı bağışlayıverir.

Hepsi de güzel değil bu dergide çıkan şiirlerin. Doğrusunu söyleyeyim, kimini hiç beğenmiyorum. Onları yazanların gerçekten şair olmadıklarını, ne kadar uğraşsalar bir şeye varamıyacaklarını sanıyorum. Ama karışmam onlara, dilerim ki yanlışmış olayım. Kimini de beğeniyorum, seviyorum. Hele biri, İbrahim Cüceoğlu'nun 20 Aralık 1951 sayısında çıkan güzellemesi çok hoşuma gitti. Okumadınızsa açın gene o sayıyı, okuyun... Daha iyisi sizi zahmete sokmayayım, yazıvereyim buraya o şiiri, bir iki dizgi yanlış da vardı, belki bu sefer onlar da düzelir:

*Düşün ki
Bir ormandayız seninle
Atmışsın kendini yere
Toprak çatlamış kıskançlıktan*

*Düşün ki
Bir sazlıktayız seninle
Uzanmışsın boylu boyunca balçığa
Sular kurumuş açlıktan*

*Düşün ki
Cehennemde yaşıyoruz seninle
Açmışsın göğsünü ateşe
Alevler kesilmiş şiddetten*

*Düşün ki
Cennette yaşıyoruz seninle
Sermişsin saçlarını ufka
Huriler delirmiş hiddetten*

Bu şiiri neden o kadar sevdim, bilmiyorum. Bir yenilik yok konusunda, şair sevdiğinin güzelliğini söylüyor, bir güzelleme yapmış, o kadar. Doğrusu, bir yerini, “suların açlıktan kurumasını” pek anlamadım da. Ne çıkar anlamasam? Bir deyiş gücü var bu şiirde, bir aşkın, bir arzunun büyüklüğünü sezdiriyor bize. “Ben de böyle güzel sözler söyleyebilsem!” dedirtiyor. Severim ben aşk şiirlerini. Bu son yıllarda bu kadar gerçek bir aşk şiiri okuduğumu bilmiyorum... Unutuyordum: bir de Necati Cumalı’nın yeni kitabında, bir mektubumda size de okumanızı öğütlediğim *Güzel Aydınlık*’ta bir söz var, o da sarıverdi beni:

*Neredeysen uzat ellerini
Başım dönüyor*

Ama Necati Cumalı’nınki başka, o sözde İbrahim Cüceoğlu’nun şiirindeki ateş yok, bir derinlik var. Bir düşünün: İbrahim Cüceoğlu’nun sevgilisine söylediği gibi sözleri siz de söylemek

isteseniz bile: “Bunlar işte tam benim düşündüğüm, beni anlatıyor bu şiir” diyemezsiniz, oysaki Necati Cumalı’nın o iki mısraını bize söylemişiz gibi dinliyoruz: “Buydu benim aradığım söz, içimdeki duygunun bürünmesi gereken biçim budur işte” diyoruz. İbrahim Cüceoğlu’nun o güzel şiiri bizden dışarıda kalıyor, bir buluş olmaktan çıkamıyor, Necati Cumalı’nın sözü ise bizi içimizden kavırıyor, bizim sözümüz oluyor. İbrahim Cüceoğlu’nun şiirini küçümsüyor muyum? Hayır, anlıyorum onun da değerini, parlaklığını görüyorum. Ama nasıl söyleyeyim? hani bir bağırma, bir çığlık vardır gönlümüzde, sessiz bir bağırma, sessiz bir çığlık, o şiir işte o bağırmaya, o çığlığa karışmıyor, Necati Cumalı’nın sözü ise o bağırmanın, o çığlığın ta kendisi oluyor. Ne demek istediğimi size başka bir örnekle anlatayım. Fuzuli’nin güzel beyitlerinden birini alın:

*Çıkarmak etseler tenden çekip peykânın ol servin
Çıkan olsun dil-i mecrûh, peykân olmasın ya Rap!*

Elbette güzel. Ama biz bu beyti okurken: “Çok iyi bulmuş!” diyor, biraz da gülümsüyoruz. Size doğrudan doğruya dokunmuyor bu. Neden? Biz de sevgiyi yitirmekten korkmaz mıyız? Biz de: “Bu sevgi beni üzüyor, zarar yok, üzsün, biz bu üzüntüden kurtulmak istemeyiz. O sevgiyi yitirmektense ölmek yeğdir” demez miyiz? Evet, deriz. Fuzuli de bizim dediğimizden başka bir şey dememiş, her vurgunun, her tutkunun pek âlâ anlayacağı bir duyguyu söylemiş, gene de onu bize benimsetmiyor. Şimdi bir de başka bir beytini okuyun o şairin, şiiri gerçekten kavrayamayanların bir türlü beğenmedikleri, anlamadıkları beytini okuyun.

*Pâre pâre dil-i mecrûh u perişanımın
Ser-i kûyunda gezen her ite bir pâre fedâ.*

Bu, başka türlü sarıyor insanı. Biz yüreğimizi sevgilinin sokağında dolaşan köpeklere yedirmegi hiç düşünmemiş olabiliriz, böyle şeyler pek akıldan geçmez. Ama o beyitte bir ses var, onu duyunca gülümsiyemiyoruz, bunun için ona sadece güzel-

dir diyemiyoruz, güzelliğin de üstünde bir değeri olduğunu anlıyoruz, gerçek bir ses, gerçek bir çığlık. Mânayı da pek düşünmüyoruz, sevgilinin oturduğu yer de, oranın köpekleri de aklımıza gelmiyor, ama o çığlık bizim çığlığımız oluveriyor. Necati Cumalı'nın o iki mısraında da işte öyle bir gerçeklik, öyle bir doğruluk seziyorum. Fuzulî'den andığım ilk beyti de, İbrahim Cüceoğlu'nun şiirini de, bana öyle geliyor, bir şair gerçekten sevmeyen de yazabilir, sevgiliye hoş görünmek için insanların neler söylemesi gerektiğini araştırır, şairliği varsa bulur o sözleri. Ama Fuzulî'nin ikinci beytini de, Necati Cumalı'nın o sönük gibi duran iki mısraını da bir insan gerçekten sevmezse söyleyebileceğini sanmıyorum. Bir doğruluk var onlarda, bir duyguyu sanki sıcağı sıcağına yakalamışlar, onu bize de bildirmek için gereken şekli buluvermişler.

Severim aşk şiirlerini, kim sevmez ki? "Biz sevmeyiz, biz daha ciddi konular üzerinde yazılmış şiirler isteriz" diyenlere inanmayın. Bir insan için aşktan ciddi, aşktan büyük konu mu vardır? Var, ama onun üzerinde durmak istemiyorum bugün. Anladınız, ölüm vardır, konuların en ciddisi, en büyüğü odur... Bırakalım şimdi onu, aşk şiirlerinden açtık, ayrılmıyalım onlardan.

Bugünün şairleri pek özenmiyorlar aşk şiirleri yazmağa, dudak büküyorlar, küçümsüyorlar o konuyu. Büyük büyük düşüncelere saplanmışlar, bizlere onları bildireceklermiş... Aşk şiirleri yazmaktan niçin kaçınıyorlar, bilir misiniz? Sevmedikleri için demiyeceğim, elbette onlar da sever, elbette onlar da sevgiyi en büyük mutluluk sayarlar. İnsan yaşar da sevmez olur mu?.. Ama korkuyorlar aşk şiiri yazmaktan, aşk üzerine yeni bir söz bulmanın çok güç olduğunu bildikleri için korkuyorlar. Yüzyıllardan beri bunca şairler gelmiş, aşkı söylemişler, tüketmişler o konuyu. Bizim bugünkü şairlerimiz ise ille yeni sözler bulacaklar, eskilerin yolundan gitmeyecekler. Yanılıyorlar. Yeniliği aradıkları için yanılmıyorlar, çok iyi ediyorlar yeniliği aradıklarına. Ama yenilik konuda değildir ki, yenilik söylenen sözlerde değildir ki... Yenilik bulunan biçimlerde. İşte Necati Cumalı o andığım sözü ile yeni, kimsenin bilmediği, düşünmediği bir söz mü söylemiş? Hepimiz ararız sevgiliyi, nerede olursa olsun bize elleri-

ni uzatmasını isteriz, onsuz yaşamaktan başımız döner. Bildiğimiz şeyler, yüzyıllardan beri bildiğimiz şeyler. Olsun. Gene de Necati Cumalı'nın sözü bize taptaze geliyor, insan oğlunun bunca yüzyıldır bilinmeyen bir duygusunu aydınlatmış gibi geliyor. Belki de hiç aramadı Necati Cumalı o sözü. Bilirim ben Necati Cumalı'yı, kitabında benim en çok o sözü beğenmiş olmama kızabilir. Varsın kızsın, ben onu o sözü için iyi bir şair, büyük bir şair sayıyorum. O sözü her söyleyişimde bütün varlığımla sarsıldığımı duyuyorum, insan oğlunun baba-mirasına bir güzellik daha katmış o sözü ile. Aramadan bulmuş yeniyi, aramadan ermiş güzel biçime. Öteki şairlerimiz de keşke kendilerini onun gibi bıraksalar, en ummadıkları sırada belki öyle güzel bir biçim yaratabilirler.

Neyse... Aşk üzerine olsun, başka konular üzerine olsun, okuyun bu dergide çıkan şiirleri. Güzellerini kaçırmamak için güzel olmıyanlarına da katlanın. Okumuyorsanız, İbrahim Cüceoğlu'nun şiirini kaçırdığınız gibi Cengiz İlhan'ın şu küçük şiirini de kaçırmışsınızdır:

*Hani balıklar diri
Hani ıslak ıslak yapraklar
Hani ellerin, serin ellerin
Yağmurda ıslanmış ellerin.*

Küçücük bir şiir, doğru, ama içi tıklım tıklım dolu, şiirle dolu. Bu küçücük şiire nice büyük şiirler, nice destanları veririm.

Okuyun hepsini, benim okurum, okuyun ki şiirsiz kalmıyasınız. Şiirsiz kalırsanız sevgiyi de unutursunuz.

13 Ocak 1952

Kar Yağarken

Geç saatlerinde gecenin, misafirlikten dönüyordum, benim okurum. Kapı açıldı, baktım kar yağıyor. Delice değil öyle. Karaca Oğlan türküsünün anlattığı gibi de değil, tozmuyor... Bayılırim Karaca Oğlan'ın o şiirine:

*İncecikten bir kar yağar,
Tozar Elif Elif diye,
Deli gönül apdal olmuş,
Gezer Elif Elif diye.*

Vurgun kişiye her şeyin sevgiliyi hatırlattığını ne güzel söylüyor! Kar bile sevgilinin adı ile yağar, sevgilinin adı ile tozarmış... İnanmak istiyorsunuz, istemekle de kalmıyorsunuz, inanıveriyorsunuz. Bir de Recaizade'nin Hugo'dan çevirdiği şiiri düşünün: dalgalar kayalara vururken,

"Vahdehu, lâ ilâhe illâllâh!" derlermiş. Güzel mısra, ahenkli. Ekrem Bey'in:

C'est le Seigneur, le Seigneur Dieu!

karşılığı onu bulması, doğrusu büyük ustalık. Ne var ki, istediğiniz kadar beğenin, hayran olun, inanamıyorsunuz: "Amma da yaptın ha!" diyorsunuz. Bir arkadaş vardır bizim, böyle sözler duydu mu: "At martini, Debreli Hasan, dağlar inlesin" diye

başlar. Karaca Oğlan'ın: "Karlar Elif Elif diye tozar" demesi ona benzemiyor, bir doğruluk var onda, atmak değil, ukalaca atmak değil. O şiiri anınca, Bakî'nin beyti de gelir aklıma:

*Âşık ki sûz-i aşk ile uryan olup gezer,
Ebdâldir ki âlemi hayran olup gezer.*

Oldu olacak, bir beyit daha okuyayım Bakî'den, sırası gelmiş gelmemiş hoşuma gider:

*Pür hayâl-i ruh-i maşuka iken dide-i Kays,
Neye kim kılsa nazar sûret-i Leylî görünüür.*

Büsbütün de sırası gelmedi denilemez: Karaca Oğlan karın tozmasında sevgilinin adını duyduğu gibi Mecnun da nereye baksa Leylâ'yı görüyor. Kırımlı Rifat Efendi de:

Mecnuna cihan dopdolu Leylâ görünüürmüş

diyor. Hepsi bir bunların, ama bence Karaca Oğlan'ınki hepsinden üstün.

Bir şey diyeyim ben size, benim okurum: sırası mı? değil mi? diye düşünmenin ne yeri var? Oturmuş, size bir mektup yazıyorum, sizinle konuşmuş gibi oluyorum. Karşı karşıya gelsek, birbirimize söyleyeceklerimizi bir sırasına mı koruz? Esince söyleyivermez miyiz? Mektubum da niçin öyle olmasın? Bırakın, bir kere okuyup atacağınız, unutacağınız bu mektuplardan ben de darmadağın, karmakarışık, yazıvereyim aklıma esenleri. Kardan açmıştım, dönerim gene kara. Benim kar için diyeceklerim Karaca Oğlan'ın, Bakî'nin, Rifat Efendi'nin şiirlerinden önemli mi sanki? Bilirsiniz benim neler düşünebileceğimi, ama Bakî'nin, Rifat Efendi'nin mısralarını belki de bilmezsiniz. Fena mı ettim onları öğrettiğime? Kendi diyeceklerimi, düşündüklerimi bıraksam da, bu mektupları hep böyle şiirlerle doldursam daha iyi olmaz mı? Karaca Oğlan'ın, Bakî'nin, Rifat Efendi'nin söyledikleri yüzyıllardır anılıyor, bir değerleri var elbette, be-

nim söylediklerim, söyleyeceklerim ise bir hafta yaşar mı bakalım?.. Döneceğim gene kara, benim iki gözüm okurum, döneceğim, ama kim bilir ne boş sözler söyleyeceğim.

Biliyorum ne düşündüğünüzü: “Karın yağmasına bakarken sevgiliyi görür gibi olmuş, onu anlatacak!” diyorsunuz. Sevgilim yok ki içimde, dışımda hep onu görür gibi olayım. Ben nerede, sevmek nerede! “Seviyorum ben” diyenlere şaşarım. Kolay mı sanıyorlar sevmeyi? Yüce bir tanrıymış aşk dedikleri, değme gönüle iner, değme gönüle konuk olur mu? Taşlıcalı Yahya Bey de:

*Bir demir dağı delip boynuma almak gibidir,
Her kişi âşık olurdu eğer âsân olsa*

diyor. Benim boynum kıldan ince, iki gözüm okurum, nasıl taşıyırım öyle bir dağı? Şaşarım âşık olduklarını söyleyenlere, ne kendilerini beğenmiş insanlar. Ne hacet! eşsiz emsalsiz birer kahraman olduklarını söylesinler bari! Gerçek âşık, gerçek kahraman daha mı çok bulunur sanıyorlar? Ben de eskiden, çok eskiden sevgi düşleri kurdum, kurmadım değil, ama çabuk anladım yalan olduğunu. “Aşk kırk bir iğnedir, kırkı çıkar, biri kalır” derler, “Aşk kırk bir mumdur, kırkı söner biri yanar” derler. Ben de ne bir iğne kaldı, ne de bir mum... Demek doğru değilmiş sevdiğim...

Hayır, benim okurum, o değil benim söyleyeceğim. Yağan karda sevgiliyi görmedim, sevgilinin adını da duymadım. Karaca Oğlan’ın anlattığına hiç benzemiyordu o kar. Deli deli yağıyordu öyle, bir dökeliği vardı, yavaş yavaş, ağır ağır yağıyordu. Neye acele etsin? vakti var önünde. Durmaksızın yağacak, her yanı kaplayıncaya kadar, diz boyunu aşıncaya kadar yağacak... Öyle yağıyordu, bahardan, yazdan da korkusu yokmuş gibi, bütün güneşlere meydan okurmuş, daha doğrusu hiç aldırmaşmış gibi yağıyordu. Hani bir mısraı vardır Yahya Kemal Bey’in:

Bin yıl yağacak zannedilen kar sesidir bu!

Onun gibi işte. Doğrusunu söyleyeyim, sesini işitmedim. Yağmurun, bilirim, bir sesi vardır, gürültü ettiği de olur. Ama karın

sesini, bu yaşı geldim, işitmedim, onu işitmek besbelli şairlere vergi. Sesini işitmedim ya, bana da bin yıl yağacakmış gibi geldi, onu duydum ben de. Duydum da ürpertdim mi sanıyorsunuz? Tam tersine, bir saygı geldi içime, sevinçli bir saygı. Sonsuzluğu, bitmezliği, ölümsüzlüğü düşündüm de gözlerim, gönlüm kamaştı... Karın öyle dölek dölek, ağır ağır yağması beni sanki bengilikle karşılaştırdı. Bengilik diyorum, yani ebediyet. Göğe bakıyorum, uçsuz bucaksız gibi uzanan toprağa bakıyorum. Öyle sürecekmış gibi gelir bana. Vefalı bir âleme, bugünü düne, yarını bugüne benziyecek bir âleme girmiş gibi olurum. Ne acayiptir o yağış, o telâşsız, çırpıntısız yağış! Sanki bizim dağdağalı, türlü umutlarla, türlü korkularla dolu âlemimizden değildir. Bir beyazlık, gözleri alan dolduran bir beyazlık. Değişmezliği seyre dalmış gibi olursunuz. Artık gün doğmıyacak, renkler belirmeyecek, her şey yerinde kalacak dersiniz. Hem de ölümün durgunluğu, kıpırdanışsızlığı değil, hayat artık gereken şekli bulmuş da hep öyle sürüp gidecek sanırsınız. Sizi bilmem, benim iki gözüm okurum, karın yavaş yavaş aksamaz bir düzenle dökülmesi karşısında benim içimi öyle bir duygu kaplar, bunu en çok da dün gece duydum.

Sabahleyin uyanınca karın durmuş olduğunu gördüm. Ortalık aydınlıktı, gene güneşli bir gün başlıyordu. Sevdiğim ışık, o çok sevdiğim ışık beni ürpertiverdi. O ışık benim gene her günkü hayata, o her günkü biribirine benzeyen değişmelerle dolu hayata girdiğimi, gene o boyunduruğa vurulduğumu söylüyordu. Bir mektubumda size yaşamamın biteviyeliğinden yakınmıştım, daha unutmadım, yenidir. Bugün de karın, bir daha dinmeyecekmiş gibi yağın karın tattırdığı o değişmezlik havasını özlediğimi söylüyorum. Biribirini tutmaz gibi görünüyor bunlar, değil mi? Bilmem gerçekten öyle mi? Birinde biz insanların bir ilenç gibi sürüklendiğimiz biteviyelik var, öteki ise ancak tanrıların payı olan değişmezlik...

Ne olur dediklerim biribirini tutmazsa, benim okurum? Dün öyle diyordum, bugün böyle diyeceğim. Alnımızın yazısı olan biteviyelğe bir de düşüncelerimizin hep biribirine benzermesi, uyması biteviyelikliğini katalım? Bırakın, düşüncelerim, sözlerim biribirine uymasın da ben o biteviyelikten kurtulacağımı

umayım, karın yağışına bakıp başka bir âleme girdiğimi hayal edeyim. Merak etmeyin, ertesi gün güneş beni gene uyandırır, o düşten çeker, karların eriyip vıcık vıcık bir su olduğunu gösterir, avunmağa komaz insanı.

İstediğim gibi oldu bu mektubum, karmakarışık, darmadağın. Söylediklerimi derleyip toparlamağa, bir mâna çıkarmağa kalkmayın, boşuna yorulursunuz... Hoşça kalın, benim iki gözüm okurum.

20 Ocak 1952

Şiir Üzerine

Şairimiz ne de çok şimdi, benim okurum! Siz deyin yüzlerce, ben diyeyim binlerce, öylesine, sayısız. Dağ taş şair kesilmiş sanki, her gün de yenileri yetişiyor. Bir dergi çıksın, bir gazete edebiyat sayfası yapmağa kalksın, bakıyorsunuz bütün memleketten şiir yağıyor, bardaklardan boşanırcasına; vezinlisi vezinsizi, kaafiyelisi kaafiyesizi. Denildiğine göre şiir pek de okunmuyormuş, ya okunsa ne olacaktı?

Yakınmak için mi söylüyorum bunları? Bilmez misiniz beni, cânım Efendim, şairin çok olmasından yakınacak adam mıyım ben? Tam tersine, seviniyorum. Yazılan şiirlerin hepsini okuyorum demiyeceğim, saat mi yeter, gün mü yeter hepsini okumağa? Bir buna üzüliyorum. Ama şairlerimizin çok olmasına, benim hepsini de okuyamayacağım kadar çok olmasına seviniyorum. Yazdıklarının kimi pek güzel, kendim okuyorum, sevdiğilerime okuyorum, sevmediklerime, şiirden anlamadıklarını iyice bildiklerime bile okuyorum. Anlamazlarsa bana ne? Onlara beğendirmek için mi okuyorum sanki? Yooo! o güzel şiirleri bir daha, bir daha okumağa bahane olsun diye okuyorum. Benim gözüme ilişmiyenler arasında da güzelleri bulunur elbette, gün gelir, onları da duyuram.

Şairlerimizin çok olmasına seviniyorum ya, beni asıl sevin-diren o değil, başka. Hani birtakım adamlar vardır, şairlerin çok olmasından yakınmayı bir iş görmek sanırlar, işte onların söy-lenmesine bayılıyorum. Eline kalemi alan kendini şair sanıyor-

muş da yazı-yazı veriyormuş, bir şeye de benzemiyormuş yazı-
lanlar, eskiden azmış şairimiz, ama olanlar usta adamlarmış, gü-
zel güzel, iyi iyi şiirler yazarlarmış. Bir Abdülhak Hâmit'in, bir
Recaizâde Ekrem Bey'in, daha bilmem kimlerin eşi mi varmış
şimdi? Şair dediğin, eski günlerdeymiş o, bugünküler boyların-
dan büyük işlere kalkan toy delikanlılarmış... Böyle bir tutturdu-
lar mı, söyleyip duruyorlar. Benim de keyfim geliyor. Kendi an-
layışsızlıklarını ortaya koyuyorlar da onun için. Söyliye-
yim ben size: bir adam Abdülhak Hâmit'in Recaizâde Ekrem Bey'in şiir-
lerini beğendi mi, babam olsa gözüm-
den düştü demektir. Babam
da pek severdi onların şiirlerini, okullar için *İktitaf* adlı bir oku-
ma kitabı yazmıştı, hep öylesine şairlerin yazılarıyla doluydu.
Bugün de yaşlı başlı birtakım kişiler, beni sevindirmek için o ki-
tabı överler benim yanımda: "Bunca yıldır ondan iyisi yazılma-
dı!" derler. Gülmemek için zor tutarım kendimi... Bırakalım şim-
di bunu, diyelim ki babam anlardı da ben anlamıyorum. Zorla
mı a efendim? Abdülhak Hâmit Bey'in, Recaizâde Ekrem Bey'in
şiirlerinden anlamıyacağım işte!

*Bir zamanlar karargâhım idi,
Bedeviler gibi beyabanlar;
Buna mucip de iştibahım idi:
Nasıl imrâr-i vakt eder anlar?*

Yahut:

*İlâhi! büyüksün, büyüksün, büyük,
Büyükler yanında kalır pek küçük!*

Daha nicelerini bilirim böyle, insanı şiirden nefret ettirir. Beğeni-
leri, yani zevkleri, bu gibi şiirlerle kurulmuş olanlar elbette anlı-
yamaz günümüzün şiirinden. Siz kalkın da onlara, örneğin Me-
tin Eloğlu'nun bir şiirini okuyun. Gülüyorlar. Güldükleri için de
beğenmiyorlar. Güldürmek bir şair için suçmuş. Şair misiniz,
okuyanı ya ağlatıcaksınız, ya arpacı kumrusu gibi düşündüre-
ceksiniz. Abdülhak Hâmit'le Recaizâde daha da ileri gitmişler-
dir: kitaplarını bir açtınız mı, esnetirler, çenenizi ağrıtıncaya ka-

dar esnetirler. Büyüklükleri, nasıl diyorlar? “deha”ları oradadır işte. Gülemiyecek, düşünemiyecek bir hale gelerseniz, o zaman şiir dalgaları içinde yüzermişsiniz... istemiyorum ben öyle olma-ğ, istemediğim için de yıllardan beri ne “şair-i a’zamın” şiirleri-ni okuyorum, ne de “üstad-i ekremin”... Bugünkü şairlerin yaz-dıkları yetiyor bana.

Bir şey söyleyeyim size: şimdiki şairlerimizi beğenmeyip de Hâmit Bey’in, Ekrem Bey’in şiirlerini içlerini çekerek ananlar, bi-zim eski şiirimizi de gerçekten sevmezler. Fuzulî’nin, Bakî’nin, Nailî’nin gazellerini anlıyarak, şöyle şiirden anlıyarak okuyan-lar, o eciş bücüş mısralardan hoşlanmazlar. Hâmit Bey’in, Ek-rem Bey’in şiirlerini beğenerek okuyan bir insanda biçim kay-gısı belirmemiş demektir, oysaki Fuzulî’nin, Bakî’nin, Nailî’nin beyitleri insana o kaygıyı aşılar. Herkese değil elbette, kişinin doğuşundan da biraz bir şey olmalıdır, yoksa Fuzulî’nin ne ka-dar güzel beyti varsa hepsini ezberletin, gene erdiremezsiniz bi-çim kaygısına.

Hâmit Bey’in, Ekrem Bey’in şiirlerini beğenmiş, sevmiş olan insanlar içinde şiirden anlıyan hiç yok mudur? Olmaz olur mu, a benim okurum? Ama ne zaman beğenmişler, ona bakmalı. Hâmit Bey, Ekrem Bey gençliklerinde bizim şiirimize bir yenilik getirmeğe özenmişler, şiirin eski konularından, eski kalıpların-dan uzaklaşmağa çalışmışlar, Avrupalılarınkine benzer bir şiir getirmek istemişler. O günlerde onların o çalışmalarına ilgile-nenlere, onları alkışlıyanlara bir diyeceğim yok. Onlar o şairle-rin hülyalarını birlikte yaşamışlar, onları içten anlamışlar, neye varmak istediklerini kavramışlar, onları sanki ona varmış, dile-dikleri güzelliğe ermiş gibi görmüşler. O adamlarınki iyi. Ama bizler, aradan bunca yıllar geçtikten sonra, Hâmit Bey’in de, Ek-rem Bey’in de ereklerine varamadıklarını, özendikleri işi başa-ramadıklarını görmeliyiz. Biz artık *Makber*’in büyük bir eser ol-duğunu söyleyemeyiz, görüyoruz onun kusurlarını, biz artık Hâmit Bey’in hülyalarını yaşamıyoruz, şiirindeki biçimsizliği biliyoruz, Hâmit Bey’e saygımız olsa bile, “Özenmiş, çalışmış, ne yazık ki başaramamış!” demek zorundayız. Ekrem Bey için de öyle. Bugünkü şairlerin yazdıklarına omuz silkip de Hâmit Bey’i, Ekrem Bey’i özlemle ananlar, bilin ki Fuzulî’yi Bakî’yi,

Naili'yi anlayamadıkları gibi Hâmit Bey'in, Ekrem Bey'in genç oldukları çağda onların şiirlerini de anlamazlar, Muallim Naci ile birlikte:

*Erbâb-i teşâ'ur çoğalıp şair azaldı,
Yok öyle değil: şairin ancak adı kaldı!*

derler, böyle dedikleri için de koltuklarını kabartırlardı. Yeni şairleri hor görmeleri, yeniliği, şiiri hor görmelerindendir. Şiiri gerçekten seven bir kişi, kendi çağının şairlerine ilgilenmeden duramaz.

Ne dedim demin size? Hâmit Bey'in, Ekrem Bey'in genç birer şair oldukları günlerde onları beğenenler, sevenler, onların hülyalarını birlikte yaşamışlardır, onların ne yapmak istediklerini içten kavramışlardır dedim. Bugünün şairleri de bir şeyler yapmağa özeniyorlar. Başarabiliyorlar mı? başaramıyorlar mı? Onu şimdiden kestiremeyiz. Ama biz de, şiiri sevenler de, onların hülyalarını onlarla birlikte yaşamalıyız, onların ne yapmak istediklerini içten kavramalıyız. Bunu yapmıyorsak şiirin geleceğini düşünmüyoruz, günümüz şiirinin kurulmasına ilgi göstermiyoruz demektir. Şiiri gerçekten seven bir insanda, zamane şairlerinin etkisi vardır. Zamane şairlerine ilgilenmeden yaşıyan bir kimse, zamanının düşüncelerine, zamanının güzellik anlayışına, kısacası zamanına ilgilenmiyor demektir.

Siz bakmayın onların söylenmelerine, benim okurum, inanmayın günümüzün iyi şairler yetiştirmedğine. Şiiri seviyorsanız, dünün şairlerini okumakla yetinmeyin, bugününkileri de okuyun... Hepsini beğenin demiyorum ben size, ama günümüz şairleri içerisinde hiçbirini beğenmiyorsanız, bilin ki siz gerçekten bugünün insanı değilsiniz, bugünün dileklerini sezemiyorsunuz, bugünün eğilimlerini duyamıyorsunuz. Gerçekten bugünün insanı iseniz, günümüz şairlerinin hülyalarını onlarla birlikte yaşarsınız, onların ne yapmak istediklerini içten kavrarınız da onları ereklere varmış gibi görürsünüz.

Ama sizin beğendiğiniz şiirler gerçekten güzel değilmiş de kusurları, biçimsizlikleri yarın açıkça görülecekmiş. Size ne? Bırakın, o kusurları, o biçimsizliği yarın gelecek olanlar görsün.

Siz, yanılmak korkusu ile bugünün hülyalarını yaşamıyacak mısınız? Yarınkilerin ne diyeceklerinden çekinip de gününüzün ateşinde kendinizi yakmıyacak mısınız? Bilin ki yaşamak demek, günün insanı olmak demek biraz da yanılmak demektir. Yarının insanları da yanılacaklar, onlar da birtakım şiirleri beğendikleri için kendilerinden sonra gelenlerin türlü sözlerine uğrıyacaktırlar.

Size günümüz şairleri üzerine daha çok diyeceklerim vardı, benim okurum. Gelecek haftaya kadar unutmazsam yazırım onları da.

27 Ocak 1952

Bir Şiir

Geçen mektubumda şiirden açmış, bağliyamayınca da iki gözüm okurum, sonunu bu haftaya bırakmıştım. Biter mi şiir üzerine söyleyeceklerimiz? Aşk gibidir şiir de: söyleriz söyleriz, çok şeyler söyledik gibi gelir bize, bir de bakarız ki bir şey söyleyememişiz, hep çevrede dolaşmış da öze değememişiz. Şiir nedir, ne yapsam anlatamıyacağımı, anlayamıyacağımı gördüm de kaçıyorum sanmayın. Bir umuttur kişinin gönlünde, bugün çözemedimse yarın çözerim deriz de büyüüne tutulduğumuz serden çekemeyiz, alamayız kendimizi. Aydınlatacağımıza daha da karıştırır, daha da karartırmışız, olsun, elimizde değildir ondan uzaklaşmak. O uğraşmalar, o didinmeler büsbütün boşuna mıdır dersiniz? O karanlıklarda bir bir şimşek çakıvermez mi? Söyliyen bocalıyor, bocalıyor da işin içinden çıkamıyormuş bir türlü. Peki, ya dinliyen? “Söyliyenden dinliyen ârif gerek” derler, benim aşk üzerine, şiir üzerine o birbirini tutmaz sözlerimden siz de, benim cânım Efendim, seziverirsiniz aşkın, şiirin ne olduğunu.

Döneceğim gene şiir konusuna. Ondan önce bir diyeceğim var size. O da şiir üzerine, daha doğrusu şiirin ta kendisi. Anladınız, size bir şiir okumak istiyorum. Bilirsiniz, ben, eski, yeni, birtakım şiirlere vuruluveririm, artık nerede olursa olsun onları okumak isterim. Duyuracağım tanıdığım, tanımadığım bütün gönüldeşlerime, şiiri sevenlere duyuracağım onu. Bir borç bilirim bunu kendime, duyurmadan içim rahat etmez. Şiire benim başka ne türlü yararlığım olur? Kendim yazamıyorum, şa-

irlerin yazdıklarını da yazmıyayım mı? Benim de övünecek bir şeyim olsun bu dünyada: şimdiye kadar beğendiğim, vurulduğum şiirlerden çoğunun güzel olduğunu, gerçekten güzel olduğunu zaman gösterdi. Yanılsam da ne çıkar? Bakalım doğru mu yanıldığım? Biz insanlar yanılırız da zaman yanılmaz mı sanki? Güzel bir şiir benim bugün size okuyacağım şiir, hem de çok güzel bir şiir, belli ki vergili bir şairin elinden çıkmış. Eskilerden değil, yenilerden birinin, bir gencin, daha ilk şiirini yazan bir gencin. Ahmet Kabaklı'nın, belki duymamışsınızdır adını. Ben de duymamıştım. Kendini de görmedim, tanıımıyorum, bu şiiri okuduktan sonra bir mektup yazdım, cevap verdi. Bütün dostluğumuz, ahbaplığımız işte bu kadar. Karşılaştık belki de sevmeyiz biribirimizi. Kendi de söylüyor: okurmuş benim yazılarımı ama düşüncelerim arasında, kullandığım kelimeler arasında hoşlanmadıkları varmış. Kızıyordur onlara. Kızsın. Onun hatırı için düşüncelerimden, kullandığım kelimelerden, kimini özene özene seçtiğim, kimini de benim uydurduğum tilciklerimden geçecek değilim a! Ahmet Kabaklı ile geçinmeğe niyetim yok. Ama inanın bana, iyi şair. Şiirini nereden buldum, sormayın orasını, düştü bir yerden, bir dergide falan çıkmadı, elden geldi. "Üzümünü ye de bağını sorma" derler, siz de dinleyin şiiri.

*Şu gelen kadın sesidir...
Aklın donuklaşır serinlikde,
İçinde ihtilâl olur...
Anan sütü gibidir delilik,
Helâl olur.*

*İnce esişine kul olduğumun
"Hey gidinin efesi!"
Dolaşı dolaşı hal olduğumun!
Adam kahrından ölesi...
Şu gelen kadın sesidir...*

*Bir yetişkin kız olacak, ince etekli,
Endam emekli emekli
Gül yanaklar, sarı saçlar,
Fistan benekli benekli.*

*Hulâsa ballı petekli...
Gezin firaklı firaklı...
Şu gelen kadın sesidir.*

*Uy anam kadın sesidir!
Dayan Allahu seversen.
Sanki şeytan dürtmesidir,
Şu gelen kadın sesidir.*

Eskilerden, yenilerden çok şiir okudum ben. Kimi vardır, birdenbire çeker insanı. Ama dayanamaz, üç beş okuyuşta sonra bıktırır. Kimi vardır yavaş yavaş erersiniz tadına. Kimi vardır birdenbire çeker, hem de dayanır, her okuyuşta onda başka bir ustalık sezer, bir kat daha hayran olursunuz. Ahmet Kabaklı'nın şiiri işte o çeşitten. Okudukça anlıyorsunuz ki şair bunu öyle çabucak yazıvermemiş, çırpıştırmamış. Bir duyuyu, bir kadın sesi işitip de birdenbire teni tutuşan adamın duyusunu yakalamış, onun üzerinde düşünmüş, incelemiş onu, işlemiş, o adamın halini bize de sezdirecek, en iyi sezdirecek sözleri aramış, birdenbire geldiği gibi gene birdenbire geçecek bir duyuyu bengileştirmiş. Ahmet Kabaklı'nın anlattığı hal, yazılarda söylenilmesi ayıp sayılan hallerden, ama, dikkat ediniz, sanki soymuş onu ayıplığından. Duyular alanından alıp düşünceler alanına götürmüş. Soğutmuş mu demek istiyorum? Hayır, sıcaklığını yitirmemiş onun, bütün sıcaklığını kavırıyoruz, gene de bir düşünce yüksekliğini seziyoruz. Bu şiir bana Paul Valéry'nin *La Fausse Morte* adlı şiirini, bir de Nedim'in:

*Lâl-i yâr ağzında amma vâpesin olmuş nefes,
Âşık-i bîmarı gördüm, can verip can almada.*

beytini hatırlattı. Şu fark var onlardan: Nedim'in beyti de, Valéry'nin şiiri de kapalıdır, ilk okunuşta kavranılmaz. Sonra-

dan anlarsınız neyi anlattıklarını. Ahmet Kabaklı'nın şiiri ise açık, birden söylüyor ne demek istediğini. Perde arkasından değil, göz önünde. Gene de bir sanat eseri olduğunu bir an unutturmuyor, anlattığı duyuyu aşılarsa, tenimizi ürpertse bile bizim sanat alanında olduğumuzu bildiriyor, bunun için de içimizde bir saygı uyandırıyor. Bu saygı, hayranlığın ta kendisidir. Şiirde devrim diyorlar, hürriyet diyorlar. Ahmet Kabaklı'nın şiiri bir şeyi yıkmadan, büyük lâflar kullanmadan o hürriyete eriveriyor.

Okuyun bir daha o şiiri, göreceksiniz ki şair sonuca basamak basamak çıkıyor, sözlerini ölçüyor, tartıyor, "Gül yanaklar, sarı saçlar" gibi bir yeniliği, bir tazeliği olmıyan bir mısraı yazmaktan bile çekinmiyor, biraz daha dikkat edin, göreceksiniz ki o mısra, orada gerekli, şair daha yeni bir söz arasa şiirini bozuverirdi; o adam, Ahmet Kabaklı'nın anlattığı adam, orada o sözü, o bayağıca sözü söylemek zorundadır.

Nedim de, Valéry de güçlüğün üzerine doğrudan doğruya atılmamışlar, Nedim dışarıdan anlatıyor. Valéry erkeğin halini, yani kendi halini değil, kadının halini söylüyor, demek ki gene dışarıdan bakıyor. Ahmet Kabaklı ise güçlükten kaçınmamış, "Ben" demiş, duyan adamı söylemiş. O adam o anda incelikler düşünemezdi, duyusunu birtakım kibarca sözler altında gizlemeğe kalkışamazdı, kendisinden geçmiş, açıkça söyleyecek, bağırarak. Ama Ahmet Kabaklı onun o açıkça sözlerini, o bayağı sözlerini sadece sanatının büyüğü ile yükseltmenin yolunu bulmuş, bayağı sözler, bayağı bağırımlar var o şiirde, bayağılık yok. İşte bu, büyük sanattır.

Bu küçük şiiri eşsiz bir eser diye mi karşılıyorum? sanat hayatımızda büyük bir olay mı sanıyorum? Hayır, bugünkü şiirimizde daha nice böyle güzel eserler olduğunu biliyorum. Ama o küçük şiirde, bir olgunluk, bir yetkinlik, yani mükemmellik var, buna bugün az rastlanıyor. Şairlerimizin çoğu, en vergilileri, çabuk çabuk yazıyorlar, yazdıklarını bir bütün olarak düşünmüyorlar, sanki kendilerini esine ilhama bırakıyorlar. Bunun için de çoğu şiirlerinde iyi ile iyi olmıyan bir araya geliveriyor, bakıyorsunuz: "Şair şu mısraı, şu parçayı koymasaydı daha iyi ederdi" diyorsunuz yahut: "Şu mısra, şu parça belki iyi, belki güzel,

ama burası yeri değil, bütüne bir şey katmıyor, bütünün birliğini yitiriyor” diyorsunuz. Oysa sanat eserinin bir gücemlilik, yani zaruret duygusu vermesi gerektir. Ahmet Kabaklı’nın şiirinde işte o var. Bir daha söyleyeyim: belli ki şair bunu düşünerek, tartarak, ölçerek yazmış, kendini esine bırakmamış, gelişi-güzel söyleyivermemiş. Ama bunu okuyana duyurmuyor, bir çırpıda yazılmış gibi göstermesini biliyor. Sıkıntıyı belki kendisi çekmiş, dışarıya sezdirmiyor. Sanat eserinde bulunması gereken başlıca erdemlerden biri de budur. Sanat eseri büyük çabalamalar, büyük ağırlar içinde doğacak, ancak o çabalamalar, ağırlar bir sevinç havası içinde gizlenecek, el âlem orasını sezmiyecek, bilmeyecektir. Ahmet Kabaklı bunu başarmış.

Büyük bir şair mi bu Ahmet Kabaklı? Ben ne bileyim? Söyledim size, tanımıyorum onu, şimdiye kadar iki şiirini okudum, ikincisi beni çekmedi. Bir gülle bahar olmaz...

Neden bir gülle bahar olmasın, benim okurum? Bir gül bize baharı, yılın en güzel günlerini hatırlatmağa, onları içimizde yaşıatmağa yetmez mi? Şair:

Ger der dil-i tü gül güzered, gül bâşî

demiş (Gönlünden gül geçse sen gül olursun). Bir gül değil, gülün düşüncesi bile bize bütün baharı bağışlar. Bunun gibi bir tek şiir de bir şairin gücünü göstermeğe yeter. İsterse eşsiz kalsın, tek kalsın, onu yazan adamın sanata gerçekten yararlığı dokunduğunu söyleyebiliriz.

Kim bilir? yanılıyorum belki de. Benim söylediğim erdemler belki yok o şiirde, belki onları kendim düşündüm de görür gibi oldum... Öyle de olsa ne çıkar? Bana yetkinliği düşündürdü bu şiir, yetkin bir eserle karşılaşmak tadını tattırdı, daha ne isterim?

Dilerim, benim cânım okurum, o şiirde benim gördüğüm güzellikleri siz de göresiniz. Görebiliyorsanız, düşünebiliyorsanız, hayal edebiliyorsanız, Ahmet Kabaklı o şiiri yazmakla güttüğü ereğe ulaşmış demektir. Hoşça kalın iki gözüm okurum.

3 Şubat 1952

Çürüten Hayranlık

Bir yıl olmuş, benim okurum, bir yıl olmuş bu dergi çıkmaya başlıyalı, demek bir yıldır size mektuplar yazıyorum. Ne de çabuk geçiyor zaman! Daha dün gibi geliyor bana... Beylik bir söz bu; doğrusu, karışık bir duygu var içimde: bu yıl bana hem pek kısa, hem de pek uzun gibi geliyor. Bir yandan: "O kadar oldu mu?" derken, bir yandan da: "Neden bir yıl? Ben okurumu öteden beri tanımıyor muyum? hep ona mektuplar yazmıyor muyum?" diyorum. Şimdiye kadar kime ne söyledimse hep sizin için değil miydi o sözler?

Bir yıldır yazıyorum bu mektupları, iki gözüm okurum. Kaç tane oldu, bilmiyorum, elli ikiyi bulmadı. Huysuzluk ettim, tembelliğim tuttu da nice haftaları size mektup yazmadan geçirdim. Yazdıklarım da nedir ki? hepsini toplasanız, özü iki satır doldurmaz. Bütün bir yılda söylediklerimi şimdi düşünssek, size de hatırlamazsınız, ben de. Hatırlıyacağız da ne olacak sanki? Boş şeyler, bomboş şeyler değil mi? Biz yazarlar, bilelim bilmiyelim, şairin sözüne inanırız: "*Bakî kalan bu kubbe-de bir hoş sedâ imiş.*" Düşüncelerimiz, duygularımız, düşünce, duygu dediğimiz şeylerin hepsi birer bahanedir, onları bildirmeğe değil, "hoş bir sedâ" bırakmaya çalışırız. Bir yıl boyunca yazdığım mektuplarda, öyle bir ses, benim sesim denilebilecek bir ses var mı? Kendimi, sınırlarımı anlamamışım gibi gene umutlara kapılıyor, hülyalar kurmağa mı kalkıyorum? Hayır, benim okurum, öyle bir sesim olmadığını, olmayacağını bildiğimi söylemek istedim.

Siz beğeniyor musunuz bu mektupları? Biri söyledi, okurmuş benim yazdıklarımı, bu mektuplarda “yeni yeni şiirler, yeni yeni mısralar” varmış da onun için hoşlanıyormuş. İğneyi duymadım önce, sevindim, ama, sonra anladım, anladım da yüreğim kanayıverdi. Benim söylediklerimin bir değeri yok, ancak andığım şiirler, andığım mısralar... Siz de öylesinizdir, iki gözüm okurum, siz de söylersiniz, söylemişsinizdir bu sözü. Bakmayın yüreğim kanadı dememe, aldırmayın, sizin beğeneceğiniz, seveceğiniz bir şiir, bir mısra bulunursa ben daha ne isterim? Benim değilmiş o şiir, benim değilmiş o mısra ne çıkar? Siz o sözü beni yaralamak için söylemiş olsanız bile ben gene sevinmeli değil miyim? Bir gün, bundan çok sonra, ben öldükten sonra, siz o şiiri, o mısraı başka birinden duyunca: “Ataç da bunu bir mektubunda anmıştı” derseniz, adımlı bütün unutulmuşların adları gibi bir şüpheyile söylemeniz de, ben daha ne isterim? Bizler için benim gibi yaratıcı olmıyan, bir ses getiremeyen yazarlar için, bundan büyük ilgi, bundan büyük mükâfat mı olur? Benim cânım okurum, ben o andığım şiirleri, hep sizin için aramıyor muyum? hep sizin için ezberlemiyor muyum?

Size şiir üzerine, yeni şairler üzerine daha söyleyeceklerim vardı, benim okurum. “Şairlerin çokluğundan yakınmıyorum” demiştim, yakınmam da: bir tek şiirin güzelliği, güzel olmıyan yüzlerce şiiri unuttururverir bize. Bir tek güzel şiirin yazılması için, o güzel olmıyan yüzlerce şiirin yazılması gerekli değil midir acaba? “Ölülerden diriler doğacak” sözü bu mânaya gelmez mi? Bir çağın bütün şairlerine bir tek şair diye bakamaz mıyız? Uğraşıyor, didiniyor, binlerce şiir yazıyor, içlerinden bir tanesi iyi oluyor, o ölüler arasında bir de diri bulunuyor. O ölüler olmasa o diri de olmazdı, o güzel olmıyan şiirler yazılmasa güzel olanı da yazılamazdı. Bunun için, benim okurum, güzel şiir istiyorsanız, güzel olmıyanları da hoş göreceksiniz, onları okumağa da katlanacaksınız. Hem, ölülerden diriler doğduğu gibi dirilerden de ölüler doğar. Ne demektir güzel olmıyan şiir? Bir yenilik getirmiyen, yeni bir ses getirmiyen, gücemli, yani zarurî olmıyan şiir demek değil midir? Bir şair çıkıyor, yenilik getiriyor, yeni bir ses getiriyor, yazdıklarının gücemli olduğunu, yazılması gerekli olduğunu seziyorsunuz, beğeniyorsunuz onun dediklerini, o

sözler etkiliyor sizi. Peki, onları beğenen, onların etkisinde kalan yalnız siz misiniz? Yalnız sizseniz, o sözler, o şiirler çevreye işliyememiş demektir, böyle olunca da değeri, gücemi şüphelidir onların. Sizden başkaları da beğenirse, sizden başkalarına da işlerse onlar, yankıları olmasını beklemez misiniz? Nasıl olur o yankılar? O şiirlere kapılan, içlerinde o şiirlerin gücünü duyan birtakım kişiler, onlara benzer şiirler yazmak isterler, bir yeninin büyüüne kapıldıkları için yeni bir şey yarattıklarını sanarak bir eskiyi, bir eskimişi söyler dururlar. Baudelaire: *“Dehâ dediğiniz, başkaların örnek edinecekleri bir şey yaratmaktır”* demiş. Sizin beğendiğiniz şair de, ne kadar yaratıcı ise o kadar da taklitçi yetiştirir. Taklitçilerin yazdıkları şiirler ölüdür, ama o ölüler hep o diriden doğmuştur.

Hayır, yakınmıyorum şairlerimizin çok olmasından. Dirileri ile ölülerini ayırıyorum, yahut ayırdığımı sanıyorum. Yanılsam da, yanılmasam da birdir benim için. Diri sandıklarımın, diri saydıklarımın yazdıklarından ben aradığım zevki alıyorum, ötekilerini de tanımayla unutmam bir oluyor. Şairlerimiz daha çoğalsın, ben ancak sevinirim, ama diriler içinde, benim diri diye baktıklarım içinde birçokları, çabucak yorulmuş gibi, aramayı bırakıveriyorlar, buldukları ile yetiniyorlar, hep onu söyleyip gidiyorlar. Unutuyorlar şiir yazmanın sonsuz bir savaş olduğunu. Bir kere çabalamışlar, onunla ne elde etmişlerse onu işletip gidiyorlar.

Diyeceksiniz ki, o kadarmış onların gücü, kendilerinde bulunanı bitirdikten sonra duruvermişler. İnanmam ben buna, benim okurum, bir şiirin, güzel bir şiirin tesadüften doğacağına inanmam. Bir adam, kim olursa olsun, güzel bir şiir yazmışsa, onda yaratıcılara vergi akıl var demektir, elbette çalışmıştır o güzel şiiri yazmak için, belki kendi pek bilmeden, anlamadan çalışmıştır. Bir kere öyle çalışmak gücünü gösteren gene gösterilir. Bizim şairlerimizin, en iyi şairlerimizin birçoğu işte bundan kaçınıyorlar, bir kere yarattıkları onlara yetiyor, yeniden yaratmağa özenmiyorlar.

Bir kere yarattıkları yetiyor onlara, kendi kendilerine hayran oluveriyorlar. Hayranlık ne güzel şeydir, benim iki gözüm okurum! Sevginin, aşkın içimizde yakıverdiği ışığı bilirsiniz,

bilmiyorsanız, dilerim, öğrenesiniz. Hayranlık da aşk gibidir, o da içimizde gözlerimizi kamaştıran bir ışık yakıverir. Hayran olmıyan bir kişi, sevemiyenler gibi acınacak bir kişidir, en büyük hazdan ömrünce yoksun kalır. Ama aşk gibi hayranlık da kendimizden başka birine yönelmek ister. Kendimize âşık olmak Narkissos gibi bizi olduğumuz yerde çürütür. Sevelim, vurulalım, kendimize değil, başka birine. Hayran olalım, kendimize değil, başkalarına. Bizim şairlerimiz, içlerinde en değerlileri, kendi kendilerine hayran oldukları içindir ki oldukları yerde duruyor, orada çürüyorlar. Kendilerini aşmağa, bir yarattıklarıyla yetinmeyip daha başka yenilikler yaratmağa özenmiyorlar. Neden? O yarattıklarının eskiden kalma bir örneği bulunmadığı için güzel olduğunu, gücemli olduğunu anlamıyorlar mı? Onun güzelliği bu yüzdense, ondan sonra yazdıklarının, eskiden bir örneği bulunduğu için, kendi yarattıklarına benzediği için, güzel olamayacağını, gücemli olmadığını görmüyorlar mı? Bir yaratıcı olmaktan çıkıp bir taklitçi, kendi kendilerinin taklitçisi oluveriyorlar, bu küçüklük yakışır mı onlara?

İnsafsızlığa kalkmıyorum, benim okurum, bir şairin bütün yazdıkları birbirine benzemesin, bir bulduğunu bir daha kullanmasın o şair demek istemiyorum. Olmaz öyle şey, şair de yaratıcılığın esrikliğini sarhoşluğunu, elbette duyacak, o da elbette kendi kendine hayran olup utkusunun yani zaferinin, safasını sürecektir. Ama çabuk silkinmeli bu halden...

Şairlerimizin çok olmasından yakınmıyorum, ölümlerin dirilere benzemeğe kalkmasından da yakınmıyorum, bu da o dirilerin büyüklüğünü, değerini gösterir de onun için. Ama dirilerin boyuna kendi kendilerine benzemelerinden, kendi kendilerine hayranlıklarını yenemeyip durmalarından, çürümelerinden yakınıyorum.

Şairleri çekiştirmeğe kalkmak iyi değildir, benim okurum. Bakın, ne geldi başıma! Şairlerimizin en iyileri kendi kendilerine hayran oluyorlar da yaratıcılıklarını unutuyorlar, günden güne yenileşmeğe çalışmıyorlar, dedim, bunu söylerken “yeni yeni şiirler, yeni yeni mısralar” anmağı unuttum. Siz beğenmiyeceksiniz benim bu mektubumu, “Bir şey yok içinde” diyerek atıve-

receksiniz. İyi edersiniz öyle yaparsanız. Ama kızmayın bana: “Okumıyacağım bir daha bunun mektuplarını” demeyin, ben gene sizin için güzel şiirler, güzel mısralar ararım, bulduğumu sanınca da sunarım onları size.

10 Şubat 1952

Erişilmez Rahatlık

Kâğıdım önümde, düşünüyorum, benim okurum, size ne yazayım diye düşünüyorum. Yok mu söylenecek bir şeyim? Olmaz olur mu? Size söylenecek şeylerle dolu benim içim, birer birer hepsini anlatmak, derdimi, dertlerimi dökmek, döküp de açılmak istiyorum. Siz, benim bilmediğim, belki hiç görmediğim okurum, siz benim sırdaşım değil misiniz? Size söyliycek bir şeyim yok demek, size anlatılacak bir şeyim kalmadı demek, ben artık yoğunum demek olmaz mı? Bunu demeğe de dilim varır, gönüm katlanır mı hiç?

Gerçekten var mı acaba benim size diyeceklerim? Acaba yok da vardır diye kendimi mi avutuyorum? Bakın size: “Siz benim sırdaşımsınız” dedim, bir sırdaşımız oldu mu, kendimize bir sırdaş edindik mi, hemen sırlar uydururuz kendimize, gözümüzde büyütürüz o sırları, önemleriz. Kendimizi önemlemek, önemli bir kişi saymak için. Sevgilerimiz varmış, nefretlerimiz varmış... Hepsi de lâkırdı değil midir bunların? Ne demektir sevgi? Ne demektir nefret? Bir düşünelim kendi kendimizi: neyiz ki biz? Etten bir torba içinde bir külçe kemik. Nasıl sevebilir, nasıl nefret edebilir bu? Kendimize sevgi diye, nefret diye hülyalar uyduruyoruz, bir süre vakit geçiriyoruz onlarla, sonra da unutturuyoruz. Hâtıralar kalırmış bizde... O da yalan. Oturup çağırırız o hâtıraları, kendimizi zorlarız da ancak öyle uyandırırız onları. Bir şey sorayım ben size, benim iki gözüm okurum: en sevdalı, yahut en öfkeli anınızda sizin kendi kendinize: “Yalan bütün bunlar, hepsi de yapmacık, sevdiğim de, öfkelendiğim de

gerçek değil, uyduruyorum” dediğiniz olmaz mı? Sevginizden yahut öfkenizden öleceğinizi, çatlıyacağınızı söylerken ta içinizden bir sesin size: “Amma da yaptın! Birazdan geçecek bu hal, sen gene yemeğini yiyeceksin, uykunu uyuyacaksın, bir işe dalaacaksın. Bunun böyle olacağını sen de pek âlâ biliyorsun” dediği olmaz mı?

Ne yapalım? benim cânım okurum, siz de benim gibi etten bir torba içinde bir külçe kemiksiniz. İncinmeyin bu sözden, gücenmeyin bu dediklerime. Ben, kendimin öyle olduğumu düşününce inciniyor muyum? güceniyor muyum? Katlanmalıyız doğruya. Ben de sevmiyorum, siz de sevmiyorsunuz, benim de nefretlerim yok, sizin de nefretleriniz yok. Siz de, ben de, yavaş yavaş mı desem? hızlı hızlı mı desem? ölüme giden birer kişiyiz, işte o kadar. Öteki insanların, en büyüklerinin, hani şu yüzyıllardan beri unutulmıyanların, unutulmıyacak oldukları söylenenlerin de bizden başka türlü olduklarını sanmayın. Neden se gelivermişiz yeryüzüne, sonra da oturmuşuz; niçin geldiğimizi düşünmüşüz, birtakım sebepler uydurmuşuz: duymak için gelmişmişiz, düşünmek için gelmişmişiz, “hoş bir sedâ” bırakmak için gelmişmişiz, daha ne bileyim? bilgiler edinmek, bizden sonra yaşayacakları daha iyi kılmak için gelmişmişiz... Sonra bu masallara kendimiz de inanıyoruz. Gülünecek hal değil mi bu?

Anladınız size ne söylemek istediğimi, benim okurum. Benim yok olduğumu söylemek, yokluğumu artık iyice kavramış olduğumu söylemek istiyorum. Kendi kendime çok düşündüm son günlerde, korkarak düşündüm, üzülererek düşündüm. Sizin için şiirler arıyordum, eski şairlerin kitaplarını karıştırdım, yenisinin kitaplarını açtım, birinde bir şey bulamadım. Bulamadım da değil, başka bir şey oldu, kendi kendime: “Benim bunları beğenmem, sevmem gerekti, eskiden sarardı bunlar beni. Ama bugün hepsi de bana boş görünüyor” dedim. Onlar değişmemişti elbette, yazılan şey değişir mi hiç? Demek ben değişmişim. O değişikliğin ne olduğunu anladım. Bütün düşüncelerimi, duygularımı, hâtıralarımı şöyle bir toplamağa çalıştım. Birdenbire bir gülüverdim, acı acı demiyeceğim, tatlı tatlı da demiyeceğim, gülüverdim, uzun uzun güldüm. Baktım ki bütün o düşünceler, duygular, hâtıralar, bütün o kaygılar benden uzakta, oysaki ben

onları kendim sanırdım, onlarsız olamayacağıma inanırdım. Pek âlâ oluyormuşum, hiçbirini ben değışmiş onların, hiçbirini gerçekten işlememiş bana, benim etimle hani şu bir külçe kemiğin torbası olan etimle birleşmemiş, benim kişiliğimi kuran, benim benliğimi kuran o düşünceler, duygular, hâtıralar, kaygılar bana yabancıymış, başkalarınıninkiler kadar yabancıymış. Demek bir kişiliğim, bir benliğim yokmuş benim. Kişiliğim, benliğim olmayınca?.. Demek ben yokmuşum, ben dediğim şey bir hayalmiş, bir kuruntuymuş. Hani perdenin arkasında bir şey görür gibi olursunuz, merak edersiniz, belki korkarsınız, kaldırırsınız perdeyi, bir de bakarsınız ki, sizi meraklandıran, belki korkutan o şey yokmuş, sadece bir gölgeymiş; gülersiniz o zaman. Ben de kendimin bir gölge olduğumu, yani benim gerçekten var olmadığını anlayınca işte öyle güldüm.

Bunu anlayınca şöyle dedim kendi kendime: “Eee! ben ne arıyorum bu kitaplarda! Duygularıma, düşüncelerime uygun olacak beyitler, şiirler arıyorum, değil mi? Onları okuruma, o bilmediğim, görmediğim okuruma sunacaktım... Peki, ama benim duygularım, düşüncelerim olmadığını gördüm, anladım. Olmayan duygulara, olmayan düşüncelere uygun sözler de aranır mı hiç? Bir yalandır tutturmuşum, bir yalana kapılmışım. Nice sürece o yalan? Silkinmeliyim artık ondan.” Böyle dedim kendi kendime, benim okurum. Hakikat, gözlerim önüne dikiliverdi. Duygularımı, düşüncelerimi söylemek için kelimeleri arıyarak, bir biçim vermeğe özenerek uzun uzun çalışmalarımı hatırladım. Baktım ki bütün bunlar benden çok uzakta, benimle bir bağı, bir ilintisi yok. Ben, yani bir külçe kemiğe torbalık eden etin içinde, ne için olduğu anlaşılmaksızın çarpan bir yürek... Bununla duyguların, düşüncelerin, kelimelerin, biçimlerin ne ilintisi olabilir? Attım hepsini, sevgilerimden de, nefretlerimden de silkindim. Daha doğrusu hiçbir zaman onlarla gerçek bir ilişikim olmadığını kavradım. Vazgeçtim şiir aramaktan, size sunulacak şiirler aramaktan.

Bunun üzerine: “Ben” dedim, “ben artık ölümü beklemekten başka bir şey yapmıyacağım” dedim. Baktım ki bu da mânasız bir söz. Mademki duygularım yok, düşüncelerim yok, demek ki ben yoğum. Olmayan bir şeyin ölmesi ne demek? olmayan bir şe-

yin ölümü beklemesi ne demek? Şimdi çarpan yüreğim bir gün duruverecekmiş, bana ne bundan? Ne beklerim onu, ne de beklemem. Kendimin duymıyan, düşünmiyen, olmiyan bir şey olduğumu açıkça sezdim ya, o olmiyan şeyin yaşadığını da, öleceğini de düşünmem artık. Buna erince, bilseniz ne rahat ettim.

Neye, nereye varmak istiyorum bu sözlerle? Hiç, olmiyan bir şey bir yere varmak ister mi hiç? Bir isteği mi olur olmiyan bir şeyin? İsteklerimden, dileklerimden de kurtuldum. Olmak, yokluk, ne iyi ne güzel bir şeymiş! Bütün hayallerinizden, kaygılarınızdan, sevgilerinizden, nefretlerinizden kurtuluyorsunuz. Aldırışsızlıkla bakıyorsunuz çevrenize. Şunu demişler, bunu demişler, oralı olmuyorsunuz. Bütün söylenenler, bir külçe kemiğin torbası olan ete işlemiyor. Kendinizin ondan başka bir şey olmadığını iyice bir anladınız mı, varlıktan kurtuldunuz mu, tam bir hürriyete eriyorsunuz, kendi kendinize bağlı olmaktan bile kurtuluyorsunuz.

Biliyorum, benim okurum, bütün duygularım, bütün düşüncelerim gibi bu söylediklerim de bir hayal, bir yalan. O hakikate gerçekten erebilseydim, hâlâ yazar mıydım? hâlâ konuşur muydum? Bu sayıklamaları bırakmaz mıydım?.. Neyleyim ki alışmışım bir yol, o kadar yalanlarla yoğrulmuşum ki çekilemiyorum onların ortasından. Ben o hakikate gerçekten erebilmiş olsaydım size bu mektubu yazmazdım, bir daha hiç mektup yazmazdım, hiçbir şey yapmazdım, hiçbir söz söylemezdim. İmkânı mı var bunun? Dedim a, alışmışım bir kere, bu yalan dünyada, bu yalanlar dünyasında ben de birtakım yalanlara kanıp ben de birtakım yalanlar uyduracağım...

Bunları söyledim de rahatımı, o eşsiz rahatımı gene kaçırdım, benim okurum. Yaşamak dediğimiz, o rahattan kaçmaktır.

17 Şubat 1952

Adsız Mektup

Şubat ayı da ne güzel geçti, benim okurum. Hemen her gün ter-temiz, açık bir hava. Kış mı, ilk-yaz mı, belli değil. Ara sıra kar yağacak gibi oldu, serpeledi. Sonra, “Şaka ettim” der gibi gene güneş çıkıverdi. Karı, kışı özledim diyebilirdim, yalan olur, yaşlı bir adamım ben, sevmem soğuğu. Gönlüm, bilirim, hiç ısınmıyacak artık, benim bari ısınsın.

Şubat... Tuhaf bir söz! Ne demektir, kökü nedir, nereden gel-miştir, bilmiyorum. Bana sorsalar ben bu aya “gücük” denmesi-ni isterdim, yurdumuzda öyle denilen yerler varmış. Ama benim istememle olmaz ki! “Şubat” demeğe alışılmış bir yol, değiştir-meğe katlanamazlar. “Teşrinievvel”, “kânunusâni” gibi söylen-mesi zor ay adlarını değiştirdiler, ona bile söylenenler var. Kim bilir? Büyük Millet Meclisi’nin çoğunluğu “yargıç” demeği bı-rakıp “hâkim”e, “kovuşturmak” demeği bırakıp “takib”e döner-ken, “ekim”i, “kasım”ı, “aralık”ı, “ocak”ı da belki kaldırırverir. Ama üzülmeyin, siz, bir gün olur, o sözler gene gelir. Devrimler-den dönmek isteyenlerin çabalamaları boşunadır, tepkiler geçici-dir. Dil devrimi için de öyledir, arapçayı, farsçayı bırakıp türkçe, öz-türkçeye gitmemizi kimse durduramaz, kimsenin uydurma-sı değil, bu toplumun en güçlü dileklerinden biridir o. Bırakalım, şimdi bunu, ben bu mektuplarda o konulara dokunmuyorum.

Bir de bilmececi vardır şubat ayının: “Kadınların en az ko-nuştukları ay hangi aydır?” diye sorarlar. Şubatmış, kısa olduğu için. Çok kızarım o bilmeceye, kadınları yermek için, kadınlar-la alay etmek için uydurulmuştur da ondan. Onu yapan adam

kim bilir ne beğenmiştir kendini! Öyle ya! kadınları yemek, bir insanın akıllı olduğunu gösterir. Kadınlar boyuna konuşmuş, boş sözler söylemiş, erkekler ise ağırbaşlı olur, çene çalmakla vakit geçirmezler, sırası gelince söz söylerler... Peki, ama böyle bilmeceler uydurmak da mı boş söz söylemek değildir? Onu uyduran adam, gereksiz konuşmalardan kaçınıyor idiyse bilmece ile de uğraşmasaydı. Onun saçmasapan bilmeceler yapması akıllılığından, kadınların iki çift lâkırdı etmeleri ise düşüncesizliklerinden!.. Gelin de kızmayın böyle kendini beğenmiş insana.

Bir kimse kadınları yermeğe kalktı mı, tepem atar benim. Yok, kadınlar anlayışsızmış, yok kadınlar bir konu üzerinde inceden incede düşünemezlermiş, birtakım işler varmış, kadınların akli ermezmiş ona, kadınlar arasından büyük bilgin büyük şair, büyük sanat adamı mı çıkarmış?... Bu çeşit sözler olsa olsa söyliyenerin anlayışsızlığını, onların düşüncesizliğini gösterir. Yüzyıllar boyunca erkek kadını ezmiş, ona ikide bir: "Sen anlamazsın... Senin aklın ermez büyük işlere..." demiş, kandırmış onu, sonra da söylediği doğrunun ta kendisiymiş gibi koltuklarını kabartmış, erkek olduğu için övünmüş... Kadınlar içinde bilgin yetişmiyormuş, şair yetişmiyormuş. Nasıl yetişsin, a Efendim? Yüzyıllar boyunca okutmamışlar kadını, okuyan kadına şaşılacak bir şey diye bakmışlar, okuduğu için, bilgiye, sanata özendiği için kınamışlar onu, sonra da onun bilgin olmamasını, şair olmamasını yaradılışı gereği sanmışlar. Hani bir sözü vardır Tevfik Fikret'in: "*Beşerin böyle dalâletleri var: / Putunu kendi yapar, kendi tapar.*" İnsanlar yalnız putlarını değil, doğru diye bildikleri şeylerin çoğunu da kendileri uydururlar, sonra da böbürlene böbürlene inanırlar onlara.

Bir kitap okuyordum geçenlerde, yazar bir yerde Baudelaire'in de bir sözünü anmış: "*Akıllı kadınları sevmek oğlanlı zevkidir.*" Darılmayın böyle kaba sözler kullandığım için, elçiye zeval olmaz derler, ben değilim onu söyliyener, Baudelaire söylemiş. Birkaç yıldan beri ben o şairden tiksindirilmişim, çocukluğumuzda bize büyük şair diye öğrettiler, biz de inandık. Oysa pek azdır şöyle eler tutar şiiri. Kendini bayağı bayağı duygulara bırakır; parlak eşyalar, yaldızlı tavanlar, her buyruğunu şıp diye yerine getirecek gemiler istermiş, ortalığı da morlu, lâcivertli,

yaldızlı bir hava kaplayacak. Hani Flaubert'in bir "*Emma Bovary*"si vardır, zenginlik rüyaları, yüksek hayat rüyaları içinde yaşar, onu andırır Baudelaire. Büsbütün de kötü bir şairdir demiyorum, ama çok şişirmişlerdir onu, bütün şiirlerini, bütün sözlerini güzel diye karşılamağa kalkmışlardır. Neyse! Sevenlere mübarek olsun; ben artık eskisi kadar sevmiyorum. O sözünü bilmezdim, öğrenince büsbütün soğudum ondan.

"Belki öfkeli bir gününde söylemiştir" demeyin, insan öfkeli bir gününde kaleme gelmez bir söz söyleyebilir, ama oturup da yazmaz onu. Bakın, biz türkçede "kaleme gelmez" diyoruz, ne güzel; ne iyi anlatıyor. Hadi pek bir sinirliydi de onun için yazmış diyelim, sonra silemez miydi? Büyük bir lâkırdı ettiğini sanmış, "Kadınların en az konuştukları ay hangi aydır?" bilmecesini uyduran adam gibi. Onun aklındaymış o da. Kadınları sevecek, sevecek, ama yalnız sevişmeyi düşünecek, oturup şakalaşacak onlarla, maval okuyacak onlara, şöyle ağırbaşlı bir konuşmaya gelince, erkekler arasına gidecek. Neden? Kadın akıllı olamazmış da onun için, akıllı olanları da sevelememiş, bir kimse, kadınları seven bir kimse, sevgilisinin akıllı olmasını, ince, değerli sözler söylemesini bekliyemezmiş. Sevgilide güzellik gibi, çekicilik gibi şeyler arıyacak. Böyle düşünen, böyle söyleyen adam, aklın, tatlı dilin, ince görüşün kendisi için hiçbir çekiciliği olmadığını açığa vuruyor, bununla övünüyor demektir. Bir yazarımız vardı bizim, adı unutuldu artık, Sami Paşazade Sezai Bey miydi neydi? *Sergüzeşt* diye bir roman yazmıştır, işte o romanda: "Kadının asaleti güzelliğidir" gibi bir cevher yumurtlamıştır. Baudelaire de belli, o kafadaymış. Kadında olsa olsa güzellik aranır, yani kadın kendisini erkeğe beğendirecek, onu huylandıracak bir nesnedir, işte o kadar. Bu, erkeğin kendini beğenmesini göstermez de başka ne gösterir? Erkeklerde şu üstünlükler bulunacak, bu üstünlükler bulunacak, ama kadında yalnız güzellik olacak, kadının bu toplumda ödevi güzel olmak, erkek denilen efendiyi memnun etmek...

Bunun için gün olur, kadınların süslenmelerine de kızarım. Bıraksınlar erkeğe yaranmayı, onlara: "Sen ne isen ben de oyum. Sen benim için kendini güzelleştirmeye kalkıyor musun? Senin aklın, senin bilgin, senin gücün, becerikliliğin seni bezemeğe ye-

termiş, ben sende ancak o üstünlükleri arıyacakmışım. Peki, sen de bende o üstünlükleri ara. Güzelleşmiyeceğim senin için, güzel bile olsam senden saklıyacağım, gizliyeceğim güzelliğimi” desinler, sıyrılınsınlar erkeğin buyruğundan. Erkeğe inat çirkinleşsinler, kendilerini güzellikten başka üstünlüklerle sevdirebileceklerini gösterebilirler. Böylelikle büyük bir iyilik etmiş olurlar erkeğe, kendini beğenmekten, düşünce değerlerinin yalnız kendine vergi olduğunu sanmaktan, böbürlenmekten kurtarırlar onu.

Bir sözü vardır Tevfik Fikret’in, severim o sözünü. Bir kız okulu için yazdığı şiirin başına koymuştur: *“Kızlarını okutmayan millet, oğullarını manevi öksüzlüğe mahkûm etmiş demektir, hüsrânına ağlasın!”* Belki doğru anmadım, ama zarar yok, özü budur. Kadınlarda akıl aramıyan, incelik aramıyan, yalnız güzellik arıyan erkek, kendini onulmaz bir anlayışsızlığa, kabalığa mahkûm etmiş demektir.

Şubattan açtım, ta nereye gittim. Bu konuda daha çok diyebileceklerim vardı. Başka bir gün... Erkekseniz, övünmeyin erkek olmanızla, benim okurum. Kadınsanız cânım Efendim, güzelsinizdir elbette, daha da güzel olun, ama sizi yalnız güzelliğiniz için sevecek erkeğe yüz vermeyin, sizi gerçekten beğenmiyor, sizi, ayaklarınız dibinde can verse bile, içinden, ta içinden hor görüyor demektir.

27 Gücük 1952

Süslenmek

Süslenmeyi, iki gözüm okurum, süse düşkünlüğü kötüliyenlerden, bir ayıp sayanlardan değilimdir ben. Kendi elimden gelmez, bilmem ben giyinmesini, bu yaşa geldim, hiçbir şeyi kendime yakıştırmasını beceremedim. Ama ben yapamıyorum diye yapanlara taş atacak değilim ya. Benim eksikliğim o, benim kusurum, onların suçu değil. İmrenerek bakarım kendilerine şöyle bir çekidüzen vermesini bilenlere. Süslenmeyi, süse düşkünlüğü kötü görmek şöyle dursun, kişinin medeniyet borçlarından biri sayarım. Bir başımıza yaşamıyoruz bu dünyada, birçok insanlarla karşılaşırız, zevkimizi göstermeliyiz onlara, onları da zevkli olmağa özendirmeliyiz. Yirminci yüzyılda yaşıyoruz, medeniyetin ilerlemiş olduğu bir çağda yaşıyoruz diye övünür dururuz, medeniyet dediğiniz yalnız kitaplarda mıdır? bilginlerin kafaları içinde midir? Giyinip kuşanmasını bilen insan da, bilginler kadar, sanat adamları kadar, medeniyete hizmet etmektedir. Bencileyin yabanilere, ne giyerlerse üstlerinden dökülenlere, hırpanilere kapılmayın, içlerinde az çok bir iş görmüş olanlar bulunabilir, gene de onlar şöyle tamamıyla medeni değildir, eksiktir bir yanları. Ne tuhaftır şu insan oğlu; şiirden, musikiden, resimden anlamadığını söyleyene türlü lâflar eder de giyimden kuşamdan anlamıyana saygıyla bakmağa kalkar. Giyinip kuşanmak da şairlik gibi, ressamlık gibi, ezgiler yapmak gibi bir sanat değil midir sanki?

Böyle düşündüğüm içindir ki süslenen kadınlara, süslenmesini bilen kadınlara büyük bir saygım vardır. Gözlerimizi şen-

lendirirler bizim, bize insan oğlunun elinden ne ince işler geldiğini gösterirler de göğsümüzü kabartırlar. Bazıları: “Doğuştan güzelin ne ihtiyacı var süse?” derler, öyle düşünmem ben. Bir kere kadın olsun, erkek olsun, kimsenin doğuştan güzel olabileceğine inanmam, mutlaka bir kusuru vardır. Kendini bilen kimse o kusurunu örtmeğe çalışır, yahut daha da ileri gider, o kusurunu başka bir güzellik diye gösterir. Hem, kaç kere söylemişimdir size, tabii güzellikleri sevenlerden değilim ben, şehirleri köylerden, kırlardan üstün tutarım. Tabii güzelliklerde daima bir hamlık bulunur; ince değildir tabiat, kendini işlemesini bilmez. Güzellikler yaratmak insana vergidir. Ama insan o güzellikleri yaratırken birçok unsurları, belki bütün unsurları tabiatıtan alıyormuş, olsun, güzellik o unsurlarda değil, insan oğlunun onlara verdiği biçimlerde. Benim denizi sevmeyişim de belki bu yüzdendir, insan oğlu denizi kendi zevkine göre değiştirememiştir. Evet, limanlarda, kıyılarda birtakım şeyler yapmış ama onlar, doğrusu, kara işlerindendir. Açık denizleri, engin denizleri düzeltebilmiş miyiz? bir biçime sokabilmiş miyiz? Onlar gene kendi havalarında... Hayır, kabul etmiyorum tabiatta güzellik olabileceğini, güzellik insan oğlunun elinden çıkar. Bunun için de bence bir insan doğuştan güzel olamaz, kendini sonradan güzelleştirir, süslenerek, her türlü güzelliğin kaynağı olan zekâsını kullanarak güzelleşir.

Diyelim ki doğuştan güzel olanlar da vardır, hani bazı insanlarda hoşça giden bir şey bulunur, bir tazelik, canlı canlı renkler, hatırınız için güzellik diyelim ona. Bir kadının onunla övünmesi, onunla yetinmesi doğru mudur? O güzellik kendi eseri midir onun? Tabiat vermiş işte o kadar. Bir insana kendi eseri olmıyan bir şeyle övünmek yakışır mı? Oysaki süslenen bir kadın, kendi güzelliğini kendi yaratıyor demektir, onunla övünebilir, çünkü kendi eseridir... Bilirim, fazla incelersek o da kendi eseri değildir, zekâsının eseridir, zekâsını da kendi yaratmamıştır, tabiat vermiştir. Ama o kadar incesine gitmiyelim, o zaman insan oğlu hiçbir şeyle övünemez, ahlâkı, namusu ile de övünemez; hepsi kendisine tabiatın bir armağanı sayılır, kör tabiatın ne yaptığını bilmeden dağıttığı zenginlikler... Övünecek hiçbir şeyimiz kalmayınca ne yaparız biz? Evlerden ırak, çıldırırız.

Süslenen, süslenmesini bilen kadının güzelliği, zekâsının eseridir, kendi eseridir, bununla övünmek de hakkıdır. O güzellikte bir tamlik vardır, bir ahenk vardır; tabiatın verdiği benzemez, havanın biraz ısınması yahut serinlemesi ile bozulurmez. Bir resim, bir ezgi, bir şiir nasıl güzelse, süslenen kadın da, güzelliğini kendi yaratan kadın da öyle güzeldir, yani tabiatça değil, insanca güzeldir.

Tabiatın verdiği güzellikle yetinen kadının yaptığı nedir? Kendini beğenmek, çevresindekileri hiçe saymak değil midir? “Ben böyleyim işte! Siz beğenesiniz diye kendimi sıkıntıya mı sokacağım? İster beğenirsiniz, ister beğenmezsiniz!” demek değil midir onunki? Bu gurur çirkinleştirir onu. Süslenen, kendini kendi eliyle güzelleştirmeye çalışan kadın ise, çevresindekileri önemliyor, onlara saygı gösteriyor demektir. Beğenilmek istiyor, demek ki başka insanların yargısını, kendisi için söyleyeceklerini hiçe saymıyor, bir değer veriyor onlara. Öyle kadın, toplumu, medeniyeti kabul etmiş olan kadındır.

Ama süslenmek, kendini güzelleştirmek elinden gelmiyor muş. İstiyormuş, ama bir türlü başaramıyormuş, becerikli değilmiş, zekâsı elverişli değilmiş bunu yapmasına, güzelleşeceğine gülünç oluveriyormuş, kendine yakıştıramadığı için belki bir kat daha çirkinleşiyormuş. Ne yalan söylüyeyim? bence öyle kadınlarda, tabiatın verdiği güzellikle yetinenlerden üstündür, hiç olmazsa zekâlarını işletmeğe çalışmışlardır. Ne yapsınlar? zekâları daha ileriye gidemiyor, ama onlar az çok bir zekâları olduğunu biliyorlar da ondan yararlanmağa özeniyorlar.

Niçin hep kadınların süslenmesi, kadınların güzelliği üzerinde duruyorum? Geçen mektubumda söylediklerime pek uyumuyor bugün dediklerim... Değil öyle, benim iki gözüm okurum, ben gene o konuya, geçen mektubumdaki konuya döneceğim. Acayıptır bu zamanın insanları, yüzyıllardan beri süren bu zamanın insanları! Süs deyince, süslenmek deyince akıllarına hemen kadın gelir, süslenmeyi, süse düşkünlüğü daha çok kadınlara yakıştırırlar. Bu da, bir yandan süsü, bir yandan da kadını küçümsedikleri içindir. Kadın süslenecek, erkek, değil mi ya efendim? ciddi işlerle uğraşacak. Erkek süslenmeğe, kendine bir çekidüzen vermeğe kalkarsa ona şöyle yukarıdan bakılacak,

dudak bükerek: “Sen kadınlaşmışsın!” denecek... Hayır, benim iki gözüm okurum, ben yalnız kadının süslenmesini istemiyorum, süslenmek, kendini elinden geldiğince güzelleştirmek erkeğin de hakkıdır, daha doğrusu gerçekten medeni bir toplum içinde boynunun borcudur. Benim elimden gelmiyorsa o benim suçumdur, ben hiçbir suçumu üstünlük saymağa kalkmıyorum, süslenmesini bilen erkeklere de: “Gerçekten medeni olanlar onlardır” diye saygıyla bakıyorum.

Hoşça kalın, benim iki gözüm okurum.

9 Mart 1952

İki Beyit

Bir bahara daha erdik, benim okurum. Bilirsiniz, çok severim yılın bu çağını. Umutlarımı gerçekleştirecek diye beklerim baharı. Şair: “Küşâd-i gonce-i dil kaldı bir bahara dahi” diyor, ben de kanmışım o söze, bahar geldi mi, kaygılarımdan, tasalarımından, kara düşüncelerimden kurtulacağım da gönlüm açılverecek sanırım. Avuntusuz olur mu insan oğlu? Bütün kışı, “Hele günler uzasın, ağaçlar yeşersin, çiçekler açsın, ııınsın ortalık, gene bir ateş, yaşamak dileği sarar kanımı” diye düşünürüm. Anlamalı değil miyim? Benim gerçek dostlarım kış günleri, hiç olmazsa avuntular getiriyor bana, hülyalar kurmama bırakıyor. Bahar ise...

*Erdi bahâr, sen yine şâd olmadın gönül,
Güllerle, lâlelerle küşâd olmadın gönül!*

demiş, Yahya Efendi. Belli, o da benim gibiymiş, o da içinin aydınlanması için baharı beklemiş, sonra da bakarmış ki bir şey getirdiği yok baharın.

Bilmem siz de beğendiniz mi? ben severim o beyti. Yahya Kemal Bey kusurlar bulur onda, “güllerle, lâlelerle”, bütün o l’ler, r’ler iyi değilmiş, kulağa hoş gelmiyormuş. Yahya Kemal Bey haksızdır demiyeceğim, güzel, pürüzsüz bir mısraın nasıl olması gerektiğini hepimizden iyi bilir o, kendi yazdıklarında öyle kusurlar varsa görmez onları, yahut hoş görür, ama başkaları-

nun mısralarında en ufaklık çöplere dikkat eder, ortaya çıkarıverir. Bunu bir sitem diye söylediğimi sanmayın. Kolay değildir insanın kendi yanlışlarını görmesi. İkide bir: “Önce kendimizi bir eleştirmeden geçirelim, kendimizi bilelim” diye tutturuyoruz ya, herkesin başarabileceği iş değildir o. Yazdığımız yazıda bizce önemli olan bir yer vardır, ona özeniriz, onu şöyle tam istediğimiz gibi söyleyebildik mi, başka yerlerin üzerinde pek durmayız artık.

Kendimizi boyuna eleştirmeden geçirmek, kendi kusurlarımızı görmeğe çalışmak bilmem o kadar iyi bir şey midir? Çok kötü sonuçları olabilir. Pek titizsek güvenimizi kırar bizim. “Yapamıyorum işte, şöyle kusursuz bir şiir, bir yazı yazmak gelmiyor benim elimden, bırakayım artık bu işi” deyiveririz. Olgunluk, yetkinlik arkasından koşmak bütün gücümüzü yitiriverir de bir şey yapamaz oluruz. “Ne olur sanki bir şey yapmasak, şiir yazmayı, yazı yazmayı bırakıversek?” demeyin, kim bilir? bütün o kusurlu şiirler, bütün o kusurlu yazılar içinde bir mısra, bir cümle insan oğulları arasında birini ilgilendirir, bir duygusunun ezgisi olur, yahut ona bir doğruyu anlatır. Yalnız kusursuz şiirlerin, yazıların mı bir değeri olduğunu sanırsınız? Bizi dünyaya açıveren, bizi bize açıveren asıl ötekiler, bir şairin, bir yazarın öyle pek incisini düşünmeksizin kâğıda döktüğü satırlar değil midir acaba? Bırakalım kendimizi, duygularımızı, düşüncelerimizi söyleyelim, kılı kırk yarmağa kalkışmıyalım. Ne diye kaçacağız kusurlardan? Pek mi önemli kişileriz biz? Herkesin gözü bize mi dikildi? Kusurun büyüğü olsun, küçüğü olsun, şanımıza leke mi sürecek?

Pek titiz değilsek, kusurlarımızı araştırmak, bizi, o kusurları birer erdem, birer güzellik saymağa götürür. Bir düşünün Yahya Efendi’yi, o beyti yazmış, Yahya Kemal Bey’in beğenmediği bütün o l’leri, r’leri bırakmış, acaba kendi de görmemiş mi onları? Görmüştür elbette, belki düzeltmek de istemiştir, ama düzeltemeyince: “Daha iyi oluyor” demiştir. “Bunlar başka bir güzellik veriyor benim şiirime!” demiştir, o l’leri, r’leri yan yana getirmekle büyük bir ustalık gösterdiğini sanmağa başlamıştır. Kusurlarımızı pek kurcalamağa gelmez, sonra övünürüz onlarla.

Bir kötülüğü daha olur kendimizi boyuna eleştirmeden geçirmenin, en büyük kötülüğü de belki odur. Kendi kusurlarımızı bilip düzeltmiyeceğimizi de anladık mı, başkalarının kusurlarına da aldırılmaz oluruz, onları da hoş görmeğe başlarız. Bu da, hangi alanda olursa olsun kusurları, çirkinlikleri çoğaltır. Kusurları, başkalarının kusurlarını görmek gerektir, onların düzeltilmesine yardım etmiş oluruz, hiç olmazsa çevremizdekileri uyandırırız da o kusurların birer kusur olduğunu anlamalarını, kendilerinin onlardan kaçınmalarını, alkışlamamalarını sağlarız. Yahya Kemal Bey, Yahya Efendi'nin mısraını beğenmediğini söylediği gün çok düşündüm, daha da düşünüyorum, birtakım şiirleri o ölçü ile okumağa çalışıyorum. *"Sen bir susamış ruh, o bütün ten ve biraz saç"* mısraında tün-ten'in ne kadar çirkin olduğunu da belki o sayede anladım. Eskiden de sevmezdim o mısraı, gösterişli bir övünme var onda, ruh var, daha türlü yakışsızlıklar var, o tün-ten de ayrıca bir kusur oluyor. Sevseydim o mısraı, tün-ten'e de bakmazdım belki, sevdiğinin kusurları üzerinde durur mu insan? aldırılmaz onlara.

İşte, Yahya Kemal Bey o kusurunu pek kınadığı halde Yahya Efendi'nin beytini ben gene beğeniyor, seviyorum.

Ne var o beyitte de beni bu kadar çekiyor? Neler yok onda, benim okurum? Yıllardır okurum onu, bahar gelince de okurum, kış günlerinde de okurum, bir türlü doyamadım. Hani ben ara sıra: *"Kapatalım artık divan edebiyatını, unutalım eski şairlerimizi"* diye tuttururum ya, doğrusunu isterseniz asıl düşüncem de odur, biz divan şairlerinin dillerinden de, sanat anlayışlarından da uzaklaşmalıyız, alaturka musiki gibi divan şairinin sanat anlayışından da silkinmeliyiz, yoksa gerçekten devrim yoluna giremeyiz, Fuzuli, Bakî gazellerini okudukça, İtrî'nin Dede Efendi'nin bestelerini dinledikçe taş çatlasa gerçekten Batılı olamayız... Neyse; işte o günlerimde bile beni sarıriverir o beyit. Demek kendi duygumu buluyorum onda, bana her baharın getirdiği umut-kırıklığını duyuyorum, içimi yakıveriyor. İçimi yakıyorsa, bana umutlarımın boş olduğunu hatırlatıyorsa, bu kadar üzüyorsa beni, ondan kaçınmalı değil miyim? Budur işte sanatın mucizesi, bize acılarımızı da, kendi kendimize söylemekten çekindiğimiz, zoraki gülmelerle, içki-

lerle dindirmeğe çalıştığımız dertlerimizi de tatlı gösterir, sevdirebilir onları bize. Baharın, artık hiçbir baharın bana sevinç getiremeyeceğini, gönlümü açamayacağını, yüreğimi saran kara pası temizliyemeyeceğini biliyorum, ama Yahya Efendi'nin beytini okuyunca, içim burkularak okuyunca, bir ışığa kavuşmuş gibi oluyorum.

Gene bu unutulmaz yarayı söyleyen bir beyti daha vardır Yahya Efendi'nin, onu daha beğenirler, gerçekten de çok güzeldir:

*Bülbüller öter, güller açar, şâd gönül yok,
Hiç böyleliğin görmemişiz fasl-ı bahârın!*

Elbette, ötekinden üstündür bu beyit, onun kusurları yok bunda. Belki Yahya Efendi, Yahya Kemal Bey'in söylediği kusurları gördüğü için öteki beytini silmiş de onun yerine bunu yazmıştır. Değerini küçültmeğe kalkacak değilim bu beytin. Ama doğrusu bunu öteki kadar sevemiyorum, hattâ biraz da kızıyorum buna, ötekinden üstün olduğu için, ötekinin yerini tuttuğu için kızıyorum. Bunu çok kimseler biliyor, seviyor diye mi ben sevmiyorum? Olabilir. Sırrını çok kimselere açmış güzeliklerden kaçınmak da insan oğlunun zaaflarındandır, bir güzelliği ille biz bulalım, biz çıkaralım meydana deriz. Ama ben bu beyti öteki kadar sevmeyişimin bu yüzden olduğunu sanmıyorum, ötekinde, o kusurlu beyitte daha bir içtenlik duyar gibi oluyorum. Bana öyle geliyor ki Yahya Efendi ikinci beyti kendini daha bir beğenerek yazmış, bir ustalık göstermek istemiş, birincisinde ise bırakıvermiş kendini, şairliğini bile unutmuş, içini çekiyor...

*Bahar geldi, kışın umduklarımı getirmedi bana:
Bahâr gelgen ü gitkenni bilmedi gönlüm...*

Bunu da Nevaî söylemiş. Ama ben niçin öyle diyorum? Gerçekten bir şey getirmedi mi bana bahar? Bakın, Yahya Efendi'nin o iki beytini hatırlattı, onlar üzerinde düşündürdü beni. Daha ne bekliyorum? Bahar benim çökmüş tenime ateş, kararmış gön-

lme sevgiler getirecek değil ya! Olsa olsa aklıma beyitler, bana acılarımı düşündürecek beyitler getirir. Yetinmeli değil miyim onlarla?

Baharınız kutlu olsun, cânım okurum. Dilerim, size benim artık tadamıyacağım sevinçler getirsin.

30 Mart 1952

Başka Bahar

Erkenden kalktım yazıyorum size bu mektubu, benim okurum. Gün yeni doğdu, altın sarısı bir ışık kaplamış ortalığı. Kimseler görülüyor sokaklarda. Bayılırım bu saatlere, bu bahar saatlerine. Çıksam, dolaşsam diyorum. Gitsem, hayaller kurarak, kendi kendime konuşarak gitsem, sonra hayaller kurmağı, kendi kendimle konuşmağı bırakıp, farkında olmadan bırakıp her şeyi, yürüdüğüme, kim olduğuma varıncaya kadar her şeyi unutsam da gitsem, uzun uzun gitsem. Bir çağırı seziliyor havada. Ne duruyorum? Hasta mıyım? bir tutan mı var beni? Üşürüm diye mi korkuyorum? Hayır, hasta değilim, beni bir tutan yok, üşümiyeceğimi de biliyorum. Ama ne yapayım ki, ben, zevklerini hayal etmekle yetinen insanlardanım. Neler, neler kurarım da birini bile yapmam, yapmam. Çekingenliktir belki, pısrıklıktır daha doğrusu. Yemişler, bu dünyanın bütün yemişleri, ellerini dallara uzatanlarıdır. Ben uzatmadım ellerimi dallara, uzatmadım. Görmedim değil yemişleri, baktım, baktım da içimi çektim. Neden böyle “içimi çektim” diyorum? daha bir duygulu olsun, daha bir şairce olsun diye mi? “sümüğümü çektim” demek daha doğru olmaz mı? Bu güzel bahar saatlerini böyle geçireceğim, oturacağım masamın başında, ortalık kalabalıklaşmadan çıkamayacağım dışarı, size bir mektup yazmak bahanesiyle bir takım hayaller kuracağım. Sizin anlıyacağınız, benim okurum, gene sümüğümü çekeceğim.

Seviniyor musunuz siz de günlerin uzayıp havaların ısınmasına? Hani bir soğuk olmuştu, geçen gün, kar serpelemişti,

bilseniz ne fenama gitti. Sıcaklar birdenbire bastırdı diye söylenmiştik, yanıyormuşuz, boğuluyormuşuz, daha bilmem neler!.. Bakmayın siz o yakınmalara, benim okurum, inanmayın. Bahar gelsin, yaz gelsin de insan sevinmesin, gönenmesin, olur mu hiç? Bir acımız, bir derdimiz varsa, onun arasından bile gülümseriz.

Küşâd-i gonca-i dil kaldı bir bahara dahi

demiş şair. Bahar geldi mi, geçen mektubumda andığım Şeyhülislâm Yahya Efendi gibi acınsak bile, umarız gönül koncasının açılacağını. Ne diyor şarkı:

Vuslat gene mi kaldı, güzel! fasl-ı bahara?

diyor. Hele bahar gelsin, erişeceğiz vuslata... İçimizde bir şey muştular bunu bize. Aldatmıyan bir şey... Ama kaç kere aldatmış! Bakmayız biz ona, unuturuz, hatırlamayız aldattığını, inanırız onun muştusuna, işimize geldiği için kanarız.

Acayip bir şarkıdır o şarkı, siz de bilirsiniz elbette, hani bir çeşit kekeleme ile söylerler: “Vuslat gene mi, ah, gene mi kaldı, güzel, kaldı, güzel fas, fasl-ı baha, fasl-ı bahara?” Hiç de iyi değildir güftesi. Ben pek anlamam, ama bestesi de pek makbul bir şey olmayacak. Ben de size güzeldir, iyidir demiyorum onun için. Ama ne yalan söyliyeyim? ara sıra hoşlanırım onu mırıldanmaktan. Yalnız mırıldanmakla bırakmam, düşünürüm de onun üzerinde:

Kış geldi, firak açmadadır sineme yâre

diye başlar. “Yara” değil, “Yâre” diyeceksiniz. Bozacaksınız sözü, türkçe bir söze farsçanın ahengini vereceksiniz. Ne olur sanki bunu yaparsanız? Bilirsiniz ben öz-türkçeye özenirim, tildiklerin yani kelimelerin güzeli, çirkini, uyumlusu, uyumsuzu yani ahenklisi, ahenksizi, kulağa hoş geleni gelmiyeni olmadığını söylerim. Bence “yara” ile, “yâre” birdir, birbirinden güzel yahut çirkin değildir. Türkler için “yâre”nin söylenmesi biraz daha zordur, türkçede öyle uzun a yoktur, bir a’dan sonra bir

e gelemeyiz deriz ya, o da doğru değildir, köylüsü kentlisi, bütün Türkler artık söyleyebilir o tilciği. Güzel konuşmağa özenince de bayırlar öyle uzatmalara. Siz “sâli günü” diyen yaşlıca bayanları bilmez misiniz? Halk da sever o uzatmaları:

*Bulut gelir sekiz pâre
Dördü beyaz, dördü kaare...*

“Kara” yerine “kaare”... Ne yapalım? öyle bizim halkımızın zevki. Kendi sesini beğenmez de yabancıların sesine özenir. Hani Yahya Kemal Bey:

Acem-peresti-i Rumun imâle devrinde

demiş, bu mısra ile de bütün bir toplumun, bir ulusun yüzyıllardır süregelen beğenisini söyleyivermiş. Bizlerin, yani öztürkçecilerin işimiz bu yüzden de güçleşiyor. Neyse bu değildi benim diyeceğim.

Şair, o şarkının güftesini yazan şair, niçin:

Kış geldi, firak açmadadır sineme yâre

diyor? “Gelecek marta kaldı” diye ayıp bir hikâye vardır, onu mu hatırlatmak istiyor? yaşlı mıymış o adam? Değil elbette. Kış gelince kişinin sevgiliden uzaklaşması gerektiğini de söylemek istemiyorum. O mısra bizim gençlik yıllarımızı, çocukluk yıllarımızı getiriyor gözlerimizin önüne. Ben onu duyunca, Kadıköy’ünün Kuşdili gezmelerini düşünürüm. Ne gülünç şeylerdi o çayır safaları. Gülünçtü gülünç olmasına, gene de bir hoşluğu yok muydu? İbrişim gibi pırıl pırıl bıyıklı beyler, feslerinin kenarından saçlarını okşıyarak feraceli, yeldirmeli hanımlara selâm verir, söz atarlardı. Neler söylerlerdi? Şimdi hepsi akla gelir mi onların? Abdülhak Hâmit’in:

*Hübûb eder gibi refâtımız, ne hâlettir?
Aceb nesîm-i seherden me âferîdesiniz?*

gibi sözlerdi “atılan sözler”. Ancak o kadar gülünçtü. Böyle kıvrılı kıvrılıverirdi. Hanımlar anlarlar mıydı böyle sözleri? pek sanmıyorum, ama hoşlanırlardı. Kendilerine arapça, farsça tilciklerle bildirilen sevginin, daha doğrusu isteğin pek derin, pek ince olduğuna inandırırverirdi.

Öyleydi bizim gençliğimizde, çocukluğumuzda, çayırda aranırdı sevgililer, *Çayırda Buldum Seni* türküsü daha çıkmamıştı, başka bir çağın havasıdır o. Kuşdili’nde gezmeğe çıkan hanımlar hoşlanmazlardı öyle şeylerden. Dedim ya, ille arapçalı, farsçalı olacak. Hani şimdi Anayasa’ya “*münferiden*” gibi, “*vefat*” gibi kibar kibar sözler karıştırmak isteyenler var, Kuşdili hanımları da onlar gibi bilgili, onlar gibi ince zevk meraklısı idi. Şarkının şairi onu söylüyor işte. “Kış geldi” diyor, “Çayırlara çıkamıyacağız artık. Kuşdili’nde gezemeyeceğiz, Mama’ya, ortaoyunu seyrine gidemeyeceğiz, ne Kâğıthane var artık, ne Gökso. Ta bahara kadar hanımları göremeyeceğim, söz atamıyacağım...”

Bahar gelince vuslata ererler miydi sanki? Doğrusu sanmıyorum. Vuslatın hayali ile geçinirlerdi zavallılar. Kalıplı fesler altında baygın gözler... Bir de bir dilleri vardı onların, “işaret” ederlerdi, uzaktan uzağa neler neler anlatmazlardı o dille! Siz şimdi telefonla yapıyorsunuz o gibi işlerinizi. Ama “işaret” telefondan çok daha keskindi. Sesini duymadınız, duyamazdınız ya, feracesini görürdünüz sevgilinin, yeldirmesini görürdünüz, şöyle bir yüzünü de gördüğünüz olurdu. Yeterdi o sizi coşturmağa, yaz günlerini vuslat hülyası ile geçirir:

Vuslat gene mi kaldı, güzel! fasl-ı bahara?

diye bütün kışı da vuslat hülyası ile geçirirdiniz.

Nedendir bilmiyorum, ben böyle söylemem o şarkıyı, “fasl-ı bahar” yerine “başka bahar” derim, öyle kalmış benim aklımda. Bilirsiniz benim okurum, bir mısraın, bir sözün doğrusunu sonradan öğrensek bile onu, ilk bellediğimiz gibi anmaktan hoşlanırlar. Örneğin, Yenişehirli Avni Bey’in beytini hep söyler dururlar:

*Ahibba şîve-i yağmada mehbût eyler a’dâyı:
Hûda göstermesin âsâr-ı izmihlâl bir yerde.*

Öyle değilmiş o beyit: “Hûda göstermesin” yerine “Bedîdâr olmasın” diyeceksiniz. Diyebilir misiniz? Yeni öğreniyorsanız diyebilirsiniz. Ama bizler, onu çoktan beri bilenler, bir türlü diyemiyoruz. “Bedîdâr olmasın” belki de daha güzel, oraya daha yakışıyor. Gene de olmuyor işte, dilimiz bir yol öyle alışmış. O şarkıyı da ben hep, biliyorum, “başka bahara” diye söyleyeceğim.

Öyle demek daha iyi geliyor. Daha güzel oluyor demiyorum, bana, benim huyuma, benim yaradılışıma daha uyuyor. Benim gibiler, vuslata erişmek için, baharı beklemeyiz, başka bir baharı bekleriz, başka bir âlemin baharını, çekingenliğimizden, pısrıklığımızdan silkineceğimiz, sümüğümüzü çekmekle yetinmiyeceğimiz bir âlemin baharını bekleriz.

İşte, çıkabildim mi sokağa? O cânım bahar sabahının tadını tadabildim mi? Oturdum size bu mektubu yazdım, hâtıralarla uğraştım, hülyalar kurdum. Artık kalabalıklaştı sokaklar, demek bu mektubu bitirmenin, hülyalarımı bırakıp çıkmanın, işime inmenin sırası geldi. Ne bahar kaldı, ne kış kaldı. Günler arasında bir gün bugün de, işte o kadar...

Erdiğimiz baharları kaçırmayın, benim okurum, hiçbir hülâya gerçek kadar tatlı olamaz, aldatmayın kendinizi.

20 Nisan 1952

Bir Cevap

Varlık dergisini bilirsiniz, benim okurum, iyi bir dergidir, gençleri korur, savunur. Bütün yazılarını severek okuduğumuz şairlerin, hikâyecilerin çoğunu bize o tanıttı. Daha da överdim o dergiyi, överdim ya, biraz kırıldım. Anlatacağım niçin kırıldığımı. Bay Muhtar Körükçü'yü de bilmem tanır mısınız? Ben şöyle böyle tanırım, şimdiye kadar ya üç, ya dört defa konuştum, sokakta karşılaşınca da selâmlaşırız. O Bay Muhtar Körükçü *Varlık* dergisinde, çatmış bana, bir döşenmiş, beni ezip tuznan, buz ettiğini söylüyor. Böyle açıkça söylemiyor, sezdiriyor beni yere serdiğini. Okudum yazdığını, yavan buldum, soğuk buldum da gülmedim bile. Ama *Varlık* dergisini severim, onu okuyanlara saygım vardır, beni yanlış bellemelerini istemem. Hemen bir cevap yazdım, gönderdim. *Beni de Bir Dinleyin*, koydum yazımın adını. Yaşar Nabi geri yollamış. Anlaşıldı, *Varlık* okurlarının beni de bir dinlemelerini istemiyor. Bay Muhtar Körükçü beni yerecek, kötüliyecek, *Varlık* okurları onun benim için söylediği ağır sözleri okuyacaklar, ama ben kendimi savunamayacağım. İşte ben buna kırıldım. Baktım, içimi çekerek baktım o yazıma: "Benim zavallı boynu bükük yazım" dedim. "Demek seni almadılar kapıdan içeri, kovuverdiler. Ama üzülme sen, benim çok sevdiğim bir okurum var, ben seni ona gönderirim, o bir yol okur, tanıdıkları arasında *Varlık* dergisini de okuyanlar elbette vardır, onlara da gösterir" dedim. O yazıyı, *Beni de Bir Dinleyin* adlı yazıyı size gönderiyorum. Ne yaparsanız yapın, yırtın isterseniz, ama geri yollamayın, insanın gücüne gidiyor. Buyurun:

Ummazdım: Bay Muhtar Körükçü meğer severmiş benim yazılarımı. Doğrusu ben hoşlanmadım gitti onunkilerden. Kaç kez denedim okumayı, olmadı, sarmıyor bir türlü. Anlamadığım-dandır. Derin derin yazılar, dâvalı dâvalı. ("Dâva" denildi mi, elimde değil, duramam, uyuyor mu? uymuyor mu? Bakmam orasına. "*Yek beyza vu sad hezâr dâva*" mısraını anarım.)

Varlık dergisinin haziran sayısında çıkan *Bir Söyleşi Etrafında* adlı yazısını okudum. Benim üstüme de onun için. Gene de böyle birden okuyamadım: Azar azar, dura dura. Dedim size, Bay Muhtar Körükçü'nün dedikleri de, deyişi de sarmıyor beni.

O yazısında ne anlatıyor Bay Muhtar Körükçü? Benimle bir yerde konuşmuş, yanımızda gençten biri varmış. Nasıl bir kişiymiş o delikanlı? Onu Bay Körükçü'den dinleyin: "*Anadolu'dan yeni gelmiş. Sittin sene köy köy dolaşmış, âmiyane tabiriyle patriğin eşeğini kovalamış bir öğretmen mi, savcı mı, böyle bir genç. Üstadı cidden sevdiği ve hürmet ettiği her halinden belliydi. Huzurunda konuşmaktan sıkıldığı için midir, fazla mahviyetkâr olduğundan mıdır, yoksa dağdan yeni geldiğinden mi, bahis Anadolu'ya ve Anadolu'nun dertlerine gelince heyecanlandı. Üstada: 'Siz birtakım sanat meseleleriyle uğraşırsınız; sanat iyi şey, büyük şey, ama benim derdimle, benim uğraştığım dertlerle meşgul olsun o sanat. Hâlâ birtakım mücerret ve âfaki konulara sapar dururlar, halbuki önümüzde koca bir umman gibi Anadolu ve onun sonsuz konuları var' diye hülâsa edebileceğim bir şeyler söyledi.*"

(Sen gel de Orhan Veli'nin: "*Kimimiz nutuk söyledik*" sözünü anma burada.)

Anadolu'yu kent kent, köy köy dolaşmış, taşını toprağını tepmiş, bütün dertlerini öğrenmiş, gene de sıkılgan, mahviyetkâr kalmış delikanlının, Bay Muhtar Körükçü'nün "idealist genç" diye hayran olduğu kişinin kim olduğunu öğrenmek istersiniz elbette. Söyleyivereyim size: Bay Muhtar Körükçü derler bir delikanlı.

Ben Bay Muhtar Körükçü gibi bir hikâyeci değilim, olayları değiştiremem bir kişi türetip de benim dediklerimi ona söyletmem. Ben de anlatayım o işin nasıl olduğunu.

Bir gün, Türk Dil Kurumu'nda Asım Aksoy'un oturduğu odaya girdim, bir gençle konuşuyordu. Tanıttı bizi birbirimizi

ze. O genç Muhtar Körükçü'ymüş. Kendisiyle, bundan bir iki yıl önce mektuplaşmıştık, ama görüşmemiştik hiç, ilk o gün gördüm. Benimle tanıştığına memnun olduğunu söyledi. Ben de. Sonra biraz konuştuk. Benim yazılarımdan açtı: "Siz artık bazı siyaset işlerine de temas ediyorsunuz" dedi. "Temas etmek" sözünü o kullandı, ben "dokunmak" derim, "değınmek" derim, öz-türkçeyi severim de onun için.) Artık emekliye ayrıldığımı anlattım kendisine: "Onun için şimdi o konular üzerine de yazabiliyorum" dedim. Sözü dâvalı edebiyata getirdi, benim de o yolda çalışmamı beklediğini söyledi: "Ben de dâvasız adam değilim, sanat dâvasıyla uğraşıyorum, dil dâvasıyla uğraşıyorum" dedim. Bunun üzerine... Hayır, çekmedi o söylevi, iyi ki çekmedi, duramaz, gülerdim. Bana sadece: "Ehemmi mühimme tercih etmek lâzım değil mi?" dedi. İçerledim bu söze, türlü yönlerden içerledim.

Aradan on-on beş gün geçti. *Ulus* gazetesinde çıkan bir yazımda anlattım bunu. Bay Muhtar Körükçü'nün adını anmadım o yazımda, dil dâvasını, sanat dâvasını bu toplumun önemli dâvalarından saymıyanlara toptan cevap vermeğe çalıştım. O yazıya, *Kervan* dergisi yazarlarından Bay Esat Ahmet pek tutulmuş, iyice bir haşladı beni. Ne yalan söylüyeyim? sevindim onun yazısını okuyunca, bir önceki yazısında Bay Körükçü ile beni bir arada paylıyordu: biribirimizle anlaştığımızı, pek bir arkadaş olduğumuzu sanırmış.

Bir on beş-yirmi gün daha geçti, yolda Bay Muhtar Körükçü'yü gördüm, benim yazıma darılıp darılmadığını sordum. Okumamış. Benim söyleşilerimi sevdiğini söylüyor ya, okumuyor. Neyse. Ne gün çıktığını sordu, söyledim. Bulmuş, okumuş, sonra da o *Bir Söyleşi Etrafında'yı* yazmış.

Yazısında çok şeylere dokunuyor Bay Muhtar Körükçü, ciddi olmağa çağırıyor yazarları: Öyle sanatı manatı bırakıp da halk ile uğraşmalılarmış. Herkes ince sanattan anlıyamazmış, beş parmak bir değilmiş, küçüklere, halka hitap vermeliymiş... Yazısının bir yerinde şöyle buyuruyor: "Fransa bugün her şeye rağmen sanatın, haydi haydi edebiyatın başkentidir, orada da Claudel'i okumayıp da Magali'yi sevenler pek çoktur." Belli ki kendisi Claudel'i büyük, önemli bir yazar sayıp Magali'yi kü-

çümsüyor. Ben o yazarların birini az okudum, ötekini hiç bilmem, Bay Körükçü'nün onu küçük görmesi doğru mudur? Kes-tiremem orasını. Adları bırakalım bir yana, soyut olarak düşünelim. İyi anlayabildimse Bay Muhtar Körükçü şöyle demeğe getiriyor: "Bir A var, iyi bir yazar; büyük bir yazar, ama azdır onu anlıyanlar; bir de B var, iyi bir yazar değil, büyük bir yazar değil, ama çoğunluk seviyor onun yazdıklarını. Bize de yazılarını çoğunluğa beğendirecek yazarlar gerek, halk onları kolayca anlar, okumağa özenir, uyanır, yükselir. Ben Hazretleri A gibi bir yazar olabilirim, öyle yazarlardanım ben, gene de kendimi halka feda edeceğim, halka ineceğim, B gibi yazacağım..."

İşte ben böyle düşünmeğe tutuluyorum, buna dayanamıyorum. Böbürlenmek diye, "yüceliğin doruğundan konuşmak" diye buna diyorum. Bu halkı uyandırmak, yükseltmek mi istiyorsunuz? gözlerinizi yukarıya dikin, elinizden geleni yapmağa, kendinizi açmağa çalışın. Feda etmeyiniz kendinizi, kendinizi feda etmekle bu toplumun bir kişisini feda etmiş olduğunuzu anlamıyor musunuz? Yoksa siz önce edebiyatın, sanatın kötüsü kurulurdu sonra iyisi mi gelir sanıyorsunuz? Tarihe bakmıyorsunuz demektir. Almanya'da Fransa'da, İngiltere'de halk nasıl uyanmış? O ülkelerde büyük bir edebiyat, büyük bir sanat varmış da halk onun için uyanabilmiş, sonra da yazarlar çoğalmış, içlerinde A'lar da bulunmuş, B'ler de. Kötüden başlamakla iyiye gidemezsiniz, kötü kötüyü yetiştirir. "Ben kendime B'yi örnek alacağım, giderek A'ya ulaşacağım" dersiniz günden güne bayağılaşırsınız. A'yı örnek edinin kendinize, ona benze-meğe çalışın, belki başaramazsınız, bir B bile olamazsınız, ne yapalım? o kadarmış elinizden gelen. Ama öyledir diye indirmeyin gözlerinizi aşağı. Siz kimsiniz de kendinizi feda edecek-siniz topluma? Siz de bu toplumun bir kişisi değil misiniz? Bu halktan değil misiniz? Vermeyin, isteyin, bilin ki size verilecek olan, bütün topluma verilmiş demektir, sizin yükselmenizle halk da yükselir.

Bay Muhtar Körükçü'den mi bulaştı nedir? Ben de söylev-ciliğe kalkıştım. Ne yapalım? O böbürlenmek kendini alçakgö-nüllülük, "mahviyet" sanan o yukarıdan atma, çileden çıkarıyor beni.

Bay Körükçü o yazısında dil işine de şöyle bir değinmiş, bana öğütler veriyor. Bencileyin bir denemeci haddini bilmeliymiş de öyle işlere burnunu sokmamalıymış. Böyle demiyor o, der mi hiç? “Bir denemeci kendi başına orijinal bir dil empoze edebilir mi?” diyor. Görüyorsunuz, neler de biliyor Bay Muhtar Körükçü; orijinal, empoze... Bülbül gibi söylüyor, firenkçe sözleri. Ben hele sözlüklere bakayım, o firenkçe sözlerin ne demek olduğunu bir öğreneyim, Bay Muhtar Körükçü’nün dil üzerine söylediklerine de belki bir cevap veririm.

Buydu benim yazım, iki gözüm okurum. *Varlık* bir yer vermemiş ona. Bay Muhtar Körükçü gene beni ezmeğe kalkar elbette. *Varlık* kor onun yazılarını. Bay Muhtar Körükçü varsın ağır söylesin, Yaşar Nabi yakıştırıyor ona. Bana gelince, bana yakıştıramıyor. Haddimi bilmeliyim ben, Bay Muhtar Körükçü gibi efendilerimiz söylevler çekince, el-pençe divan durup dinlemek düşer bana. Herhalde Yaşar Nabi öyle düşünüyor.

Ama ben susamam. Bay Muhtar Körükçü dil işini anlamıyor, bundan sonra da anlıyamaz. Niçin anlıyamaz, onu da yazacağım. Yaşar Nabi istemezse ben gene size gönderirim, *Varlık* dergisini okuyan dostlarınıza gösteriverirsiniz.

1-2 Haziran 1952

PROSPERO ÎLE CALİBAN

Prospero ile Caliban

I

Çalgıdan ben de büsbütün hoşlanmaz değilim. Gençliğimde o başka! Çok sinirlenirdim, yakından, uzaktan bir çalgı sesi geldi mi, öfkeleniverirdim. Duymamak, kaçmak da kolay değil. Üzü- lürdüm buna. Herkesin güzel bulduğu bir şeyden hoşlanma- mak, dörüt (sanat) dallarının birinden hiç anlamamak bir ek- siklik değil mi kişi için? Dişimi sıktım, kendimi yenmeğe, o ek- siklikten kurtulmağa çalıştım. Yavaş yavaş da başardım bunu. Şimdi bir yerde çalgı çalındı mı, ben de dinliyebiliyorum, bir tad duyduğum da oluyor, sevdiğim ezgiler bile var. Seviniyo- rum kendimi böyle iyileştirdiğime, düzelttiğime. Gene de bir- takım kimselerin boyuna çalgı çalmalarına dayanamıyorum. Radyoyu bir açtılar mı, bir daha kapatmak bilmiyorlar. Daha er- kenmiş, yahut geceyarısına yaklaşmış, konu komşu uyuyacak, sessizlik içinde çalışacak, düşünecek, düşler kuracak, umurla- rında değil, bir türlü kesmiyorlar o gürültüyü. Çalınanlar da dinlenecek bir şey olsa bari! Çalgıdan öyle derin derin anlamak gerekmez onları yargılamak için: en aşağı, en bayağı çeşidin- den ezgiler olduğunu biliyoruz. Bir ulumadır gidiyor, arkasın- dan sevimsiz bir çığlık başlıyor. Yalnız ben miyim bunları sev- miyen? Bunlara dayanamıyan? Öyle sanıyorum ki çocuklukla- rından beri çalgıdan hoşlananlar, çalgıyla uğraşmış olanlar, çal- gıdan anlıyanlar da sinirleniyor buna, benim gibi sinirleniyor, benden çok sinirleniyor.

Geçen akşam kitabımı açmış okuyacaktım. Komşular başladılar radyolarını işletmeğe. Yalnız biri değil, beşi altısı. Uuuu-uu... aaaaaa... iiiiii... Çekilmez bir gürültü, dayanılmaz bir uluma. Bunu beğenmediğinizi, bundan sinirlendiğinizi söylemeğe de gelmiyor. Duygulu, coşkun kimselerden biri çıkıp “Ne demek?” diyor, “Türk ulusunun sesi bu, sevgili yurdumuzun bağrından kopup gelen ses, bize bizi söylüyor, sen Türk değil misin ki bundan hoşlanmıyorsun?” diyor. Sonra şimşekli şimşekli bir bakıyor, sanırsınız ki, yerin dibine geçirecek. Türküm Türk olmasına, alaturka çalgıyı, köy türkülerini ateşli ateşli sözlerle savunanların hepsi kadar ben de Türküm, onlardan ne daha çok, ne de daha az. Ama söylüyorum işte: güzel bir şey, sevicecek bir şey değildir bu ses. Türk ulusunun sesi miymiş? olabilir, değişti-relim o sesi, sevgili ulusumuza, sevgili yurdumuza yakışmadığını kendimizden de, sevgili ulusumuzdan, sevgili yurdumuzdan da gizlemiyelim. Türküz diye bütün o ulumalardan, tadsız tadsız bağırmalardan hoşlanmak zorunda değiliz. Ulusu sevmek, yurdu sevmek, ulusun, yurdun güzel olmıyan şeylerine de katlanmak, onlara da bağlanmak demek midir? Hani ulustan da, yurttan da soğutmak istiyorlar kişiyi...

Böyle homurdanıyordum kendi kendime. Bir el değdi omuzuma, döndüm baktım: Allı. Nice zamandır, yıllardır görüp konuşmamıştım. O mu beni unutmuştu, ben mi onu unutmuşum, iyice kestiremiyorum orasını. Ara sıra içime bir doğdu mu, eski adıyla, Keziban diye andığım da oluyordu. Gülümsiyerek baktı bana. Anladım: ne o bana sitem edecek, ne de benim kendisine sitem etmemi istiyor.

— Neniz var? dedi. Sinirliye benziyorsunuz, söyleniyorsunuz kendi kendinize.

— Duymuyor musun, Allı? dedim. Sinirlenmiyecek şey mi bu? Bu uğultu çekilir mi? Hani kendini sağır edeceği geliyor kişinin! Oysaki, bilirsin, ben görme gücünden de çok işitme gücünü önemli bulurum. Tanıdıklarımın, gönüldeşlerimin yüzlerini görmekten de çok seslerini duymağı severim. Ama bu çalgı, bu durmıyan çalgı beni çileden çıkarıyor, bir tikslenme veriyor içime, beni kişi oğlundan soğutuyor, kişi oğluna yağı (düşman) kesiliyorum.

— Ne yapalım? Siz okumaktan, düşünmekten, düşler kur-
maktan hoşlanıyorsunuz, onlar da çalgı dinlemekten hoşlanıyor-
lar. Onlar sizin okumanıza, düşünmenize, düşler kurmanıza ka-
rışıyorlar mı ki siz onların çalgılarına karışmağa kalkıyorsunuz?

— İkisi bir değil bunların Allı. Sen de biliyorsun bunların
bir olmadığını. Benim okumam, düşünmem, düşler kurmam hiç
kimsenin sevdiği bir işi yapmasına engel olmuyor. Ben odama
kapanmışım, kimseyi rahatsız etmiyorum. Başkaları beni unuta-
bilir, yaşadığımı, ne yaptığımı bilmiyebilir. Ama çalgı düşkünle-
rininki öyle değil. Onlar çalgılarını dinlerken, çevrede kim var-
sa hepsi de bilecek onların çalgı dinlediğini. Okumaktan, düşün-
mekten, düşler kurmaktan hoşlanmıyan kimse, benim okumam,
düşünmem, düşler kurmamla rahatsız oluyor mu? Benim oku-
duğum kitap, benim düşüncelerim, benim kurduğum düşler gi-
riyor mu onların evine? Zorla giriyor mu? Onların çalgısı ise zor-
la giriyor benim evime. Pencere kapatsam da giriyor... Bu sı-
cakta da pencere kapatmağa gelmez... Bir şeye de benzese bari
çaldıkları! Görüyorsun, ezgilerin en bayağısı, en tadsızı, kişinin
biraz olsun incelmış, yükselmiş olanı bunu beğenemez, sevemez
bunu.

— Çoğunluk bundan hoşlanıyor, günümüz de azınlığa de-
ğil, çoğunluğa değer veriyor. Siz de ister istemez çoğunluğa bo-
yun eğeceksiniz, çoğunluğa uyacaksınız.

— Sen benim damarıma basmağa mı geldin, Allı? Şimdiye
dek çoğunluğun yargılarına değer verdiğimi gördün mü benim?
Bu yaştan sonra huyumu, bütün ilkelerimi değiştirecek miyim?
Günümüz öyle istiyormuş, günün buyruklarına göre mi iş göre-
ceğim ben?

— Boyuna kendiniz söylersiniz günün dileklerine, buyruk-
larına uymak gerektiğini. Günün isterlerini dinlemeyip dünden
kalma kanılardan ayrılmak istemiyenlerle, dünden kalma değer
ölçülerine göre yargılamağa kalkanlarla eğlenir durursunuz, kı-
zarsınız onlara. Günün isterlerini düşünmek, bugünün dilediği
dörüt'ü, yeniyi aramak, çoğunluğun buyruklarına, çoğunluğun
beğenisine (zevkine) uymağı gerektirmez mi?

Şaşıtm Allı'nın bu sözlerine. Doğrusu anlıyamadım önce.
Sonra kavradım.

— Bu ne biçim söz, Allı? dedim. Sen ben değil misin? Benim söylediklerimi sen de mi böyle yanlış anlıyacaksın?.. Doğru, bence dörütmenin ödevi yeniye aramak, günün istediği güzelliği yaratmaktır. Ama bunun çoğunlukla ne ilintisi var? Çoğunluk anlamaz ki yeniye. Dörüt alanında da anlamaz, başka başka alanlarda da anlamaz. Çoğunluk hep gericidir. Yalnız bizde değil, her yerde. Dedelerden kalma kanılarla, inançlarla yetinir, onların değişmesi gerektiğini anlayamaz, eskinin sürüp gitmesini diler. Çoğunluk Caliban'dır. Allı, Shakespeare'in anlattığı şu biçimsiz, düşüncesiz Caliban. Yeniye bulmak, yeniye yaratmak Prospero'ya vergidir, ancak o bilir Ariel'i çağırmağı, doğanın gizlerini (tabiatın sırlarını) çözümlemeyi, doğa-üstü varlıklar, değerler yaratmağı, güzeli güzel olmıyandan, iyiyi iyi olmıyandan ayırdetmeyi öğreten Ariel'in dilinden ancak Prospero anlar. Çoğunluk bir güler, bir kızar Prospero'ya, Caliban gibi o da Prospero'yu öldürmenin yolunu arar. Çoğunluğa bağlanmak. Çoğunluğa uymak. Bir düşünce adamının, bir dörüt erinin çoğunluğa bağlanması, çoğunluğa uyması Prospero'dan yüz çevirmesi demektir. Hayır, düşünce adamı, dörüt eri Caliban'la birlik olamaz, ilgilenmez Caliban'a, ilgilense de ancak kendini saydırmak için ilgilenir. Gerekirse Prospero gibi paylıyarak, gerekirse Prospero gibi kırbacını şaklatarak...

— Çok ilerlemiştiniz siz!.. Ben sizin özgürlükten (hürriyetten) yana olduğunuzu sanırdım, yazılarınızda özgürlüğü savunurdunuz. Şimdi ise Prospero'nun baskısını istiyorsunuz... Prospero'nun, yani aydınların, aydınlar takımının...

— Doğru, Allı, onu istiyorum. Gerçek özgürlük, bir ülkede aydınlar takımının, Prospero'nun, Prospero olmağa özenenlerin sözlerini dinletebilmeleriyle, Caliban'ı baskı altına almalarıyla elde edilir de onun için. Caliban özgürlük istemez, özgürlüğü boş bir süs sayar. Eskinin, geçmiş, ölmüş kapıların, inançların baskısı altındadır, o baskıdan da kurtulmak istemez. Dedelerinden, sekiz on göbek ötesi dedelerinden kalma inançları, kanıları, kuralları doğrunun ta kendisi sanır, sağ-duyunun öğrettikleri diye bakar onlara, bir türlü ayrılamaz onlardan. Prospero'nun, aydın kişinin ödevi ise bugünü kurmak, bugünü dünün baskısından kurtarmaktır. Özgürlük ancak böyle olur. Çoğunluğun

dileklerine boyun eğen, çoğunluğa yaranmak isteyen kişi ise, özgürce düşünmekten kaçınan kimsedir. Prospero değildir o, bir aydın değildir...

Allı, gülümsiyerek bakıyordu bana, sorar gibi baktım yüzüne.

— İri lâkırdılar söylemeğe başladınız siz, dedi. Bunlar birer kesinleme (*affirmation*), neye, hangi düşüncelere, hangi ilkelere dayandığı belirtilmiyen birer kesinleme. Ben sizin böyle iri lâkırdılardan hoşlanmadığınızı sanırdım. Bir söylev çeker gibi konuşuyorsunuz.

Sinirlendim. Allı'nın büsbütün de haksız olmadığını seziyordum da onun için sinirlendim. Gereğince aydınlatamıyordum düşüncelerimi, Allı'ya da aydınlatamıyordum, kendi kendime de aydınlatamıyordum. Gene de biliyordum dediklerimin doğru olduğunu, seziyordum. Ne var ki ben sezgiyle yetinenlerden değilim, öyle sanırım kendimi. Bunu söylemedim Allı'ya, aldırılmazlıktan geldim onun takılmasına.

— Kendi kendine düşün, Allı, dedim, sen de kavrarsın dediklerimin doğru olduğunu...

Biraz durdum, sonra dediklerimi aydınlatmışım gibi, dayanaklarımı göstermişim gibi gene başladım konuşmağa:

— Ne yazık ki, Allı, dedim, günümüzün düşünce adamları da, dörüterleri de Caliban'ı pek seviyorlar, kendileri Caliban'a ışık tutacaklarına, ışığı Caliban'da arıyorlar. Bak, dörüt alanında bile aydınlar Caliban'a sevgiyle, umutla bakıyorlar. Güzelliğin kaynağı da ondaymış, ancak o bilirmiş güzelliği yaratmasını. Bunun için bir köy sevgisidir aldı yürüdü aydınlarımızda, dilleri köylünün diline benziyecek, köylere işlemiş tilciklerin kökü aranmıyacak, hepsi benimsenecek, doğru kullanılıyorsa da, yanlış kullanılıyorsa da atılmıyacak. Yalnız köylünün değil, kentlerde de ilerlememiş takımın, ayaktakımının diline özenilecek. Çalgıda köylünün, kentlerdeki ayaktakımının beğenisine uyulacak. Biri çıkıp da biraz yükselmek isterse, alay ediyorlar onunla, saldırlıyorlar ona. Hepsi de çoğunluğa boyun eğiyor da onun için. Oysaki çoğunluk acınacak bir durumda, onu o durumdan kurtarmağa çalışmıyorlar, özenmiyorlar...

Allı gözlerini açtı.

— Nasıl söylersiniz bunu? dedi. Görmüyor musunuz, günümüzde yazılan şiirlerin, hikâyelerin çoğu, köylünün kötü bir durumda, acınacak bir durumda olduğunu anlatıyor, köylünün de, çoğunluğun da bu durumdan kurtarılması, yükseltilmesi gerektiğini söylüyor. Siz de kalkıp aydınların çoğunluğu kurtarmağı düşünmediğini ileri sürüyorsunuz. Hiç mi okumuyorsunuz yeni yazılan hikâyeleri, şiirleri?

— Doğrusu, çoğunu okumuyorum, okuyamıyorum, o biçimsiz yazılardan bir tad alamıyorum da onun için... Evet, biliyorum, hikâyecilerimiz, şairlerimiz, senin dediğin gibi, köylünün, çoğunluğun yoksulluğunu, yolsuzluktan, daha ne bileyim, birçok eksiklerden çektiklerini anlatıyor. Benim dediğim yoksulluk o değil. Köylü, çoğunluk, parasızlıktan, yolsuzluktan kurtulunca da ne oluyor sanki? Köylünün, çoğunluğun sıkıntı içinde olanı acınacak bir durumda da ağası, para kazanmış olanı acınacak durumda değil mi sanki? Köylünün yoksulu sıkıntı içinde olanı kafaca ne ise ağası da kafaca o değil mi? İşte ben o yoksulluğu söylemek istiyorum. Acıyacaksak Caliban'ın yoksuluna da acıyalım, zenginleşmişine, ağa olmuştuna da acıyalım. Bugünkü yazarlarımız ise işin bu yanına değinmiyorlar, sanıyorlar ki yol yapılınca, okul açılınca, köyde ağanın baskısı kalkınca, toprak dağıtılınca iş olup bitecek, yoksulluk kalmıyacak... O değil, Allı, bize gereken o değil. Bizim en büyük sıkıntımız, en büyük yoksulluğumuz aydın sıkıntısı, gerçekten aydınlarımız olmayışı... Varsa da pek az, devede kulak derler, öylesine. Hep Caliban'a ilgileniyoruz, Ariel'i çağırabilecek, Ariel'in dilinden anlıyacak Prospero'lar yetiştirmeğe çalışmıyoruz, buna özenmiyoruz, anlıyamıyoruz, bir türlü Prospero'nun değerini. Kendilerini aşmak isteyen kişilerimiz pek yok, en iyileri bile yetiniveriyorlar edindikleri bir parça bilgi ile, onunla kurum satmağa kalkıyorlar. Bireylerin, toplum içinde bir takımın yoksulluğu ile ilgileniyoruz, bütünün yoksulluğu üzerinde durmuyoruz. Açlığa, kursağın açlığına önemli diye bakıyoruz da, daha büyük bir açlığa, kafa açlığına aldırıyoruz...

Dışarıda radyolar çalıp duruyordu. Allı, "Musiki ruhun gıdasıdır" lâkırdısını mı düşündü nedir, gülererek, benimle eğlenerek:

— Yani siz ruh için besi arıyorsunuz? dedi.

Bilir benim o “ruh” sözünden hiç hoşlanmadığımı, tiksindiğimi. Gene de kızdığımı belli etmedim:

— Bırak beni, Allı, dedim. Başka bir gün konuşuruz bunu seninle.

Varlık, 1.9.1955

II

Yağmurlu bir gündü: dışarısı gözü çekmiyor, güneş odanın duvarlarına vurup pırıldamıyor, düşünmeğe, çevremizi unutup yalnız kalmışız gibi düşünmeğe en elverişli günlerden biri. Kuzeylilerin Güneylilerden daha çok kendilerini dinlemeleri, düşler kurmaları, doğa-üstü varlıklar yaratmaları belki de hep böyle yarı-karanlık içinde yaşamalarındandır. “Allı gelse ne iyi eder!” diyordum. Geliverdi. O gelir gelmez de ben başladım konuşmağa:

— Neydi, senin o geçen günkü sözün? dedim. Ben, “*ruh için besi arıyordum...*” Benimle eğlenmek için, o “ruh” tilciğinden tiksindiğimi bildiğin için söyledin bunu, değil mi?

— Bir tilcikten tiksirmek ne demek? Neler de çıkarıyorsunuz!..

— Niçin tiksiniylesin bir tilcikten? “Ruh” tilciğinden değil, o tilciğin altındaki kavramdan, o ne olduğu bilinmez kavramdan tiksiniyorum. Ne demek “ruh”? O da yunancanın *pyskhe*’si, *anemos*’u, lâtincenin *spritus*’u gibi yel demek, soluk demek... Ama onu o anlamla bırakmamışlar ki! Cicili-bicili ne bulmuşlar, ne uydurmuşlarsa tıktırmışlar içine. Ölümsüzmüş o, etimiz, kemiklerimiz çürüdükten sonra da yaşarmış, kişinin ölümünden yüzyıllarca sonra üç ayaklı masanın başına çağır-san nerede olursa olsun kalkar gelirmiş... Daha neler, neler!.. Okşanmış da. Tefvik Fikret de oğluna: “*Ne rûhsun, bilir misin?*” diyor... Bütün bu sözlerdeki, bütün bu karmakarışık, belirsiz düşüncelerdeki bayağılık seni de ürpertmiyor mu, Allı? Ben, “ruh” tilciğini duydum mu, karşımdaki ne dediğini iyi-

ce bilmeden söyleyip duracak diye korkarım. Bir kavramı şöyle sınırlarıyla, çizgileriyle anıyamıyor musun, “ruh” de çık... Hani maymuncuk tilcikler vardır, hiçbir kapının anahtarı değildir, gene de her kapıyı açacağı sanılır, “ruh” da onlardan biri olmuştur... Ama doğru senin dediğin, ben ruh için bir besi arıyorum. Bir düşün, o “ruh” ile “besi” birbirine yakışıyor mu? “Tin” diyelim şuna. Türkçede ne güzel: *tin* ile *yin*, *Tin ruh* demek, *yin* de *vücut*. İstemezler ama, *ruh* demeğe, *vücut* demeğe alışmışlarmış, değiştiremezlermiş. *Ruh* tilciğine yüklenmiş bütün o bayağılıklara, o ozansılıklara (şairaneliklere) alışmışlar, bağlanmışlar onlara, onun için değiştirmek işlerine gelmez. Biz *tin* diyelim, kavramını da elimizden geldiğince belirtmeğe, sınırlandırmaya çalışalım: *tin* demek kişinin düşünme, duyma gücü demektir, o da etinden, kemiğinden, yininden ayrı değildir, etine, kemiğine, yinine bağlıdır, ancak eti, kemiği yini gözükmür, elle dokunulur onlara, tinine ise dokunamayız, onu göremeyiz, ne olduğunu kesin olarak bilmediğimiz için ona böyle soluk diye bir ad takmışız, soluğa benzetmişiz onu, *tin* de soluk demektir. Ben işte onun, kişideki özün beslenmesini istiyorum, o özün besisini arıyorum. Yalnız kişideki özün, tinin değil, toplumdaki özün beslenmesini istiyorum. Toplumun tini... Toplumun tini demek bir toplumdaki düşünürlerin, bilginlerin, dörüt erlerinin (sanatkârların) düşünceleri, duygularıyla yarattıkları değerler demektir. Bize bugün en çok gereken odur işte. Biz bunu aramıyoruz da kalabalığın yaşamasını yükseltmeğe çalışıyoruz. Prospero’lar yetiştirmeğe değil, düşüncelelerini, duygularını işlemeden, inceltmeden Caliban’ı kalkındırmağa uğraşıyoruz. Prospero’su, Prospero’ları olmıyan bir toplumda Caliban’ın kalkınabileceğini sanıyoruz. Kalkınmak deyince aklımıza yalnız zenginlik, rahat yaşayış geliyor da onun için. Ancak var olan ihtiyaçları düşünüyoruz, onları karşılamağa çabalıyoruz. Yeni yeni ihtiyaçlar çıkarmak gerektiği üzerinde durmuyoruz. Uygarlık demek, kişinin doğuştan getirdiği ihtiyaçlara birtakım yeni, ancak usun yarattığı ihtiyaçlar katmak demektir, bunu Prospero yapar, biz ona bakmıyoruz. Tin için besi arıyorum, Allı, toplumun tini için besi. Kitap arıyorum, çalgı arıyorum, resim arıyorum, bilgi, bilim arıyorum.

Bunların gerçeğini arıyorum, bayağısını, düzmecesini, kalabalığın birkaç yıl hoşuna gidip de sonra unutuluverenini değil...

Allı:

— Ne olmuş size? dedi. Benimle konuşmak için gelmemi istiyorsunuz, ben de geldim. Ama siz benimle konuşmuyorsunuz, bir başladınız söylemeğe, hiç durmuyorsunuz... Bizim aydınlarımız yok mu sanki? Bizim de Prospero'larımız yok mu?

— Yok, Allı, yok... Varsa da bilmiyorlar kendilerini, ödevlerini, boyunlarına borç olanı sezmiyor, kavramıyorlar... Bir köşeye çekilip uzaktan gibi düşünmüyorlar, karışıyorlar kalabalığın arasına, çıkarlarını arıyorlar. Kalabalıktan kaçıp kendi kendilerine düşünmeğe, verecekleri yapıtları işleyip olgunlaştırmağa çalışmıyorlar. Hepsi de "Biz kamu için çalışıyoruz, kamuya da bu kadarı yeter" diyorlar. Bir parça düşündüler, çalıştılar mı, toplumdan hemen onun ödenini bekliyorlar. Kendi kendilerinin beğenmelerini aramıyorlar. Biliyorlar, seziyorlar yaptıklarının yarım olduğunu, gene de yetinmiyorlar onunla, kendilerini aşmağa çabalamıyorlar. Jacques Copeau "*Je ne cherche pas le succès, je cherche la réussite*" dermiş, "Beğenilmeği, alkış aramıyorum, başarıyı arıyorum." Kişi yaptığını kendisi beğenmedikten sonra, yaptığının olgun olmadığını kendisi anladıktan sonra, ülküsüne elinden geldiğince yaklaşamadıktan sonra dışarıdan alkış görmüş, neye yarar?

— Neye mi yarar? Rahata kavuşmasına, yaşamasını yükseltmesine yarar. Siz bunu büsbütün önemsiz, değersiz mi sayıyorsunuz?

— Büsbütün değersiz, büsbütün önemsiz sayabilsem sevieneğim, Allı. Ama ben öyle sayamıyorum. Ben sana benim bir Prospero olduğumu söyledim mi? Biliyorum olmadığımı, biliyorum olamayacağımı. Ben de bu ülkenin aydınları gibiyim. Ben de bütün yapabileceğimi yapmağa, bütün verebileceğimi vermeğe çalışanlardan değilim. Ben de yetinirim kendimi başkalarına beğendirmekle, kendi kendimi beğenebilmeği aramam. Prospero değilim ben, olmadığımı, olamayacağımı da üzülürüm. Neler yapmadım! Gerçek bir aydına yakışmıyacak neler yapmadım! Oturup beğendiğim, gerçekten sevdiğim birtakım büyük yapıtları türkçeye çevirebilirdim, birkaçını da çevirdim, ama çabuk

yoruldum, kalktım, polis romanları da çevirdim, birkaç para kazanmak için kalabalığın isteğine, buyruğuna uydum... Hayır, ben Prospero değilim, sana kendimi anlatmıyorum, kendimi örnek diye göstermiyorum, Prospero'yu düşünüp onu anlatmağa çalışıyorum, örnek diye onu gösteriyorum...

Üzüldüğüm için sustum, Allı benim daldığımı sandı. Dalmıştım, kendi kendimden de, Allı'dan da utanıyordum. Suçu mu söylemiştim, gene de biliyordum o suçtan vazgeçmiyeceğimi, gene de kendimi işin kolayına bırakıp saçmasapan kitaplar çevirmeği bırakmıyacağımı biliyordum. Öylesini istiyorlar da onun için... Öylesini istiyorlar diye biz de boyun eğivermeli miyiz? Niçin dayatmıyoruz?

— Kalabalık öyle istiyor diye, bu kalabalığa bu kadarı da yeter diye birtakım yarım kalmış, olgunlaşmamış yapıtlarla yetiniyoruz Allı, dedim. Ama kalabalığın, kamunun böylesini istediği de doğru değil, o da bizim uydurduğumuz bir yalan. Tembelliğimizden uydurduk bu yalanı. Yarım kalmış, olgunlaşmamış yapıtlar vermek işimize geliyor, kendi suçumuzu kalabalığa, kamuya, çoğunluğa yüklemeye kalkışıyoruz. Çoğunluk bizden ne polis romanı istiyor, ne de bir şey... Çoğunluk, gerçek çoğunluk ilgilenmiyor bize, bizden haberi yok. Biz kendi kendimize küçük bir okurlar bölümü kurmuşuz, yalanlarımızı sunmuşuz o okurlar bölümüne, “ruh okşamak” gibi, “şaheser” gibi birtakım ne olduğu belirsiz tilciklere boyamışız onların gözünü sonra da düzmece aydınlar acununda kurulmağa kalkmışız. Uzaklaşmalıyız bütün bunlardan, Allı. İşimizi seviyorsak, kendimize biraz saygımız varsa, bu yurdun gerçekten yükselmesini, uygarlaşmasını istiyorsak, çoğunluğu da, azınlığı da düşünmeden, yalnız başarıyı, kendimizi memnun edecek, ülkümüze elimizden geldiğince yaklaştığımız duygusunu verecek başarıyı düşünerek Prospero gibi bir adaya, herkesten uzak bir adaya çekilmeli, orada çalışmalıyız.

— Prospero kendiliğinden çekilmez ki bir adaya. Tahtından indirip sürerler onu oraya...

— Doğru Allı, çoktandır okumadım. Shakespeare'in *Fırtına* 'sını, gene açıp bir okumalı... Ama adasına nasıl gitmiş olursa olsun, Prospero ancak o adada, herkesten uzakta yaşadığı o

adada olgunlaştırır düşüncelerini, bütün büyülerini orada hazırlar, bütün gücünü orada kurar. Tahtından indirilip sürülmüş oraya... Evet, çoğunluk Prospero'yu başında görmek istemez, çoğunluk Caliban'dır, dış biler Prospero'ya. Prospero da katlanmalıdır buna, aldırmamalıdır Caliban'ın, çoğunluğun dış bilemesi ne. Ancak böyle geçebilir kamunun başına...

— Yaşlandıktan sonra, değil mi? Öyle gelen devlet...

— Yaşlandıktan sonra da değil, ancak öldükten sonra gelir, Shakespeare'in *Fırtına*'sında Prospero gene kavuşur tahtına. Sen ona bakma, Allı, bir güldürünün iyi bitmesi gerektir de onun için Shakespeare öyle bitirmiş *Fırtına*'yı. Hayır, Prospero sağlığında geçemez çoğunluğun, kamunun başına. Sağlığında geçmeğe de çalışmamalıdır. Düşünmemelidir kendini. Stendhal "*Benim yazdıklarımın değeri yüzyılın sonlarına doğru anlaşılacaktır*" dermiş, kendi o güne kadar yaşamıyacağını bilirdi elbette. Kendisini düşünmüyor, yalnız işini, dörütünü düşünüyor. Boyun eğmiyor günün dileklerine, çoğunluğun buyruklarına, "Mutlu azınlığa" sunuyor yapıtlarını, "mutlu azınlık" dediği de, öyle sanıyorum, bir kendisi. Belki bir iki kişi daha, o kadar, Stendhal Prospero'nun ta kendisi... Sessizlik içinde bilinmezlik, tanımazlık içinde yapıtlarını kurmağa çalışıyor. Toplumu sarsmağa, uyandırmaya da özenmiyor, nesine gerek onun? İsteddiği kendi kendini aşmak. Biliyor ki bir kişi ancak kendi kendini aşmağa çalışmakla toplumunu, ulusunu, bütün kişi oğlunu yükseltebilir. Ortaya konan yapıt, olgun yapıt geç de olsa etkisini gösterir de onun için... Bizim aydınlarımız ise buna yanaşmıyor, hiçbirimiz yanaşmıyoruz, hemen öğreticiliğe kalkıyoruz. Bir parçacık bir bilgimiz var, kendimizde bir parçacık bir dörüt gücü duyuyoruz, hemen onu çevremize, topluma, çoğunluğa bildirmeğe özeniyoruz. Hani şair "Dün mektebe varmış, bugün üstad olayım der" demiş. Bizim aydınlarımızın hemen hepsi öyle, daha dün okuyup düşünmeğe başlamış, yorulmuş çalışıp uğraşmaktan, bugün o bir parçacık bilgisinin ürünlerini toplamak istiyor. Bizde gerçekten bilgi sevgisi, gerçekten dörüt sevgisi yok da onun için. Bilginin de, dörütün de hemen bir işe yaramasını, bize bir çıkar sağlamasını bekliyoruz. Ereğimiz bilgi değil, güzellik değil, kendimizi üne, rahata kavuşturma... Prospero gibi bir mağaraya çekilmeği, o ma-

ğarayı düşüncemizin, duygumuzun yarattıkları ile bezemeği bilemiyoruz, aklımızdan bunu geçirmiyoruz bile... Prospero mu? Bizim aydınlarımız, hepimiz, okulda bir parçacık bir şey öğrenmiş diye koltuklarını kabartan birer Caliban. Kendimizi Caliban olmaktan kurtaramamışız, bir de çoğunluğu etkilemek tutkusuna düşüyoruz...

— Siz bugün çok kötümthersiniz, dedi, Allı. Siz “ruh” tilciğini sevmediğiniz gibi ben de kötümserlikten hoşlanmam, ukalâ eder kişiyi... Ne yalan söyleyeyim? Sizde öyle bir şeyler seziyorum bugün. İyisi mi, gideyim ben buradan. Daha iyi bir gününüzde gelir ararım sizi...

Varlık, 1.10.1955

III

*You taught me language; and my profit on 't
Is, I know how to curse...*

Shakespeare, The Tempest, (Fırtına), 1, 2

Gözlerim bir kitaba dalmış, okumuyor, düşünüyordum. Geçen konuşmamızda neler söylemiş, neler anlatmıştım Allı'ya bilemiyordum iyice. O gün içimde birtakım düşünceler uyanmıştı, birtakım doğruları sezer, görür gibi olmuştum. Onları bildirmek istemişim Allı'ya. Ama kendim de açıkça seçemediğim, çevresiyle kavrayamadığım bir şeyi başkasına nasıl anlatabilirim? Hem gerçekten birer düşünce miydi o içimde doğanlar? Gerçekten birer doğru muydu o sezer, görür gibi olduklarım? Nice gölgeler vardır, nice gölge oyunları olur içimizde, birer düşünce, birer doğru oldukları sanısını verirler de aldatırlar bizi. Benim söylediklerim, söylemek istediklerim de belki öyle hoş bir şeydi.

“Uzatiyorsun!” diyeceksiniz. “O gün büyük bir söz etmişsin gibi şimdi oturmuş düşünüyorsun. Neydi ki dediğin? Çoğunluk Shakespeare’in Caliban’ına benzermiş, bir yazar, bir dörüt eri düşünmemeliymiş onu, kendisi için çalışmalıymış, kendisinin güzel bulduğunu yaratmağa çalışmalıymış, ülkeyi, toplumu da

ancak böyle yükseltirmiş... Bu değil miydi? “Ne var bunda öyle önemli bulup da iyice anladım mı? açıkça seçtim mi? diye kendimi üzecek?” diyeceksiniz... Bir bakıma doğru da söylemiş olursunuz böyle dersiniz. Oydu, ancak oydu benim dediğim. Yalnız şunu da unutmamalıyız: Hiçbir düşünce, hiçbir doğru bir başına değildir, onu öteki düşünceler, öteki doğrularla değindirmemiz, bu değinmeye dayanıyor mu, dayanmıyor mu, ona da bir bakmamız gerektir. Evet, oydu o gün söylediğim, ilk de o gün söylemiş değilim. Ama benim başka dediklerim de oldu, bu uyuyor mu onlara? Yoksa bu onları, onlar da bunu mu çürütüyor? “Ne çıkar birbirlerini çürütürlerse? Hepsinde de bir doğruluk payı bulunabilir, hepsini de ayrı ayrı alırım ele!” diyebilirim. Eskiden olsa bunu der geçerdim, yarın gene de bunu deyip geçebilirim, bugün yapamıyorum bunu, bir birlik arıyorum düşüncelerimde, türlü parçalarının birbirine uygun olmasını arıyorum.

Kendimle böyle konuşurken Allı beliriverdi yanımda. Allı da ben değil miyim? Benden daha ben olan bir kimse. Kendimden bile sakladıklarımı ondan saklıyamam. İçimdedir benim, gözlerini dikmiştir bütün yaptıklarına, bütün dediklerime. Kimi tatlı tatlı, kimi de acı acı gülümsiyerek bakar. Bir kızma, bir tiksınme belirdiğı de olur bakışlarında. Çevirmez benden gözlerini. Öyle kızdığı, tiksindiğı günlerde çekilmesini, benden uzaklaşmasını isterdim, bırakmaz ki! bırakıyor gibi gözükse bile gene bırakmaz, o gün değilse ertesi gün çıkar önüme, sorar soracaklarını, beni küçültür.

Geldi gene. Ürpermedim onu görünce. Ben de istiyordum gelmesini. Başıma kakacağı bir suçum olmadığını biliyordum. “Eğlenecektir belki benimle” dedim, “eğlenecektir, işte o kadar. Düşüncelerimi açıklayamadığım için eğlenecektir. Ne çıkar eğlenmesinden? Belki de yardımı olur düşüncelerimi açıklamama” dedim içimden.

— Buyur, Allı, dedim. Biliyorum, soracakların vardır bana, ama sen bana onları sormadan ben sana bir şey sorayım. Geçen gün benim kötümser olduğumu söyliyerek çıktın gittin. Beni kötümser görünce sana çıkıp gitmek mi düşer? Beni o kara kara düşüncelerimden uzaklaştırman, beni avutman gerekmez mi?

Gülerek baktı yüzüme:

— Ben nasıl avutabilirim sizi? dedi. Demin, hiçbir yaptığınızı benden saklıyamadığınızı düşünüyordunuz, ben de hiçbir düşündüğümü saklıyabilir miyim sizden? Ben sizi nasıl tüm olarak görüyorsam siz de beni öyle tüm olarak seziyorsunuz. Siz kötümser olduğunuz günlerde ben de kötümserim demektir, bende kötümserlik olmayınca siz de kötümser olamazsınız ki!.. Çıkıp gittin diyorsunuz, kaçtım sizden, siz kendi kendinizden kaçtınız demek istiyorum... Bırakalım şimdi bunları da ben size soracaklarımı, sizin beklediğiniz soruları sorayım.

— Peki, Allı, dedim, boynumu eğerek. Sor neyse soracağın.

— Nedir sizin istediğiniz? Bir yazar, bir dörüt eri çoğunluğa aldırmasın derken, yazarın, dörüt erinin gerçeğe ilgilenmemesi, kendi kendine yarattığı bir düşler acununda yaşaması gerektiğini mi ileri sürüyorsunuz?

Şaşladım bu soruyu duyunca. Birden yanıtlamak istemedim, düşündüm de sonra:

— Hayır, Allı, dedim, bir yazar, bir dörüt eri kendi yarattığı bir düşler acununda yaşmalıdır denilemez. Bir düşler acununda yaşıyorsa ona da karışmam. Ancak yazarın, dörüt erinin ödevlerinden biri de, kişi oğlunu, dolayısıyla kişi oğlunun kurduğu toplumu incelemektir, denilebilir. Bütün yazarlar bu işe girişmelidir, bütün dörüt erleri bunu yapmalıdır demiyorum, yapanlar da vardır, onu söylüyorum, onlar da doğru yoldadır. Doğrusu, ben daha çok onlardan yanayım. Salt bir oyun değildir bence dörüt, bir oyundur dediğim günlerde bile başka türlü bir oyun, altında bir şeyler bulunan bir oyun olduğunu düşündüm. Monsieur Paul Claudel'i pek sevmezdim, inançları bana aykırı gelirdi. Gene de bir sözü vardır, çok iyi, çok doğru bir görüşü belirtir bence. Şimdi bulamıyacağım o sözü, bir kitabında değildi, bir konuşmasında, bir demecindeydi. Şöyle bir şey: *Ozan doğaya birtakım sorular sorar, biz de o sorular arkasından yanıtları sezeriz...* Monsieur Claudel "doğa" demezdi, "yaradılış" derdi o... Burada ikisi de birdir o kavramların. Ozan, yazar, dörüt eri gerçeği inceler, anlatır, biz de o anlatı arkasından birtakım gizleri (sırları) sezeriz, kavrayırız onları. Ozanın, dörüt erinin salt oynamak, gönül eğlendirmek için yaptıklarında bile vardır bu. Ozan, yazar, dörüt eri kişi oğlunu anlar, anladığını da anla-

tır kişi oğluna. Anlatır da değil, sezdirir. Birtakım dörüt erleri anlatmağa, bilginler gibi anlatmağa kalktıkları için yanılmışlar, yanlış bir yol tutmuşlardır. Gene Monsieur Claudel'i anacağım. *La Ville* adlı bir oyunu vardır, onda bilgisever (filozof), şöyle der ozana: “Ey Ozan, sen hiçbir şeyi açıklamıyorsun, ama seninle her şey açıklanıyor, anlaşılır bir duruma geliyor.” Ozana, dörüt erine düşen, işte böylesine bir anlatma, bir açıklamadır.

— Peki, kime anlatacak, kime sezdirecek?

— Kimesi var mı? Kişi oğlunu gene kişi oğluna anlatacak...

— Öyleyse çoğunluğa aldırılmazlık edebilir mi? Kişi oğlunun, doğanın gizlerini kavrayacak, onları çevresine, topluma gösterecek... Demek ki sıkı sıkıya bağlıdır çevresine, topluma. Artık kaçabilir mi çoğunluktan?

Beni düşündürdü Allı'nın bu sorusu. Yanıtlıyamadım. Benim sustuğumu görüncü o beni büsbütün üzmeğ ister gibi:

— Bir yazınız vardı sizin, unuttunuz mu? dedi. Kıskanmanın tersi olan duyguyu söylüyordunuz. Kıskançlık, “Niçin sende var da bende yok?” der, o duygu ise, “Niçin bende var da sende yok?” der. Kendisinde o duygu bulunan kişi, başkalarının yoksulluğuna üzölür, o yoksulluk ne türlüünden olursa olsun. Güzelliği duyan kişi de başkalarının o üstünlükten yoksun olmasına katlanamaz. Başkaları, çevresi, içinde yaşıadığı toplum o tadı tadamıyor diye üzölür... Böyle sözler söylüyordunuz. Öyleyse güzelliği anlıyan, tadan dörüt erinin de kendisinde bulunan bu üstünlüğu çevresine, topluma aşlamak istemesi gerekmez mi? Acıyacaktır, güzellikten anlamıyanın da o taddan yoksun kalmasını isteyecektir... Siz dün, aydının, bilginin, dörüt erinin Caliban'a ilgilenmesi, onu o acıklı durumundan kurtarması gerektiğini söylüyordunuz, bugün ise Caliban'la uğraşmasın, ondan kaçınsın demeğe getiriyorsunuz. Biribirini tutuyor mu bu iki sözünüz?

Allı'nın gülümsemesine, beni yenmiş gibi bakmasına aldırmadan düşündüm, sonra:

— Hayır, Allı, dedim, doğru değil senin söylediğin. Çelişme, uymazlık yok o iki söz arasında. Bilgin kişi, aydın kişi, dörüt eri acır Caliban'ın durumuna, Caliban'ı yükseltmek, yoksunluklarından kurtarmak ister. Prospero da o ıssız adasında Caliban'la

uğraşmıştır, konuşmayı öğretmiştir ona. O adada Caliban olmasa da olurdu. Prospero'ya odun kesiyor, su taşıyor diyeceksin. Caliban olmasa da Prospero o gereçleri sağlamanın bir yolunu bulurdu. Evet, Ariel'i kullanamazdı buna. Ariel'e odun da kestiremez, su da taşıtamaz. Prospero'nun başka işlerine yarar Ariel, daha yüksek işlerine. Ama Prospero Caliban'sız da olabilirdi. Gene de var Caliban, Shakespeare'in güldürüsünde. Bilginin, dörüt erinin, aydının çevresinde Caliban hep vardır, onu unutamayız, düşüncelerimizden silemeyiz. Ancak, Caliban'a acımak demek, Caliban'ın dileklerine, buyruklarına uymak, boyun eğmek değildir. Caliban'a acıyoruz diye, Caliban'ı kurtaracağız diye onu başa geçirmemiz gerekmez... Bugün Caliban'ı başa geçirmeğe kalkıyorlar. Görmüyor musun? çoğunluğun anlayışı, beğenisi (zevki), ölçü diye alınıyor. Birtakım saçmasapan kitaplar yazılıyor, duyuyorsun, bütün gün radyolarda tadsız, bayağı ezgiler çalınıyor. Niçin? Çoğunluk bundan hoşlanıyormuş, ancak o saçmasapan kitapları anlıyabiliyormuş. Caliban'a acıtmıyor bugünün aydını, acınacak bir durum görmüyor ki Caliban'da! Üstünlüğün ta kendisi diye bakıyor ona, yaranmağa çalışıyor. Dilimizi düzelterceğiz, dünkü dil bugünkü düşüncelerimizi söylemeğe yetmiyor diyoruz, birtakım yeni tilcikler kurmağa çalışıyoruz. "Olmaz!" diyorlar. Neden? Çoğunluk anlamıyormuş da onun için olmazmış. Bütün değerleri çoğunluk yargıliyacaktı... Çoğunluğun da koltukları kabarıyor, en büyük yargıç diye bakıyor kendine, anlamadığını, beğenmediğini de ezivermeğe kalkıyor. Aydın denilen kimselerin, dörüt erlerinin de çoğunun işine geliyor bu, uyuveriyorlar çoğunluğun dileklerine, çoğunluğun bildiği, daha doğrusu yarım-yamalak bildiği birkaç yüz tilcikle çoğunluğun kolayca anlıyabileceği konuları işliyor, sonra da "Biz çoğunluğu yükseltiyoruz!" diye övünüyorlar. Hayır, çoğunluğu yükseltmiyorlar, kendilerini alçaltıyorlar. Prospero, Caliban'ı kendine kaldırmıyor, kendisi Caliban'ın durumuna inmeğe özeniyor. Çoğunluğa uymak, çoğunluğa boyun eğmek... Neye varıyor bunun sonu? Görüyoruz neye vardığını. 16. yüzyılda Fransızların Maurice Scève adında bir ozanları vardır, çok güç anlaşılır yırlar (şiirler) yazarmış. Pek okunmamış yazdıkları. Gene de kimse onu susturmağa kalkmamış. Stéphane

Mallarmé'nin yırları da kolay kolay anlaşılmaz, onunla yıllarca eğlenmişler, günün bilgin sayılan kişileri arasında da "Bırakın onu, alığın biridir!" diyenler olmuş. Gene de Mallarmé'nin yazmasını yasak etmemişler. Bugün ise şu demir perde arkası denilen ülkelerde, bilmem hangi fabrikanın işçileri anlamıyormuş, beğenmiyormuş diye Picasso'nun çalışmasını yasak etmek istiyorlar. Çoğunluk, güzelliğin de yargıcı oldu, kimin yazıp kimin yazmayacağını o kestirecek. Caliban başa geçiyor... Caliban okuma öğrendi, Caliban çalgı dinlemeği, resime bakmağı öğrendi, artık anladığını sanıyor, kolayca yargılıyor. Aristophanes'in kurbağaları, "Brekekeks koaks koaks" diye bağırır dururlar, çoğunluk da, "Anlamıyoruz! Anlamıyoruz!" diye bağırıyor. Caliban bir yol anlamadı mı, bir daha da anlamağa özenmiyor. Caliban'ı başa geçirenler de, "Efendimiz anlamadı bunu, kaldırınız, ümüğünü sıkıverin bunu yapanın!" diyorlar. Shakespeare ne dedirtir Caliban'a, bir onu düşün, Allı. Prospero'ya söver, söver de sonunda, "Siz bana konuşmayı öğrettiniz de ben bundan ne kazandım sanki? İlenmeyi biliyorum, işte o kadar..." dedirtir. Çoğunluk için çalışmanın da sonu bu oldu işte: bilginle, dörüt eriyle eğleniyor Caliban, eğlenmekle de yetinmiyor, susturmağa kalkıyor.

Sustum. Ama Allı'nın sorusunu yanıtlamadığımı da seziyordum, düşündüm daha.

— Hayır, Allı, dedim, bir çelişme yok o iki söz arasında. Aydın kişi Caliban'a acır, onu kurtarmak ister, onun da güzellikle-ri anlamasına, güzelliklerden tad almasına çalışır. Ama bunun için işi kolaylaştırmağa kalkmaz. Ozan, dörüt eri kişi oğluna, kişi oğlunun, doğanın gizlerini, yasalarını sezdirir dedik. Hangi kişi oğluna? Belirli bir kişi oğluna değil, soyut bir kavram olarak kişi oğluna. Onun gözleri önünde, içindeki gözlerinin önünde bir kişi oğlu vardır, onu yükseltmeğe, onu olgunlaştırmağa özenir. Bunun için de çoğu, çevresindeki kişilerden uzaklaşması gerekir. Onların anlamadıklarını görür de bir karamsarlık, kötümserlik çöker gönlüne. Onların kötülüklerini görür de acımaz onlara. İyisi mi, içindeki kişi oğlu ile, iç gözlerinin gördüğü kişi oğlu ile yetinsin, onunla yetindikçe çoğunluğu yoksunluklarından kurtarmağa, Caliban'ı yükseltmeğe çalışabilir. Mallarmé'yi düşünüyorum şimdi. Evimin altındaki kahveye gelen işçiler yırlarını an-

lamıyor, sevmiyor diye üzülmüş, gene de onların anlıyabileceği, sevebileceği, yırlar yazmağa kalkmamış, o kişilerin gerçekten yükselmesini istiyormuş da onun için. Çoğunluğun, Caliban'ın anlıyabilmesi için daha kolay yırlar yazmağa kalksaydı, çoğunktan tiksindiğini göstermiş olurdu, giderek kendinden de tiksinirdi. Kişi oğlunu yükseltmektir aydının, dörüt erinin ödevi, boyunun borcu. Şu, bu kişi oğlunu değil, belirli bir kişi oğlunu değil, çoğunluğu değil, iç gözlerimizin önündeki kişi oğlunu...

— Kişi oğlu *idea*'sını demek istiyorsunuz, değil mi?

— Evet, Allı. Gülme bana. Ben yunanca bilmem, yunanca bilmiyen... öğrenmek istemiyen bir toplumda da, bilinen, gerçekten anlaşılan bir tilcikmiş gibi Platon'un *idea* tilciğini kullanmağa kalkamam. Bende toplum duygusu vardır da onun için. Toplum duygusu olduğu için de Prospero'nun Caliban'a boyun eğmesine katlanamam. Acırım Caliban'a, birtakım üstünlüklerden yoksun olduğu için acırım. Ancak onun kurtulmasının, gerçekten yükselmesinin biricik yolunun, Prospero'ların çoğalması olduğunu da bilirim. Çoğunluğun beğenisine, anlayıp anlamasına aldırmadan doğruları arıyan, güzellikler yaratmağa çalışan Prospero'lar... Öyle sanıyorum ki daha bitirmedim bu konuda söyleyeceklerimi. Biter, tükenir konu mudur bu? Günümünün de en önemli konusu... Gene konuşuruz seninle bunun üzerinde.

Varlık, 1.11.1955

IV

Cumhuriyet gazetesinin 17 Ekim sayısında Bay Bedri Rahmi Eyuboğlu'nun *Kaç mumluk aydın?* yazısını daha yeni okumuştum, baktım, Allı yanımda.

— Günaydın, Allı! dedim.

— Aydın gün! dedi.

"Gün aydın"a karşılık "aydın gün" demek iyi oluyor. "Selâmün aleyküm – Aleyküm selâm", "Sabah-i şerifler hayırlar olsun – Hayırlı sabahlar olsun." Böyle bir gelenek var bizde,

bu da uyuyor o geleneğe. “Gün aydın” gibi “aydın gün” de doğru bir kuruluştur, yayabiliriz bunu. Neyse! Allı ile ben başladık konuşmamıza.

— Çok iyi ettin geldiğine, dedim. Ben de çağıracaktım seni. *Prospero ile Caliban* konusunda daha çok diyeceklerim olduğunu sanıyorum, bugünlük bırakalım onları, Bay Bedri Rahmi Eyuboğlu bizim konuştuklarımıza değinerek *Kaç mumluk aydın?* diye bir yazı yazmış, onun dedikleri üzerinde konuşalım.

— Beğendiniz mi o yazıyı? diye gülümsiyerek sordu Allı.

— Çok! dedim. Benim beğenmiyeceğim yazı mı o, Allı? Biliyorsun, kızıyorum aydınlarımıza, aydınlarımızın çoğuna. Bay Bedri Rahmi Eyuboğlu’nun yazısında da aydınlarımızda beni kızdıran şeylerin hemen hepsi var. “Kısaca söyle, aydınlarımıza niçin kızılıyorsunuz?” deseler, “Bunun için, işte, bunun için” diyebilirim. İyi bir yazı, güzel bir yazı demiyorum. İlginç bir yazı. Bir özet sanki: adından tut da son tilciğine dek her yanı ilginç... Duralım hepsinin üzerinde, birer birer konuşalım seninle.

Allı’nın gözleri koca koca açıldı:

— Bütün o yazıyı bir daha okuyacak mıyız şimdi? diye sordu.

— Neden okumıyalım? Korkma, pek uzun sürmez... Bay Bedri Rahmi Eyuboğlu’nun bütün dedikleri üzerinde duralım dedimse, yazının her satırını inceliyeceğiz demedim, birkaçını da atlarız.

Allı anladı beni kolay kolay susturamayacağını, boynunu eğip dinledi.

— Sonundan başlayalım, dedim. Hani ben sana, kendimden de yakınmışım. “Başka, daha önemli işlerle uğraşacağıma kalktım da polis romanları çevirdim” demişim. Bay Eyuboğlu buna da dokunmuş. Benim polis romanları çevirmiş olmamı bir suç saymıyor. “Memleketimizde çatılacak o kadar şey var ki. Onları bir sıraya koyabilsek vakit kazanamaz mıyız?” diyor. Önemli işler var, önemsizler var... Doğru, bütün işlerin önemi bir olmaz. Ama Bay Eyuboğlu bir aydının, aydın geçinen bir kimsenin kendini işin kolayına bırakmasını neden önemsiz buluyor? Aydın bir ödevi vardır toplum içinde: o toplumun düşünce bakımından, beğeni (zevk) bakımından yükselmesine çalışmak. Kendini işin kola-

yına bırakan aydın bu ödevinden kaçmış olmaz mı? “Bu topluma bu da yeter, okurları polis romanlarıyla eğlendirelim, daha yüksek yapıtlar gerekmez onlar için” demek değil midir? “*Polis romanı çevirmeğe suç dersek, edebiyat namı altında türlü dalavereler çevirenlerin yaptığına ne ad koyacağız?*” diyor. Kimlere, kimlerin hangi işlerine çatıyor, bilmiyorum. Gene de şunu söyleyebiliriz: birtakım aydınlarımız, Bay Eyuboğlu’nun “dalavere” dediği işleri görüyorlarsa, kendilerine de, toplumdaki görevlerine (*fonction*’larına) de saygıları olmadığı için yapıyorlar bunu. Saygısızlık... Bu saygısızlık, aşağı diye baktığı bir işle uğraşan her aydında yok mudur? Bay Eyuboğlu düşünce bakımından almıyor bu konuyu ele, “dalavere” dediği işleri yapanlara kızıyor da, polis romanı çevirenlere kızmıyor. O dalavereleri çevirenler para arkasında koşuyorlar, polis romanı çevirenler de para kazanmak istiyor. Biri az kazanıyormuş; öteki çok... azın çoğun, niceliğin önemi yok bunda. Önemli olan ikisinin de aydının gerçek görevini unutup kendini başka işlere vermesi. Bugün polis romanı çeviren aydının yarın, Bay Eyuboğlu’nun düşündüğü dalaverelere de girişmeyeceğini söyleyemeyiz...

Allı şaşarak baktı bana:

— Bu sözlerle siz kendinizi kötülüyorsunuz, dedi. Siz de polis romanları çevirdiniz, daha da çeviriyorsunuz, demek siz de dalaverelere girişebilirsiniz.

— Ben yapıyorum diye bir iş yükselir mi? Bir suçsa suç olmaktan çıkar da bir erdem mi olurur? Bilmiyorum o “dalavereler” nedir, ama ben de onlara girişmeyeceğim diyemem. Para için polis romanı çevirdim, şimdi de çeviriyorum, daha da çevireceğim. Demek o dalaverelere götüren maya var bende. Tencere tencereye bakmış da, “Kıçın kara” demiş. Öteki, “Seninki benimkinden daha kara” demiş. Hangisinin daha kara olduğunu arıyacak değiliz, karalık var mı? yok mu? ona bakalacağız. Kararma bir başladı mı, nerede durur? Bir daha önüne geçilir mi? Bilemeyiz... Ben doğru, görevini kavrayıp o göreve bağlanmış bir aydın arıyorum, Bay Eyuboğlu suçları ölçmeğe kalkıyor. Aydınlarımızın çoğu, hemen hepsi övülmekten pek hoşlanırlar, kendi yaptıklarını beğendin, bir suç saymadın mı gönenirler, yumuşayıverirler. Bay Eyuboğlu beni de onlardan sanıyor, birkaç

sözle övüyor beni, hani “yağlıyor” derler, işte öyle yağlıyor... Ben işte bunlardan yakınıyorum, Allı, aydınlarımızın bu huylarından yakınıyorum. Bende mi var o huylar? Yok dedim mi? Kendimi örnek diye mi gösterdim? “Ben Prospero’yum!” diye mi çıktım ortaya? Bir Prospero olamazdım, yaradılışımda o güç yoktu, ancak ben de Prospero’nun yolundan gidebilirdim, bayağı saydığım işlere el sürmiyebilirdim. Bizden sonra yetişeceklerin benim gibi, bizler, bugünkü aydınlar gibi olmamalarını diliyorum. Prospero yolunda gitmelerini diliyorum, ancak böyle kurtulur, böyle yükselir bu toplum...

Açtım gene Bay Eyuboğlu’nun yazısını:

— Bak, Allı, dedim, ne diyor Bay Eyuboğlu. Ben günün birinde Eğitim Bakanı olursaymışım, bana *“Bakanlığın elinde şu kadar para var. Bu paranın önemli parçasını üniversitelerimizin daha çok yükselmeleri için mi harcıyalım; yoksa köy okullarını mı arttıralım? Yani eldeki aydınlarımızı büyük bir aydınlığa yöneltirken köylümüzü, daha uzun zaman kapkara bir cehalet içinde mi bırakalım?”* deselermiş, ben de şöyle dermişim: *“En önce bütün milletimizi okutalım. Ondan ötesi kendiliğinden gelir.”* Bunu okuyunca, bundan belki yirmi yıl önce duyduğum bir sözü ansıdım (hatırladım). Genç bir aydınımızla konuşuyordum, bildiğimiz genç aydınlardan. Homeros, Shakespeare gibi ozanların adı geçti, o genç aydın: *“Türkiye bir cumhuriyet oldu, artık bizde de öyle dâhiler yetişir”* dedi Bay Eyuboğlu da işte o genç aydın gibi düşünüyor. Köylülerimiz kara bilgisizlikten kurtulacak, ülkede okuma-yazma bilmiyen kalmıyacak, *“Ondan ötesi kendiliğinden gelecek.”* Nerede, hangi ülkede böyle olmuş bu? İngilizlerin hepsi de okuduktan sonra mı Shakespeare yetişmiş? Fransızların hepsi de okuma-yazma öğrendikten sonra mı bir Rabelais çıkmış?.. Aydınlarımız böyle düşünüyor, böyle düşünmek kolay da onun için. İşlerini de kolaylaştırıyor. *“Biz ancak bu kadar oluruz, daha yüksek bir duruma erişemeyiz, hele bütün yurttaşlara okuma-yazma öğretin, bakın biz de neler, neler yaparız! Neler, neler başarırız!”* diyorlar. Bir bak-salar ya geçmişe... Bakarlar mı geçmişe? Okurlar mı? Düşünürler mi? Yorarlar mı kendilerini öyle boş işlerle? *“Memleketimizde çatılacak o kadar şey var ki?”* diyecekler, onları sıralamağa kalacaklar. Kendilerini yükseltmeden çevrelerini yükseltmeğe uğ-

raşacaklar... Hayır, Allı, ben Eğitim Bakanı olmam, başaramam o işi, başaramıyacağım işlerde de gözüm yoktur, eyleme (*action'a*) geçecek kişilerden değilim ben. Olsam da Bay Eyuboğlu'nun bana dedirttiğini demem. Emrullah Efendi gibi konuşurum. "Tubâ ağacı kuramını (nazariyesini)" sürerim öne, ben inanmışımdır o görüşün doğru olduğuna, "Önce bilim-yurtlarını çoğaltın, yükseltin, ondan da önce bu ülkede görevlerini anlamış, her gün kendilerini aşmağa özenen aydınlar yetiştirin, öyle kişileriniz olursa bütün ulusta okuma özenini uyandırmak kolaylaşır, o özenme ancak öyle belirir, büyük yazınları (edebiyatları), titiz aydınları olan ülkelerde bütün yurtdaşlar okuma-yazma öğrenir" derim. Bay Eyuboğlu kendi düşündüğünün su götürmez bir gerçek olduğunu sanıyor, başkalarının da başka türlü düşünebileceklerini usuna sığdıramıyor, onun için bana da kendi düşüncesini, kendi görüşünü yüklüyor... Bütün aydınlarımız onun gibi: doğru yol ancak kendilerinin tuttuğu yoldur, başka bir yol da gidenler "dalavere" çevirenlerdir, ya da birer alıktır. Kendileri sağ-duyu adına konuşuyorlar. Önce bütün ulusa okuma-yazma öğretilecek, köylü kara bilgisizlikten kurtarılacak, sonrası kolay... Sağduyu da bunu buyurmuyor mu?

— Siz şimdi sağ-duyuyu kötülemeğe mi kalkacaksınız? diye sordu Allı.

— Hayır, Allı, öyle bir işe kalkışacak değilim, sağ-duyuya saygım vardır. Ancak bir işi çevresiyle düşünmeden, usumuza ilk gelenle yetinmek, sağ-duyunun ürünü olamaz. Sağ-duyu adına söz söylemeğe kalkanların çoğu da böyle bir işi çevresiyle düşünmeden konuşanlardır... Bırak şimdi bunu, Bay Eyuboğlu'nun yazısına dönelim. Bay Eyuboğlu "dâhi" istemiyormuş...

— Siz "dâhi" mi istemiştiniz?

— Yoo!.. Seninle konuşurken ben "dâhi" tilciğini ağzıma almadım, kendisi nereden çıkarmışsa çıkarmış işte, benim "dâhi" istediğimi söylüyor. Kendisine, "Memlekette yüz tane dâhi mi istersiniz? Yüz bin tane sahici aydın mı?" diye sorsalar, hiç düşünmeden yüz bin tane sahici aydın dilermiş. "Sahici aydın" dediği de kendi anlayışına göre gerçek aydın... Birazdan geliriz ona. Ben dâhi istemedim, dâhi -şunun türkçesini söyleyeyim, "öke" imiş, "dâhi"nin türkçesi ökenin ne demek olduğunu, ökelerin ne

türlü yetiştiklerini bilmiyorum. Ben öke sözü etmedim, işin kolayına gitmiyen, görevlerini kavramış aydınlar özlediğimi söyledim. Ancak şunu söyleyeyim ki, bu ülkede öke denecek yükseklikte yazarlar, bilginler yetişirse sevinirim, öyle bir kişinin, yüzün değil, *bir* kişinin toplum için yüz bin aydından da daha değerli olduğunu bilirim, ışık saçır çevresine. Aydınlarımız istemezler onu, mızımlık içinde kalacağız, biz küçükler küçücükler yeteriz bu ülkeye, bizden üstünü ne olacak? Biz bile çok geliyoruz... Hayır, Allı yetmiyoruz, yetemeyiz. Bay Eyuboğlu'nun bana söylediğini alıyorum üzerime; evet, öke istiyorum, ökeler istiyorum, bu ülkeyi bizim mızımlığımızdan, küçüklüğümüzden kurtaracak ökeler istiyorum. Biz, aydın geçinenler az bir bilgiyle yetindiğimiz gibi bu ülkede bizimle yetinecek, bizi başında taşıyacak, "Bizim aydınlarımız Avrupa'nınkilerle atbaşı gidiyor!" diye övünecek... Pek de küçümsüyorlar bu toplumu...

Allı:

— Bizim ökelerimiz yok mu sanki? dedi.

Şaşarak baktım yüzüne, gülümsüyordu, anladım ne demek istediğini?

— Olmaz olur mu? dedim. Çok bizde öke, yazarlarımızın, aydınlarımızın hepsi birer öke. Bay Eyuboğlu da bir öke. Resimden anlamam, onun için resimde bir öke mi onu kestiremem, ama yazıda bir öke. O da irili ufaklı ökelerimizden biri... Baksana! ne diyor, ne demeğe getiriyor. Öyle Shakespeare'i mekspiri okumazmış, neden okusun? biliyor hepsini, bilmediği bir nen olursa, onun için de *Larousse* sözlüğünü açıp bakıyor, öğreniveriyor. Daha doğuşundan bütün bilgilerle bezenmiş, geçmişin yazarlarını okuyacak da ne olacak? Kendine de yeter bildiği, bu topluma da yeter... Hem Shakespeare okunur mu? Geçmiş artık, *The Tempest*, *Larousse* sözlüğünün bildirdiğine göre "cin, peri masallarına dayanan bir güldürü" imiş, günümüzün gerçekçiliğe ermiş aydını öyle nenleri okur mu? Boşuboşuna, pisipisine uğraşır mı onlarla?.. Bay Eyuboğlu, Stendhal için de "*Stendhal amca*" diyor, bana "*Ataç Reis*" dediği gibi. Benim için ne derse desin, bir diyeceğim yok. Ancak Stendhal'e, onun gibi yazarlara saygı göstermesi gerekmez mi? "Amca" diyecek de ne olacak? Hemen lâübalileşiverecek... Sevmem bu "lâübalî" sözünü, ne yapayım

ki türkçe bir karşılığını daha bulamadım ben, ya da bir başkası buluncaya dek “lâübalî” diyeceğim... Lâübalilik, aydınlarımızın en büyük suçlarından biri... Daha yeni tanıştıkları bir kimse ile senli benli konuşmağa başlayıverirler, onun gibi Stendhal’e de “amca” Baudelaire’e “ağabey” Hugo’ya, “dayı”, Dante’ye “dede”, daha ne bileyim? Shakespeare’e de William enişte... Oh! onları da indiriveririz kendimize... Biz bu lâübaliliği bırakmadıkça yükseltmeyiz kendimizi, kendimizi yükseltmedikçe de toplumu kalkındıramayız, bir iyiliğimiz olamaz çevremize...

Durdum biraz, yorulmuştum, düşündüm, sonra:

— İyi ediyor Bay Eyuboğlu böyle yaptığına, dedim. Ömer Seyfettin’in hikâyelerini bilirsin, epeyce bayağıdır, ne var ki Ömer Seyfettin sağlığında her önüne gelene “Cancağzım” dermiş, bu da yetiyor onu büyük saymak için. Bay Eyuboğlu’nu övmek için de “Kiminle konuşsa Reis der, Stendhal’e amca der, az büyüklük müdür bu?” diyecekler. Bulmuş öke olmanın kolayını!

— Pek mi kızdınız size “Ataç Reis” demesine? diye sordu Allı.

— Kızmadım, biliyorum, huyudur onun. Konuşurken de öyle der. Konuşurken desin, konuşurken olur. Yazılarında kaçınması gerek değil midir, böyle lâübaliliklerden? Arkadaş arasınca konuşmuyor, “bilmediği, görmediği” okurların da okuyacağı bir yazı yazıyor.

— Siz mi söylüyorsunuz bunu? Siz ki hep konuşma diliyle yazmak istersiniz...

— Konuşma diliyle yazmak başka, lâübalî olmak başka... Sen de bunu bilmezmişsin, anlamazmışsın gibi söyleme, Allı... Bırak şimdi böyle sözleri de gene dönelim konumuza. Gelelim Bay Eyuboğlu’nun anlayışına göre gerçek aydının ne olduğuna. Ben sana, “Bir parçacık bilgi edindik mi onu hemen çevremize, topluma, çoğunluğa bildirmeğe özeniyoruz” demiştim. Bay Eyuboğlu bunu duyunca “Ah nerede o günler! Nerede o sahici aydınlarla yaraşan cömertlik!.. Böyle olsaydı memleketimiz çoktan cennet olurdu” demiş. İşte onun dilediği gerçek aydın, az bir bilgiyle yetinecek, kendini yükselmiş sayacak, başlayacak çevresini uyarmağa... Köy öğretmeni gibi, köy imamı gibi... Oysaki gerçek aydın, benim anlayışına göre gerçek aydın, azla yetinmiyen, ken-

dine öğretilenle yetinmiyen, sonra da daha iyi, daha doğru düşünmeğe çalışan kişidir. Edindiğimiz azıcık bir bilgiyi çevremize yaymağa kalkmamız nereden gelir, bilir misin, Allı? Bence hep eski düşünüşe, şu Doğu düşünüşüne saplanıp kalmış olmamızdan gelir. Birtakım doğrular, su götürmez doğrular vardır, birini ikisini öğrendin mi onların, yayarsın çevrene, yanılmaktan korkmazsın. Niçin korkacaksın? Onlar da doğru değil mi? Yanılmak kaygısını çekmiyeceksin. Kara kitaptan öğrenmişsin, büyüklerinden öğrenmişsin... Duruk toplumların, bütün duruk toplumların inancı... Dün böyle düşünüyorduk, bugün de böyle düşünüyoruz. Gerçek devrim olmadı daha düşünüşümüzde...

Allı, susmaktan sıkılmıştı:

— Hep siz söylüyorsunuz, dedi, bitiremediniz mi daha?

— Bitti, Allı, bitti, bir iki nen kaldı. Adı üzerinde biraz duracağım o yazının. *Kaç mumluk aydın?* Eğleniyor Bay Eyuboğlu, eğlenmekle de benim bütün dediklerimi çürütüverdiğini sanıyor. Kaç mumluk?... Kaç mumluk olursa olsun, gerçek olsun da... Gerçek aydın, azla yetinmiyen, kendini aşmak isteyen, kendini yükseltmeğe çalışan, Bay Eyuboğlu gibi yaradılışından bütün bilgilere ermiş bir öke olmasa da geçmişin büyük yazarlarının dediklerini bilmeğe özenen, bir *Larousse* sözlüğü edinmekle yüz yılların kurduğu bütün uygarlığı kavrayıvereceğini sanmıyan, geçmişe de, kendisine de saygısı olan, içinde yaşadığı topluma azın da yeteceğini söylemiyen aydın... Küçük kalabilir, daha çoğuna gücü yetmez de onun için. Gene de büyüklenmez. “Ben olgunlaştım” demez. Hani dudak bükerek “softa” derler, farsça “dilsûhte” sözünden bozmadır, “gönlü yanmış”, “bilim sevgisiyle gönlü yanmış, kendini bilgi edinmeğe vermiş kimse...” Bize bugün öyle gönlü yanmış kimseler gerek, öğrenmeği, günden güne daha çok bilgiye ermeği kendilerine tutku edinmiş kimseler... Dur, Allı, dur, diyeceğim bir tek nen kaldı, onu da söyliyeyim. Bay Eyuboğlu yazısında benim yazımdan da birkaç yer almış, ancak değiştirmiş onları. Özünü değiştirmiş, bozmuş demiyorum, bilirim, yapmaz onu, ancak benim yazdığım gibi yazmamış. Bir örnek göstereyim. Ben şöyle yazmıştım: “Stendhal ‘Benim yazdıklarımın değeri, yüzyılın sonuna doğru anlaşılacak’ dermiş.” Bay Eyuboğlu, Stendhal’in sözünü satırbaşı yapıyor,

sonuna bir nokta koyuyor, gene satırbaşı yaparak büyük harfle “Dermiş” diye yazıyor. Ben “dermiş” sözünün satırbaşına alınıp büyük harfle yazılmasını doğru bulanlardan değilim. Ola ki yanlıştır benim düşüncem, ne yapayım ki ben öyle düşünüyorum. Bay Eyuboğlu ne hakla benim yazımı benim istemediğim, doğru bulmadığım bir biçime sokuyor? Ben onun yazılarının biçimini değiştiresem, doğru bulur mu bunu?.. Ola ki o sesini çıkarmaz, sesini çıkarmazsa kendisinde biçim kaygısı bulunmadığını göstermiş olur. Gerçek aydın biçim kaygısı da çeken kişidir. Kendisine saygısı olduğu gibi başkalarına da saygısı vardır, böyle değiştirivermez onların yazılarına verdikleri biçimi... Artık sıkıldın, Allı, başka bir gün konuşuruz.

Varlık, 1.12.1955

V

— Gel, Allı gel, dedim. Bizim şu *Prospero ile Caliban* konuşmalarımıza takılan yalnız Bay Bedri Eyuboğlu değil, başka kızanlar da olmuş. Bir dergi çıkar İsparta’da, *Demet*. Gönderirler de ara sıra görürdüm. O derginin yazarlarından Bay Tufan Türkmen de çatıyor bana. Kasımda çıkan 31. sayıda çatmıştı, hıncını almamış, aralıkta çıkan 32. sayıda gene çatıyor. İlginç sözler söylüyor o da. Adını da beğenmiyor bizim konuşmaların. Bak ne diyor: “İçimizden yüz kişi, örneğin Ataç gibiler, dünya şaheserlerini okumuşlar, fransızca, ingilizce derken bazı Batı dillerini öğrenmişler. Yazılarının adına bile onlardan aldıkları *Prospero ile Caliban’ı sembol* yapmışlar. Ötesi? Bu, üç bin kişili bir köyde üç kişinin ceket palto, 2997 kişinin yalınkat kaput gömlek giymesine benzer.” Böyle diyor Bay Tufan Türkmen.

Allı sordu:

— “Sembol” mu demiş? Ne yeri var orada “sempol” tilciğinin?

— Sorma onu, Allı. Belli, Bay Tufan Türkmen de aydınlarımızın çoğu gibi. Bir yandan fransızca, ingilizce öğrenmeğe odak bükecek, “Bize gerekmez onlar!” demeğe getirecek, bir yan-

dan da öyle yabancı tilcikleri yerli yersiz kullanacak. Durmıyalım bunun üzerinde, sonra biçimcilikle suçlarlar bizi, özden çok biçime baktığımızı, biçim kaygısı çektiğimizi söylerler. Neden söylemesinler? Sen, ben anlayamayız ya, onlar bilirler, biçimsiz de öz olurmuş, okuyan da biçime değil, öze bakmalıymış. Tilciğe bakmıyacaksın, gerçek anlamıyla mı kullanılmış? yerinde mi kullanılmış? aramıyacaksın onu. Yanlış tilcikler arasından da özü kavramağa çalışacaksın. Büyük sözler ediyorlar, bir de tilciklerin anlamını mı düşünsünler? biçim kaygısı mı çeksinler?.. Bırakalım şimdi bunu. Ne diyor Bay Tufan Türkmen? Yazılarımıza öyle *Prospero ile Caliban* diye ad koymamamızı istiyor. Neden? Kendisi bilmiyor da onun için. Onun bilmediğini biz de bilmiyeceğiz. Bay Tufan Türkmen, Shakespeare'i okumamış, biz de okumıyacağız. Üç bin kişilik köyde 1997 kişi Shakespeare'i bilmiyor, geri kalan üç kişi de bilmiyecek. Bilirlerse, Bay Tufan Türkmen onları kulaklarından tuttuğu gibi köyden atıverecek. Sinirleniyor Bay Tufan Türkmen! Sinirlenmez olur mu? Bir okula gitmiş, yıllarca dirsek çürütmüş, bilinmesi gerekli ne varsa hepsini öğrenmiş, *Prospero ile Caliban*'ı bilmiyor, bilinmesi gerekli ne varsa hepsini bildiğine göre *Prospero ile Caliban*'ın bilinmesi gerekli değildir. Bununla da kalmaz, bir suçtur onları bilmek. Kapatın bakayım Shakespeare'i! Platon'u, Voltaire'i, Goethe'yi de açmağa kalkmayın, yeri yok onların bu ülkede, gereksiz hepsi de. Aydın mı istiyorsunuz? Bay Tufan Türkmen nemize yetmiyor?.. Üç bin kişilik köyde 1997 kişi yalınkat kaput gömlek mi giyiyor? Kalan üç kişi de yalınkat kaput gömlek giyecek... İyi ya! sorayım Bay Tufan Türkmen'e: o üç kişi de arkalarından ceket paltoyu atıp yalınkat kaput gömlek giyerse, kalan 1997 kişi kendi giydiklerinden daha iyi giysiler bulunduğunu nereden bilecekler? Bir köyün bütün kişileri yalınkat kaput gömlek giymekle mi yetiniyor? Siz oraya elinizden geldiğince bezenin, donanın da öyle gidin, kişi oğlunun azla yetinmesinin doğru olmadığını, gözlerini yükseklere kaldırması gerektiğini öğreteceksiniz o köyün kişilerine, uyaracaksınız onları, yalınkat kaput gömlekle uyaramazsınız. "Köyü kalkındıracağız, bunun için de köy çocuğuna biraz bir şey öğretip gene köye göndereceğiz, öğrendiklerini çevresine yaysın" diyorlar, bunun için de bir türlü kalkındıramıyorlar köy-

lüyü, azıcık olsun kalkındıramıyorlar. O biraz bir şey öğrenmiş köy çocuğunun gözü iyice açılmamış ki çevresinin eksikliklerini görebilsin. O da ötekilere karışıyor, eriyor onların arasında, o da okumayı bırakıyor, betikleri metikleri açmıyor, yetiniyor o birazcık öğrendiğiyle, kendisini çevresindekilerden üstün görüyor da koltukları kabarıyor, böyle büyüklenerek öğrendiklerini de unutuyor... Söyliyeğim Bay Tufan Türkmen'e o istese de istemese de, onun erinci (rahatı) kaçsa da kaçmasa da, biz okuyacağız Shakespeare'i, öğreneceğiz, çevremizdekilere de öğrenmelerini öğütlüyeceğiz. Kendisine de öğütlüyoruz: okulda öğrendikleri yetmez ona, ödevi yalnız çevresindekileri kalkındırmak değildir, daha büyük bir ödevi vardır: kendisini kalkındırmak. Ancak kendisini de kalkındırmak özenini duyarsa, okuyup öğrendikleriyle yetinmeyip günden güne daha okur, bilmediklerini öğrenirse çevresine bir iyiliği dokunabilir...

Baktım, Allı ağzının içinden bir şeyler mırıldanıyor. "Nedir?" diye sordum.

— Hiç, dedi. Namık Kemal'in yırını andım: "*Yüksel, kaderinle kani' olma, / İhsan-i Hüdaya mani' olma.*"

— Doğru, Allı, dedim. İyi söylemiş Namık Kemal. Bizim aydınlarımız dinlemiyorlar onun öğüdünü, biraz bir şey öğrenince yetiniyorlar onunla, bilgilerini, ekinlerini çoğaltmağa, işlemeğe özenmiyorlar. Nedir bizde okuyup yazma? Aydın geçinenlerimizin çoğuna bak: bilim-yurduna (*université*'ye) gitmişler, orada öğreneceklerini öğrenmişler, tüzeci (hukukçu) olmuşlar, sağun (tabip) olmuşlar, artık arttırmağa bakmazlar bilgilerini, öğrendikleri işlerini görmelerine, geçimlerini sağlamalarına yetiyor ya, daha çoğunu ne yapacaklar? Kimi de okur. Nedir okuduğu? Kendi uğraşına (mesleğine) değgin yazılar, betikler, başka alanlara gözetmaz. Kendi uğraşının dışında olan işlere neden baksın? Bilim-yurduna gidip çalışmış olması bir iş görmek, geçimini sağlamak için değil miydi?.. Aydın denemez böylelerine, birer işçi olmaktan öteye gidemezler. Yüksek, usta birer işçi, peki, yüksekliklerine, ustalıklarına bir diyeceğim yok, gene de aydın diyemem kendilerine. Aydın kişi bir iş görmek için değil, bir uğraş tutup geçimini sağlamak için değil, içinde bilmek, öğrenmek özeni olduğu için okuyup öğrenendir. Yeni yetişenler de

eskiler gibi. Yükselmek dileği, kendilerini aşmak dileği bir türlü kavrayamadı içlerini, yüreklerini ısıramadı. Okula gidip çalışıyorlar, okulu bitirince de kendilerini olmuş, olgunlaşmış sanıyorlar. Hani bir söz vardı eskiden: “Beşikten sine dek bilim isteyin.” Bu öğüdü dillerden düşürmezlerdi de gene kendileri tutmazlardı. Oysaki aydın kişi ancak o öğüde uyan kişidir. Bilmediği bir nen (şey) kalmadığını sanmıyacak, ölünceye dek öğrenmeğe özenecek. Eskiler de tutmazlardı bu öğüdü, yeniler de tutmuyorlar. Okulu bitirince gidip öğretmen oluyor, okulda öğrendiklerini çocuklara öğretmeğe başlıyorlar. Oysaki bir öğretmenin başlıca ödevi öğretmek değildir, örnek olmaktır. Kendisi okumazsa, bilgisini günden güne arttırmazsa, bu acunda neler söylenilmiş daha neler söyleniyor, bunları merak etmezse çocuklara da örnek olamaz, onlara kuru bir bilgi vermekten öteye gidemez, benliklerini işliyemez onların. Ne diyor Bay Tufan Türkmen? Benim istediğim “Yılların isiyile kapkara olmuş, penceresiz bir köy evine (mağaraya) Picasso’nun bir tablosunu asmaya benzer”miş. “Nazar boncuğu istiyor”muşum ben. Picasso’yu karıştırmıyalım şimdi işin içine, karıştırmıyalım ya, “yılların isiyile kapkara olmuş, penceresiz bir köy evine” güzel bir resmin asılmasını isterdim. O evde oturanlara, yeryüzünde güzellikler olduğunu öğretir de yılların isini temizlemeğe, pencere açmağa özendirir onları. “İsi temizle, pencere aç” demek yetmez, isî sizin temizlemeniz, pencereyi sizin açmanız da yetmez, öyle bir evde oturanlara daha iyi bir yaşama olduğunu anlatamazsınız, yükselme dileğini aşılamazsınız gönüllerine, gelecek yılların isî birikir, pencere gene kapanır. Köy evine Picasso’nun tablosunu asmak... Bir gün de yazarlarımızın biri “köylüye mayonezli balık yemesini öğretmemizi mi istiyorsunuz?” demişti. Böyle bir tuhafılık buldular, işi alaya aldılar mı, sorun (mesele) çözüldü sanıyorlar. Bay Tufan Türkmen daha da ileri gidiyor, “Köylü mayonezli levrek yemediğine göre ben de yemiyeceğim, köylü Picasso’yu bilmediğine, anlamadığına göre ben de bilmiyeceğim, anlamağa özenmiyeceğim” demeğe getiriyor. Oysaki gerçek aydın bilmeğe, anlamağa özenen kişidir.

— Köylü, hep köylü! dedi Allı. Köy konusu dışında düşünmüyor mu bu kişiler?

— Evet, dedim, hep köyü, köylüyü düşünmüyorum, bütün

ülkeyi, bütün toplumu düşünüyorum. Köyün kalkınması, köylünün kalkınması diye bir sorun yoktur, ülkenin, toplumun kalkınması vardır. Köylüsü, kentlisi birlikte kalkınır bir toplumun. Bugün köylerimiz, bütün o kişilerin söyledikleri acıklı durumda ise bu, kentlerimiz de acıklı bir durumda olduğu içindir. Ben seninle bir konuşmamda, *“Kursanın açlığına önemli diye bakıyoruz da daha büyük bir açlığa, kafa açlığına aldırıyoruz”* demiştim. Bay Tufan Türkmen bunu da beğenmemiş, şöyle diyor: *“Diyelim ki, Ataç’ın öğüdü doğrudur. Giderilmesi lâzım gelen açlık kafa açlığıdır; köylünün kafasına hitap edip onu uyandırmaktır. Peki, bu lâfla olur mu? Yol köye bir şey götürmezse, okul bir şey getirmezse, toprak köylüyü doyurmaz, ağa ilğini soyarsa, kafasını nasıl doldurursunuz köylünün?”* Hep köylüye götürüyor işi. Kentlinin kafasını dolduracak bir neniniz var mı, ben onu soruyorum. Kentlinin kafasını işliyecek aydınlarımız olmadığı için, kentli acıklı bir durumda olduğu için köylü de acınacak bir durumda kalıyor. Önce kentliyi kalkındırmağa, onun durumunu düzeltmeğe çalışın, sonra kentli köylüye örnek olur. Dinletemiyoruz bunu. Kentlinin durumunu beğeniyorlar, imreniyorlar o duruma, kentlinin açlığını, kursakları az çok doymuş olanların kafa açlığını göremiyorlar, sezemiyorlar da onun için. Köylüyü kalkındırmağa değil, bütün toplumu kalkındırmağa özenelim. Bu da aydınları çoğaltmak, gerçek aydın yetiştirmekle olur. *“Köylü bizim efendimizdir”* dediler mi, önemli bir sözettiklerini sanıyorlar. İlle bir efendileri olsun istiyorlar. Benim efendim yoktur. Ne köylü benim efendimdir, ne de ben köylünün efendisiyim. Köylüyü yükseltmeğe özenmiyorum ben, kendimi yükseltmeğe özeniyorum, toplumun, ülkenin yükselmesi ancak aydınlar, büyük aydınlar, bilme özenini, kendilerini aşma özenini duyan aydınlar yetişmesiyle olur da onun için. Yüksek toplum, bireyleri yükselmiş olan toplumdur. Öyle bireyler yetişen bir toplumda kentli de, köylü de onlardan örnek alarak ilerler, yükselir. Ben bunu söylüyorum... Onlar ise bırakmak istemiyorlar bireylerin kendilerini yükseltmelerini, bunu önlemeğe çalışıyorlar. İşte, Bay Tufan Türkmen eğleniyor fransızca, ingilizce öğrenmeğe kalkanlarla, Shakespeare’i okuyanlarla alay ediyor, Batı dillerini öğrenip Batı’nın büyük yazarlarını okuyacağımıza köylere gitmeliymişiz... Ben köyle-

ri bilmezmişim, bu da büyük bir suçmuş. Köylere gittiğim olur ya, gitmesem de ne karışıyor Bay Tufan Türkmen? Ben, Batı uygarlığını öğrenmeğe, o uygarlığın ilkelerini, ürünlerini bu ülkeye getirmeğe çalışıyorum. O, köylüler arasında, "Ben bilginim!" diye koltuklarını kabartıyor, övünüyor, ben kendimden yüksek olanlara bakıp onlara ulaşmağa özeniyorum. Benim yaptığımın daha çok asısı (faydası) olmaz mı bu yurda? O, köylülere, "Bana benzeyin!" diyor, ben çevremdekilere, "Aman bana benzemeyin, bizim aydınlarımıza benzemeyin, onlardan çok yüksekleri var, öyle yüksek olanları kendinize örnek edin, onlara benzemeğe özenin!" diyorum. Kendimi beğenmiyorum ben, eksiklerimi görüyorum, daha da görmeğe çabalıyorum, biliyorum ki eksiklerimi gördükçe çevremdekilere de gösterdikçe bu ülkeye gerçek aydınlarla ermek dileğini getireceğim. İstemiyorlar, susturacaklar...

— Kızmayın, dedi Allı, Bay Tufan Türkmen susturamaz sizi.

— Biliyorum, Allı, o susturamaz, başkaları da susturamaz.

Beni sustursalar da ne çıkar? Kızdığım, benim için söyledikleri değil. Bu ülkede hepimiz birbirimizi susturmağa kalkıyoruz da ben ona kızıyorum. Görmüyor musun? bir söz söyleyecek oldun mu, biri çıkıp bağıyor: "Solcusun sen, sus! yoksa kırarız kafanı." Söylediğin solculuk mu, değil mi onu araştıran yok. Bir ozanı beğenmiyorsun, bir başkası bağıyor: "Ne demek onu beğenmemek? bu ülkenin gözbebeğidir o, onu beğenmemek bu ülkeyi, bu ulusu beğenmemek, sevmemektir, sus, kırarız kafanı." Şimdi de başka türlü bir yaygara çıktı: "Vay! sen bizim solcu olduğumuzu söylüyorsun, curnalcılık ediyorsun, namuslu kişileri namuslu kişilere düşürmeğe kalkıyorsun." Bir söz söylüyorsun, "Solcusun!" diye susturuyorlar, başka bir söz söylüyorsun, "Curnalcısın!" diye susturuyorlar. "Shakespeare gerekmez, köylü ile uğraş!" diye susturuyorlar. Nedir bu çektiğimiz? Sağcısı, solcusu, köycüsü, kentçisi, hepsi bir soydan bunların. Hepsi de kendi bildiklerinden başka bir sözün söylenmesini istemiyor, hepsi de bu ülke kişilerinin bir örnek olmasını istiyor. Oysaki uygar bir toplum demek, bireyleri birörnek olmıyan toplum demektir. Bütün bir ulus bir görüşe, bir düşünüşe saplanırsa, bir inanca saplanırsa, hepsi köyle uğraşır, ya da hepsi kentliyle ilgilenirse, duruk bir toplumdur o toplum, ilerleme olamaz öyle bir ülkede, dü-

şünme olamaz, yalnız inanma vardır, körü-körüne inanma vardır. Aydın olmanın, uygar olmanın tersi nedir diye sorarsan, durnsamadan söylerim: körü-körüne bir inanca bağlanmak. Karşılardakileri, “Sağcısın, solcusun! Curnalcısın! Bize gerekmiyen işlerle uğraşıyorsun!” diye susturmağa kalkanların hepsi de körü-körüne bir inanca bağlanmış olan kimselerdir.

Allı güldü:

— Siz de öyle değil misiniz sanki? dedi. Kimseyi, “Sağcısın! Solcusun!” diye susturmağa kalkmıyorsunuz ya, siz de, “Körü-körüne bir inanca bağlanmışsınız!” diye susturmağa kalkıyorsunuz. Gerçek özgürlük istiyorsanız, onlara da karışmayın. Varınlar biribirlerine, “Sağcısın! Solcusun! Curnalcısın!” diye bağırınlar, size ne?

Düşündürdü beni Allı’nın bu sözü. Doğru, ne diye karışıyorum?.. Gene de yetinemedim bununla.

— Öyle değil, Allı, dedim. Her nen görecedir de her nenin görece olduğu ilkesi görece değildir. Fransızcasını söylileyim: *Tout est relatif, sauf ceci que tout est relatif*. Yanılmıyorsam Auguste Comte söylemiş. Bunun gibi bütün düşünüler, görüşler söylenebilir, ancak birtakım düşünülerin yasak edilmesi gerektiği düşünüsü ileri sürülemez. Bunu ileri sürmek bir türlü düşünüşün, görüşünde özgürlüğünü taplamak (kabul etmek) değil, düşünme özgürlüğünün kaldırılmasına da boşuğ (izin) vermek olur. Körü-körüne bir inanca saplanan kişi de kendi düşüncesine aykırı bir düşüncenin savunulmasına katlanamaz. Nerede, hangi ülkede bireyler körü-körüne bir inanca saplanırlarsa o ülkede düşünme olamaz, gerçek aydın yetişemez. Ben, beni susturacaklar diye kızmıyorum öyle bağırarlara, bu toplumda gerçek düşüncenin, özgürce düşüncenin belirip gelişmesine engel olmak istiyorlar da onun için kızmıyorum. Hepsı de tartışmadan kaçıyorlar, oysaki tartışma olmıyan yerde düşünme de olmaz. “Solcusun!” diye bağırın da, “Curnalcısın!” diye bağırın da tartışmadan kaçıyor. Bir düşünüyü bir düşünüyü ile karşılamıyor, bir düşünüyü ile çürütmeğe çalışmıyor, bir insana saplanıp, bir inana sığınıp düşünmekten kaçınıyor. Bu böyle sürdükçe bu ülkede gerçek aydın yetişemez, köylüyü de, kentliyi de kalkındıracak bir yazın (edebiyat) kurulamaz. O kurulmadıkça da ne yapılsa

boştur, kursağın açlığı giderilir, kafanın açlığı giderilemez. Daha da kötüsü, kafa açlığını duyan da olmaz. Cılızlıktan, kansızlıktan kafaları söner gider de kendilerini tok sanırlar, büyük birer aydın sanırlar, dağarcıklarına koydukları birazcık bilgiyle çevrelerini doyurmağa, kafaları ısıtmağa kalkarlar... Bıraktın, hep ben söyledim, Allı. Neden kesmiyorsun sözümü? Görüyorsun, yoruluyorum. Biraz sen söyle de ben dinliyeyim.

Güldü Allı:

— Öyle diyorsunuz ya, dedi, gene de söyletmezsiniz beni. İyisi mi, ben gideyim buradan.

Varlık, 1.1.1956

VI

Elimde *Yeni Ufuklar*'ın Kasım 1955 sayısını görünce gülümsedi Allı:

— Anlaşıyor, dedi, bugün de Bay Necdet Eruygur'un yazısı üzerinde konuşacaksınız benimle. Kimdir o yazar, biliyor musunuz?

— Bilmiyorum, Allı, daha yeni duyuyorum adını. Belli, genç bir yazar, çok genç. Çocuk. Yazısının bir yerinde şöyle diyor: *"Dil konusunda da tüm değilse bile, biraz haksız gibime geliyor Ataç. Sanatçıda gerçekten düzenli bir dil aranır ama, köylünün, kentlinin, ayaktakımı dediğimiz insanların dili de kullanılabilir. Bir gencin ağzında –eyyaymı şebabetinizde harekât-ı bedeniye ile iştigal buyurdunuz mu?– sözü, ne kadar garip kaçarsa; –sayın bayan, bu geceki tuvaletinizle dörit alnında bir devrim yaratacağıız– sözü de bir köylünün ağzında o kadar gülünç olmaz mı dersiniz. Her şey yerinde güzel olur ancak."* Bunu yazarken kim bilir ne sevinmiştir Bay Necdet Eruygur, ağzı kulaklarına varmıştır! Hani bir gün ünlü yazarlarımızdan biri, *"Köydeki büyük otele indik, banyoya girdik, sonra incecik bardaklarla sunulan buz gibi şampanyaları içtik, köydeki üniversitenin sayın rektörüyle konuştuk diye mi yazılar yazalım? Böyle mi gösterelim köylerimizi?"* gibisinden lâkırdılar etmişti, bunun karşısında akan suların duracağını sanmıştı. Bay Necdet Eruygur da işte o ünlü yazarımız gibi düşünürlerden. Sevinsin dursun buluşuna! Okuduğu-

nu da anlamıyor, ne dediğini de bilmiyor. Hele büyüsün biraz, bir konu üzerinde düşünmek nedir, öğrensin, sonra konuşuruz kendisiyle. Hayır, Allı, bilemedin, duracak değilim Bay Necdet Eruygur'un yazısı üzerinde. Başka bir çocuk da, başka bir dergide, *"Bir yandan öğrenir, bir yandan da çevremizdekilere öğretiriz"* gibi bir sözediyor. O da sevinmiştir sorunu çözümlediğine, okuyanların *"Bak! biz bunu düşünememiştik! Kolayı varmış!"* demelerini, alkışlamalarını bekler. Onun üzerinde de duracak değilim...

Bir düşündüm bunu söyledikten sonra. Allı:

— Neye durdunuz? diye sordu.

— "O söz üzerinde duracak değilim" dedim ya, durmağa değer gibi geliyor bana. Çocukça bir söz, ancak o çocukça düşünüş büyüklerde de görülüyor, bunun için durmağa değer. Sanıyorlar ki, bir kimse biraz bir şey öğrendi mi, onu öğretebilir çevresindekilere. Bunun için de köy okulları açıyor, üstün-körü bir eğitimden geçmiş delikanlıları öğretmen diye gönderiyorlar. Oysaki kendileri iyice yetişmemiş, bilimi şöyle bütünü ile kavramamış kimseler, gerçekten öğretici olamazlar...

Gözleri koca koca açıldı Allı'nın:

— Ne diyorsunuz? dedi. Siz iyice düşündünüz mü bu dediğinizi? "Bilimi bütünü ile kavramamış kimseler..." Yoksa siz köy okullarına, ilk-okullara öğretmen diye büyük bilginler mi göndermeğe kalkacaksınız? Hem de ne bilgin! "Bilimi bütünü ile kavramış..." Hak vereceğim geliyor Bay Bedri Rahmi Eyuboğlu'na: dâhi istiyorsunuz, dâhiler istiyorsunuz siz...

— Anlamazlıktan gelme söylediğimi, Allı. Yakıştırmadım sana. Dâhi mâhi... Öke möke istediğim yok benim. "Bilimi şöyle bütünü ile kavramak" demek, öke bilgin, büyük bilgin olmak demek değildir. Bütün bilimi öğrenecek değil, bütün bilim öğrenilir mi? Kendisinde bilim duygusu belirmiş olacak, bildiklerinin, okulda öğrendiklerinin büyük bir şey olmadığını, bilimin büyüklüğü, genişliği karşısında ancak bir damla olduğunu sezecek. Görüyorsun, Allı, azla yetinenlerin, öğrendikleri bir parça şeyi büyük, önemli, bir şey sananların hepsi de -çoğu demiyorum, Allı- hepsi de bilgiç oluyor, senin anlayacağın "ukalâ" oluyor, öyleleri de açamaz, geliştiremez karşılarındakilerin düşün-

celerini, körleştirir. Bilim bütünü ile öğrenilemez, kişi oğlunun usu yetmez buna, yetse bile bilim bitmemiştir ki! Bizim olmaktadır, oluş durumunda. Ben “bilimi bütünü ile kavramak” derken “bilimin önemini, oluş durumunda olduğunu sezmek” demek istiyorum. Sen olsun benim sözlerimi anlarsın diyordum, sana da açıklamak gerekiyor...

— Kızmayın! kızmayın! dedi Allı. Dinliyorum sizi, söyleyin. Yumuşamıştım:

— İyi ettin öyle sorduğuna, Allı, dedim. Sen anlamışsındır ya, senin anlamın yetmez, başkalarına da anlatmak gerek... Ne diyordum? Köy okullarına, ilk-okullara yarı yetişmiş, bir parça bir şey öğretilerek salıverilmiş delikanlıları göndermekle köylerin kalkınacağını, çocuklarımızın bilime, dörüte uyandırılacağını sanmalarından yakınıyordum. Köylüyü ancak gerçek aydın kalkındırabilir, çocukları bilime, dörüte ancak gerçek aydın uyandırabilir.

Allı bir düşündü, sonra:

— Belki doğrudur söylediğiniz, dedi, belki doğrudur ya, ne yapsınlar? Öteki ülkelerde başka türlü mü oluyor? En ileri saydığımız ülkelerde de ilk-okul öğretmenleri öyle yetiştirilmiyor mu?

— Öteki ülkelerde, en ileri saydığımız ülkelere bakma, Allı, onlar başka... daha doğrusu bak onlara, ancak üstün-körü bakma, iyi bak, bütünü ile gör onları. Doğru söyledin, oralarda da ilk-okul öğretmenleri bizde olduğu gibi yetiştiriliyor, yarım yetiştiriliyor. Unutma ki oralarda da ilk-okul öğretmeni düşünüşünden, *primaire*’ler düşünüşünden yakınlar çok. Gene de oralarda bunun büyük bir önemi yoktur, o toplumlar ilerlemiş toplumlardır da onun için. Yüzyıllardan beri gelen uygarlıkları, yazınları, bilimleri var. Çocuk oralarda yalnız öğretmenini, ilk-okul öğretmenini görmüyor, çevresinde ne varsa hepsi ona sezdiriyor uygarlığının, ekininin ne olduğunu. İlk-okul öğretmeni de o koşullar (şartlar) içinde yetişiyor oralarda, o da o havanın içinde büyüyor, o havanın içinde yaşıyor. Yapayalnız değil oralarda ilk-okul öğretmeni, çocuklara yarım bilgiler vermekle kalmıyor, okunacak birçok betikler gösteriyor, içinde yaşadığı toplumun yüzyıllar boyunca kurduğu yazını gösteriyor. Bizde ise

öyle değil, köy öğretmeni, ilk-okul öğretmeni, o yarım bilgisizliğiyle bir başnadır. Çocuğu o yetiştirecek, yalnız o yetiştirecek. Çocuğun babasıyla anasından yardım görmez, toplumdan yardım görmez, geçmişten yardım görmez...

— Ne yapalım öyleyse kapatalım mı bu ilk-okulları?

— Kapatalım demiyorum ben, Allı. Kapatılmaz... Yalnız bilelim ki yetmez o ilk-okullar, orta-okullar da yetmez, bilim-yurtları da yetmez. Bunlardan başka kurulmasına çalışmamız gereken bir şey vardır, hani Avrupalılar *intelligentsia* diyorlar, büyük aydınlar takımı, kendi kendilerine düşünenler, yanılmayı da göze alıp araştırmalara girişenler takımı bilgiden, bilimden doğrudan doğruya bir ası (fayda) beklemeyip de düşündürmek için düşünenler, öğrenmek için öğrenenler, tüm bir özgürlük içinde, hiçbir bağ, hiçbir son tanımaksızın kendilerini düşünce işlerine veren kimseler... Biz de bir yandan onları yetiştirmeğe bakmalıyız bu ülkede. Önlerine engeller çıkarıyoruz onların, şu yasaktır, bu yasaktır diyoruz, özgürlüğü tanımıyoruz... Duruk bir toplumuz da onun için. Bizce birtakım değişmez doğrular var, çıkamıyoruz onlardan dışarı. Biri çıkmak isterse onu da durduruyoruz: Yasak!.. Ne yapalım? yüzyıllar boyu öyle alışmışız, bir betiğe bağlanmışız, bize onun aşıladığı davranışlardan kurtulamıyoruz, silkinemiyoruz bağlardan.

Bir durdum, sonra:

— Allı, dedim, bizim şimdi en ileri saydığımız ülkeler çoktan kurtulmuş öyle buyruk altında düşünmekten. Ortaçağdan çıkmış onlar, çoktan çıkmış. Önütlere (üstadlara) bağlı değil onlar, biliyorlar eskilerin söylediklerini, eski bilginlere saygı gösteriyorlar, gene de çıkabiliyorlar onların dediklerinden, onların bildirdiklerini, bulduklarını yeniden inceliyorlar. Avrupa ülkelerinde, Uyanış çağından beri var öyle bir aydınlar takımı. Onlar olduğu için de ilk-okullar, orta-okullar, bilim-yurtları istenen bilgileri verebiliyor, toplumun çocuklarını bilime, dörüte, inceliklere uyandırabiliyor. Biz onlar olmadan da okulların bu işi görebileceğini sanıyoruz. Uzayı (tarihi) düşünmediğimiz için. Avrupa'nın bugünkü kurağlarına (müesseselerine) bakıyoruz onların arkasına, ne olduğuna bakmıyoruz.

Allı sordu:

— Biz bugün de sımsıkı bağlı mıyız o sizin dediğiniz betiğe?

— Ona sımsıkı bağlı olmasak da onun aşladığı düşünüşe bağlıyız. O bize bir betiğe bağlanmayı, bir betiğin dışına çıkmamayı öğretmiş. Şimdi, onu bıraksak bile başka bir betiğe bağlanıyoruz, o yeni seçtiğimiz betiğin, öğretinin dışında düşünmeği göze alamıyoruz. Önütlere, (üstadlara), *magister*'lere inanıyoruz. *Magister dixit, Kale el-imâmü, Önüt buyurdu...* İşte bundan kurtulamıyoruz, birimizin bile bundan kurtulmasına bırakmıyoruz. İş betikte değil, o betiğin bize aşladığı düşünüşte...

Sustum, bir soluk aldım.

— Bugün bunları konuşmıyacaktım seninle. Allı, dedim. Şu gördüğün dergide, *Yeni Ufuklar*'ın kasım sayısında Bay Fethi Naci'nin "*Edebiyatımız karamsar mı?*" adlı bir yazısı var, onun üzerinde konuşacaktım... Bırakacağım şimdi onu, başka bir güne bırakacağım, belki unuturum, dönmem bir daha. Yalnız şunu söyleyeyim: Bay Fethi Naci de iyimser olmağı öğütüyor... Öğütlemekle kalsa iyi, iyimser olmıyanların topunu birden taşıyor. Onun "iyimserlik" dediği nedir, onu sonra konuşuruz. Kendi söylediği iyimserliğe uymıyan yazıların okunmasını istiyor. Elinde olsa, yasak edecek hepsini. *Varlık* Yayınları, "*Amerikan edebiyatı diye yalnız Steinbeck, Caldwell, Hemingway, Faulkner'in, Avrupa edebiyatı diye yalnız Gide, Sartre, Camus, Kafka, Montherlant, Koestler, Mauriac, Saint-Exupéry'nin eserlerini önümüze sürüyor*"muş, ateş püskürüyor buna Bay Fethi Naci. O saydığı yazarlar içinde iyimser olanları, çok iyimser olanları var, Bay Fethi Naci'nin dediği anlamda da iyimser olanları var. Örneğin Monsieur Gide pek severdi yaşamayı, kişi oğlunun günden güne ilerlediğine de inanırdı, çok yerde söyler bunu. Bay Fethi Naci onu da istemiyor. Neden? Bay Fethi Naci'nin inandığı, bağlı olduğu betiğin dediklerine uymuyor diye istemiyor. Bir türlü düşünme olabilir Bay Fethi Naci'ye göre, çıkılmaz onun dışına, çıktım mı: Yasak. Önütlerden kurtulamamak diye işte buna diyorum, Allı. Orta-çağda Aristoteles'i öne sürerek sustururlarmış karşılarındakileri, Bay Fethi Naci gibiler de yeni Aristoteles'ler çıkarıyor başımıza...

— Ne oluyorsunuz? dedi Allı. Aristoteles’e de mi dil uzatacaksınız? Sizin ona saygınız var sanırdım.

— Gene de vardır, Allı. Yalnız ona değil, Bay Fethi Naci’nin Aristoteles’lerine de saygım vardır. Ancak Aristoteles’ten başka kimseye inanmıyacaksınız, bugünün Aristoteles’lerine uycaksınız, başkalarını dinlemiyacaksınız, denilmesini anlıyamıyorum. Ben sana bir şey söyleyeyim, Allı: Aristoteles’e bağlanmak, herhangi bir önüte bağlanmak, Aristoteles’ten de, bu yeryüzüne gelmiş, gelecek bütün Aristoteles’lerden de büyük olan düşünceye saygısızlıktır. Özgürlüğe saygısızlıktır. Doğruyu bulmuşlar, doğrulara ermişler bir yol, çevrelerinde kim varsa hepsi de uyacak artık onlara. O doğruyu, o doğruları kendileri bulmuş olsa gene neyse! öğrenmişler, önütten öğrenmişler, orta-çağda olduğu gibi diz çökmüşler önütün önüne, “Duyduk, uyduk!” demişler, artık kimsenin kendi kendine düşüncesine, okuyacağı betikleri kendi kendine seçmesine bırakmıyacaktı. Bir yakabilseler bütün betik-yurtlarını (kütüphaneleri), sevinecekler. “Bu betiklerde olanlar doğruysa, bizim önütümüzün buyurduklarında da vardır, gereksizdir. Bizim önütümüzün buyurduklarında yoksa, yanlıştır, yalandır, gene de gereksizdir.” Budur onların düşüncüsü, orta-çağın düşüncüsü, orta-çağın en karanlık günlerinin düşüncüsü... Orta-çağ belki de öyle değildir, ben iyice bilmem Orta-çağı. Orta-çağ diye bir söz var ya, kara bilisizliğe, körü-körüne inanmaya ad olmuş, ben onu söylemek istiyorum. Mollalar çağı, bir öğretiyeye bağlanıp da onun dışına çıkamıyanlar, kimsenin de çıkmasına bırakmıyanlar çağı... Belli ki, Bay *Fethi Naci* de öylesine mollalardan...

— Bay Fethi Naci molla da onun Aristoteles’lerini kötülleyenler değil mi sanki?

— Değildir dedim mi ben, Allı? Hepsi de molla... Herhangi bir betiği yakmağa kalkan molladır, mollalıktan kurtulamaz. Bir mollalar çağı yaşıyoruz, Allı, kapkara bir mollalar çağı. Kişi oğlunu istediğince, istediği gibi düşünmeğe komıyanlar, bu yeryüzünde ancak bir türlü düşünüş, bir türlü yaşayış olmasını dileyen mollalar çağı... Ben de kalkmış, Prospero’muz yok diye dövünüyorum! Mollalardan Prospero mu çıkar? Bir Prospero çık-

sa, bir adaya sürmekle de kalmazlar, bütün betikleriyle birlikte kendisini de yakıverirler...

Yoruldum, Allı, git artık, git artık da sessizce ağlıyayım, sessizce dövüneyim Prospero'muz olmamasına.

Varlık, 1.2.1956

Yanıt

Şu benim *Prospero ile Caliban* yazıları epeyce bir yankı uyandırdı. Beğendiler onları demek mi istiyorum? Değil. Beğenmediler, durmadılar bile söylediklerimin üzerinde, incelediler. Sinirlendiler, öfkelenildiler. Gürültüyle, iri iri lâkırdılarla yıldırıp susturacaklar. Sürüye karışmış uyuz bir koyunum sanki, parmaklarını dikip öyle gösterdiler beni.

Neden bu sinirlenme? Neden bu öfke? Doğrusu, ben de beklemiyor değildim bu yazılarımla onların, hepsinin özlerine güvenlerini, o aşırı güveni sarsmağa çalışmıştım. Alkışlanmağa alışmışlardır bizim aydınlarımız. İçlerinden birine ikisine takılabilirsiniz, o bir kişinin birtakım eksikleri, ağdıkları (kusurları) olduğunu söyleyebilirsiniz, o başka. Aydınlarımızın bütününden açıldı mı, öveceksiniz. Ozanları öveceksiniz, öykücükleri, denemecileri, eleştirmecileri öveceksiniz. Köy öğretmenlerine gelince, onları daha da çok öveceksiniz. Bakî, Hakan Koca Süleyman için yazdığı ağıtta, “Şimşir gibi rû-yi zemine taraf taraf / Saldın demir kuşaklı cihan pehlivanları” demiş, siz de ona benzer sözler bulup söyleyeceksiniz, “Bizim gözbebeğimiz köy öğretmenleri, o üstün ekinli, ne gerekirse hepsini öğrenmiş, bellemiş gençlerimiz yayıldılar ülkeye, ısıtıyor, kalkındırıyorlar çevrelerini, yakında uçmağa (cennete) döndürecekler yurdu. Ne gelecekte onlardan gelecek!” diyeceksiniz... Öyle demedim ben, bizde gerçek aydının daha yetişmediğini, hepimizin de çok eksikleri, ağdıklarımız olduğunu, kendimizi aşmak için çalışmamız gerektiğini, gerçek aydın yetiştirmeden de bu ülkede uygarlığın

kurulamıyacağını söyledim. İşlerine gelmedi. “Biz olduk artık, bizden üstünü olamaz!” deyip erince (rahata), iç erincine kavuşmuş kimseler öyle sözler söylemenize bırakırlar mı?

Benim o yazıların yankısı durmadı daha. Bay Bedri Rahmi Eyuboğlu’ndan, Bay Tufan Türkmen’den, şundan, bundan sonra, Bay Sadettin Sungur da çıkıyor bana. *Köy ve Eğitim* dergisinin haziran sayısında, *Gerçek Aydın ve Köy Öğretmeni* adlı bir yazısı var, veriyor onda ağzımızın payını. Eller tutar yerimi komamış... Şöyle başlıyor yazısına: “Bir dergi okurken gözüme ilişti.” Anlıyorsunuz, okumak istememiş benim yazdıklarımı, okur mu? benim yazılarımı okumak onun için küçüklük olmaz mı? “gözüne ilişmiş...” Gözüne ilişince de sarılmış yazağına (kalemine), döktürmüş. “Gerçek mânadaki aydının –kendi hesabıma– bu sözleri sarfedeceğine inanmıyorum. Çünkü, gerçek aydında ölçü ve insaf olur!” buyuruyor. Bende yokmuş o erdemler. “Köyde öğretmenlik yapanların kalitesini bilmeden” konuşuyormuşum. “Kalite” ne de güzel söz! Aramayın, türkçede bir karşılık bulamazsınız ona, “nitelik” denir mi? Kendini bilen öyle bayağı tilcikler kullanır mı? Atasından anasından öğrenmiş gibi “kalite” der, köylüsü kentlisi de anlar onu. “Kalite...” Gözleri açılır köylünün kentlinin, “Var bunda bir iş!” der, “ağzından belli, bilgiç sözleri ediyor!” der. Bay Sadettin Sungur bu bilgiç sözlerinden başka tartışmanın yolunu yordamını da biliyor, “Fikirilere, kanaatlere hürmet edilir” diyor. Gelgelelim benim düşünülerime, kanılarıma saygısı yokmuş, “Böylesine değil” diyor. Neden? “Çünkü, haksızlık vardır, alay vardır, küçümseme vardır, kasıt vardır.” “Kasıt” derken ne demek istiyor, onu anlamadım. “Çünkü”lerden sonra neden bir durgu imi, bir virgül koyuyor, onu anlamadım: “çünkü”den sonra bir durdunuz mu, sözünüze daha bir üstünlük gelir, söylev çekerken yapın bunu, karşınızdakileri daha bir etkilersiniz. Yeri var mı orada durgu iminin, neden arıyacaksınız? Bakılmaz öyle nenlere. Bay Sadettin Sungur gibi yerli yersiz ayraç (*parenthèse*) da kullanın, o da olur. Şimdi anlıyorum “kasıt” tilciğini neden kullanmış. Aramış onun anlamını, onu da söze bir güzellik veriyor diye kullanmış olacak.

Saygısı yokmuş benim düşünülerime, kanılarıma. Olmasın. Bilsin ki, ben de kendisinden saygı beklemiyorum. Ne yapaca-

ğım ben Sadettin Sungur'un saygısını? Tanımam ki kendisini. Adını daha yeni duyuyorum. Saygısı yokmuş ya, ikide bir "*Sayın Nurullah Ataç*" diyor, yazısı bir betiymiş (mektupmuş) gibi, o da beni tanımaz, yazılarımı "*gözüne ilişkince*" okur, gene de coşmuş, yazısının bir yerinde bana "*sen*" diye ayıyor (hitap ediyor). Anlamadım, bir yakınlık, eski bir arkadaşlık, bir gönüldeşlik mi var aramızda? Coşuvermiş... Sevmem öyle coşuveren kimsele-ri. Şöyle diyor o coştığı yerde: "*Sayın Ataç! Aç kalmış bir çocuğa –elinde varken– hem yiyecek vermiyor ve hem de ot yediğinden dolayı 'hayvan!' diye bağıırıyorsun...*"

Diyedursun! Ben öyle söylemedim. Olsa olsa şöyle dedim ben: "*Siz açlara, köylüye ekmek götürdüğünüzü sanıyorsunuz, oysa ekmek değil elinizdeki, kendinizi kandırıyorsunuz, o sizin elinizdeki köylüyü de beslemez, kendinizi de beslemez. Ekmek edinmeğe bakın, gerçek ekmek edinin. Ekine erdiğiniz düşüyle avutmayın kendinizi. Bir düş koltuğunuzu kabartmağa yeter ya, başka biri işe yaramaz. Sonra acı olur uyanmanız...*" Dedim-se böyle dedim işte.

Bay Sadettin Sungur'a göre, gerçek aydında aranacak dokuz nitelik varmış. Hepsini sayacak değilim. Öğrenmek istiyorsanız, alırsınız *Köy ve Eğitim* dergisinin haziran sayısını, okursunuz. O dokuz niteliğin dokuzu da bende yokmuş. Dokuz dedim ya, dokuzu da bire indirilebilir: "*Çoğunluğun durumuna ilgilenmek, çoğunluğu kalkındırmağa özenmek.*" Bay Sadettin Sungur ne biliyor, nereden çıkarıyor benim çoğunluğa ilgilenmediğimi? çoğunluğun kalkınmasını dilemediğimi? Köylüyü uyarmağa gönderilen gençlerin, okullarda öğrendikleriyle kalmaları, doğru değildir, onca bilgi yetmez onlara, çoğunluğu uyarmak için üstün ekinli kişiler gerektir demek, çoğunlukla ilgilenmemek demek midir? "*Bize buncası da yeter, yoktan iyidir*" diye bir söz vardır, ben inanmam onun doğru olduğuna. Ekinin, bilginin azı yetmez, bir işe yaramaz, bilgin etmez kişiyi bilgiç eder, bilgicin de iyilikten çok kötülüğü dokunur. Ben çoğunluğa ilgilenmiyormuşum. Nerede yazıyor, nerede konuşuyorum ben? Bu ülkede yazıp bu ülkede konuşuyorum. Düşündüğümü, bildiğimi çevreme de duyurmak istiyorum, elimden geldiğince çalışıyorum. Benim düşündüklerimin, bildiklerimin bir değeri varsa, çevremdekilere,

bütün topluma yarar. Ben bu ülkede gerçek aydınlar yetişmesini diliyorum: bilgiye, ekine özeni olan, öğrendikleriyle yetinmeyip, “Biz olduk artık!” diye övünmeyip günden güne kendilerini aşmağa çalışan kimseler. Bütün topluma saçılır onların ışığı, bütün ülkeye yarar. Öyle olmıyanların ise gerçekten ışığı yoktur ki yayılıp da bir işe yarasın. Benim dediklerimin bu ülke için bir iyiliği olabileceğini sanıyorum, çevremde bu ülkeyi gerçekten kalındırabilecek kimseler göremediğim için yakınıyorum. Bay Sadettin Sungur ise benim kendi gibilerini pöhpöhlememi, koltuklarını kabartacak sözler söylememi bekliyor. Avucunu yalasın!

Yazısının sonunda benim için “*gerçek aydın tekelcisi*” diyor. Becerememiş onu da söylemeği. Bundan, ben gerçek aydınları kendi işime çekiyormuşum gibi bir anlam çıkar. Gene de anlaşıyor ne demek istediği: ben kendimi bu ülkede biricik gerçek aydın sayıyormuşum... “Gözüne ilişeni” okumakla yetinirse öyle anlar işte. Ben nerede söylemişim gerçek aydın olduğumu? Bilmiyor muyum ben eksiklerimi, ağdıklarımı? O *Prospero ile Caliban* yazılarında kendi kendimden de yakınmadım mı? Bir toplumda bir tek gerçek aydın olamaz, ya çok olur, ya büsbütün olmaz. Ben de gerçek aydın değilim. Bay Sadettin Sungur övülmek istediği için benim de kendimi övdüğümü sanıyor. Aşağı yukarı bütün yazılarımda söyledim, daha da söyleyeceğim: bu ülkede gerçekten bir iş görmek istiyorlarsa gençlerin bana da, benim gibilere de öykünmemeleri (taklit etmemeleri) gerektir. Biz yarım kalmış kişileriz, yarımın da bir değeri olmaz. Bu ülkenin başlıca eksiki gerçek aydındır, yüksek aydın, tüm aydındır. Öyle kimse-ler yetişmeden köylüyü de yükseltemezsiniz. Buna özenmekten- se aydınlar arasında, benim gibi, Bay Sadettin Sungur gibi yarım aydınlar arasında bir “Övüşme Ortaklığı” kurmak istiyorlar. Öv beni, öveyim seni... Oh! ne iyi! İç erincine kavuşuruz böylece...

Yazısının bir yerinde de şöyle diyor: “*Acaba Sayın Ataç, bildiklerini inandıklarını çevresine bildirmeğe, onları uyarmağa özenenleri – bildikleri az da olsa– tabii bulmuyorlar mı? Az bilen ve çevresine az aktaranlara: dur, sen az biliyorsun diyelim ama, lütfen gelir misiniz? Ge-lirseniz bile hiç sonra ne yapalım? (Burada bir dizgi yanlış, bir atla-ma olsa gerek bir anlam çıkmıyor.) Çok bilen sizler köye bilmiyenle-re çok şeyler bildirebilir misiniz? Meselâ, Prospero ile Caliban’ı da...*”

Ne demek istemiş Bay Sadettin Sungur? diye düşündüm bu sözler üzerinde. Anladığıma göre benim, benim gibilerin köylere gidip de bildiklerimizi öğretmemizi istiyor. *Prospero ile Caliban*'ı da öğreteceğiz... Ben kim oluyorum da Shakespeare'i öğreteyim? Köylüye değil, onu Bay Sadettin Sungur'a da öğretmeğe kalkmadım. Yalnız ben öğretemem değil, kimse öğretmez Shakespeare'i, Homeros'u, Dante'yi, Balzac'ı, Dostoyevski'yi de kimse öğretmez. Özenenler, onları bilmek isteyenler, açarlar onların betiklerini, okurlar. Bir büyük yazar ancak kendi yapıtlarından öğrenilir. Shakespeare'i okumamış olana ben ne söyleyebilirim? Ne yapalım ki bu ülkede Shakespeare'i okumadan öğrenmeğe özenenler çok. Bilenler, okumuş olanlar anlatacak, ötekiler de dinliyerek, bir inceleme yazısını okuyarak kolayca, çabucak öğreniverecekler... El, iş bölümü... Olmaz o. Shakespeare'i, Shakespeare'in *The Tempest*'ini bütün kişilerin okuması mı gerektir? Öyle bir sav (iddia) atmadım ortaya. Şu yazarı, bu yazarı okumak boynumuzun borcudur denemez. Kişi Shakespeare'i okumadan, bilmeden de gerçek ekine erebilir, gerçek bir aydın olabilir. Ne var ki kendisinde ekine, bilgiye ermek için özenme olmalıdır. Shakespeare'i okumıyacak. Okumasın. Başkalarını okusun. Ancak okumadan öğrenmeğe kalkmasın, ağızdan kapma ile yetinmesin. Beğendiği betikleri, kendisini çekenleri okusun. Kendisi okusun, o beğendiği yazarların, kendisini çeken yazarların yapıtlarını kendisi okusun. Mecnun'un Leylâ için söylediklerini belleyip de bize seviden, vurgunluktan söz açmasın, kendisi sevsin, kendisi vurulsun... Ben öğretemem Shakespeare'i. Bay Sadettin Sungur katlansın yorgunluğa da kendisi okusun. İngilizce bilmiyorsa... türkçeden okusun demiyorum, bizdeki çeviriler yetmez Shakespeare'in anlaşılması-na. İngilizce bilmiyorsa başka bir dilden okusun. Başka bir dil bilmiyorsa... öğrensın. Yabancı bir dili iyice öğrenmeden bu ülkede bir kimsenin ekine erebileceğini ummasın. Yabancı bir dil öğrenmeden gerçek aydın olabilmek şöyle dursun, gerçek aydının ne olduğunu kavrayamayız bile. Gerçek aydın olmağa özenme de uyanmaz içimizde. Yetiniriz kendi kendimizle, çevremizi aydınlattığımızı, kalkındırdığımızı sanırız da koltuklarımızı kabartırız.

Uzun uzun durdum Bay Sadettin Sungur'un yazısı üzerinde. Kızdım, öfkelendim de onun için mi? Değil. Ne diye kızayım, öfkeleneyim Bay Sadettin Sungur'a? Bir yazısını okudum, bundan sonrakileri ya okurum, ya okumam. Bakın bana saygısı olmadığını söyledikten sonra gene "*Sayın*" diyor, gene "*saygılar*" sunuyor. Ne dediğini, ne yaptığını bilmiyen kişiye ben ne diye kızayım? yazılarını da ne diye okuyayım?

Varlık, 1.7.1956

Yazar ile İşçi

I

Yazar, işçidir diyorlar, işçileri tutmalı, katlar (sınıflar) çekişmesinde işçilerden yana olmalıymış, asıları, çıkarı bunu buyuruyormuş.

Nereden çıkarıyorlar yazarın bir işçi olduğunu? O da çalışıyor, çalışıp yaptığına karşılık öden (ücret) alıyormuş... Yeter mi bu benzerlik? Yazar ile işçi arasındaki benzemezlikler, ayrılıklar daha açık, daha da önemli bence, baktım mı, onlar çarpıyor gözüme.

İşçi erken çıkıyor evinden, belli bir ucır (saat) var, onu geçiremez, iş başında bulunacak. Yazar da belli bir ucırda başlayıp belli bir ucırda bırakabilir işini. İsterse. Dileyince oturup dileyince kalktığı da olur. Kimse karışmaz, karışamaz ona. Yazar da vardır esin (ilham) bekler. Çalışma isteği duymasının, kendini çalışmağa elverişli bir durumda duymasının adını "esin" koymuş, "Bugün yazamıyorum, yazmak gelmiyor içimden" der, bırakır yazağını, çıkar gider. İşçi yapabilir mi bunu? esin bekleyebilir mi? "Yazar da isteyince yapamaz bunu" diyeceksiniz "Geçinmek için akça kazanması gerek, çalışacak, yazacak ki ödenini alsın, geçinecek" diyeceksiniz. Doğru başka bir geçineceği yoksa doğru. Buna gene döneceğim. Şimdilik şunu söyleyeyim: işi gereği değildir bütün günler çalışması, belli ucurlarda başlayıp belli ucurlarda bırakması. İşçinin ise işi gereğidir.

İşçi yalnız değildir de onun için. Öteki işçilerle birlikte çalışır. Bir yerini bir işçi yapar bir işin, başka yerlerini başka işçiler. Bunun için bir gün işine gelmemesi olmaz bir işçinin, iş aksar. İşçinin işine gitmemesi için sayrılık (hastalık) gibi bir engel çıkması gerektir. O günlerde de başka biri, başka bir işçi geçer onun yerine. O da yapar onun yapacağını, iş değişmez, başkalaşmaz. Bu da işçi ile yazar arasında büyük bir ayırım, büyük bir benzezmelik olduğunu göstermez mi? Yazarın yerine başka birini koyamazsınız, koyarsanız iş değişir, başkalaşır.

İşçi bir yerini yapar işin, onu düşünür, bütünü düşünmez. Görmez bile bütünü. Görünce de tanımaz, o bütün içinde kendi çalışmasıyla elde edilmiş yeri de gösteremez. Bütüne karışmış, bütün içinde yitmiştir, o yer. İşçi yapar diyoruz, bir bütünün bir yerini yapar diyoruz, doğru mu? Eskidenmiş o, şimdi işçi yapmıyor, makine yapıyor, işçinin yaptığı makineye bakmakla, makineyi işletmekle kalıyor. Yazar öyle mi? Yır olsun, öykü, deneme olsun, bir yazının bütünü çıkıyor onun elinden. Yazar işçi gibi değildir, işin yalnız bir yerini değil, bütünü düşüncecek. Yalnız bu mu? İşçi bir yerini düşünür işin, yıllar boyu onu düşünür, kolay kolay değişmez onun işi. Yazarınki ise boyuna değişir. Bir yazıyı bitirip bir başkasına başladı mı, yeniden düşüncecek, bütünü de, ayrıntıları da yeniden düşünüp yeniden düzenliyecek. Bir önceki yazısı ona birtakım kolaylıklar öğretmiş, bir görgü edindirmiş olabilir. Gene de o yapıtı için düşündükleri bu yapıtı için yaramaz. Konu başkadır, demek başka nitelikler gerektir. Yazarın bu yıl çıkardığı yapıt, kişilik bakımından, deyiş bakımından, geçen yıl çıkardığını andırabilir, onun bir süreği (devamı) olabilir, onun bir eşi, bütün bütün benzeri olamaz. Yazar geçen yıl çıkardığı yapıtı bu yıl da olduğu gibi süremez ortaya. Bir yaptığı bir kez içindir.

Bu yüzden yazarınki düşünce işidir diyoruz. İşçi düşünmez mi? O da düşünür. Kişi oğlunun bütün yaptıkları düşünce-sinin, düşünme gücünün ürünleridir. Alışması, ellerine buyurması, iyice anlayamadığı nenleri bellemesi, düşünme gücünden gelir. Ne var ki işçinin yaptığı, yapılmasında işçinin de payı olan nesne özdek (madde) olarak geliyor bizim elimize. Görüyoruz o nesneyi, tutuyoruz, kullanırken de bir nesne olarak kullanıyo-

ruz. Nesneden, özdekten ayrı değil onun yaptığı. Yazarın yaptığı ise nesneden, özdekten ayrı. Onun yaptığı da bir nesne olarak geçiyor elimize. Ancak betik başka, betiğin içindeki başka. Ayakkabı başka, ayakkabının içi başka değil. Betiğin içindekini betikten ayrı olarak, betikle bir ilintisi yokmuş gibi, biz onu betiğin aracılığı ile öğrenmemişiz gibi kullanabiliriz. Betik, yazarın yaptığının kendisi değil, ancak, bir araç taşıyor onu. İşçinin yaptığı nesne ise işçinin yaptığının ta kendisi, bir taşıt değil. Gözümüzle görüyor, elimizle tutuyoruz onu. Yazarın yaptığını ise gözümüzle görmüyor, elimizle tutmuyoruz, düşüncemizle anlıyor, kavıyoruz. “Ya bedizci (ressam)? Onun yaptığını gözümlerle görüp elimizle tutuyoruz” diyeceksiniz. Gene değil. Bedizin başka bir anlamı, duyularımızla kavrayamayıp ancak düşüncemizle kavrayabildiğimiz bir anlamı var. Nesneye bağlı ya, gene de nesneden ayrı. Bunun için yazarın, dörütmenin yaptığına düşünce işidir diyoruz, yalnız kendisi düşüncesiyle yaptığı için değil, biz de ancak düşüncemizle anladığımız için.

Bir giysi diktiriyorum, ayakkabı alıyorum, ya da yazı yazmak için sazin (kâğıt) alıyorum. Biliyor muyum onları kimin yaptığını? Öğrensem bile unutuyorum, unutabiliyorum. Önem-i yok da onun için. Şu üzerine yazdığım sazin, hangi işçinin elinden çıkmış olursa olsun bana ne? Ha şu işçinin, ha bu işçinin, kullanıyorum onu, işimi görüyor ya, yeter. Betik (kitap) için, yazı için öyle mi? Yalnız söylenen değil, söyliyene de önemli. Adını arıyorum betiğin üstünde. O ad için alıyorum. Yazarı sorumlu dediklerinden. İşçinin de bir sorumluluğu var: çürükse yaptığı, ağdıklı (kusurlu), pürüzlü ise yakınıyorum. Onun yaptığını atıp başka birini alınca geçiyor yakınmam, unutuyorum. Geçmiyor onun sorumluluğu, yüzyıllardan sonra bile geçmiyor. Yazar var, ölümünden iki bin yıl sonra sorguya çekiliyor, okurları aldatmış, yanlış yollara götürmüş olması suç sayılıp yüzüne vuruluyor. Beğenmediğim bir nesneyi, örneğin bir ayakkabıyı yırtarsam, yakarsam, o nesneyi yırtmış, yakmış oluyorum. Bir betiği yırtarsam, oda (ateşe) atarsam büsbütün başka bir neni, betiğin sazını ile, yazı boyası ile ilişkisi olmayan bir neni ortadan kaldırmış, ortadan kaldırmak dileğini göstermiş oluyorum.

Yazarın bu sorumluluğu üzerinde durmak gerektir. Önemli bir betiğin üzerinde durmak gerektir. Önemlidir betiğin üzerinde onun adını arayışımız. Bir işçi bir yapım-evini, bir fabrikayı bırakıp başka birine giderse kınıyor muyuz onu? Bir suç sayıyor muyuz bu yaptığını? Bir yazar, bugüne dek savunduğu ilkeleri bırakır, örneğin bir bölmeden (partiden) başka bir bölme geçerse, kınıyoruz onu. Çıkarı uğruna mı böyle değişti diye arıyoruz. O yüzden değişmişse büsbütün kızıyoruz. Bir işçinin çıkarını aramasını, az veren bir yeri bırakıp çok veren bir yere gitmesini suç saymıyoruz, doğal (tabii) buluyoruz. Demek aktöre (ahlâk) buyrukları, yasalardan da üstün olan bulunç (vicdan), yazarı işçi ile bir tutmamıza konuyor. Aktöre, bulunç ayırmış onları biribirinden toplumdaki görevlerini ayırmış, amaçlarını ayırmış, gözetecekleri ilkeleri ayırmış.

İşçinin yaptığı yoğaltılıyor, kalıcı değil. Geçmiş yüzyıllardan kalma nesneleri bugün kullanamıyoruz. Bugün işimize yaramıyor, bugünkü gereksinmelere (ihtiyaçlara) uymuyor. Yazarın yaptığı öyle mi? Yüzyıllardan, binyıllardan sonra okunuyor. İlk yazdığı günlerde niçin okunuyorsa bugün de onun için okunuyor. Yoğaltılmıyor onlar. Bir ayakkabıyı ben giyip eskitince artık siz giyemiyorsunuz. Bir yazıyı benim okuyup yararlanmış olmam sizin de okuyup yararlanmanıza engel değil.

Söze başlarken bir yere gene döneceğimi söylemiştim. Gelelim şimdi ona. Bence yazar ile işçi arasındaki en büyük ayırimlardan biridir.

Yazarın, yazarlıktan başka bir geçineceği olmayabilir. Böyle yazarlar esin bekliyemez, bütün günler çalışmak gerektiğini duyarlar. Doğru. Ancak bu, yazarlığın özünden midir? Yazar varlıklı bir kişi de olabilir, çalışmaksızın da geliri ile, ya da başka bir uğraştan (meslekten) kazandığı ile geçinebilir. İçinden bir özenme duymuştur, yırlar söylemek öyküler, denemeler yazmak dileği sarmıştır içini. Geçimini sağlamak, kazancını artırmak, varlığını çoğaltmak için değil, salt o özenmeyi duyduğu için. Yalnız varlıklı kimseler, baylar (zenginler) arasında değil, yoksullar, işçiler arasında da vardır böyleleri. Varlıklı bir kimsenin, salt özendiği için işçilik etmesi düşünülebilir mi? Böyle bir işe kalışan olursa şaşırmaz mıyız? Gülmez miyiz? Varlıklı bir kimse,

birtakım ilkelerin, görütlerin (*idée*'lerin), düşünülerin etkisiyle, "Bir kişinin çalışmaksızın, atalarından kalanla geçinmesi doğru değildir" diyerek varını yoğunu dağıtıp işçilik etmesi olabilir. Varını yoğunu dağıtmadan, varlıklı bir kimse kalarak yapar mı, yapabilir mi bunu. İşçilerin ne türlü yaşadıklarını öğrenmek istemiştir de bir süre bir yapım-evine, bir fabrikaya girip çalışmıştır, o başka, o da değiştirmez benim dediğimi. Varlıklı bir kimse, varlıklı kalarak yazarlık edebilir, üne ermek kaygısını duymaksızın bile yırlar, öyküler, denemeler yazabilir, gidip işçilik etmez. Yazarlığa özenen işçi de, yazdıklarıyla geçimini sağlabilince, bırakır işçiliği... İşçilik, kişi oğlunun ancak geçimini sağlamak için tuttuğu uğraşlardandır. "Ekmeğini emeğinle kazanacaksın" buyruğunun bir ilenç (lânet) olduğu söylenir. İşçilik bunun için ağır gelir kişi oğluna. Yazarlık ise öyle bir uğraş değildir, geçimimizi sağlamak için değil, istiyerek, özenerek, gönümüzün buyruğuna uyarak seçeriz o yolu.

Yazar ile işçi arasında bu ayrımlar varken, toplum onları bir tutmazken yazarın da bir işçi olduğunu söylemek doğru değildir bence. Bu konuda diyeceklerimi bitirmedim.

Varlık, 15.10.1956

II

Yazar işçiyi tutmalı, katlar çekişmesinde işçiden yana olmalı mıdır? Bu soruyu sonraya bırakalım da bunu yapmak asısı, çıkarı gereği midir, önce onu araştıralım.

Bir ozan, bir öykücü, bir denemeci kimin için yazar? Bunu sordunuz mu, türlü türlü yanıtlarla karşılaşsınız. Kimi çoğunluğu uyarmak, toplum sorunlarının çözülmesine yardım etmek, birtakım düşünüler, görütleri bildirmek, yaymak için yazarmış. Kimi "mutlu azınlığın" söydeşi (yani) dörüt işlerinden anlıyan incelmış kişilerin ilgisini çekmek istemiş. Kimi de vardır, çoğunluğa da, azınlığa da aldırmadığını, salt kendi için, gönlünü eğlendirmek için yazdığını söyler. Kanmayın böyle diyenlere, doğru olsaydı söyledikleri, yazdıklarını gizler, kimseye,

en yakınlarına bile göstermezlerdi. Yayımlamak, yazdıklarımızı bizden başkalarının da okumasını dilemek demektir. “Okuyacak, gökçe-yazına ilgilenecek kimseler için yazıyoruz” demek en doğrusudur, öyle sanıyorum ki çoğunluğu düşünenler de, kendilerini ancak mutlu azınlığa beğendirmek isteyenler de bunu taplarlar (kabul ederler).

Okuyanlar için yazıyoruz. Kimler okuyor bugünkü toplumda, kimler ilgileniyor gökçe-yazına? Bu sorunun yanıtını ararken, iki türlü okur olduğunu görüyoruz. Bir bölümü var, başka işlerle uğraşıyor, gökçe-yazına ancak bir eğlence, bir süs diye bakıyor. İşlerinden yorgun dönünce dinlenmek için bir betik açıyor, uzun kısa bir öykü okuyorlar. Durmuyorlar, okuduklarının üzerinde, inceliklerini aramıyorlar. Yazarın birtakım sorunlara, toplum arançalarına (dâvalarına) değindiğini görseler bile bunları da bir eğlence, bir oyun diye karşılıyorlar. Böylelerinin yalnız birtakım tatlı sevgi öykülerini, öldürüm, ya da uğruluk (hırsızlık) öykülerini okuduklarını söyleyecek değilim, yalan olur. İçlerinde Stendhal’i, Tolstoy’u, Proust’u bile okuyanlar bulunur. Proust’u okumanın da Alexandre Dumas’ı, ya da Conan Doyle’u okumağa benziyen yanları vardır: yalnız olaylara ilgilenerek, sonun ne olacağını öğrenmek için okumak. Gittikleri yerlerde üç beş yazar adı anarak kendilerini göstermek isteyenleri de bunlardan sayabiliriz.

Yalnız bu türlü okurlar, gökçe-yazını bir dinlenme, eğlenme aracı, bir süs sayan kimseler için çalıştıklarını söyleyen yazarlar yok değildir. Bugün okunacaklar, yarın unutulup gidecekler... Bir utanmazlık, bir köpeksilik (*cynisme*) sezilir onlarda. Yazarların çoğu, onların geçici üzüne, kazançlarına imrenseler bile söylemezler bunu, kendi kendilerinden dahi gizlerler. Bir küçümseme, bir tikslenme ile bakarlar o türlü uğraştıklarına (meslektaşlarına). Yazar ile işçi arasındaki büyük ayrımlardan biri de budur: İşçi, yaptığı nesnenin kimin eline geçeceğini düşünmez, aldırmaz buna, yazar ise düşünür, aldırır. İşçiler arasında “Siz alıcılarda ne türlü nitelikler, artamlar (meziyetler) arıyorsunuz?” diye bir soruşturma açmak kimsenin usuna gelmemiştir... Yazarlar ise sık sık karşılaşılır bu soruyla, uğraşlarının başlıca sorunlarından biridir...

Okurların bir bölüğü de var, başka bir işleri, başka bir uğraşları olsa bile, gökçe-yazını salt bir eğlence, bir süs saymıyor, gerçekten kaygı ediniyorlar kendilerine. Bir yırı, bir öyküyü, bir denemeyi okuyup geçmiyor, duruyor onun üzerinde. Bir yapıtı okudu mu, yazarın öteki yapıtları arasında değeri nedir? kimlerin etkisi seziliyor? yazarın daha önceki yapıtlarıyla karşılaştırılınca bir ilerleme gösteriyor mu? bir durma, bir gerileme mi seziliyor o yazarda? görüşlerinde bir değişme olmuş mu? bütün bunları araştırıyor. O türlü okurlar unutmuyor okuduklarını. Onların gözünde özünün de, biçiminin de değeri var, önemi var bir betiğin. Gökçe-yazın yapıtlarına onlar büyük bir uğarlık olayı diye bakıyor. Okudukları bir yazarın görüşlerine katılmasalar, düşündüklerini doğru bulmasalar bile boş söz diye karşılamıyor, toplumda bir etkisi olacağını biliyorlar. Bunlar, bu türlü okurlar, kendileri yaratıcı olmasalar, kendileri yazmasalar bile, gökçe-yazın alanında yaşıyorlar demektir.

Ozan, öykücü, denemeci işte bu türlü okurlar için yazar. Okurların bu türüsü ise, varlıklı kimseler arasından demiye-lim, yinleriyle (vücutlarıyla) çalışmıyan, yorulup güçsüz düşmi-yen kimseler arasından çıkar. Onların, okumağa ayıracak öyleri (vakitleri) vardır. Bundan başka öyle kimseler, kendi uğraşların-da da düşünce işleri üzerinde çalışırlar. Kolay kolay işçilik edemez öyleleri, beceremezler işçiliği, işçiliğin koşullarına (şartlarına) dayanamazlar. Bakın, yazarın bir işçi olduğunu söyleyen yazarlar içinde de bir fabrikaya girip işçilik edecek kimse bulabilir misiniz? Bir yazar sıkıntıya düşünce geçimini sağlamak için gidip işçilik edebilir, gene de seve seve, kendini vererek yapmaz bunu, gözü dışarıdadır, çabuk kurtulmağa bakar. İşçiler arasından yazarlar çıkmıştır, onlar da bırakmışlardır işçiliği. Yazarlıkla işçilik, biribiriyle uzlaşabilecek uğraşlar değildir de onun için.

Demek yazarı bir işçi sayamayız. Öyle ise yazarın asısı, çıkarı da işçiler katının asısı ile, çıkarı ile bir değildir.

Şimdi denebilir ki: “Yazar okurların çoğalmasını istiyen bir kişidir. Bugün ancak varlıklı kimseler, ya da geçimlerini düşünce işleriyle uğraşarak sağlıyan kimseler okuyor, gökçe-yazına yakından ilgilenenler ancak onlar arasından çıkıyor. Öyle olunca yazar, işçiler katının da ezici yorgunluklardan kurtulmasını,

işçilerin de daha iyi koşullara kavuşup okumağa, kişiliğini beze-meğe öy ayırabilmesini istemelidir. Bunun sağlandığı gün okur-lar artacaktır. İşte bu bakımdan yazarın asısı, çıkarı ile işçinin asısı, çıkarı birleşir.” Doğrudur bu. İşçiler de işçilikten kurtulup birer *bourgeois* olabildikleri ölçüde okurların sayısı da artabilir. Ancak bunu söylerken, *bourgeois*’lığın, yazar için, işçilikten üs-tün bir durum olduğunu da belirtmiş oluyoruz. Neden *bourgeois* diyorum? Başka bir ad bulamıyorum da onun için. Yoksa sev-mem o tilciği. Yalnız türkçe olmadığı için değil. Birbirine uyma-yan birkaç anlamı vardır da onun için sevmem. Köylüye karşı *bourgeois*, aksoylara (asillere), beylere karşı *bourgeois*, işçiye karşı *bourgeois*, çalışmayıp geliri ile geçinen kişi anlamında *bourgeois*, bunlardan başka bir de birtakım dörütmenlerin ağzındaki anla-mıyla *bourgeois* söydeşi (yani) yerleşmiş değer yargılarına bağlı, kendi kendine düşünmiyen, hep çıkarını arıyan, akça biriktir-meğe bakan kişi, dar düşünceli kişi... Ben bu yazıda o tilciği işçi olmıyan, geçimini düşünce işleriyle sağlıyan kişi anlamında kul-lanıyorum.

Böyle bakınca, *bourgeois*’lık, yazarın gözünde, bütün dörüt-menlerin gözünde, en yüksek durumdur. Yazar, dörütmen, en iyi yaşam koşullarına *bourgeois* uygarlığında ermiştir. Saygı gö-rür *bourgeois*’dan. *Bourgeois* ona, kendisinden başka türlü bir kişi diye bakmaz. Dilediğini söylemekte özgür bırakır onu. Çoktan beri *bourgeois*’lığa ermiş ülkelerde, toplumun ilkelerini sarsmağa, değiştirmeye çalışan yazarlara, düşünörlere de ses çıkarılmıyor, onlar da dilediklerini söylemekte özgür bırakılıyor, onları da ya-salar koruyor. Yalnız yasaların korumasıyla da kalınmıyor: kamu oyu, özgür topluluk bulumu (vicdanı) dokundurmuyor onlara.

Yazar için, asısını, çıkarını düşönen bir yazar için *bourgeois* uygarlığı, en iyi, en yüksek toplum biçimidir. Yazar, dörütmen, salt asısını, çıkarını düşöndükçe, *bourgeois* uygarlığının dayandığı ilkelerin sarsılmasını, değişmesini istiyemez. Olsa olsa *bourgeois* katının genişlemesini, bugün ağır koşullar altında çalışıp okuma-ğa, dörüt işleriyle uğraşmağa öy (vakit) ayıramıyan kişilerin de *bourgeois*’lığa ermesini, yükselmesini dileyebilir.

Yazar, dörütmen, bütün uza (tarih) boyunca, varlıklı kişiler-den de yardım görmüş, iyilik görmüştür. Bir kişinin, doğrudan

doğruya bir yararlılığı olmayı, ancak yaşamı bezemeğe yarıyan işlere, kısacası güzelliğe bir değer verebilmesi için geçim sıkıntılarından kurtulmuş, az çok varlığa ermiş, baylaşmış (zenginleşmiş) olması gerektir. Bayların (zenginlerin) hepsi de güzelliğe değer verir, dörütten anlar mı? Onu demiyorum. Ancak kişinin, güzelliğe değer vermesi, dörütten anlaması için geçim kaygısından az çok kurtulmuş olması gerektiğini söylüyorum. Yazar, dörütmen, asısını, çıkarını düşünürse, varlıklı kimselere karşı savaşa girişemez. Tersine, *bourgeois* uygarlığı gibi onları da savunur.

Gene de yazar işçiye tutmalı, katlar çekişmesinde işçiden yana olmalı mıdır? Bu ayrı bir konudur, başka bir güne bırakalım.

Varlık, 15.11.1956

III

Yazarı bir işçi saymak yanlıştır bence, katlar (sınıflar) çekişmesinde işçilerin yenmesine çalışmak da asıları gereği değildir. Öyleyse işçileri tutmamalı, karşı yandan olmalı demek mi istiyorum?

Yazar, asılar üstünde birtakım değerler olduğuna inanan kimsedir. Akçaya, varlıklara önem vermez, aramaz çıkarını demiyorum. O da yaşayacak, geçinecek. Azla da yetinemez. Güzellik boş bir söz değildir onun gözünde. Başka amaçlar güderken bile başlıca ödevinin güzellik yaratmak olduğunu unutmaz. Biçim kaygısı vardır onda. Bunun için kendi yaşayışının da güzel olmasını ister: süsliyecek oturduğu yeri, iyi giyinecek, iyi yiyip içecek, bu yeryüzünün türlü azıklarından payını alacak. Bütün dörütmenler gibi yazar da yaşayışa günden güne daha bir incelik, daha bir güzellik katmağa çalışır. Bunu kendi içinde dilemez olur mu? Bunu, karşı konmaz bir gereksinme (ihtiyaç) olarak kendi içinde duymasa çevresine yayabilir mi? Altın tabakla toprak çanak bir değildir onun için. Yoksulluk onu toprak çanaktan yedirse bile gözü altın tabaktadır, düşlerinde

onu görür. Yazar, dörütmen bir bezeyicidir, bezekten geçemez. Bunun için kazancını arttırmak istemesine, azla yetinmemesine karışamayız.

Yalnız dışta mı arar güzelliği? Örtüler ne denli güzel olursa olsun, o örtüler altında bir yımızıklık (çirkinlik) sezerse, o da incitir gönlünü. Dörütmen yazar dışa bakmakla kalamaz, içi de araştırır, onun da güzel olmasını, düzenli olmasını ister. Birtakım görütlere (*idée*'lere), doğa-üstü değerlere bağlıdır da onun için. Gerçekten başka, özdekten (maddeden) başka bir nene önemli diye bakmadığını söylese bile kanmayın dediğine, özdeği bulduğu gibi bırakmaması, işlemesi, bir biçim, bir anlam vermeğe çalışması da özdekten üstün değerlere inandığını göstermez mi? Yazar, inançları ne olursa olsun, *toyunlar*, *tanrıganlar** soyundandır. Tüzeye (adalete), doğruluğa da inanır, bunları güzellikle bir tutar, güzelliğin, tüm güzelliğin öğelerinden (unsurlarından) sayar.

Bunun için yazar, bugünkü düzende, *bourgeois* düzeninde bir tüzersizlik görüyor, bu düzenin bir "yalana" dayandığını sanıyorsa, kanısı bu ise, bunu belirtmek, o tüzersizliğin kaldırılmasını istemek, bunun için çalışmak, doğruluğun işçiler katında olduğuna inanıyorsa, işçilerle birleşip çekişmede onlara yardım etmek, yalnız tüzcesi (hakkı) değil, boynunun borcudur. Kendi asılarına, çıkarına uymasa da... Bir güzellik yaratıcısı olduğu için doğa-üstü, özdek-üstü değerlere bağlı olduğu için, bir bezeyici olduğu için boynunun borcudur. Tüzersizlik kalsın, yalan yıkılsın ki güzellik düzeni kurulabilsin yeryüzünde.

Bugünkü düzende, *bourgeois* düzeninde bir tüzersizlik olduğu, bu düzenin bir yalan üzerine kurulduğu doğru mudur? Birtakım sıkıntılar olduğunu hepimiz biliyoruz, görüyoruz. Doğanın verdiği azıklar da, kişi oğlunun türettiği azıklar da iyi paylaşılmıyor. Yalnız eşitlik gözetilmiyor demiyorum, tüze de gözetilmiyor. Çalışan, didinen, yorulan az alıyor, bir iş görmiyenin, atalarının bıraktığı ile geçinenin payına çok düşüyor. Bir yanda varlıklı kimseler, bir yanda yoksullar. Varlıklı olanlar usça yükselmiş, incelmış, daha anlayışlı kimseler olsa, gerçek seçkinler olsa, bir-

* Toyun da, tanrıgan da, rahip demektir. Tek-tanrılı bağlançların (dinlerin) önutlerine tanrıgan, ötekilere de toyun demegi daha uygun buluyorum.

takım g z ll kler yaratılmasını sağladığı için gene de kişi oė-luna bir yararlığı, bir iyiliği dokunduğunu söyliyebiliriz. O da değil. Tilciğin  z anlamıyla gerçek aristokrat, gerçek seçkin de-ėil onlar. Varlık, baylık (zenginlik) yakışmıyor çoğuna, kullan-masını bilmiyorlar ellerindekini, beğenileri incelmemiş, güzeli seçemiyor da bayağılıkları alkışlıyorlar. İçlerinde anlayışlıları, bilime, dörüte değer verenleri olmuyor demiyorum, pek az öyle-leri, tek tük. Çoğu, bilime, dörüte ilgilenmeye kalsalar da yan-lışına, kötüsüne gidiyorlar. İşçilerin, yoksulların beğenisi, anla-yışı daha üstün değil. D r tmenler arasında,  alışkan katların güzele de, doğruya da daha açık olacağını sananlar var. Ben bu umudu boş buluyorum. Çalışkan katların güzellik üzerinde d -ş nmeğe, gerekli ekini edinmeğe  yleri (vakitleri) yok, birtakım d r t olaylarına ilgilenseler bile bunu önderlerinin, yöneticileri-nin öğüdü, buyruğu ile yapıyorlar. Kendi kendilerine yargılıya-madıkları için ya önderlerinin yargılarını tartışmadan, içlerinde en küçük bir sizin (şüphe) duymadan körü-körüne taplıyorlar, ya da ancak kendilerini, katlarını öven, destekliyen yapıtları be-ėeniyorlar. *Bourgeois*'lar d r t yapıtından bir ası, bir yararlılık bekliyen düşünüşten az çok uzaklaşmış, yalnız güzelliğe önem verdiklerini bir gösteriş diye olsun söylemeğe alışmışlardır. İşçi-ler,  alışkan katlar daha buna da erememişlerdir. Onlarda daha bir bilgiçlik, d r t yapıtı karşısında daha bir "ukalâlık" vardır. Ancak işçilerin,  alışkan katların beğenilerini, anlayışlarını in-celtmiş olmaları yaşam koşullarına (hayat şartlarına) bağışlana-bilir, işsiz güçsüz varlıklı kimselerin beğenisizlikleri ise daha çok göze batar.

Bugünkü *bourgeois* düzeninde usu da, gönlü de inciten bir-takım aksaklıklar yımızıklıklar olduğu yadsınamaz (inkâr edi-lemez). Ancak bunlar, *bourgeois* düzeninin doğal ürünleri midir? bunlardan kurtulabilmesi, umulamaz mı? Bu t zesizlikler d -zen yıkılmadan da giderilemez mi?

Bunu yanıtlamak için işçilerin dünkü durumu ile b ğ nk  durumunu karşılaştırmak, bir düzelme, iyileşme görülüyorsa bunun nite (nasıl) elde edildiğini düşünmek yeter. İşçiler artık eski sıkıntılar içinde değildir. Birçok dilekleri yerine getirilmiş-tir. Genlikleri (refahları) artmaktadır. Amerika'da işçilerin bir-

çok aydınlardan daha çok kazandıkları, türlü bakımlardan daha iyi, daha geniş bir yaşayışa erdikleri söyleniyor. Amerika'da, işçilerin çok olmasına tapa (rağmen) toplumculuğun (*socialisme*'in) ilerliyememesi bu yüzdenmiş. Demek işçilerin, çalışan katların yaşam koşullarını iyileştirebilmeleri, *bourgeois* düzeninde de olmayacak bir iş değildir. Demek bugünkü düzenle de varlıkların tüzeye daha uygunca paylaşılması sağlanabilir.

Nite elde edilmiştir bu sonuç? İşçiler katının ayaklanması, tüzelerini gücün koparmasıyla mı? Devrimleri yapanlar sıkıntı içinde olanlar, yoksullar değildir. Yeryüzünden kölelik, kölelerin ayaklanmasıyla kalkmamıştır, birtakım düşünürlerin çalışmasıyla kalkmıştır. Bütün devrimlere bakın, bütün ilerlemelere bakın, hepsini de düşünürlerin sağladığını görürsünüz. O düşünürler de emekçiler katından, sıkıntı çekenler, ezilenler katından değildir, varlıklılara daha yakın kimselerdir, varlıklı kimselerdir. İşçileri kat bilincine ulaştıran, toplum içinde büyük bir güçleri olduğunu bildiren, tüzelerini savunmağı öğretenler de gene düşünürlerdir, az çok varlıklı kimseler, *bourgeois* düzeninin yetiştirdiği aydınlardır.

Bunun içindir ki, daha ileri, daha güzel, tüzeye daha uygun bir acuna geçmek için bugünkü düzenin yıkılmasını gerekli bulmuyorum. Bunu, bu düzeni iyileştirmeye çalışmak daha doğrudur. Bu düzeltme işinde de toplumculuğun büyük yararlıkları olabilir. Ancak onlar da boyuna katların asısından, bir katın öteki katları buyruğu altına almasından açtıkları için kişilerde duyguları kışkırtıyor, çarpışmalara, boğuşmalara sürüklüyorlar. Bugünkü acunda *bourgeois*'lar da, işçiler de kendilerini, birer kişi oğlu diye düşünmüyor, ancak bir katın bireyleri diye düşünüp ona göre konuşuyor, ona göre davranıyor.

Bence bu çekişme, çarpışmada yazara, dörötmene, düşünüre düşen, o katlardan birini tutup onun yenmesine çalışmak değil, ikisine de kendi asıllarının üstünde birtakım değerler bulunduğunu, bir kişi oğlu gördü olduğunu unutturmamaktır.

Varlık, 1.12.1956

Yoksulluk

I

Yazarın, en çok da öykü yazarının geçim sıkıntısı çekmiş, yoksulluktan geçmiş olması daha iyiymiş. Gerekir diyenler bile var. Kendisi aç kalmış olacak ki bilsin açlığın ne olduğunu. Acılar duymamış olan anlar mı acı nedir? Bakın kişilere, bakın acunun dört bucağına: sıkıntı çekenlerin, güç geçinenlerin, açların sayısı genişlik içinde, mutluluk içinde yaşayanların sayısından çok üstündür. Karnı tok, sırtı pek olanlar kavrayamaz çoğunluğun durumunu, gerçekleri, üzücü gerçekleri göremez gösteremez...

Sevmem böyle lâkırdıları! Parlak parlak, duygulu duygulu söylevler çekmeğe elverişlidir ya, doğru ile pek bir ilişkisi yoktur, şöyle biraz incelenmeğe, olaylarla karşılaştırılmağa gelmez. Çevrelerine bakmaksızın, geçmişi gözönüne getirmeksizin kendi kendilerine, karanlıkta düşünenlerin uydurdukları sözlerdir bunlar. Öyleleri bir söz atar ortaya, doğru mu, yanlış mı, pek araştırmaz orasını, daha çok “güzel” olmasına bakar. “Güzel” dedikleri de göze çarpıcı olandır. Örneğin “Sıkıntı, yoksulluk pişirir kişi oğlunu” derler. Doğru, etkiler bu söz sizi. Sıkıntının, yoksulluğun, büyük acıların bir ağırbaşlılık, bir saldamlık (ciddilik) verdiğini siz de görmüşsünüzdür, ya da gördüğünüzü sanırsınız. Bir “doğru” dediniz mi, onlar, söylevciler, iri lâkırdıyı sevenler, bir belit (mütearife) diye alırlar bunu ele, genelleştirirler, koca bir yapı kurmağa kalkarlar bunun üzerine. Kolayca kandırırlar kendilerini, çok kimseyi de kandırırlar.

Sıkıntı, yoksulluk, büyük acılar gerçekten pişirir mi, olgunlaştırır mı kişi oğlunu? Bırakalım şimdi bunu, sonra döneriz. “Doğrudur” diyelim, öyle diyelim de yazarın, öykü yazarının sıkıntı çekmiş, yoksulluktan geçmiş olması gerek midir, önce onu araştıralım.

Neden gerekmiş? Öykü yazarı gerçekçi olacak, bize gerçeği anlatacak da onun için... Bu da çok su götürür. Sevmem kesin sözleri, bir kesin söz duydum mu, tersini söylemek gelir içimden. Bütün kesin sözlerin birer doğru yanı olsa bile birer de yanlış yanları vardır. Bir doğruyu gösterir, savunurken, başka bir doğruyu da örtmüş, yadsımış (inkâr etmiş) olurlar da onun için... “Öykü gerçekçi olmalıdır” demek de gerçekçi olmıyan öykülerin değerini görmemektir. Oysa onların çok iyi, çok güzel-leri olabilir... Neyse! öykünün gerçekçi olması gerektiği önyargısını (*préjugé*'sini), konudunu (*postulat*'sını) da taplıyalım (kabul edelim). Gerçekçi olan öykücü bize kişilerin yalnız bir bölümünü (kısımını) değil, çoğunluğunu da değil, hepsini, kişi oğlunun bütününe gösterecektir. Yalnız açları değil, tokları da gösterecek. Yalnız yoksulları değil, varlıklı kişileri, en büyük varlıklıları da gösterecek.

Açların, yoksulların durumlarını, duygularını kavrayabilmemiz için bizim de sıkıntı çekmiş, yoksulluktan geçmiş, aç kalmış olmamız gerektiği doğru ise, bolluk içinde doğmuş, bolluk içinde yaşamış bir kimsenin durumunu, duygularını kavrayabilmemiz için de onun yaşadığı gibi yaşamış olmamız gerekmez mi? Öykücü çocukluğunda, gençliğinde sıkıntı çeksin de sonradan çalışmasıyla, emeğiyle en yüksek yaşayışa erişsin... Yok! Yoksulluk içinde büyüyüp sonradan varlığa erişmiş kişinin duyguları, düşünceleri, varlık içinde doğmuş, varlık içinde büyümüş bir kişinininkilerle bir olamaz. Bir eksik, ya da bir artık vardır onda...

Böyle olunca bir yazarın bize kişi oğlunu bütünü ile göstermesi, anlatması istenilemez. Yalnız istenilemez değil, bunu başa-rabilmesi düşünülemez de. Ya yoksulluk içinde doğup büyümüş, sonradan varlığa erse de, varlık, genişlik içinde yetişmiş olanları anlayamaz, ya da ta çocukluğundan beri varlık içinde olduğundan yoksulları anlayamaz. Demek ki gerçekliğe, istenilen tüm gerçekliğe eremez.

Yalnız yoksulluk, varlıklılık için mi böyle? Değil. Gerçekçi yazardan bize kişi oğlunu bütününü ile göstermesini bekliyoruz. Yoksulluktan geçmemiş kişinin yoksulları anlıyamıyacağı, anlatamıyacağı doğru ise, korkak kişi de gözüpek olan, yiğit olan kişiyi anlayıp anlatamaz. Eli dar olan eli geniş olanı, vergili kişiyi anlıyamaz. Seven, sevmiyeni anlıyamaz. Erkek kadını, kadın erkeği anlıyamaz... Daha uzatabiliriz bunu... Öykü yazan kişi de ya korkaktır, ya yiğittir. Ya eli dardır, ya vergilidir. Ya sever, ya sevmez. Ya erkektir, ya kadındır. Demek kişilerin çoğunu, kendisi gibi olmıyanları anlıyamıyacaktır, duygularını, düşüncelerini sezemeyecek, kavrayamıyacaktır onları. *Dışarıdan anlatsa bile içeriden göremeyecektir...* Demek gerçekçilik, yazında, öyküde gerçekçilik olmıyacak bir iştir...

Böyle çürük, böyle saçma bir sav (iddia) olur mu? “Devinme (hareket) yoktur” dediler mi, yürür, devinmenin olduğunu saptarsınız. “Bir yazar, kendine benzemiyenleri gösteremez, anlatamaz” dediler mi de bütün büyük yazarları, öykücülerini, görmük (tiyatro) yazarlarını gösterirsiniz. Shakespeare iyileri de, kötülerini de, yiğitleri de, alçakları da, Othello’yu da, Jago’yu da, Macbeth’i de, Banco’yu da anlatmamış mı?

Yiğit kişi korkağı, eli dar olan vergiliyi, seven sevmiyeni duyguları, düşünceleriyle anlayıp anlatabiliyorsa, yoksulluk içinde yetişmiş kişi de varlıklılı, varlık içinde büyümüş olan da yoksulun, açın durumunu, çektiklerini, duygularını, düşüncelerini anlayıp anlatabilir.

Sıkıntı çekmiş, aç kalmış, yoksulluk içinde olgunlaşmış yazarlar vardır, büyük öykücüler gösterebiliriz bunlar arasında. Peki, ya ötekiler, varlık içinde yetişmişler arasında büyük, çok büyük yazarlar, öykücüler yok mudur? Balzac, Stendhal büyük varlıklı kişiler değilmiş ya, yoksul da değillermiş, çocuklukları, gençlikleri sıkıntı içinde geçmemiştir, aç kalmamışlardır onlar. Ya Tolstoy? Ya Proust? Tolstoy, baydır (zengindir), ağadır, büyük toprakları, sayısız kulları vardır. Proust da büyük gelirli bir ocağın çocuğudur. “Pişmemişler mi” onlar? anlamamışlar mı kişi oğlunu? Tolstoy için de, Proust için de, Balzac’la Stendhal için de öyle bir söz söylenemez. Öyle ise “Öykücünün sıkıntı çekmiş, yoksulluktan geçmiş olması gerekir” savı da ayakta duramaz.

Biliyorum, “Bütün kuralların ayrıkları (müstesnalaları) vardır, onlar da ayrıklardır” denebilir. Öyle derlerse ben de şunu sorarım: “Neden bunlar ayrık da ötekiler, sıkıntı çekmiş, yoksulluktan geçmiş olanlar ayrık değil?”

Gelelim yoksulluğun kişi oğlunu pişirip olgunlaştırmasına... O da başka bir güne.

Varlık, 1.2.1957

II

Sıkıntı çekmek, yoksulluktan geçmek, büyük acılara uğramak pişirir olgunlaştırır mı kişiyi? Güçtür kesip atmak. Öyle yaşamış kimseler arasında acunu da, kişileri de daha iyi anlamış olanlar gösterebiliriz. İçlerine karanlık çökmüş, sevgi duygusunu büsbütün yitirip bencilleşmiş olanlar da yok mudur? Bunlar ötekilerinden de çok değil midir?

Sayrılık (hastalık) gibidir yoksulluk da. Sayrıların yalnız kendilerini düşünüp başkalarına aldırmamalarını hepimiz görmüşüzdür, bunu kendimiz de denemiştizdir. Ağırca bir sayrılığa tutulduk mu, çevremizde ne varsa yıkılsın, yok olsun, bizi pek ilgilendirmez. Düşünmek, döllelikle düşünüp başkalarının durumlarını anlamak, kendimize acunun göbeği diye bakmamak, daha çok esen kişilere vergidir, sayrılık enezleştirir (zayıflatır) kavrayışımızı, bencil duygularımızı pekiştirir, yalnız onları bırakır. Kınamayın sayrıları bencillikleri yüzünden, bir suç değildir onlarınki... Açlık da, türlü sıkıntılar çekmek de bir türlü sayrılıktır, bırakmaz kişiyi çevresini düşünmeğe.

Çevremizi düşünmek, bizden başkalarının sıkıntılarını, acılarını, çektikleri güçlükleri kavramak için kendimizden az çok kurtulabilmemiz gerektir. Kendisi sıkıntılar içinde çabalayan kişi, onları unutup da kendinden kurtulabilir mi? Bunu yapabilenler çok güçlü kimselerdir, beğenirim, alkışlarım, tansıklarım (hayran olurum) onları, değme kişinin o gücü göstermesini bekliyorum.

Başkalarını düşünebilmek, acunu kavrayabilmek için kişinin öyü (vakti) de olması gerektir. Bütün gün işiyle uğraşan, ge-

çimini, ocağının geçimini sağlamağa çalışan kimse kolay kolay bulabilir mi o gereken öyü? Yorgun argın çıkıyor işinden, çoğu vurulmuşa döner de başkalarını değil, kendini, kendi acılarını bile düşünemez olur. Eski yazarlar, örneğin Fransa'nın 17. yüzyıl yazarları, tutkuları anlatırken niçin hep hakanları, varlıklı kimseleri seçerler? Ötekilerde, yoksulluk içinde olanlarda tutkular arı (saf) olarak belirmez de onun için. Kendimizi tutkularımıza kaptırabilmemiz, önümüzde aşılmaz engeller olmamasına bağlıdır. Romeo bir yandan da geçimini sağlamak için çalışmakla ödevli olsa, sevgisini dilediği gibi geliştirebilir mi? Sayrı düşüp de odlar içinde yansa, gene Juliet'i düşünebilir mi? Başka bir sıkıntısı, başka bir yükümü olmayacak ki, yalnız sevgisine versin kendini, yalnız sevgisi önüne dikilen engellerle uğraşabilsin... Sıkıntılar çeken, yoksulluk içinde olan kimse, dedim ya, başkaları şöyle dursun, kendini bile pek düşünemez, inceliyemez duygularını, onları geliştiremez. Oysa tutkuların, duyguların iyice anlaşılması onları geliştirmekle olur.

Yoksulluk içinde, güç yaşama koşulları (şartları) içinde olanlar, başkalarını bir türlü düşünemezler, acunu kavrayamazlar demiyorum, genel bir kural önermeğe (teklif etmeğe) kalktığım yok. Ancak yoksulluğun, sıkıntının, büyük acıların kişi oğlunu pişirdiğini, olgunlaştırdığını da genel bir kural diye çıkarımasınlar karşıma. Çıkardılar mı, ben de tersini gösteren olaylar üzerinde dururum.

Acunu anlamak, doğruları kavramak için okumanın, düzenli bir eğitimden geçmenin de gerekli olduğunu uslarına getirmiyorlar mı? Varlıklı kimselerin çocuklarını okullara, yüksek okullara gönderip yetiştirmeleri, yoksulların da çocuklarını ta küçük yaştan ekmek kaygısıyla çalıştırmaları iyidir, doğrudur demiyorum. Bir tüzesizliktir (adaletsizliktir) bu, düşündükçe yüreği burkulur kişinin. Ne yapalım ki, bu durum yeryüzünden kalkamamıştır, daha iyi, tüzeye daha uygun bir duruma da kolay kolay geçemeyeceğimiz anlaşılıyor. Olması gerekeni değil, olanı söylüyorum. Öyle ise varlıklı kimselerin, geçim kaygısından kurtulmuş olanların düzenli bir eğitimden geçip, bir takım betikleri okuyup acunu da, yaşamı da daha iyi anlamaları doğal bir olgudur. Bir kişi bütün gün iş başında çalışacak, ekme-

ğini çıkarmak için didinecek, gene de okumağa, gerek geçmişin, gerek bugünün büyük düşünürlerinin, ozanlarının, yazarlarının bildirdiklerini öğrenmeğe, onlar üzerinde düşünüp kendi de bir kanı edinmeğe, birtakım doğruları, kendinde bulunmayan duyguları sezmeğe öy (vakit) bulacak... Böyle kimseler görülmemiştir demiyorum, eskiden olduğu gibi bugün de vardır. Ancak azdır. Acunu anlıyanlar, kişi oğlunun büyük sorunlarına ilgilenenler, kendi çekmedikleri sıkıntıları da başkalarında sezebilenler, daha çok varlıklı kimselerde, varlık içinde büyümüş kimselerde görülür. Sonradan varlığa ermiş olanlarda bile bir yürek sertliği vardır, başkalarını anlamalarına, bile-duyuşa (*sympathie*'ye) engel olur.

Yoksulluk içinde büyüyenler okuyamazlar, düzenli bir eğitim edinemezler demiyorum. Bakarsınız, okumak bir kimsede bir gereksinme (ihtiyaç) oluverir, yiyip içmek gibi, uyumak gibi bir gereksinme. Öyle kimseler, ekmeklerinden kesip betik alırlar, uykularından kesip betik okurlar, nice varlıklılarınkinin çok üstünde bir bilgi, bir düşünme genişliği edinirler. Diyeceğim yok buna, öylelerinin bulunduğu yadsımıyorum (inkâr etmiyorum). Az olduklarını söylemekten ileri gitmiyorum. Yalnız varlıklıların okuyamayacağı, onların kendilerini eğlenmeğe verip acunu anlayamayacakları, kişi oğlunun büyük sorunlarına ilgilenmeyeceği söylenince de bunun yanlışlığını, bir yalan olduğunu görüyorum. Görünce de söylemiyeyim mi? Biz, varlıklı kimseler içinde kendilerini eğlenceye verenleri, saldam (ciddi) işlerle uğraşmayanları görüyoruz, gözümüze onlar batıyor, ötekileri yoktur sanıyoruz. Onlar da çoktur, yalnız eğlence arkasında koşanlardan da çoktur... Diyelim ki eğlenmek için daha çok öy buluyorlar, bunun için de eğleniyorlar. Kişi oğlunun birtakım duygularını anlamak için de eğlenmek, boş asızsız işlere ilgilenmek gerekli değil midir? Eğlenmek dileği de kişi oğlunun yaradılışında değil midir? Bu acunun yalnız sıkıntılarını, üzüntülerini, didinmelerini bilip de eğlencelerinden yoksun kalmış olanlar nite anlayabilirler kişi oğlunun bütününü? nite anlayıp da anlatabilirler bütün gerçeği?

Yoksulluğun kişiyi pişirdiğini, olgunlaştırdığını ileri sürmek, bütün yazarların, öykücülerin geçmesi gerekli bir okul ol-

duğunu söylemek de, sağ-duyuyu yükselmiş, uygar kişilerden değil de bilisizlerden beklemek, bilisizlerin dörüt yapıtlarını (sanat eserlerini) aydınlarınkinden üstün tutmak, yaban Marsyas'ı ışıklı incelikler tanrısı Apollon'dan yeğlemek (tercih etmek) gibi bir ön-yargı, gerçeğe dayanmıyan bir konuttur (*postulat*'dır). Doğru düşünebilmek için önce bunlardan, parlak söylevler çekmeğe elverişli de olsa doğruluktan uzak bu türlü iri lâkırdılardan silkinmemiz gerektir.

Varlık, 1.3.1957

Gelenek

*Oğul atasının kalıtına konar gibi yaşama,
gelenek, çorak toprak
Herakleitos*

Gelenek mi dediniz, söylediniz büyülü sözü, oldu bitti, çözümlediniz sorunu, ağır basacak ilkeyi koydunuz tartının gözüne kılıcınızı atar gibi, duruverir akan sular. Uyacağız buyruğumuzu da değışmiyeceğiz, dışımızı da değıştirmiyeyeceğiz, içimizi de. Atalarımız, dedelerimiz göstermişler bize yaşıyacağımız alanı, uçlarını çizmiş, söyöklerini (duvarlarını) dikmişler. Aşmıyacağız öteye. Geçmişin öğrettiği nemize yetmez? İnançlarımız belirmiş, doğrular, bütün doğrular bildirilmiş bize, kara kaplı betiğın karıştıralım yıpranmış yapraklarını, birer birer buluruz hepsini. Çıkmalıyım bellediğimizden dışarı, araştırmıyalım, kendi anlayışımıza, kendi dileklerimize, ölçülerimize göre bir acun düzmek tutkusuna düşmiyelim, dünküne benzemiyecek bir acun bize ancak Yayığın (Şeytanın), o yamanlar yamanı yavuzlar yavuzunun esinlediği bir düştür.

Düşünmek mi istiyoruz? Düşünüp de neden yoracağız kendimizi? Bunca önütler gelmiş de düşünmüşler bizim için, tutulacak yolu, biricik doğru yolu bulmuşlar, içlerine doğan bir ışıkla sezmışler, göstermişler bize. Ayrılmağa kalkmalıyım o yoldan. Gene de düşünmekten geçemiyorsak, o önütlerin yüceliğini, gönüllerini saran aydınlığın kutsallığını düşünelim, yolu kapatan taşlara oturalım da, öbür acunda, gerçek acunda ereceğimiz tadları düşünelim...

Bu tür sözlerle oyalıyorlar kendilerini, bizi de oyalamak istiyorlar. Uymazsak dediklerine, gözleri dönüyor. "Ulus elden gidiyor!" diye dövünüp bağırmağa başlıyorlar. En küçük bir değişmeye özensek, en küçük bir yenilik denesek, bir yasaktır çıkıyor karşımıza. Dün yasağı, geleneğin yasağı. Sanırsınız ki yaşayışımızı, düşünüşümüzü günün isterlerine, koşullarına (şartlarına) uydurmağa kalkmak, yıkmaktır bu toplumu. "Günün isteleri, koşulları" dedik mi anlıyamıyorlar ne dediğimizi, bugünün düne benzememesini yediremiyorlar uslarına, Tefvik Fikret'in söylediği gibi "*Gelecek günlerin geçen geceden / Farkı yok, hükmü yok zehabı veren*" bir düşünüş içinde yetişmişler de onun için. Bugün düne neden benzemesin? Alıştığımız yaşayışı neden değiştirelim? Bize öğretilmiş olandan ötesine neden gidelim? Belleklerimizimizin doğrusunu, yanlışını neden araştıralım? Şaşıyorlar buna, anlıyamayınca da yasakla durdurmak istiyorlar bizi. Dünden kalma düzen, bugünün kişisine uymuyormuş, bunaltıyormuş onu, bunu da söylemeyin, inanmıyorlar. Kendileri bunalmıyor, bunaldıklarını duymuyorlar ki! Daracık yerde oturmağa alışmış kişi bilemez sıkıntıda olduğunu, bilemez genişliğin getireceği erinci (rahatlığı). Işığa çıkardınız mı onu, gözleri kamaşır, bu göz kamaşmasının daha büyük bir iyilik sevincesi (müjdesi) olduğunu anlıyamaz da, bir sayrılık (hastalık), bir yıkım sanır. Bildirmelidir öylelerine daracık, karanlık bir yere sıkışmış olduklarını. Bildirmelidir ya, kolay değildir bu, sıkıntıya alışıp da artık o sıkıntıyı duymıyan kişiye kendi durumunu sezdirmek en güç işlerden biridir. Bunun için yüreğimizde büyük bir acıma duygusu, aşılmaz gibi görünen engellere aldırmyacak, uğraşmaktan yılmıyacak bir acıma bulunması gerekir.

Gelenekten ayrılmakla, dünden kalanı değiştirip yerine günün gerektirdiğini koymakla yıkılmaz bir toplum, yaşama gücünü göstermiş olur. Benliğini de yitirmez. Gelenek değildir bir toplumun, bir ulusun benliğini yapan. Bir toplumun, bir ulusun benliği, yaşayışına, düşünüşüne verdiği biçimdedir, kendi de ne yaptığını iyice bilmeksizin verdiği biçimdedir. Kişi bilir mi benliğinin, kendisini başkalarından ayıran niteliğin ne olduğunu? Olaylar karşısında birtakım tepkileri vardır, ancak bilmeden, kendi elinde olmadan gösterir bunları, istese de kaçına-

maz o tepkilerden. İçinden gelme bir itidir bu. “Neden böyle yapıyorsun? Ben ben'im de onun için.” Bu benlik kişinin özündedir, değişmez. Auguste Bréal, Philippe Berthelot için: “*Değişmeler arasında kendi kendinin benzeri olan gönüldeş*” diyor. Değişmelerle yitirilmez ki o ben'in. Başka birine öykünmekle (taklit etmekte) edinilemeyeceği gibi öykünmekle yitirilmez de. Picasso, “*Kimseye öykünmekten korkmam, kendime öykünmekten korkarım*” dermiş. Başkalarından aldığına, öğrendiğine kendi damgasını, benliğinin silinmez, yıpranmaz imini vurabilir de onun için. Kendine güvenen dörütmen (sanatkâr) özgünlüğe (*originalité*'ye), kimseye benzememeğe özenmez, arar benzemeği, başkalarına benzese gene yapıtından (eserinden) kendi benliğinin okunacağını bilir. Dışarıdan aldıklarına kendi damgasını vurmağa, özüne sindirip onlara yeni bir biçim, ancak kendi elinden gelecek bir biçim vermeğe gücü yeter. Kendi kendine öykünmesi ise benimseme gücünün, içine sindirme gücünün azaldığını, söndüğünü gösterir.

Bu, kişi için doğru olduğu gibi toplum için, ulus için de doğrudur. Geleneklerine sınıksız sarılan, onlardan ayrılmakla benliğini yitirmekten korkan bir toplum, kendi kendine öykünüyor demektir, yeniden yaratamıyor, yeniden aldıklarına kendi damgasını vurmağı başarmıyor da geçmişte yaptıklarını ekilemek (tekrar etmek) istiyor demektir. Kendine güvenen, kendinde yaratma gücü bulunduğu sezen bir toplum, değişmekten, yenileşmekten, inançlarında doğruyu yanlış aramaktan, yeni bir yola girmekten çekinmez. Yenisini kurabileceğini bildiği için saplanmaz eski düzene. Geleneklere bağlanmak, topluma güvensizlikten gelir.

Ulus, 24.5.1956

Karalama

Ne yalan söyleyeyim? türkçe bir yazıyı şöyle seve seve okudum çoktandır pek olmadı. Elime geçen betiklerin (kitapların), dergilerin hepsine bir bakıyorum, bir emek ürünü (mahsulü) onlar, ilgilenmek istiyorum, n'iydeyim? beni çekecek, sürükliyecek bir nen (şey) bulamıyorum birinde. Alışamıyorum dillerine: gelişi-güzel kullanılmış bir yığın yabancı tilciklerle (kelimelerle) dolu uzun uzun, karmakarışık tümceler (cümleler), yorumları (mânaları) olsa bile güç sökülüyor. Yazarlarımızın, düşünceli firenkçeyle yoğrulmuş gibi süs vermeleri var kendilerine, dayanabilirseniz dayanın! Sazının (kâğıdın) üzerine yerli yersiz bir sürü "ve" serpiştirdiler mi, kurum kurum kuruluyorlar. Bay Refik Halit "veveleme" koymuş bunun adını, beğendim doğrusu... Şimdi de "başlamak" yerine bir "koyulmak" çıkardılar başımıza, onunla beziyorlar sözlerini. Fransızcada *se mettre* başlamak demeğe geliyor ya, türkçede "koyulmak" neden gelmesin? Bizim dilimizde *koyulmak* daha çok *dalmak*'a, *kendini vermiş*, *kaptırmış olmak*'a yaklaşırmış ("Konuşmağa gitmiştim, bir işe koyulmuş beni dinliyemedi" sözünde olduğu gibi) kim düşünür orasını? Türkçede öyledir diye o ince yazarlarımız firenkçe bildiklerini, firenkçe düşündüklerini göstermesinler mi? Başka dillerin özel deyimlerini alarak türkçeyi genişletiyor, baylaştırıyorlarmış (zenginleştiriyorlarmış), gönenmeliymişiz (memnun olmalıymışız) bu yaptıklarına. Gelgelelim ben bir türlü ısınamıyorum bunlara, bir yazıda *koyulmak*'ın o yoruda kullanıldığını gördüm mü, tepem atıyor, elimdeki betik olsun, dergi, günce (ga-

zete) olsun, yırtacağım geliyor. Yırtmasına yırtmıyorum ya, bir daha açmamak üzere kapatıyorum.

“Tilciklere, deyişe ne bakıyorsun? Sen onların ne söylediklerini anlamağa çalış, düşünleri (fikirleri) değerli olabilir, onlardan asılanırsın (istifade edersin)” diyeceksiniz, ben yinden (vücuttan) ayrı bir tin (ruh) bulunduğuna inanmadığım gibi biçimden ayrı bir öz bulunabileceğine de inanmam. Bir söz şöyle yolu yordamiyle, kendine en yakışan tilciklerle, kullanılan dilin gereklerine uygun olarak söylenmemiş mi? geçin ondan, o biçimsizliğin altından yorular çıkaracaksınız diye yormayın kendinizi, boşa gider çabalamanız. Yorulmakla kalsanız gene neyse, daha da büyük bir dokuncası (zarar) olur: karışık, karanlık sözlerden yoru çıkarmağa alıştınız mı, bir daha kurtulamazsınız, giderek siz de yoru gölgeleriyle yetinir, saçmaları arka arkaya diziverirsiniz. Bir tilciğin yorusunu iyice düşünmeden, incelemeyen, firenkçede şöyle demeye de geliyormuş diye kullanıveren yazarın söyleyeceklerinden ne iyilik umulur? Gerçekten düşünmek gücü olsa onda, diyeceklerine vereceği biçimi de düşünürdü.

Doğrusu dişimi sıkıp okuduklarım da oluyor, bu kez de yavanlıkları bunaltıyor beni. Kendilerini pek büyük gördüklerinden midir nedir? uslarına ne gelirse yazı yazıveriyorlar. Dedikleri biribirini tutuyor mu, tutmuyor mu, aldırıyorlar orasına. Firenkçe bir yazı okuyorlar, yarım-yamalak, kendilerine göre anlıyorlar, onları bize de söylemeği bir iş sanıyorlar. Çoğu yazarlarımızın gerçek bir bilgileri yok, derme çatma üç beş nen öğrenmişler, onları böbürlene böbürlene söyleyip karşılarındakileri kandırmağa kalkıyorlar. Ben ne diye okuyayım onları?

Eskiden gençlerin, yeni yetişenlerin yırlarını (şiiirlerini) okurdum, şimdi onlar da sarmıyor beni. Bakıyorum, eskilerin dedikleriyle onların dedikleri arasında büyük bir ayırım (fark) yok. Eskiler, yeniler, diye bir ikilik çıkarmağa kalkıyorlar ya, ben gökçe-yazın (edebiyat) acunumuzda öyle bir nen göremiyorum. Yeni dergileri karıştırıyorum, bakıyorum, bugünün gençleri de dün söylenenleri ısıtıp ısıtıp önümüze sürüyorlar. Şöyle bir başkalığı, bir yeniliği olan bir yırla pek binde bir karşılaşıyorsunuz.

Hani İstanbul güncelerinden birinde, “Neden yeni yazar yetişmiyor?” diye bir soruşturma açılmış, kendileriyle konuşulan-

ların çoğu yeni yazar yetişmediği savını (iddiasını) doğru buluyorlarmış, ben de onlarla mı birleşiyorum? Değil öyle. Bana öyle geliyor ki o kimseler, bizde yeni yazar, yeni ozan yetişmediği savını doğru bulan eski yazarlarımız, eski ozanlarımız bugün çıkan betikleri, dergileri okuyacak olsalar değiştirirler düşüncelerini. Yeni yetişenlerin de kendilerine benzediklerini, kendi yollarından ayrılmadıklarını görürler de koltukları kabarıp. Yirmi beş-otuz yıldan beri bu ülkede yeni bir nen söylemek, yeni biçimler bulmak isteyen üç beş kişi yetişti, eski yazarlarımız bugünkülerin kendilerinden çok onlara benzemeğe çalıştıklarını sanıyorlar da onun için bugünkülerini beğenmiyorlar. Yanılıyorlar, o üç beş kişinin bugünkü gençler üzerinde büyük bir etkisi olmadı. Bugünkü gençler onları okumadılar, okudularsa da beğenmediler demek istemiyorum, okundu onların yazdıkları, okunulup beğenildi ya, özleri iyice anlaşılmadı. Söylediğim o üç beş kişi gökçe-yazınımıza bir özgürlük (hürriyet) getirmeğe, eski kiplerin (kalıpların), eski konuların dışında da yırlar söylenebileceğini göstermeğe çalışmışlardı; yeniler o yırlardaki dışa kapılmakla kaldılar, bir yırın yeni sayılması için göğsüz (vezinsiz), uyaksız (kaafiyesiz) olması yeteceğini sandılar, şimdi eskilerin, bundan kırk yıl öncekilerin dediklerini göğsüz, uyaksız olarak söylüyorlar; eski yır anlayışından kurtulamıyorlar, silkinemiyorlar.

Neden böyle oluyor? Bence gençlerimizin çoğu bizim yazılarımızı, türkçe betikleri okumakla yetiniyorlar da onun için böyle oluyor. Bir toplumun gökçe-yazını kendi kendine yenileşemez, dışarıdan gelen esinle değişir. Bizim gökçe-yazınımızda görülen başlıca iki büyük yenilik, Divan yırı ile Edebiyatı Cedide dışarının etkisiyle olmamış mıdır? Biri İran'dan, öteki Fransa'dan gelmiştir; Divan ozanlarımız farsçayı, Edebiyatı Cedideciler fransızcağı bilmeselerdi bizim gökçe-yazınımızı değiştiremezler, yenileştiremezlerdi. Bizde böyle olduğu gibi başka ülkelerde de böyledir. Oysaki biz bugün gençlerimizin dışarıya ilgilenmemelerini, ne öğreneceklerse bizim gökçe-yazınımızdan öğrenmelerini diliyoruz; bu dilek kaldıkça gökçe-yazınımızda bir yenilik, yeni bir güç belireceğini ummalıyım.

Ulus, 18.11.1949

Okurken

Varlık dergisinin şubat sayısında okudum, Ahmet Hamdi Tanpınar şiir üzerine derin derin, önemli önemli sözler söylemiş. Ne dediğini, doğrusu, ben pek anlamadım, ancak o sözlerin dolgunluğu, olgunluğu deyişten de seziliyor. Düşündüklerini bildirmesine türkçe yetmemiş, dilimize karışan arapça ile farsça da yetmemiş, firenkçeye de sık sık başvuruyor. “Biçim” demek şöyle dursun, “şekil” bile demiyor, “form” diyor. Der a! daha güzel oluyor öyle... Neden “geştal” dememiş, ben asıl ona şaştım; anlama bir şey katmazdı, katmazdı ya, sözü bir kat daha yükseltiverirdi. Şairin ödevi de, biliyoruz, öylesine güzellikler, ruhlu okuru büyüleyiverecek yüksek lâkırdılar yaratmaktır... Yalnız “form” demekle kalmamış; eli değmişken “kriz, sübjektif, en-konsiyan” gibi sözleri de alıvermiş. Bir *raccourci* sözünün türkçe olabileceğinde küşümü var ki onu eğri yazıyla dizdirmiş.

Hamdi Tanpınar şiirin “Kanadlı söz” olmasını istemiş... Hah! sonunda kuşa benzetti şiiri! “Kanadlı söz” de ne demek ola? diye düşünüyordum, çabuk buldum: Firenkler *vers ailés, paroles ailées* derler, Homeros destanlarının fransızcaya çevirilerinde de o söz ikide bir geçer. Öteden beri alışıklık var da ondan mıdır nedir? firenkçe olunca bana batmıyor da türkçesi betime gidi-verdi. Doğrusu, “Bir tanrı geldi, şu kanadlı sözleri söyledi” demekle “Fakat benim şiirden anladığım bir taraf daha vardır: ‘Kanadlı söz’” demek bir değildir; destanda, şiirde tüm bir açıklık aramıyoruz; ama bir şair, bir yazar şiirin ne olduğunu anlatmağa kalkınca ne demek olduğunu kavrayabileceğimiz sözler söyle-

mesini bekliyoruz. Hamdi Tanpınar “kanadlı söz” olmasını, şiirde öyle bir taraf bulunmasını istemiş, peki, ama “kanadlı söz” deyince ne anlıyor, onu bir söylesin.

Firenkçeye pek vurulmuş Hamdi Tanpınar, söz almakla kalmıyor, firenkçe deyimleri de dilimize çeviri çeviriveriyor; “Tercihlerimin nereye gittiğini anlıyorsunuz” diyor, belki gözden kaçır diye aşağıda bir daha söylüyor: “Modern Fransız şiirini elimden geldiği kadar takibediyorum. Fakat tercihlerim yenilere değil...” Evet, Fransızların *préférence*’ları *aller* eder, ama bizim *yeğînleme*’lerimiz, yahut *tercih*’lerimiz oturur oturduğu yerde, Efendim, gitmez bir yere. Hamdi Tanpınar da bilir bizim *tercih*’lerimizin bir yere gitmiyeceğini, bilir ya, günden güne türkçeyi beğenmez oldu, böyle incik cincikle bezemeğe kalkıyor. Yakındır, keman da oynar Hamdi...

Yahya Kemal için şöyle diyor: “Modern Türk şiiri Yahya Kemal’le başlar. Yani sokak ve ev konuşmasını nazım diline getiren ilk adamımızla...” Buradaki “sokak konuşması” sözünü beğenmedim, türkçede “sokak konuşması” demek kötü bir şeydir, Yahya Kemal şiire sokak konuşmasını sokmadı, onu eskiden Vasıf “Olma sokak süpürgesi kadın kadıncık ol”, yahut “On beş yaşında kendime bir oynaş arayım” gibi mısralarla denemiş, sonradan Akif becerebilmiş... Ama öyle demek istemiyor Hamdi Tanpınar, “sokakta her gün konuştuğumuz türkçe” demek istiyor, biz de bir yol Tanrı’ya benzenelim de eylemleri dileklere göre yargıyalım... Evet, Yahya Kemal konuştuğumuz dille şiir yazan ilk şairimiz oldu, böylece bugünkü şiiri o kurdu. Hamdi Tanpınar da Yahya Kemal’e benzemeğe pek özenir, o da yapsa ya Yahya Kemal’in yaptığını: Yahya Kemal şiirini evde konuştuğumuz, sokakta konuştuğumuz dille yazıyorsa, bu da iyi bir şeyse ne duruyor Hamdi? şiir üzerine düşündüklerini, daha başka konular üzerine düşündüklerini evlerimizde duyduğumuz, sokaklarda duyduğumuz dille yazsın.

Hepimiz biliriz, ya kendimiz düşünmüşüzdür, ya bir yerde okumuşuzdur: kurallara uymak, şaire birtakım şeyler buldurtur; bir şiirde uyak, kaafiye hatırı için yazılmış mısra, o şiirin en güzel mısraı olabilir. Bakın, Hamdi Tanpınar bunu nasıl söylüyor: “Kaldı ki eski retorik kaidesi dediğimiz ve hattâ benim

muasırlarımla konuşurken taraftarı olmaktan mahcup olduğum şeyler, yani şu vezin ve kaafiye ve onların etrafında ferdî olarak kendi kendimize kurduğumuz icaplar, düşüncenin tesadüflerini zorlamakta büyük yardımcıdırlar.” Her sözü okur okumaz anlamak isteyenlerden değilim; bilirim, çabuk çabuk kavranmıyacak düşünceler vardır, okurdan da bir emek beklerler. Ama ben bir sözün anlamını çözmek için uzun uzun uğraşırım da sonra kırk yıldır bildiğim, haylı da su götürür bir düşünce ile karşılaşsam ne yaparım? Emeğimi esirgemiyeyim, esirgemiyeyim ama sonra da bir şey öğrenmiş olayım. Yahya Kemal söyleyeceği bir şiir olduğu için onu gündelik dille söylemekten kaçınmadı; böyle karma-karışık yazarlar ise düşündüklerinin, söyleyeceklerinin ahım şahım bir şey olmadığını biliyorlar, onu süsler püslerlerse değerlendireceklerini sanıyorlar, yani kısacası, okuru kandırmağa kalıyorlar.

Söze başlarken Hamdi Tanpınar’ın dediklerini anlamadığımı söylemiştim: neden anlamıyayım? bilisizsem de büsbütün okumam yazmam yok değil ya! neler dediğini anladım, ama bir şey demiyor işte, birbirleriyle ilgili olsun olmasın birtakım sözleri yan yana getirmiş bir hoh dediniz mi eriyiverecek bir tutkal-la yapıştırmış, kurula kurula: “Şiir nedir diye mi sordunuz? Haa! bilirim ben onu, hele durun da anlatayım!” diyor.

Neden kızıyorum Hamdi’ye? Benim kırk yıllık dostumdur, şu yeryüzünde en sevdiğim kimselerdendir. Ama gücüne gidiyor o tuttuğu yol, kendi kendine ediyor Hamdi, birtakım sözlerin mânalarına değil, yabancılıklarına, ağızı bir doldurmalarına vuruluyor, onları sıralamakla işinin bittiğini sanıyor. Biraz yalın, yani sade yazsın, söylediklerinin öyle büyük, önemli şeyler olmadığını kendi de anlar, bırakır onları gerçekten düşünmeğe başlar. Hamdi’nin düşünürse iyi sözler, doğru, güzel sözler söyleyebileceğini sanırım; daha umudum kesilmedi ondan. İlle öz-türkçe ile yazsın da demiyorum, şu konuştuğumuz dille yazsa onunla da çok şeyler söylenebilir.

Ama, biliyorum, boştur Hamdi’ye öğüt vermek. O, birtakım dostluklar arkasına çekilecek, o dostlarını övecek, dostları onu övecek, sonra da kendisi bunları gerçekten bir başarı sanacak. Kandıracak kendini, yitirecek kendini; kendini yitirmesi bir şey

değil, iyi, belki de büyük bir yazar olabilirdi, biz de o yazardan yoksun kalacağız.

Varlık dergisini kapatmadan önce size bir de şiir okuyayım... Çok şiirler var *Varlık*'ta. Yaşar Nabi dergisinin her sayısında birçok şairlerden şiirler veriyor, şiiri, yeni şiiri savunuyor; ama bilmem nedendir, Adile Ayda'nın; "*Ortada hakikat vardır ki, o da gerek bizde gerek Avrupa'da yeni şiir yüzünden şiir okuyucusu adedinin azalmış olmasıdır*" sözünü doğru buluyor. Ben öyle sanıyorum ki şiir okuyanlar günden güne çoğalıyor: kimi beğeniyor okuyor, kimi alay etmek için okuyor, ama okuyor. Bizim dergilerimizde de, Fransa'dan gelen dergilerde de şiir eskisinden daha çok... Neyse! Belki de Adile Ayda ile Yaşar Nabi haklıdır; ben size dergiden bir şiir okuyacağım:

Dünyaya Dair

Günler hep eskisi gibi geçiyor,
Bahar giyiniyor, kuşanıyor,
Ölen ölmüş, kalanlar sağ olsun,
Şükür, onlarsız da yaşıyor.
Gök boşanmış, fırtına durulmuş,
Ne sebep aranmış, ne sorulmuş,
Bu eski bir âdet diyiverilmiş,
Bir sfenks oturmuş düşünüyor.
Toprak kan mı içti, kızarmadı.
İnsan mı kırıldı azalmadı,
Düzelmedi, dünya düzelmedi,
İnsan derdetmeğe üşeniyor.

Bilmem sizin de hoşunuza gitti mi? ben sevdim bu şiiri. Orhan Asena adında biri yazmış, adını yeni duyduğuma göre bir delikanlı olacak. Ne olurdu, Orhan Asena, ne olurdu a yavrum şiirine şu "sfenks" sözünü karıştırmasaydın? Söylemesi bile dile zor geliyor. Türkçemizin ne güzel sözleri var, onları kullanın. Bir Türk okuru için "sfenks" sözünün ne anlamı vardır? Olsa olsa okuldaki tarih dersini hatırlar, bugün Kahire yakınlarında

bir Sphinx-Ebülhevi heykeli bulunduğunu düşünür... Firenkler kullanabilirler o sözü, çünkü Firenklerde *sphinx*, gündelik dile girmiştir, bizde ise yabancıdır, bir yaban, yani *barbare*, sözüdür.

Sphinx, firenkçede tek heceli bir sözdür, yani Firenkler onu birden söyleyebilirler; türkçede ise üç hecelidir is (yahut si)- fen- kis... Öyle söylenince de ne çirkin oluyor! Ama ne yapalım? o söz bizim ağızımızdan tek hecede çıkamaz.

Geçen haftaki yazımda on iki, on dört gibi sayılar hep bir arada, yani oniki, ondört diye dizilmişti. Biliyorum, öyle yazanlar var; ben öyle yazmıyorum. Oniki'yi bir arada yazarsam, örneğin 1947'yi de bir arada yazmalıyım; bindokuzyüzkırkyedi. Bunu da okumağa babayığit ister. Üçyüzseksenikimilyaraltıyüzellibeşmilyondörtüyüzotuzsekizbinikiyüzyetmişbir ile oniki arasında dil bakımından, bir ayrım yoktur. Her sözün ayrı ayrı yazılmasını ben daha doğru buluyorum.

Eskiden sabretmek, halletmek gibi sözleri bir arada yazardım. O da doğru değil, çünkü biz sabır da ederim diyoruz, demek ki sabır ile etmek, gerçekten birleşmemiş; bir öyle bir böyle yazmak da kafaları büsbütün karıştırır.

Ulus, 25.2.1947

Yolculuk

Önce Suut Kemal Yetkin'e bir karşılık yazayım diyordum ama mektubunu daha iyice okuyamadım ki! Burada değildim, Çukurova'da dolaşıyordum, o mektubun bulunduğu *Ulus* sayısız bir sabah Tarsus'tan yola çıkacağım sırada elime geçti, ancak şöyle bir göz gezdirebildim. Hele oturup rahat rahat, düşüne düşünene bir okuyayım, o mektuba sebep olan yazılara, Suut Kemal Yetkin'in yazısıyla benim yazıma da bir bakayım, gerekli bulursam gene bir şeyler söylerim.

Çukurova'da geziyordum... Bayılırim oralara, yıllardan beri de gidememiştım, özlemi içimi sarmıştı. Yediğim içtiğim benim olsun, ben şimdi size oralarda gördüklerimi anlatmalıyım ya, elimden gelmiyeceğini biliyorum. Bir yolculuktan dönünce, do-laştıkları yerleri uzun uzun anlatan, bize de gösterebilen kimse-leri, doğrusu, kıskanırım. Ben görmesini mi bilmiyorum? yoksa gördüklerimi unutu mu veriyorum nedir? bana: "Oralarda neler var?" diye bir soran olunca: "Hiç, oralar da burası gibi" demek-ten başka bir şey bulamıyorum. Oysaki bir yerin bir yere benze-mediğini, en yakın benzerlikler arasında bile her yerin bir özelli-ği olduğunu bilirım. O özelliği sezmiyor değilim, hattâ o özellik benim içime de işliyor; ama, nasıl anlatayım? bütün o gördükle-rim gözlerim önünde ayrı ayrı belireceğine hepsi birden içimde sanki bir ezgi oluveriyor. Bir türlü söyliyemiyeyeceğim, başkaları-na veremiyeyeceğim bir ezgi... Bu yeni Çukurova yolculuğundan da gene öyle bir ezgi getirdim, beni yıllarca tatlı tatlı esrikleştirecek bir ılık ezgisi...

Şimdi gözlerimi kapayınca Mersin'i de, Tarsus'u da, Adana'yı da göremiyorum, ama Yenice'den az ötede, demiryolu ile araba yolu arasında tek başına bir ağaç var, büyük bir ağaç, sanki sevinç içinde yaşıyor, işte yalnız o ağacı görüyorum. Bir ressam olsaydım, o ağacın resmini yapardım, çevresindeki ışığı da gösterebilirsem, altına: "Çukurova" diye yazardım... Ama ressam değilim işte, gözlerimi kapatınca pırıl pırıl yapraklarıyla gördüğüm o ağacı kimseye gösteremiyeceğim, kimseye anlatamıyacağım. Ancak bilsin ki şimdi gönlüm ondadır, ömrüme bir daha unutamıyacağımı sandığım bir tad kattı, önünde diz çöküp eteğini öpemediğime yanyorum.

Yolculuğun önce rahatsızlıklarını çektim. Bir pazar sabahı Ankara'dan kalkan tirene bindim, bir köşeye zorla sıkıştım. Oysaki ben istedim mi koridora çıkıp bir vagondan bir vagona geçeceğimi umuyordum. Koridora çıkmak, vagondan vagona geçmek kimin haddi! Pencereden inip binecek kadar çevikseniz, ona bir diyeceğim yok; ama değilseniz yerinizden kımıldamıyacaksınız, hem birçok kişileri kızdırır, hem belki de yerinizi kapırırsınız... Yalan söylemiyeyim, ben yerimden kalktım, yemek vagonuna gittim, kovulmağa aldırmayıp haylı bekledikten sonra bir masaya iliştim, sonra gene eski yerime dönebildim: ama bütün çektiklerimi, durak yerlerinde inip koşarken tiren kalkıverecek diye geçirdiğim korkuları ben bilirim. Bir daha deseler... Bir daha deseler gene başlarım. Şair Vasıf: *"Mihneti kendiye zevk etmedir âlemde hüner"* derken ancak bazı kişilere vergi olan bir gücü söylediğini sanmış; değil öyle, hepimiz de mihneti kendimize zevk etmeği becerebiliyoruz. Bütün o sıkıntılara öfkele neceğimi, onlar yüzünden yolculuğa tövbe edeceğimi sanırdım; öyle olmadı, ben de tanıdığım, tanımadığım yol arkadaşlarım da gülüşe gülüşe söylendik, söylene söylene gülüştük. Yahya Kemal: *"Zikre lâıyk bahsı ancak zevkidir ömrün Kemal / Gerçi tali'den nihayetsiz sitemler görmüşüz"* diyor; ben de bu yolculukta, hiç olmazsa giderken, nihayetsiz sitemler gördüm, ama ancak zevkini anmak istiyorum; doğrusu, şöyle dosdoğrusu, o nihayetsiz sitemleri de şimdi bir zevk diye hatırlıyorum.

Toros dağlarını aşıp Çukurova'ya çıkınca, o ışıklı gülümseme ile karşılaşıncı, kişi çektiği sıkıntıları düşünebiliyor mu

ki? Tirenimiz üç saat gecikme yaptı, geceyi uykusuz geçirdik, Kayseri'den sonra yemek vagonu da olmadığı için ertesi gün saat dörde kadar aç oturduk, bunların hepsi oldu; ama biz Yenice durağında tirenden gülererek, şakalaşarak, keyifli keyifli indik. Benden öğüt ister misiniz? Tasalarınızı, sıkıntılarınızı unutmak için kalkın, Çukurova'ya gidin, dağlardan kurtulur kurtulmaz Karaca Oğlan'la karşılaşsınız, onun koşmalarını söylemeğe başlarsınız, içinizden türküler çağırmak gelir... Ama siz Karaca Oğlan'ı bilmezseniz, türkü çağıрмаğı değil, türkü çağırmanın hevesini bile unutacak kadar yenilmişseniz size ben ne yapayım, Çukurova ne yapsın? Kişinin biraz da içinde olmalı efendim!

Yenice'de indik, bir saat mi, bir buçuk saat mi orada da bekledik, sonra geç vakit Mersin'e vardık. Benim huyumdur. Mersin'de hemen öfkelenecek bir şey buldum, bir haylı homurdandım. Çok şükür bana uyan olmadı. Öfkelenmeğe kalktığım kişinin ne iyi, ne temiz bir kişi olduğunu, çok geçmedi, ben de anladım. Bu yazım eline geçer de okursa benden ona selâm olsun; ancak bir iki gün görüşebildik, ama gerçek bir dostluğun uyanması için aylar, yıllar mı gerektir?

Mersin'in Akkahve'sini gördüm, o Akkahve'de bir kara kahve içtim, sonra koca halkevini gördüm. Bugünkü halkevlerinin en büyüğü olan o yapıyı. Mersin valisi özenmiş, hemen hemen bir başına yapıvermiş. O halkevinin açılışında bulundum, söylevler dinledim, köylülerin oynadığı mengiyi, ufacıkların *ronde*'lerini seyrettim, iki gün sonra ben de şiir üzerine birtakım sözler söyledim, sonra Mersin'den ayrıldım. Beni yolcu edenlere güle güle konuşuyordum, ama içimde bir ağlama dileği vardı. Kişi kişiye ne kadar da çabuk alışıyormuş! Hepsiyle de daha yeni tanıştığım o kişiler benim bir daha ayrılmak istemeyeceğim birer arkadaş oluvermişlerdi. Yolculukların kuruverdiği o dostluklar çabucak unutulsalar bile gönlümüzde bir iz bırakıyor, ömrün asıl tadını örüveriyorlar.

Tarsus'ta ancak bir gece kaldıktan sonra Adana'ya geçtim. Mersin'le Tarsus'u da severim, ama Adana'ya vurgunumdur. Orada gençliğimin bir buçuk yılını geçirdiğim için midir nedir? Adana'ya vardım mı kendi yurduma, kendi ocağıma git-

miş gibi olurum. Her yerini tanırım demiyeceğim, bir zamanlar en iyi bildiğim sokaklarını bile unutmuşum, yolumu şaşırdığım da oldu. Ama içim, Adana'nın yollarını unutsa bile havasını biliyor, ben oraya gidince yeniden denize kavuşmuş balığa dönüyorum. Gençlik bir yitirildi mi bir daha bulunamazmış, ama ben Adana'da gençliğimi bulmuşum gibi bir düşü kapılıyorum. Ah! benim oradaki dostlarım, kimini yıllarca görmem, birine mektup yazdığım olmaz, gene de hepsini en yakın en sevdiğim dostlarım sayarım.

Adana güzelleşmiş demiyeceğim, sonra eski Adana'ya, benim bundan yirmi beş yıl önce vurulduğum Adana'ya saygısızlık etmiş olurum; bugünkü gibi değildi ama onun da bir güzelliği vardı. Tek tük fabrikalar kurulmuştu, onlara pek aldırmaz, gene bir Asya kenti, dar sokakları, küçücük dükkânları ile bir Asya kenti kalmak isterdi; şimdi geniş geniş caddeleriyle yeni bir kent oluyor. Bugün dünkünden elbette daha güzel, yarın daha da güzelleşecek, kalabalığı dar sokakları çatlatıverecek, ortaya eskisinden büsbütün başka, yepyeni bir kent çıkacak... Adana'nın o günlerini görmek isterim, ama eski Adana'yı da biliyorum ki hiç unutmayacağım.

İki gün kalacağım diye gittim, yedi gün kaldım, gene de doyamadım. Sevdiğimiz kişilere de, sevdiğimiz yerlere de doymak olur mu? Her kavuşma özlemi arttırır, özlem de sevgileri pekiştir...

Bir sabah Adana'dan uçağa binip Ankara'ya döndüm. Yirmi altı-yirmi yedi saatte gittiğimiz bir yerden bir buçuk saatte dönüverince ne oluyorsunuz bilir misiniz? Hani bir kişiyi günlerce ararsınız ararsınız da bir de bakarsınız ki yanı başınızdaki evde oturuyormuş, aldatılmışa döner kıvarsınız, meğer Adana komşu kapısıymış da ben farkında değilmişim; demek gidiş yolunda çektiğim bütün o sıkıntılar boşunaymış. Olsun! Onlar da birer konuşma konusu değil mi? onlar da yaşamının ta kendisi olan birer anı, birer hâtıra değil mi?

Ulus, 11.10.1946

Hoş Bir Kitap

Maarif Vekilliği'nin bu yıl çıkardığı kitaplardan biri var ki günlerden beri elimden bırakamıyorum: *Kabusname*. Hicretin 743, yahut 475 inci yılında, yani XI. yüzyılın sonlarına doğru "farisî dilince" yazılıp II. Murat zamanında Mercimek Ahmet'in dilimize çevirdiği o kitabın ne olduğunu pek sormayın: bildiğimiz çeşitlerin hiçbirine kolay kolay sokamazsınız. Bir pend-name, yani bir öğüt kitabı. Ama siz öğüt dinlemeği sever misiniz? İnsan, kendine başka hiçbir eğlence bulamazsa, öğüt verip çıkışmaktan hoşlanabilir, ona bir diyeceğim yok; ama kimse-
nin tatlı tatlı öğüt dinliyebileceğini aklıma sığdıramıyorum. Bir de *Kabusname*'yi alın, başından, sonundan, neresinden isterseniz açın, bakın ne kadar eğleneceksiniz. Seve seve, bayıla bayıla dinliyebileceğiniz sözlere öğüt diyebilir misiniz?

Evet, *Kabusname* bir öğüt kitabı, ama o öğütleri veren asık suratlı bir ihtiyar değil: dünyanın da, insanların da halini anlamış, ruhu genç kalmış bir adam. Yaşı onu yaşamak sevgisinden, yaşamanın zevklerinden uzaklaştırmamış; ancak birtakım görgüler edinmiş, oğlunu da onlardan asılandırmak istiyor. Adı Kâvus, yahut Keykâvus; bir hükümdarmış... Tercümenin bu yeni basısını hazırlayan Orhan Şaik Gökyay, onun bir hükümdar olduğuna inanamıyor, bunun için birtakım sebepler de gösteriyor. Zaten oğluna verdiği öğütler bir hükümdar ağzına pek yaraşacak şeyler değil: büyüklere güvenmemeği bile söylüyor. *Mutripler resmin beyan eder* adlı bölümde diyor ki: "Şöyle bilmiş ol ey oğul, eğer mutriplik öğrenip çalıcı olursan..." Bir hükümdar,

oğlunun mutrip olacağını aklına getirir mi? ona sarhoşları eğlendirmesini söyler mi? Ama o kitabı yazanın bir hükümdar olması benim hoşuma gidiyor: dünyaya güvenemiyen, bir gün tahtın elden gidebileceğini düşünüp oğlunu feleğin her türlü kahrına hazırlamak isteyen bir hükümdar. Biliyor ki en büyük nimet yaşamaktır, insan tahttan uzakta da yaşayabilir, iş *“mihneti kendüye zevk etmedir”*, bunun için oğluna büyüklere, hattâ küçüklere nasıl yaranılacağını öğretmek istiyor. Öyle hükümdarlar da niçin olmasın?

Kabusname'yi günlerden beri elimden bırakmıyorum dedim ama hemen söyliyeyim: okunması öyle kolay kitaplardan değil. Bir kere XV. yüzyıl türkçesi, birçok kelimelerini anlamakta zorluk çekiyoruz. En rahat okunan yerlerinden birini alayım: *“Ey oğul, eğerçi ki yiğitsin amma kocalar gibi uslu ve dülek ol. Veli demezim ki bir uğurdan yiğitliği terkeyle. Evet, yiğitlikte kendözünü hoş tut. Şol ölü bigi süst yiğitlerden olma, şâtır ol ki yiğitler şâtır olsa hoş olur. Niteki Ristetalis eydür: ‘El-şebâbü nev’un min elcünun’ yani delilik türlü türlü olur, bir türlü süst yiğitlik. Veli cahil yiğitlerden olma ki belâ dedikleri cahillikten kopar. Ve ömrünün lezzetini yiğitlik çağında alağör ki pirlikte bu lezzeti bulamazsın, bulursan dahi yaraşığı olmaz.”* Görüyorsunuz ki bizim bugün kullanmadığımız kelimeler çok; bunlar içinde mesela dülek sözünü, kitabın sonundaki sözlükte de bulamıyorsunuz, Dil Kurumu’nun çıkardığı *Tarama Sözlüğü*’nde arıyacaksınız, orada da dölek diye buluyorsunuz, temkinli demekmiş. Mercimek Ahmet bizim bildiğimiz sözleri de bugünkü mânalarında kullanmıyor: onun dilinde yiğit salt genç demektir, içine kahramanlık, yüreklilik karışmıyor: *“ölü bigi süst yiğitler”* diyebiliyor. Dilin zorluğuna bir de dizgi yanlışlarını katın. Orhan Şaik Gökyay eski metinler üzerinde özenerek çalışmasını bilir bir adamdır. *Dede Korkut*’u çok iyi hazırladı. Bu kitaba, kendi elinde olmıyan sebepler dolayısıyla iyice bakamamış; ona bir kabahat bulmuyorum, yalnız elimizdeki kitabın okunması zor olduğunu söylemek istiyorum.

Mercimek Ahmet’in yalnız kelimeleri değil, nahvı da bir başka türlü; boyuna *kim*, ki diyor. *“Ey oğul, bilmiş ol ki sabuh içmek (gündüz içmek) az ola ki anda arbede ve kavga olmaya”* diyor. Biz bunu önce: Gündüz içeceksen bari az iç ki kavga, arbede çı-

karmıyasın” demek sanıyoruz; değil: “Gündüz içilsin de kavga, arbede çıkmasın, pek görülmüş şey değildir” demek istiyor. Kitabın her satırını dikkatle okumak zorunda kalıyoruz, o da doğrusu insanı yoruyor.

Evet, zor o kitabı okumak. Ama bir de kapıldınız mı zorluğuna aldırılmıyorsunuz, belki de zorluğunu severek okuyorsunuz. O dil, kelimelerini pek bilmediğiniz, nahvını yadırgadığınız o dil size bir tatlı gelmeğe başlıyor. Karşınızda iki adam var ki ikisini seviyorsunuz: biri kitabı yazan Keykâvus, biri de kitabı tercüme eden, adı bile bir zevk olan Mercimek Ahmet. Kimmiş o Mercimek Ahmet? neden Mercimek denilmiş? kimseler bilmiyor. Babasının adı İlyas’mış, kendisi de Sultan Murat’ın katına girebilirmiş... Sahi! unutmuştum, o kitapta iki kişiyle karşılaşıyorsunuz demiştim, doğru değil, Sultan II. Murat da gözüküyor. Adı yalnız ta başta, Mercimek Ahmet’in önsözünde geçiyor: ama onu her sayfada görür gibi oluyoruz. Çünkü Mercimek onu çok güzel anlatıyor: *“Bir gün Filibe yolunda padişah hizmetine vardım ve gördüm ki Sultan ibn Muhammed Han ibn Bayezit ibn Murad Han ibn Orhan ibn Osman halledallahü mülkehu ve ebede devletuhu elinde bir kitap tutar. Bu zayıf hastadil ol âli cenabından ne kitaptır deyu istida ettim. Ol lâfzı şekerbarından Kabusnamedir deyu cevap verdi ve eyitti ki hoş kitaptır ve içinde çok faideler ve nasihatler vardır; amma farisî dilince dir. Bir kişi türkiye tercüme etmiş, velî ruşen değil, açık söylememiş. Eyle olsa hikâyetinden halâvet bulamazız dedi. Velâkin bir kimse olsa ki kitabı açık tercüme etse, tâ ki mefhumundan gönüller haz alsın.”*

Filibe yolunda *Kabusname* okuyup o kitabın açık, herkesin anlayıp zevk alacağı bir dille tercüme edilmesini isteyen II. Murat size de kendini sevdirmiyor mu? O zamanın insanları kitap nedir, tercüme nedir, bizden çok daha iyi anlarmış. Yanlış aramıyor, aslından ayrılmasın demiyor, “hikâyetinden halâvet bulmak” istiyor. Biliyor ki zevk vermiyen, zor anlaşılan kitabın asısı da pek olmaz. Bir kitabı bir dilden başka bir dile çevirmek o yeni dile mal etmek yani onun gereklerine uydurmak demektir. “Yazan böyle söylemiş; bizim dilde anlaşılсын, anlaşılmasın, ben değiştiremem” diyenlerden hoşlanmıyor; biliyor ki onların asıl istedikleri yazarın söylediğine bağlanmak değil, ancak işin ko-

layını aramaktır. Hikâyeti halâvetli kılmağa çalışarak, her şeyin açık, anlaşılır karşılığını bulmak istiyerek tercüme etmek... Metne asıl sadakat odur; yoksa bir sanat eserini tadsız, yanlışlı bir dille çevirmek değildir.

Kabusname'yi, yani Mercimek Ahmet'in tercümesini bugün en çok bu bakımdan okumalıyız. Mercimek Ahmet nasıl çalıştığını şöyle anlatıyor: "...*himmeti berekâtında Kabusname'yi türkîye tercüme ettim. Şöyle ki bir lâfı aralayıp geçmedim, belki aklım erdiğince bazı müşkilce elfazını dahi bast ile şerh ettim, tâ ki mütalâa kılp okuyanlar mânasından haz alalar ve bu zaifi dua ile analar.*" Görülüyor ki Mercimek Ahmet bazı yerlerde kendinden bir şeyler katmış; kattığı nelerdir? orasını iyice bilemiyoruz. Onun için tercümenin asıl metinle karşılaştırılması gerek. Bazı yerlerde Mercimek Ahmet'in ne kattığını görüyoruz. Mesela gündüz içmenin kötülüklerini anlatan parçada birdenbire coşuyor: "*Ko ne belâ imiş o sabuhi dedikleri. Şükür ki vâki olmadı Mercimek'e*" diyor. Bu satırlarda onun tatlı tatlı, alaylı alaylı gülümsediğini görür gibi oluyoruz. Bugünkü tercümecilere göre Mercimek Ahmet'in kitaba kendini de karıştırması bağışlanmıyacak bir kusur olabilir; ama biz bugünkü tercümecilerden çok Mercimek Ahmet'e hak veriyoruz: işini sevmiş, ona kendisinin dışında bir şey diye bakmamış, kitabı hoş kılmak, sevdirmek için elinden geleni yapmış. Öyle adamın daima yanılma hakkı yok mudur?

Mercimek Ahmet! seni Amyot'larla, Guillaume Budé'lerle, Florio'larla bir tutacak değilim; onların gördükleri işin yanında seninki elbette küçük kalır. Onlarda bir büyüklük, bir "deha" var ki sen de yok. Sen "miktarın" olmadığını söylüyor, miktarınca iş görüyorsun... Ama miktarınca çalışmama zamanının insanlarına da, sonrakilere de büyük hizmet etmişsin. Amyot gibi, Budé gibi, Florio gibi büyük değilsin, ama sen de onlar soyundan, onlar mayasından bir adamsın. Senin öyle olduğunu zaman da göstermiş: beş yüzyıl içinde kitabın hep okunmuş, birçok kimseler onu yazdırmış. Bugün de bizde tercümenin hızlandığı bir zamanda, o yazmaların içinden silkinip kalkıyor, bize en doğru yolu, asıl yolu gösteriyorsun. Seni yalnız hayır dua ile değil, tercümelerimizin piri diye tapmağa yakın bir saygı ile anmalıyız.

Ulus, 1946

YAPI KREDİ YAYINLARI / YENİLERDEN SEÇMELER

Peter Ackroyd

Londra Yarıyor

Alphan Akgül

Güneş Yalnız Dirilir İstir - Oktay Rifat'ın Şiirleri Üzerine

Semra Aktunç

Yalos

Ölmek İçin Güzel Bir Gün

Filiz Ali

Yok Bir şey Acımadı Ki...

Müzik ve Müziğimizin Sorunları

Şavkar Altınel

Tetikçi Beklerken - Seçme Yazılar

Louis Aragon

Paris Köylüsü

Kate Atkinson

Geç Kapıdan Körebe

Marc Augé

Yasız Zaman-Kendi Etnolojini Yapmak

Bakchylides

Bütün Şiirleri ve Fragmanları

Giorgio Bassani

Balıkçıl

Bart Beaty

Sanat Karşısında Çizgi Roman

Cem Behar

Kan Doluşımı, Ameliyat ve Müzik Makamları - Kantemiroğlu (1673-1723) ve Edvar'ının Sıradışı Müzikal Serüveni

Vüs'at O. Bener

Canım Tavşancığım: Ayşe Bener'e Mektuplar

Derya Bengi

50'li Yıllarda Türkiye: Sazlı Cazlı Sözlük

Şimdiki Zaman Beledir

Niyazi Berkes

Felsefe ve Toplum Bilim Yazıları

Thomas Bernhard

Ucuza Yiyenler

Wolfgang Borchert

Ama Fareler Uurlar Geceleyin

Ian Buchanan

Jameson Jameson'ı Anlatıyor -

Kültürel Marksizm Üzerine Söyleşiler

Louis-Jean Calvet

Roland Barthes 1915-1980

Italo Calvino

Seçme Mektuplar (1945-1985)

Amerika'da Bir İyimsir 1959-1960

Edip Cansever

Yerçekimli Karanfil

Louis Ferdinand Céline

Taksitle Ölüm

Peter Finn-Petra Couvée

Jivago Vakası - Kremlin,

ÇIA ve Yasak Bir Kitabın Etrafından Dönen Savaş

Cevat Çapan

Son Duraktan Bir Önce

Burcak Çerezcioglu

Mavi Saçlı Kız 20 Yaşında

C. Cengiz Çevik

Cicero'nun Devlet'i De Re Publica Yazıları

Fazıl Hüsnü Dağlarca

Üç Okumalı Dizeler - Göründüğüm

Haydi 2 - Kaçaklar 2

Yaşamamalarda - Kaçaklar 3

Selçuk Demirel

Yazarların Yüzünden

Sen Surat Okumayı Bilir misin?

Yücel Demirel (haz.)

Atatürk - Belgeler, Elyazısıyla Notlar, Yazışmalar

Yeliz Özyay Diniz

Evluya Çelebi'nin Acayip ve Garip Dünyası

Mehmet Can Doğan

Camekân

Nilüfer Erdem (haz.)

Narsisizm ve Yaratıcılık

Tuncer Erdem

Gece Gelen Öyküler

Ebubekir Eroğlu

Bentler

Mümtaz Fırat

Kaybolan İzler Güneydoğu'da Geleneksel Dövme ya da Dek ve Dak

Jean-Louis Fournier

Kuzeyli Annem

Janet Frame

Soframda Bir Melek

James G. Frazer

Altın Dal - Dinin ve Folklorün Kökleri

Antonio Fusco

Her Günün Derdi Kendine

Roger Martin du Gard

Thibault'lar I

Thibault'lar II

Thibault'lar III

Witold Gombrowicz

Günlük 1953-1958

Günlük 1959-1969

Levent Çantek-Levent Gönenc

Muhalefet Defteri: Türkiye'de Mizah Dergileri ve Karikatür

Hasan Gören

Zan

John Gray

Kuklanın Ruhu - İnsan Özgürlüğüne Kısa Bir Bakış

Edith Grossman

Çeviri Neden Önemlidir?

M. Melih Güneş

Suyun Şavkı: Leipzig Bir Aile ve Nâzım Hikmet

Hermann Hesse

Klein ve Wagner

Doğan Hızlan

Şiirin Coğrafyası

Jonathan Holt

Hain

Ekmeleddin İhsanoğlu

Osmanlı Bilim Mirası

Gül İrepoğlu

Lâle-Doğada, Tarihte, Sanatta

Christopher Isherwood

Gelip Geçerken

YAPI KREDİ YAYINLARI / YENİLERDEN SEÇMELER

YAPI KREDİ YAYINLARI / YENİLERDEN SEÇMELER

Onnik Jamgocyan

Osmanlı İmparatorluğu'nda Sarraflık -
Rumlar, Museviler, Frenkler, Ermeniler (1650-1850)

Kaan İren-Çiçek Karagöz-Özgün Kasar (haz.)

Persler - Anadolu'da Kudret ve Görkem

Yaşar Kemal

Yeşil Kertenkele

Gürsel Korat

Kalenderiye
Dalgın Dağlar Çizgili San Defter - Gölgenin Canı

Tuğrul Kudatgobilik

Koç'ta Üç Nesil - Sanayi Barışına Adanmış Bir Hayat Hikâyesi

Ben Lerner

22:04

Amin Maalouf

Fransız Akademisi'ne Kabul Konuşması ve
Jean-Christophe Rufin'in Yanıtı

Henry Maguire

Bizans Saray Kültürü 829-1204

Ian McEwan

Fındık Kabağı

İlhan Mimaroglu

New York Kapı Dışı Sanatı

Lale Müldür

Kuzey Defterleri

Behçet Necatigil

Küçük Muharrir - Çocukluk ve Gençlik Yazıları
Mitolojiya
Küçük Mitolojiya Sözlüğü

Dorthe Nors

Karate Vuruşu

Maggie O'Farrell

Cehennem Sıcakları İçin Talimatlar

Ömer F. Oyal

Sürgün Ruhun Rüya Defteri

Emrah Öztürk

Anlatamıyorum
Limon Yağmuru

Ali Özuyar

Sessiz Dönem Türk Sinema Tarihi (1895-1922)

Boris Leonidoviç Pasternak

İnsanlar ve Haller

Michel Crubellier-Pierre Pellegrin

Aristoteles - Filozof ve Bilme Meselesi

Aleksandr Sergeyeviç Puşkin

Yüzbaşının Kızı

Maurus Reinkowski

Düzenin Şeyleri, Tanzimat'ın Kelimeleri
19. Yüzyıl Osmanlı Reform Politikasının Karşılaştırmalı
Bir Araştırması

Stella Rimington

Açık Sır - MİS Eski Genel Direktörü'nün Otobiyografisi

Philip Roth

Portnayı'nın Feryadı

Oliver Sacks

Benim Periyodik Tablom

Howard M. Sachar

Avrupa'nın Katli - 1918-1942 Siyasi Bir Tarih

Gulam Hüseyin Saedi

Bayel Ağaçları

Top

Nil Sakman

Süreyya

Sam Savage

Cam

Yorgo Seferis

Kapadokya Kaya Kilislerinde Üç Gün

Philippe Sollers

Roland Barthes'in Dostluğu

Claude Levi-Strauss

Bakmak Dinlemek Okumak

Yaban Düşünce

Hüzünlü Dönenceler

Cemal Süreya

Yabancı Yayınlar - Türk Dili Dergisi 1968-1975

Magda Szabó

İza'nın Şarkısı

Yavru Ceylan

Katalin Sokağı

Kapı

Barry Charles Tharaud

Çukurova - Yaşar Kemal Edebiyatının Temelleri

Haldun Taner

Berlin Mektupları - Viyana'nın Atlattığı Vartalar
(Gezi Notları)

Günün Adamı - Dışardakiler

Hak Dostum Diye Başlayalım Söze

Haldun Taner'in Timsahı / Selçuk Erez-Demet Taner

Haldun Taner'le Yaşamak -

100. Doğum Yılında Haldun Taner /
Kerem Karaboğa (haz.)

Bedirhan Toprak

"Gnossiennes" Uykuyla Uyku Arasında

Alain Touraine

Krizden Sonra

Michel Tournier

Düşüncelerin Aynası

Turgut Uyar

Veys

Bir Şiirden

Dünyanın En Güzel Arabistanı

Richard Yates

Sessiz Sahil

Bağımsızlık Yolu

Erdal Yıldırım

Az Mı Gittik, Uz Mu Gittik?

Yeni Vakitlerin 50 Yıllık Hikâyesi

XXI. YÜZYIL KİTAPLARI

Deniz Bağrıaçık

Sorsana Bizi Sevmiş mi?

Jonathan M. Metz - Anna Kirkland (haz.)

Yeni Bir Erdeme Dönüşen Sağlığa Karşı

